

RIKSDAGENS PROTOKOLL

Nr 10

ANDRA KAMMAREN

1963

8—13 mars

Debatter m. m.

Fredagen den 8 mars

	Sid.
Svar på fråga av herr Ståhl ang. lagstiftning om juridisk ansvarighet för innehållet i Sveriges Radios sändningar.....	3
Svar på interpellation av herr Westberg ang. skolmåltidernas utformning.....	7

Tisdagen den 12 mars

Svar på interpellation av herr Persson i Heden ang. åtgärder mot halka på vägarna.....	15
Interpellationer av:	
herr Johansson i Öckerö ang. räkfisket i norra Skagerack.....	23
fru Eriksson i Stockholm ang. möjligheterna för doktor Bertil Björklund att fullfölja sin cancerforskning i Sverige.....	23
herr Wiklund ang. åtgärder för att förbättra sjukvårdsorganens beredskap vid akuta sjukdomsfall.....	25

Onsdagen den 13 mars fm.

Handelspolitisk debatt, tillika svar på interpellationer av herr Hermansson i anledning av sammanbrottet av förhandlingarna mellan Storbritannien och EEC samt herr Gustafson i Göteborg ang. Sveriges insatser i OECD:s arbete, m. m.....	27
Jäv för kommunala förtroendemän.....	98
Slopande av kyrkofullmäktigeinstitutionen.....	102
Ersättning till städerna för mistad tolag.....	106
Interpellation av herr Lindström ang. samarbetet mellan Sverige och Norge på hästavelns område.....	108

Onsdagen den 13 mars em.

Utgifterna å kapitalbudgeten inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde:	
Investeringsplan för kommunikationsverken m. m.	109
Televerkets anslagsbehov	113
Statens järnvägars anslagsbehov	122
Uppförande av sammansättningsverkstad för ammunition m. m....	123
Rätt för mindre företag att vid beskattningen göra avdrag för vissa försöks- och forskningskostnader	126
Rätt till avdrag för värdeminskning å täckdikningsanläggningar och skogsvägar, m. m.	128

Samtliga avgjorda ärenden**Onsdagen den 13 mars fm.**

<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 2, ang. jäv för kommunala förtroendemän	98
— nr 3, om slopande av kyrkofullmäktigeinstitutionen	102
— memorial nr 4, ang. televisionsutsändningar av kamrarnas förhandlingar	106
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 7, rörande utgifterna inom finansdepartementets verksamhetsområde	106

Onsdagen den 13 mars em.

<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 9, rörande utgifterna å kapitalbudgeten inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde	109
— nr 36, ang. uppförande av sammansättningsverkstad för ammunition m. m.	123
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 7, ang. viss ändring i uppbördsförordningen m. m.	125
— nr 8, om rätt för mindre företag att vid beskattningen göra avdrag för vissa försöks- och forskningskostnader	126
— nr 9, om rätt till avdrag för värdeminskning å täckdikningsanläggningar och skogsvägar m. m.	128

Fredagen den 8 mars

Kl. 14.00

§ 1

Justerades protokollet för den 1 innevarande mars.

§ 2

Svar på fråga ang. lagstiftning om juridisk ansvarighet för innehållet i Sveriges Radios sändningar

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **KLING**, som yttrade:

Herr talman! Herr Ståhl har frågat mig, när jag avser att för riksdagen framlägga förslag till lag om juridisk ansvarighet för innehållet i Sveriges Radios sändningar.

Med anledning härav vill jag erinra om att en inom justitiedepartementet tillkallad utredningsman i mitten av år 1962 avgivit ett betänkande rörande radions juridiska ansvar (SOU 1962: 27). Remissbehandlingen av betänkandet, vari framlagts förslag till lag om ansvarighet för innehållet i rundradio-sändningar m. m., har nyligen avslutats. Då erfarenheterna — ej minst från den senaste tiden — synes ge vid handen, att ett behov kan föreligga av lagstiftning i ämnet, har det varit min avsikt att påskynda den fortsatta beredningen av ärendet, så att ett lagförslag kunde föreläggas riksdagen inom en nära framtid. Vid Nordiska rådets session i Oslo förra månaden beslöt rådet emellertid hemställa till regeringarna att undersöka möjligheterna för en i princip ensartad nordisk lagstiftning om radions juridiska ansvar. I detta läge bör uppenbarligen den av rådet begärda undersökningen avvaktas, innan något svenskt lagförslag i ämnet framlägges. En för-

sening av det svenska lagstiftningsärendet kan med hänsyn härtill befaras, och det är ej möjligt för mig att i dag närmare uttala mig om när något förslag kan komma att föreläggas riksdagen.

Vidare anförde:

Herr **STÅHL** (fp):

Herr talman! Samtidigt som jag tackar justitieministern för svaret på frågan vill jag påpeka, att det självfallet inte varit min avsikt — och det framgår ju också av frågans formulering — att ta upp den stora frågan om radions och televisionens ansvarighet i hela dess vidd.

Jag känner ju till det Björlingska betänkandet — jag har det här framför mig — och jag har också så gott det sig göra låter genom tidningarna följt remissbehandlingen av betänkandet.

Att jag kom att ställa min fråga har två skäl.

För det första var det det förhållande, som justitieministern här anförde, nämligen det i och för sig beklagliga dröjsmålet på grund av detta ärendes behandling i Nordiska rådet. För det andra var det de övertramp som inte minst under den senaste tiden enligt en ganska allmän uppfattning skett i några fall. Jag pekar framför allt på den numera ganska kända behandlingen i nattradion av sjukhemmet på Söder. Jag pekar även på den inte mindre kända behandlingen av den socialdemokratiska pressens ekonomi — det gäller den socialdemokratiska pressen i allmänhet och tidningen Kuriren i synnerhet.

Låt mig ett ögonblick uppehålla mig vid den första frågan, nämligen förse-ningen. Det föreföll mig oroande redan

Svar på fråga ang. lagstiftning om juridisk ansvarighet för innehållet i Sveriges Radios sändningar

när jag i pressen fann att — om jag inte missuppfattade det — man särskilt på danskt håll ställde sig tveksam. Så långt jag kunnat följa ansvarighetslagstiftningen såväl när det gäller pressen som radio och TV i de nordiska länderna har jag som utomstående kommit till den uppfattningen, att principerna i de olika länderna är så i grunden olika att det måste bli ganska långa och djupt gående procedurdiskussioner för att man skall kunna jämkna samman de olika principerna, och dessförinnan skulle vi alltså här i landet inte kunna få en ansvarighetslagstiftning på detta viktiga område som kan anses nöjaktig.

Jag kan naturligtvis inte stå här och bara efter detta svar yrka att justitieministern skall ändra uppfattning, men jag måste beklaga att ett dröjsmål här kommer att ske. Jag skulle vilja hemställa att justitieministern, om det visar sig bli svårt att inom överskådlig och en relativt nära framtid komma till ett resultat för vårt lands del, överväger att ta saken i egna händer och genomför en lagstiftning av ungefär den typ som är föreslagen i det Björlingska betänkandet. Jag gör detta så mycket hellre som jag inte kan förstå annat än att det är angeläget att vi snarast möjligt kan komma ifrån den känsla av rättslöshet på detta område som finns i stora grupper av vårt folk.

Inom pressen finns ju relativt goda — jag tror jag vågar säga mycket goda numera — garantier mot publicitetsskador. Dessa har vi fått kanske inte så mycket genom tryckfrihetslagstiftningen som genom den hedersdomstol som pressen frivilligt och i hög grad solidariskt har grundat, där personer som enligt egen uppfattning drabbas av publicitetsskador skall kunna föra talan. Jag såg i ett av de allra senaste numren av veckotidningen *Se* ett rent förebildligt exempel på hur man accepterar pressens opinionsnämnds uttalanden. I en utförlig artikel återgavs näm-

ligen exakt de skäl på vilka opinionsnämnden hade grundat sitt klander mot tidningen, och någon invändning riktades inte häremot. Jag tillåter mig konstatera att kontrasten mellan detta tillvägagångssätt, som nu blivit regel i pressen, och de mycket kortfattade och undanskymda dementier som förekommit i Sveriges Radio är ganska slående.

I vad mån det förekommer publicitetsskador genom radio- och TV-program skall jag inte diskutera här; det är ju en fråga som bara domstol kan uttala sig om. Men faktum är att många människor känner sig drabbade av publicitetsskador. De finner sig då inte ha någon möjlighet att få dessa korrigerade i det läge vi befinner oss, inte minst efter den mycket betydelsefulla dom som Stockholms rådhusrätt avkunnade den 22 december 1961. En resebyrå, Skandinavisk resebyrå — det är bättre att nämna namnet så att inget missförstånd kan uppkomma — hade fört talan mot Sveriges Radio på grund av ett radioeko där två medarbetare hade uttalat enligt resebyråns uppfattning direkt oriktiga, kränkande och ekonomiskt menliga omdömen. Man gjorde då så, i brist på ansvarighetslagstiftning, att man åberopade överenskommelsen mellan regeringen och Sveriges Radio. Domen i detta mål, som är i hög grad intressant, blev friande för Sveriges Radio, dock inte därför att domstolen fann styrkt att inget klandervärt hade förekommit utan helt enkelt därför att den ansåg att överenskommelsen inte gav sådan ledning för vad som skall anses ligga i ordet »kränkande» att det fanns laglig grund för en fällande dom.

Jag tillåter mig läsa in i protokollet en del av detta aktstycke som är av stort principiellt intresse i detta sammanhang. Domstolen citerar där Sveriges Radios inläga, och det är intressant ur den synpunkten att det också ger uttryck åt hur Sveriges Radio ser

Svar på fråga ang. lagstiftning om juridisk ansvarighet för innehållet i Sveriges Radios sändningar

på ansvarighetsfrågan: »Sveriges Radio har gjort gällande, att laga grund saknas för resebyråns i målet förda talan, och härutinnan anförde: Överenskommelsen den 15 maj 1959 mellan staten och Sveriges Radio kan icke — såsom resebyrån gjort gällande — anses likställd med en kunglig förordning. Överenskommelsen är ett civilrättsligt avtal, närmast ett entreprenadavtal, enligt vilket staten såsom ägare av de tekniska anläggningarna åtagit sig att utsända de program, som produceras av Sveriges Radio. Det uteslutande ändamålet med överenskommelsen är att fastställa gränsen mellan de uppgifter, som åvila staten med avseende å tillhandahållande av de tekniska resurserna, och dem som tillkomma Sveriges Radio såsom programproducent. Ett eventuellt överträdande från Sveriges Radios sida av bestämmelserna i överenskommelsen kan påtalas endast av den andra avtalsparten, d. v. s. staten, icke av en tredje man. Vidare tager bestämmelsen, att Sveriges Radio har att svara för att enskild rätt ej kränkes, enligt vad som framgår av bestämmelsens förhistoria sikte på rättigheter av immateriellrättslig natur. Syftet med bestämmelsen är att fastslå, att icke staten utan Sveriges Radio är ansvarig för att dylika rättigheter icke trädas för nära. Under alla förhållanden kan uttrycket 'enskild rätt' icke åsyfta vilket förfördelande som helst utan endast av rättsordningen skyddade rättigheter, d. v. s. sådana rättigheter, för vilkas åsidosättande påföljd kan ifrågakomma i form av straff eller skadestånd eller bådadera. Någon resebyrån tillkommande rättighet av sådan natur föreligger icke i detta fall. Det bestrides, att strikt ansvar oavsett vållande åvilar Sveriges Radio för skada genom bolagets radioprogram. Något ansvar för underlydandes handlingar kan ej heller ifrågakomma i detta fall, enär sådant ansvar enligt svensk rätt förekommer endast i fråga om ska-

da å person eller bestämd sak och ej beträffande allmän förmögenhetsskada. Sveriges Radio bestrider, att något förfarandet av beskaffenhet att kunna hänföras under 16 kap. 8 § strafflagen föreläggat. Om det skulle anses, att utsättande av rykte ägt rum, har ryktet i varje fall ej utsatts av Sveriges Radio utan av uppgiftslämnarna. Sveriges Radio har i så fall fortspritt ryktet men icke av arghet såsom i 16 kap. 8 § strafflagen förutsättes. Syftet med utsändningen har icke varit att skada resebyrån utan att kritisera arrangemangen kring resan.

En dylik kritik är icke något som samhället har anledning att fördöma. Ett bifall till resebyråns talan skulle innebära, att radion förmenades den envar tillkommande rätten att uttala att ett företag säljer dåliga tjänster.»

Domstolen anför sedan följande, som jag också vill ha antecknat till protokollet, då det har utomordentligt stort intresse för bedömning av hela den lagstiftningsfråga, som vi här står inför:

»Sveriges Radio har vitsordat, att resebyrån till följd av utsändningen av ifrågavarande program tillfogats viss skada i form av avbräck i sin verksamhet. Rådhusrätten finner icke skyldighet att gottgöra resebyrån för denna skada kunna oberoende av vållande åläggas Sveriges Radio vare sig med hänsyn till arten av den utav Sveriges Radio bedrivna verksamheten eller eljest. Resebyrån äger icke heller på den åberopade bestämmelsen i överenskommelsen den 15 maj 1959 mellan staten och Sveriges Radio, att Sveriges Radio skall svara för att programmen ej kränka enskild rätt, grunda något anspråk mot Sveriges Radio på ersättning för den lidna skadan.

Av den i målet förebragta utredningen rörande arrangemangen kring resan och det sätt, varpå densamma av resebyrån genomförts, finner rådhusrätten framgå, att det icke varit befogat att, såsom i radioekot skett, beteckna re-

Svar på fråga ang. lagstiftning om juridisk ansvarighet för innehållet i Sveriges Radios sändningar

san såsom en 'skandalresa', detta så mycket mindre som någon anmärkning veterligen icke riktats mot förhållandena på utresan eller under resenärernas vistelse på sina respektive uppehållsorter. Det har även — såsom Sveriges Radio vitsordat — stått i strid med god publicistisk sed att i radioekot omnämna resebyråns firmanamn. Härtill kommer, att i radioekot lämnats uppgifter, vilka enligt vad som framgår av utredningen äro felaktiga i sak eller ock utformats på ett sätt, som icke kan anses vara förenligt med kraven på ett korrekt referat. Detta gäller särskilt uppgifterna om utspisningen under hemfärden och om den tidrymd sällskapsresan omfattat samt uppgiften om att icke alla resedeltagarna medföljde på hemfärden.

Även om vad ovan anförts rörande radioekots innehåll skulle kunna läggas Persson eller Wänstrand eller Bådadera till last och de därigenom anses vållande till den genom radioekot uppkomna skadan, föreligga likväl — oavsett huruvida deras handlande innefattat sådant förfarande, varom i 16 kap. 8 § strafflagen förmåles — icke sådana förhållanden, att Sveriges Radio kan hållas ansvarigt därför.»

Efter dessa onekligen betydelsefulla uttalanden beträffande skuldfrågan måste domstolen förklara att käromålet ogillas. Käranden förpliktas att ersätta Sveriges Radio för rättegångskostnad med kronor 8 416: 60.

Jag har velat citera detta, ty efter denna dom står det klart, att inga som helst rättsligt bindande ansvarighetsregler finns för vad som än säges och visas i Sveriges Radio och TV.

Det är klart att ett medium med denna oerhörda räckvidd och den inträngande kraft, som det ändå äger, liksom pressen naturligtvis skall ha sin frihet — därom råder inga delade meningar — men dess målsmän måste lika väl som pressen känna trycket av att friheten

handhas under ett i lag stadgat och utmätt ansvar.

Det är en allvarlig brist när det gäller den enskildes känsla av rättssäkerhet och trygghet till både rykte och yrkesutövning att en sådan lagstiftning icke finns. Därför måste man också beklaga den ståndpunkt, som justitieministern har ansett sig böra inta efter behandlingen av frågan i Nordiska rådet. Man hade hoppats att Nordiska rådet skulle bli ett hjälpmedel och icke ett förhållningsmedel i fråga om tillskapandet av betydelsefull lagstiftning till medborgarnas skydd och för deras känsla av rättssäkerhet i de nordiska länderna.

Jag vill utöver detta, herr talman, bara göra ett par kommentarer till vad jag har kunnat följa av remissbehandlingen av det Björlingska betänkandet. Man har i det sammanhanget fört in både radionämnd och pressens opinionsnämnd. Efter åtskilliga års erfarenhet av dessa frågor skulle jag som min ganska bestämda uppfattning vilja ge till känna, att dessa båda instanser fyller en absolut livsviktig uppgift där de nu verkar. De skall emellertid inte föras in i detta sammanhang. Man kan inte tänka sig att de kan bli något slags substitut för den lagstiftning om ansvarighet, som vi här önskar tillskapa.

Det är möjligt att Sveriges Radio en gång kommer i den situationen att även där växer fram ett behov av en domstol på frivillighetens väg å la pressens opinionsnämnd, så att man där liksom inom pressen får en hederskodex för god publicistisk sed. Men vad det nu gäller är att få fram en ansvarighetslagstiftning. Jag tycker att båda de skäl som jag här anfört liksom de många för allmänheten väl kända exemplen på att här behövs en lagstiftning skulle kunna påverka justitieministern att icke låta denna lagstiftningsfråga förbli olöst alltför länge, även om behandlingen av frågan i Nordiska rådet skulle dra ut

Svar på interpellation ang. skolmåltidernas utformning

på tiden på samma sätt som skett med åtskilliga andra frågor, där vi behöver en lagstiftning i Sverige. Det är trots det nordiska samarbetet i första hand de svenska medborgarna som vi här i riksdagen har att tänka på och söka skydda.

Jag tackar ännu en gång för svaret.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **KLING**:

Herr talman! Jag tror att herr Ståhl och jag är helt eniga om behovet av en sådan lagstiftning, och jag är den förste att beklaga om just Nordiska rådets initiativ här kan komma att fördröja den. Men jag tror att jag såsom svar på herr Ståhls vädjan kan säga, att skulle det visa sig svårt att inom en relativt nära framtid få fram ett nordiskt förslag, är jag beredd att ta upp till övervägande, om vi inte själva måste tillskapa en lagstiftning. Men man får inte tro att en lagstiftning om att ansvaret för en viss sändning skall läggas på en viss person är det allena saliggörande. Här gäller också de krav som man måste ställa på den personella sidan, krav på omdöme och vederhäftighet. Och dessa krav måste ställas mycket högt.

Herr **STÅHL** (fp):

Herr talman! Jag ber att i korthet få ta fasta på vad justitieministern här sade om de krav som kan ställas. Jag har precis samma uppfattning och vill gärna understryka detta. Jag är bara rädd för att man inte kan våga hoppas att det kan tjäna som ersättning för en lagstiftning som vi är ense om är i hög grad påkallad.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Svar på interpellation ang. skolmåltidernas utformning

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **EDENMAN**, som yttrade:

Herr talman! I en interpellation har herr Westberg frågat, om jag överväger att bereda skolöverstyrelsen ökade möjligheter att verka för att de för kosthållet vid skolmåltiderna utfärdade anvisningarna följs samt vilka ytterligare åtgärder jag anser behöva vidtas för att skolmåltiderna skall få en utformning, som ger fullvärdig kost och goda kostvanor och som stimulerar eleverna till en god munhygien.

På detta får jag svara följande.

Den omedelbara tillsynen över skolmåltidsverksamheten ankommer på den lokala skolstyrelsen. I skolöverstyrelsens anvisningar rörande den lokala organisationen av verksamheten rekommenderas bl. a. att tillsynen överlåtes på en för ändamålet särskilt utsedd skolmåltidskommitté. I en sådan bör ingå skolläkare eller skolsköterska, någon lärare, den för skolmåltiderna närmast ansvariga, d. v. s. ekonomiföreståndarinnan eller i vissa fall hushållslärare, samt mödrar till barn, som deltar i skolmåltiderna.

Den lokala verksamheten stöds på olika sätt av de närmast berörda centrala myndigheterna. Sälunda tillhandahålles kommunerna anvisningar om kosthållet vid skolmåltiderna, utarbetade av skolöverstyrelsen i samråd med medicinalstyrelsen och statens institut för folkhälsan. Anvisningarna omarbetas successivt, t. ex. när näringsfysiologiska skäl eller ändringar i varusortimentet för storhushåll ger anledning därtill. Sedan flera år pågår vidare under skolöverstyrelsens ledning en omfattande utbildningsverksamhet för personal vid skolmåltiderna. För lärarna vid denna verksamhet ordnas årligen instruktionskurser, där aktuella problem rörande skolmåltiderna behandlas, såsom närings-, hygien- och tandvårdsfrågor.

Sedan några år tillbaka disponerar överstyrelsen därjämte särskilda medel för arbetsstudier m. m. rörande skolmåltidsverksamheten. Redogörelser

Svar på interpellation ang. skolmåltidernas utformning

för dessa publiceras fortlöpande i Aktuellt från skolöverstyrelsen.

Vad gäller den av interpellanten särskilt berörda frågan rörande munhygien vid skolmåltiderna kan nämnas, att på medicinalstyrelsens uppdrag för närvarande utarbetas en broschyr om kosten och tänderna. Det kan förutsättas att denna kommer att distribueras bl. a. till dem, som i kommunerna har ansvaret för skolmåltiderna.

Mot bakgrunden av den aktiva rådgivnings-, utbildnings- och undersökningsverksamhet rörande skolmåltiderna, som sålunda bedrivs från de berörda myndigheternas sida, och med den tillit till kommunernas ansvar för verksamheten, som jag för min del hyser, finner jag det inte vara påkallat med några särskilda åtgärder från min sida i de av interpellanten angivna hänseendena.

Vidare anförde:

Herr WESTBERG (fp):

Herr talman! Samtidigt som jag tackar ecklesiastikministern för svaret på min interpellation måste jag tyvärr konstatera att svaret vittnar om att ecklesiastikministern förefaller vara helt tillfredsställd med rådande förhållanden. Jag kan tyvärr inte dela hans uppfattning.

Det är visserligen sant att den omedelbara tillsynen över skolmåltidsverksamheten ankommer på den lokala skolstyrelsen, och jag hyser i likhet med statsrådet Edenman stor tillit till kommunernas ansvar för verksamheten. Men även om detta är sant, är det dock ett faktum att kommunerna i betydande utsträckning är beroende av statliga beslut och åtgärder eller brist på åtgärder på det viktiga område som det här gäller. Skolmåltidsverksamheten har växt ut och blivit en mycket kostnadskrävande del av skolans sociala engagemang. De ekonomiska förutsättningarna för verksamheten har också blivit

helt annorlunda än vad som från början avsågs. I stället för de 30 procent av kostnaderna som kommunerna då hade att räkna med har kommunens andel ökat cirka 80, ja, ända upp till 100 procent av kostnaderna.

Självfallet får denna minskning av statsbidraget stor betydelse för kommunernas planering beträffande skolmåltiderna och inverkar även i fråga om kostens sammansättning. Åtgärder måste vidtagas för att stimulera kommunerna att mera närma sig den målsättning som var en av förutsättningarna för att skolmåltiderna inrättades, nämligen att barnen i skolan borde få en näringsmässigt riktigt sammansatt måltid och inte bara sitt kaloribehov täckt. Kritiken mot att skolmåltiderna inte fyller detta krav har växt sig allt starkare bland målsmännen.

Till frågan om statsbidraget till skolmåltiderna får vi anledning att återkomma i samband med riksdagens behandling av den motion som gäller denna fråga. Därför kan vi i dag lämna denna del av frågekomplexet.

Säkert är vi ense om att skolmåltidsverksamheten är av mycket stort värde. Från hemmens sida räknas den som en av de främsta sociala åtgärderna, då den dels innebär att barnen får en måltid lagad mat mitt på dagen, något som är särskilt viktigt i en tid, då många barn har långa resvägar till skolan, och dels ger möjligheter till rationalisering av hushållsarbetet, som ju också har stor betydelse i vår tid, då många mödrar har yrkesarbete utanför hemmet.

Men skall skolmåltiderna rätt fylla sin viktiga uppgift är det ett oeftergivligt villkor att de håller måtten ur näringsfysiologiska synpunkter. Detta är särskilt angeläget, eftersom måltiderna för en del av eleverna utgör huvudmålet. Någon kontinuerlig undersökning av skolmåltidernas näringsmässiga sammansättning görs inte — något som måste betraktas som en stor brist. Statens institut för folkhälsan borde kunna bere-

Svar på interpellation ang. skolmåltidernas utformning

das möjligheter att genomföra en sådan kontroll, som kunde bli till vägledning i skolmåltidsverksamheten. Kostens sammansättning och konsistens har även betydelse för tändernas hälsa, och det måste anses angeläget att samhällets åtgärder i fråga om tandvården inte motverkas av olämpliga maträtter vid skolmåltiderna. Matens tillredning är här av betydelse. Det beror i hög grad på den, om den färdiga maten skall innehålla önskvärd mängd av vissa ämnen t. ex. vitaminer.

Kännedomen om dessa nu åberopade fakta säger oss, att det måste ställas stora krav på den personal, som skall svara för skolmåltidsverksamheten. Det är därför angeläget att utbildningen av personalen ägnas ökat intresse. Enligt Aktuellt från skolöverstyrelsen blir antalet kurser för sådan personal färre i år än de närmast föregående åren. Skolöverstyrelsen har på förfrågan upplyst att detta beror på knapphet i medeltilldelningen. Här finns enligt min mening utrymme för större insatser från ecklesiastikdepartementets sida.

Det är inte nog med att utfärda anvisningar t. ex. i fråga om skolmåltidernas sammansättning, utan man måste även se till att personalen har den utbildning, som anvisningarna förutsätter. Att det på många håll brister i fråga om skolmåltidernas utformning är en matsedel, som jag har i min hand, ett exempel på. Matsedeln, som gäller för tre veckor, d. v. s. 18 måltider, upptar välling och soppor 9 gånger, gröt eller pudding 6 gånger, kräm 2 gånger och köttgryta 1 gång. Det måste sägas, att det är ett utomordentligt långt steg mellan de av skolöverstyrelsen utfärdade anvisningarna och denna matsedels innehåll. Det är att märka att matsedeln gäller för vårterminen 1963. För att redogörelsen skall bli fullständig bör jag kanske tillägga att det serveras smörgås med pålägg och mjölk till dessa rätter. 1 gång på de tre veckorna serveras även rå morot och 1 gång apelsin.

Statsrådet talar i sitt svar om att den lokala verksamheten stöds av de närmast berörda myndigheterna. Detta är givetvis alldeles riktigt, men ett sådant stöd kan vara av större eller mindre omfattning och betydelse. Enligt min mening är den avdelning inom skolöverstyrelsen, som i huvudsak skall svara för detta stöd, klart underbemannad. Med den utveckling verksamheten tagit måste det vara väldigt svårt för de ansvariga på sektionen för husligt arbete och skolmåltider att ge det stöd och den vägledning, som kommunerna behöver i detta fall.

Läsåret 1946—1947, då två befattningshavare svarade för denna sektion, omfattade verksamheten 142 000 elever. I dag är antalet uppe i nära 900 000 elever. Visserligen har under mellantiden ytterligare en befattningshavare tillkommit, men det måste ändå vara utomordentligt svårt för de tre personer det här gäller att handha den omfattande verksamhet som skolmåltiderna utgör. I likhet med Målsmännens riksförbund vill jag understryka behovet av centralt anställda konsulenter för skolmåltidsverksamheten, vilka i väsentligt ökad utsträckning vid besök på respektive orter kan ge råd och anvisningar. Även på detta område finns det plats för initiativ.

Trots personalbristen gör man lovvärda ansträngningar att genomföra utredningar och undersökningar både beträffande organisationen vid skolmåltiderna och deras sammansättning, men bristen på medel är även här en återhållande faktor.

Att bereda eleverna möjligheter att skölja munnen eller dricka vatten efter måltiden, som skolöverstyrelsen finner önskvärt och även uttalat i anvisningarna, kan med relativt enkla medel åstadkommas, om man bara vill göra något åt saken. Men denna fråga bör helst lösas vid byggnadsplaneringen. Det är för mig obekant hur skolöverstyrelsen följer byggnadsärenden beträff-

Svar på interpellation ang. skolmåltidernas utformning

fande denna detalj, men frågan är av betydande intresse för de många föräldrar som är angelägna om att barnens munhygien inte eftersättes i samband med skolmåltiderna.

I detta sammanhang noterar jag med tacksamhet att en broschyr om kosten och tänderna kommer att utsändas till bl. a. dem som i kommunerna har ansvaret för skolmåltiderna.

Till sist skulle jag med några ord vilja beröra en annan fråga av stor vikt för skolmåltidsverksamheten. Enligt min mening är det betydelsefullt att eleverna kan känna trevnad vid skolmåltiderna. För att detta skall bli fallet, är det nödvändigt att skolmåltiderna håller en god standard i olika avseenden men även att elevernas uppträdande och bordsskick fyller de anspråk, som man rätteligen kan ställa. Det finns tyvärr uppgifter som tyder på att det inte överallt är som det borde vara i det fallet. Det torde inte vara omöjligt att t. ex. vid statsbidragsbestämmelserna stimulera kommunerna till att anlita väl kvalificerad personal för tillsynen vid skolmåltiderna.

Även om ett stort ansvar åvilar kommunerna i fråga om skolmåltiderna, är det dock möjligt för statsmakterna att ge kommunerna väsentligt större stöd än vad som nu är fallet, och jag vore tacksam om ecklesiastikministern ville ägna de frågeställningar jag här berört ökat intresse.

För att undvika allt missförstånd vill jag till sist understryka, att jag hela tiden avser åtgärder som är vägledande och stimulerande för kommunerna i deras verksamhet på detta område.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Jag förstår inte riktigt herr Westbergs interpellation. Jag har läst den noggrant tidigare och lagt märke till att det egentligen inte finns någon kritik framförd i den, utan endast allmänna önskemål. Lika svårt har jag

också att inse vari kritiken i hans anförande i dag består.

Herr Westberg efterlyser vissa ting som jag har berört i mitt interpellationssvar, där jag visat upp hela rader av åtgärder som skolöverstyrelsen har vidtagit. Jag kan inte förstå annat än att herr Westberg — som ju dessutom är verkligt sakkunnig på detta område i egenskap av skolchef och som alltså har en kommuns alla administrativa resurser till sitt förfogande — har denna egendomliga övertro på anvisningar från det centrala verket. Han säger att det är ett långt steg mellan skolöverstyrelsens anvisningar och den typmatsedel han här läste upp för att vi skulle få ta del av den.

Men, herr Westberg, detta kan väl inte vara skolöverstyrelsens fel. Om man med hjälp av två ämbetsverk — även medicinalstyrelsen är ju med i sammanhanget — och efter ingående undersökningar skickar ut typexempel på matsedlar till kommunerna och dessa sedan inte följs, så hjälper det inte om man har tre eller trettio konsulenter uppe i skolöverstyrelsen för att sköta skolmåltidsverksamheten! Här måste ju felet ligga — vilket jag också antytt i mitt interpellationssvar — i bristande kommunal övervakning av kostens innehåll av näringsämnen och vitaminer. Detta är självfallet. På en annan punkt däremot är kritiken av en helt annan art. Ökade resurser i fråga om kvalifikationer hos personalen m. m. är naturligtvis på alla områden att föredra, men detta är en sak som kräver arbete på lång sikt. Att personalen hos skolöverstyrelsen skulle vara alltför fåtalig när det gäller matsedlarnas sammansättning och övervakningen av kosthållet kan jag däremot, herr Westberg, inte gå med på.

Dessutom vill jag till sist säga, herr talman, att det tydligen inte är någon kritik mot den service som skolöverstyrelsen ger. Herr Westberg tycker tvärtom att allting är gott och väl; an-

Svar på interpellation ang. skolmåltidernas utformning

visningarna tränger däremot inte ut till kommunerna, men det är en helt annan sak, vilket han borde ha vissa förutsättningar att själv bedöma.

Herr WESTBERG (fp):

Herr talman! Det är alldeles riktigt som ecklesiastikministern sade, att jag inte riktade någon kritik mot anvisningarna från skolöverstyrelsen. Däremot anmärkte jag på att dessa inte tränger ut till kommunerna. Det är detta förhållande vi vill komma åt, och jag tror att vi med ökade resurser på den avdelning inom skolöverstyrelsen som det här gäller skulle få möjlighet att sprida dessa anvisningar till kommunerna på ett bättre sätt. Om konsulenterna finge hjälpa kommunerna till rätta i dessa viktiga frågor genom att på ort och ställe följa skolmåltidsverksamheten och ge anvisningar, tror jag det skulle få mycket stor betydelse för att förbättra skolmåltiderna.

Likaså tror jag att man från ecklesiastikdepartementets sida via skolöverstyrelsen borde satsa mera på utbildning och fortbildning av personalen, eftersom dessa personer, som svarar för hushåll åt tusentals människor, många gånger inte har fått någon annan utbildning än vad de själva kunnat skaffa sig i hemmen. Detta kan naturligtvis inte vara tillfredsställande. Här finns enligt min mening plats för vidgade initiativ.

Till sist vill jag än en gång beröra det jag inledningsvis förde på tal, nämligen kostnadsfördelningen mellan stat och kommun. Jag har visserligen sagt, att detta är en fråga som jag återkommer till längre fram, men jag hoppas att när den motion jag här tänker på kommer upp till behandling i riksdagen, vi då skall få stöd av ecklesiastikministern, ty jag tror att vi därigenom har stora möjligheter att kunna förbättra utformningen av skolmåltidsverksamheten.

Fru KRISTENSSON (h):

Herr talman! Jag begärde ordet för att sätta några frågetecken i marginalen till den diskussion som här har förts.

Jag befinner mig i den ovanliga situationen att jag kan i långa stycken instämma med ecklesiastikministern. Det är för mig störande med dessa ständigt ökade anspråk på vad staten skall göra i det ena och det andra sammanhanget.

Herr Westberg talade om trevnaden vid skolmåltiderna och det bordsskick som barnen skall lära sig att iakttä o. s. v. Det är riktigt som han säger, men jag ställer mig tveksam till frågan, huruvida det skall behövas så mycket utbildning för att den personal det här gäller skall kunna lära barnen bordsskick och kunna skapa trevnad för dem. Jag kan naturligtvis bara döma efter mina egna erfarenheter från en storstad av hur det går till vid skolmåltiderna, och min erfarenhet säger mig, att man mycket snabbt portionerar ut maten till barnen och att man ger ungefär samma portioner till alla. Småbarnen, som inte är så djärva och därför inte vågar säga ifrån, får många gånger mycket större portioner än de egentligen skulle vilja ha, men kravet på ett gott bordsskick säger att de skall äta upp den mat de fått. Skolmåltiderna kan då för dem bli en fullständig pina.

Jag vill också invända mot herr Westbergs resonemang om att vi skall ha konsulenter i allt större utsträckning i denna verksamhet. Det är klart att det är bra om vi har konsulenter som kan ge goda råd i fråga om kostens sammansättning, men det väsentliga är att vi får expertis i näringsfysiologiska frågor som kan lämna goda råd åt både friska och sjuka människor beträffande kosten. Det är viktigt att husmödrar och andra får klart för sig hur en kost bör vara sammansatt för att vara bra. Då får vi också goda kostvanor i våra hem. Ur sociala synpunkter är det ej motiverat att ställa allt större krav på

Svar på interpellation ang. skolmåltidernas utformning

den mat som skall serveras i skolorna. För mig skulle det inte vara främmande att man ginge över till att i varje fall några dagar i veckan servera endast smörgåsar med pålägg. Ur näringsfysiologisk synpunkt skulle detta ej vara någon nackdel. För mig framstår det som önskvärt och naturligt att huvudmålet intas i hemmet, när familjen samlas. Skolmåltiden bör ej framstå som den centrala måltiden under dagen.

Herr WESTBERG (fp):

Herr talman! Jag vill bara helt kort replikera den sista talaren här. Fru Kristensson har tydligen missförstått mig, när hon talar om att jag skulle ha krävt en omfattande utbildning för den personal som skall tjänstgöra vid tillsyn av skolmåltiderna. Det har jag ingalunda gjort. Jag sade att den skulle vara väl kvalificerad för sin uppgift. Det behöver inte innebära någon mer omfattande utbildning. Det är ingalunda helt tillfredsställande på den punkten på alla håll för närvarande.

Vidare säger fru Kristensson att vi inte skulle behöva konsulenter. Där emot skulle det vara viktigt att man får råd i fråga om matens sammansättning. Ja, det är ju just det som konsulenterna skall ge.

Vid statens institut för folkhälsan skall forskningsarbete utföras. Men sedan skall resultatet härav föras ut till resp. orter, och det anser jag kan ske om vi får en konsulentverksamhet som fungerar. För närvarande har denna metod så liten omfattning, att den inte räcker till för den viktiga uppgift det här gäller. Därför kan det också komma matsedlar av det slag som jag redogjorde för i mitt första anförande.

Fru Kristensson sade slutligen någonting om att man inte skall ställa allt större krav på kosten. Det har ingen gjort, fru Kristensson. Vad jag velat säga är, att man skall försöka tillämpa de anvisningar som föreligger och som funnits under ett flertal år. Det är på

grund av att avståndet mellan anvisningarna och den praktiska verkligheten är så stort, som jag velat föra denna fråga på tal. Jag tror det finns någonting att göra på detta område.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Jag blir alltmer intresserad av att diskutera med en skolchef här i riksdagen. Det är oerhört intressant och öppnar oanade perspektiv. Menar verkligen herr Westberg att anvisningar, som är utfärdade av centrala myndigheter och som är så enkla att det endast gäller att läsa innantill, måste följas upp i kommunerna på så sätt att vederbörande personligen får en information om vad det står i anvisningarna och att konsulenter skulle resa runt i landet och tala om hur kosten skall vara sammansatt?

Jag har också exempel som jag kunde anföra. Jag har massor med matsedlar med mig, vilka innehåller anvisningar från skolöverstyrelsen. Men jag skall inte tynga debatten med att läsa upp dem. Jag begärde ordet igen för att verkligen få klarhet i denna fråga. Vad menas med att anvisningarna inte trängs fram? Det måste ändå finnas postgång från skolöverstyrelsen till varenda rektorsexpedition här i landet. Sedan är det skolchefens sak att se till att anvisningarna verkligen följes.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Föredrogs var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid

till behandling av lagutskott propositionen nr 52, med förslag till lag om ändring i utsökningslagen, m. m.; och

till statsutskottet propositionen nr 53, angående anslag till verkstäder för handikappade.

§ 5

Föredrogs den av herr *Hagberg* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för civildepartementet angående kompensation till vid statliga företag anställda för inkomstbortfall genom permittering i samband med driftsavbrott.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 6

Till bordläggning anmäldes

konstitutionsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 2, i anledning av väckta motioner angående jäv för kommunala förtroendemän,

nr 3, i anledning av väckta motioner om slopande av kyrkofullmäktigeinstitutionen, och

nr 4, angående televisionsutsändningar av kamrarnas förhandlingar;

statsutskottets utlåtanden:

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1963/64 inom finansdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner,

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna å kapitalbudgeten för budgetåret 1963/64 inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner, och

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande av sammansättningsverkstad för ammunition m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 7, i anledning av väckta motioner angående viss ändring i uppbördsförordningen m. m.,

nr 8, i anledning av väckta motioner om rätt för mindre företag att vid be-

skattningen göra avdrag för vissa försöks- och forskningskostnader,

nr 9, i anledning av väckta motioner om rätt till avdrag för värdeminskning å täckdikningsanläggningar och skogsvägar, m. m., samt

nr 10, i anledning av väckta motioner angående åtgärder vid beskattningen i syfte att främja sparandet;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 4, angående verkställd granskning av riksbankens och riksgäldskontorets styrelse och förvaltning, samt

nr 5, i anledning av väckta motioner om ytterligare sänkning av diskontot;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 6, i anledning av väckta motioner om befrielse i vissa fall från skyldighet att upprätta bouppteckning, och

nr 7, i anledning av väckt motion om vidgad uppgiftsskyldighet för aktiebolag;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 5, i anledning av väckta motioner angående korttidsanställdas och lågavlönades ATP-pensioner,

nr 7, i anledning av väckta motioner om vidgad rätt till statsbidrag till barn- tandvård, och

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1962 vid dess fyrtiosjätte sammanträde fattade beslut;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 7, i anledning av motioner angående vissa bestämmelser om framförande av sparkstötting,

nr 8, i anledning av motioner angående begreppet tjänstevikt i vägtrafikförordningen,

nr 9, i anledning av motioner om ändrade bestämmelser rörande ersättning vid skogsbrandsläckning, och

nr 10, i anledning av motion angående rätt för markägare att anhängiggöra talan vid expropriationsdomstol i vissa fall; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av väckta motioner om allmän flaggning å valdag,

nr 4, i anledning av väckt motion om utredning rörande förekomsten av s. k. smygreklam i televisionen,

nr 5, i anledning av väckta motioner om effektivare åtgärder mot ocker, och

nr 6, i anledning av väckta motioner om stimulerande av gåvor till religiösa m. fl. ändamål.

§ 7

Anmäldes och godkändes tredje lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 82, till Konungen i anledning av väckta motioner om obligatorisk avsättning i samband med skogsavverkning av medel för skogsvårdande åtgärder.

§ 8

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 56, med förslag till lag angående ändring i lagen om val till riksdagen m. m.,

nr 57, med förslag till lag i anledning av Sveriges anslutning till de internationella fördragen angående godsbefordran å järnväg samt angående befordran å järnväg av resande och resgods,

nr 60, med förslag till lag angående ändring i lagen den 6 juni 1962 (nr 270) om äganderättsutredning, lagfart och sammanläggning av fastigheter i vissa fall i Kopparbergs län,

nr 69, angående bemyndigande att försälja viss kronan tillhörig fast egendom, m. m., samt

nr 70, med förslag till förordning om ändring i familjebidragsförordningen den 29 mars 1946 (nr 99).

Dessa propositioner bordlades.

§ 9

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 14.51.

In fidem

Sune K. Johansson

Tisdagen den 12 mars

Kl. 16.00

§ 1

Justerades protokollen för den 5 och den 6 innevarande mars.

§ 2

Herr talmannen meddelade, att herr Björkänge, som vid kammarens sammanträde den 20 nästlidne februari med läkarintyg styrkt sig tills vidare vara hindrad att delta i riksdagsgöromålen, denna dag åter intagit sin plats i kammaren.

§ 3

Herr talmannen meddelade, att herrar Andreasson och Gomér enligt till kammaren inkomna läkarintyg vore sjuk-skrivna, herr Andreasson från och med den 6 innevarande mars tills vidare och herr Gomér under tiden den 11—den 16 mars.

Herrar Andreasson och Gomér beviljades erforderlig ledighet från riksdagsgöromålen.

Svar på interpellation ang. åtgärder mot halka på vägarna

§ 4

Herr talmannen tillkännagav, att till kammaren överlämnats Kungl. Maj:ts skrivelse, nr 76, angående muntligt meddelande till riksdagen.

Av denna skrivelse, som nu föredrogs och lades till handlingarna, inhämtades, att Kungl. Maj:t prövat lämpligt, att i den i § 56 riksdagsordningen stadgade ordning till riksdagen gjordes meddelande rörande utvecklingen i den europeiska marknadsfrågan, ävensom förordnat, att meddelandet skulle framföras i första kammaren av statsministern Erlander och i andra kammaren av statsrådet och chefen för handelsdepartementet Lange.

Herr talmannen tillkännagav, att ifrågavarande meddelande komme att lämnas vid början av kamrarnas sammanträden onsdagen den 13 mars kl. 10.00.

§ 5

Svar på interpellation ang. åtgärder mot halka på vägarna

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet SKOGLUND, som yttrade:

Herr talman! Herr Persson i Heden har frågat mig, om jag uppmärksammat att sandning mot halka på allmänna vägar vid en del tillfällen kommit till stånd först åtskillig tid efter halkans inträffande. Vidare har herr Persson frågat, om jag har för avsikt att vidtaga åtgärder i syfte att få till stånd en effektivare sandningsberedskap mot halka på de allmänna vägarna.

I anledning härav vill jag anföra följande.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har under senare år vidtagit alltmera omfattande åtgärder för att effektivt kunna bekämpa halkan. Vägmästarna och dem underställd personal inspekterar dagligen området vägnät i den omfattning som är möjlig. Som komplettering

här till har vägmästarna träffat överenskommelser med utomstående, som till vägmästarkontoren lämnar uppgifter om inträffad halka. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen erhåller vidare sedan några år tillbaka från Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut prognoser om väntade större snöfall och svår halka.

För sandningen användes i första hand väg- och vattenbyggnadsverkets egna lastbilar, som uppgår till cirka 1 300 stycken. Genom radio står vägmästarna i ständig kontakt med personalen ute på fältet och gör de omdisponeringar av personal och maskiner som föranledes av hastigt uppkomna situationer. I den mån verkets egna lastbilar icke förslår, hyres erforderligt antal bilar. För närvarande uppgår antalet lejda bilar till cirka 1 000, till vilka vid behov snabbt kan kopplas sandspridare.

Trots alla de åtgärder som vidtagits i effektiviserande syfte förflyter av naturliga skäl alltid en viss tid från det halka uppkommit till dess sandningen kan påbörjas. Med hänsyn till trafiksäkerheten sätts sandningen i första hand in på de mera trafikerade vägarna. På de mindre vägarna kan ibland något längre tid förflyta innan sandning utföres. Detta sammanhänger självklart med att det från ekonomisk synpunkt icke är möjligt att hålla en sandningsberedskap som täcker alla anspråk på service.

I syfte att få ökad kännedom om vilka åtgärder som bör vidtagas mot halka på vägarna har statens väginstitut sedan år 1953 kontinuerligt arbetat med spörsmålen rörande friktionen vid vinterväglag. Ett av de resultat som framkommit genom institutets arbete är den s. k. vattensandningen, som numera användes med mycket gott resultat i norrlandslänen.

Utförda friktionsmätningar har visat att den friktionsbefrämjande effekten med sandningen är begränsad. Inte ens

Svar på interpellation ang. åtgärder mot halka på vägarna

med vattensandning kan man uppnå den friktionskoefficient som en sommarväg har. Ytterst ankommer det på den enskilde fordonsföraren att själv söka bemästra svårigheterna vid halt väglag genom att hålla en efter omständigheterna väl avpassad hastighet.

Härmed, herr talman, anser jag mig ha besvarat herr Perssons interpellation.

Vidare anförde:

Herr PERSSON i Heden (cp):

Herr talman! Jag vill till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet framföra ett tack för att han har velat svara på min interpellation i denna fråga.

Jag tvivlar inte alls på herr statsrådets ord när han säger att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har vidtagit omfattande åtgärder för att bekämpa halkan på våra vägar. Jag är också medveten om att halka kan inträda mycket hastigt, så att svårigheter förefinns att i tid kunna ordna med sandning. Likaså inser jag att fordonsföraren måste anpassa sin körning efter omständigheterna. Men, herr talman, dessa faktorer är inte hela sanningen, och jag anser därför att herr statsrådet inte har lämnat ett riktigt acceptabelt svar på min fråga.

Det får inte förekomma att dålig sandningsberedskap på våra vägar är orsak till att människoliv offras. Så har dock varit fallet. Vi har under denna vinter haft åtskilliga bilolyckor med dödlig utgång som sannolikt kunnat undvikas, om sandning hade skett i tid. Jag har själv varit vittne till att det har tagit över sju timmar innan grusbilen kommit till platsen — detta på en länshuvudväg och under utomordentligt svår halka. Under denna tid hände en bilolycka med dödlig utgång. Först sedan olyckan skett och polisen gjorts uppmärksam på förhållandet och meddelat myndigheterna om halkan

kom sandningsbilen. Detta vill jag absolut icke kalla god sandningsberedskap. Det är ett fall av de många som har inträffat här i landet denna vinter.

Här föreligger absolut något fel som måste rättas till. Inte får medelsbrist och inte heller felaktig organisation vara orsak till att människoliv offras på våra vägar. Vi måste sätta in alla tänkbara resurser på en förbättring av sandningsberedskapen. Denna vintersäsong har givetvis varit mycket besvärlig och säkerligen också mycket kostsam i fråga om vintervägsunderhållet. Det har sagts att medelsanvisningen är otillräcklig och att man därför måste vara sparsam. Det har man också varit, vilket bl. a. har tagit sig uttryck däri, att man nu under senvintern har grusat endast i kurvor och vid vägkorsningar. Självfallet måste man vara sparsam, men man får inte vara det så till den grad, att man riskerar människors liv och lem. Bilägarna här i landet kräver faktiskt en bättre organisation härutinnan. Skulle medelsanvisningen sålunda för ett år som detta — som har varit mycket kostsam — vara otillräcklig, bör medel kunna överföras från de billiga åren — som vi också har haft — till år som det innevarande.

Jag skulle vara herr statsrådet mycket tacksam, om han ville medverka till att myndigheterna finge möjligheter att närmare studera förhållandena såsom de verkligen är för att härigenom också så småningom få till stånd en bättre sandningsberedskap på våra vägar.

Med detta ber jag än en gång att få tacka herr statsrådet.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **SKOGLUND**:

Herr talman! Jag vill upprepa vad jag sade i mitt tidigare inlägg, nämligen att det i en del fall är alldeles otänkbart att kunna snabbt sätta i gång sandningen. Halkan kommer så plöts-

Svar på interpellation ang. åtgärder mot halka på vägarna

ligt, att man inte hinner få in rapporter och dirigera ut de sandningsbilar som finns tillgängliga. Vi måste vara på det klara med att sandningsberedskapen aldrig kan bli hundra procentig, hur gärna vi än skulle önska detta.

Jag skall inte närmare diskutera det exempel som herr Persson i Heden anförde på olyckor som inträffat på grund av att, såsom han uttryckte saken, vägen inte sandats i tid. Men jag fick av hans skildring det intrycket, att rapporten ganska sent hade nått de ansvariga vägmyndigheterna. Först sju timmar efter olycksfallet rapporterade polisen till vederbörande vägmyndigheter vad som hade inträffat — om detta inte är riktigt uppfattat, får väl herr Persson i Heden korrigera mig. I detta fall skulle alltså felet ligga däri, att rapporteringen inte skett tillräckligt snabbt, och det är naturligtvis någonting som man måste se upp med.

I anledning av vad herr Persson i Heden hade att säga om medelsbristen vill jag nämna, att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen inte har inkommit med någon begäran om ytterligare medel för sandningsberedskap. Det finns alltså en reserv för ändamålet. Om det verkligen förelegat en medelsbrist och detta rapporterats av den ansvariga myndigheten, skulle vi från departementets sida genast ha tagit upp frågan till saklig prövning och resultatet skulle förmodligen ha blivit att de begärda medlen anvisats. Men någon sådan framställning har vi inte fått och vi har följaktligen inte heller haft anledning att ta upp frågan.

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! Det spørsmål som herr Persson i Heden tagit upp i sin interpellation är av nog så allvarlig art. Frågan är emellertid, om man verkligen kan bemästra de förhållanden det här gäller. När man har att kämpa mot naturkrafter, är det inte lätt att komma till rätta med allting.

Jag har talat med vägmästarna nere på våra breddgrader och fått det beskedet, att de tekniska resurserna är ganska tillfredsställande. Man har telefonpassning på vägmästarkontoren även nattetid när det kan befaras snabbhalka, och på den personella sidan är det hela över huvud taget väl ordnat. Men vad hjälper detta — framhåller man — om vägmästarna saknar de ekonomiska resurserna?

Med hänsyn till dessa uppgifter är jag mycket förvånad över att kommunikationsministern uppgav, att det för sandningsberedskap skulle finnas medel reserverade som inte tagits i anspråk. Jag föreställer mig att det skulle vara lätt att ordna så, att även dessa medel komme till användning. Det måste vara ganska tragiskt för vägmästarna att ha tillgång till en väl uppbyggd apparat för vägunderhållet och därigenom i viss mån ha vägtrafiksäkerheten i sin hand men inte kunna utnyttja dessa resurser på ett riktigt sätt.

I vårt län har vägunderhållsanslaget enligt de uppgifter jag fått från länsstyrelsen procentuellt minskat varje år sedan 1959, trots att maskinhyror, arbetslöner och materialkostnader stigit med 10—20 procent. Man behöver inte vara särskilt hemma i den problematik det här gäller för att förstå, att om väganslagen inte ökas de närmaste åren kommer vägunderhållet i ett katastrofläge, detta även därför att medelsresurserna på intet sätt svarar mot den ständigt ökade trafiken.

Nu skall det sägas att denna vinter, som herr Persson i Heden påpekade, har varit exceptionellt svår med en ishalka som vi inte sett maken till på många år. Halka vid underkylt regn kräver ju sandning varannan timme — när ett par timmar gått sedan man sandat är det lika illa igen. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsens utredningar visar också att det helt enkelt inte går att helt eliminera körriskerna i sådana lägen.

Svar på interpellation ang. åtgärder mot halka på vägarna

Men å andra sidan, när vägmyndigheterna säger att vår sandningsberedskap är fullt tillfredsställande, att vi har personal och bilar i tillräcklig utsträckning, lämplig sand etc., men att pengarna inte räcker till för att utnyttja beredskapen, då måste det vara något fel, och frågan är hur man skall komma till rätta med det. Vägmästarna får, har man sagt, sig tilldelat ett visst anslag som inte skall överskridas. Vi skall tänka, säger de, inte bara på hala vägar utan på tjällossningen som kommer i vår och på dammbindningen under sommaren. Läger vi ned alltför mycket på halkan, har vi föga eller intet över till att reparera tjälskott, och så får vi klander för det. Och när folk senare på sommaren står »i rök och damm» får vi veta hur illa vi sköter vårt fögderi. Det kvittar hur bra soldaten är och hur bra vapen han har, saknar han ammunition så hjälper ingenting.

Jag kan inte förstå annat än att det vore klokt att skilja de trafiksäkerhetsbefrämjande åtgärder det här är fråga om — sandning, snöröjning, dammbindning och tjälskador — från det egentliga vägunderhållet. Det finns annars risk för att underhållsanslaget måste tas i anspråk för egentligt underhåll i sådan omfattning, att erforderliga medel inte står till förfogande när en sådan åtgärd som sandning är särskilt påkallad. Det är dock oerhörda värden som här står på spel, såsom även herr Persson påpekade.

Jag tror att melodien i detta fall är att vägunderhållsanslaget upptar en särskild delpost för sandning o. dyl. och att den posten får karaktären av förslagsanslag, som sålunda kan överskridas om det skulle behövas. Det är också den linjen som länsstyrelsen i vårt län har förordat. Jag tror inte att vägmästarna skulle agera slösare om de finge de ekonomiska möjligheter de behövde. Jag tror att vägmyndigheterna i vårt län gör vad de kan för att

ombesörja framkomligheten på våra vägar enligt den instruktion som gäller. Men då frågan är av ekonomisk art, hjälper det inte om man inte får förstärkning av medel. Om nu kommunikationsministern kan hjälpa till med detta, är vi synnerligen tacksamma.

Herr PERSSON i Heden (cp):

Herr talman! Den olycka som jag nämnde, kan inte bero på att det var brist på medel eftersom grusbilen kom så småningom. Om fel på rapporteringen var orsak till att olyckan hände innan grusbilen kom, måste det vara något fel på organisationsapparaten som måste rättas till. Varken bristande medelsanvisning eller fel på organisationsapparaten får, som jag nämnde i mitt första inlägg, vara orsak till att det tar sju timmar innan man kommer och grusar och först sedan det hänt ett dödsfall.

Jag körde själv på vägen den dagen klockan 9 på morgonen. Det var glashalt och man måste köra så sakta som möjligt och hålla sig på kanten där det fanns litet gruskorn. Klockan 4 på eftermiddagen reste jag tillbaka. Då var det precis samma glashala väglag, och denna olycka hade skett. Ambulansen hade visserligen hämtat olycksoffren, men bilen låg hopklämd. Strax därefter kom grusbilen. Detta tar jag som ett bevis för att det var fel på organisationsapparaten. Vems skulden är kan jag inte säga.

Jag menar att detta får inte upprepas utan i denna biltäthetsens tid måste vi ha en sandningsberedskap, som gör att människoliv inte offras i onödan.

Fru THUNVALL (s):

Herr talman! Det är inte första gången som denna fråga debatteras här i kammaren. Jag håller med kommunikationsministern om att sandningsberedskapen har effektiviserats under senare år, och jag förstår att det är omöj-

Svar på interpellation ang. åtgärder mot halka på vägarna

ligt att sanda alla vägar inom ett distrikt samtidigt.

Men, herr talman, det finns en sak i detta sammanhang som jag har påtalat hos väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och som jag här vill be kommunikationsministern att tänka på. Den sammanhänger just med svårigheten att sanda överallt på en gång. Vi har många olika märken längs våra vägar, men jag vågar ändå föreslå ytterligare ett. På det skulle det t. ex. kunna stå »Sandning upphör». Ett sådant märke — som naturligtvis måste vara flyttbart — tror jag att bilisterna skulle ge akt på.

Jag åkte så sent som i går kväll på en helt osandad väg ända till gränsen för ett vägdistrikt. Därefter var vägen mycket bra sandad. Men tänk om någon körde på den vägen åt andra hållet, alltså från den sandade in på den osandade delen! Då skulle en olycka lätt kunna hända. Är det alldeles otänkbart att ha sådana skyltar med på grusbilarna? De kunde då flyttas efter hand som sandning sker och tjäna som varning för bilisterna.

Jag instämmer med kommunikationsministern och herr Persson i Heden, när de säger att allt måste göras för att säkra människoliv, och vad jag nu anfört är menat som ett litet förslag i den riktningen.

Herr NILSSON i Göteborg (s):

Herr talman! Jag vill här påtala en sak, som de tidigare kritikerna i denna debatt inte har berört, nämligen motorförarnas ansvar vid halka. Det hjälper inte bara med sandning, om bilisten inte är varsam och inte tänker på att halka kan inträda helt plötsligt. Alla bilister vet väl att det finns många slag av halka. Den som förorsakas av underkyllt regn anmäler sig inte i förväg. Den halkan kommer på någon minut. Och man kan inte begära att vägmyndigheterna då skall stå till reds omedelbart.

Jag vet av egen erfarenhet från ett kommunikationsföretag hur besvärlig halkan kan vara. Men när vi diskuterar dessa frågor, vill jag påminna om att NTF nära nog kontinuerligt har paroller i radio och TV, i vilka man manar både bilister och gångtrafikanter att iaktta varsamhet på vintervägarna, ty enbart sandning hjälper inte. Det vill till att man också visar omtanke och varsamhet.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet SKOGLUND:

Herr talman! Först vill jag säga att den fråga vi här diskuterar ingår som en del i den mycket stora frågan att skapa ökad trafiksäkerhet — och den är verkligen ett gissel för oss alla. Vi söker intensivt efter metoder att skapa ökad säkerhet på vägarna. Genom min tjänst kanske jag så att säga kommer hela frågan närmare in på livet än många andra, och därför har jag också den största förståelse för alla åtgärder som vidtas eller föreslås för att åstadkomma ökad trafiksäkerhet. Och i denna strävan ligger givetvis också att få en bättre sandningsberedskap till stånd.

Jag är den förste att erkänna, att den beredskap vi nu har tydligen inte är tillfredsställande. Därför gäller det att bygga upp den ytterligare, så att vi når högsta möjliga effektivitet. Men jag vill ännu en gång framhålla, att vi inte skall gå omkring och tro att vi kan nå upp till en hundraprocentig beredskap. Det är för många faktorer som inverkar för att detta skall vara möjligt.

Det har i denna debatt förts in ett par frågor, som jag har haft anledning uppehålla mig vid tidigare. Jag återkommer till det fall som herr Persson i Heden aktualiserade. Där förelåg det tydligen ett fel i rapporteringen. Om vi får handlingarna i det ärendet om hand, så skall vi undersöka vad som inträffade och vad som brast. Vi

Svar på interpellation ang. åtgärder mot halka på vägarna

har inte fått någon rapport om saken, men jag tar gärna emot uppgifter av det slaget, ty på det sättet kan vi komma hela problemet, och kanske också dess lösning, litet närmare.

Här har talats om medelsbrist, men vi har för närvarande ungefär 5 miljoner kronor i reserv på underhållsbidraget. Beloppet kan möjligen ha blivit något naggat i kanten under den allra senaste tiden, men mycket under 5 miljoner kronor är det inte. Det har också sagts att de anslag det här gäller ligger stilla, men då vill jag i sakens intresse påpeka för kammarledamöter, att för budgetåret 1961/62 utgick 375 miljoner kronor för underhåll, 1962/63 var beloppet uppe i 415 miljoner — alltså en ökning med 40 miljoner kronor — och för 1963/64 är summan uppe i 440 miljoner kronor — alltså en ytterligare ökning på 25 miljoner kronor. Och vi har inte fått någon hemställan om att på tilläggsstat begära en ökning av underhållsbidraget. Den saken bör också uppmärksammas, när man talar om medelsbrist.

Nej, jag tror att felet i många fall ligger i rapporteringssystemet. Och där menar jag att vi alla skall hjälpas åt och inte bara lita till polisen och vägmästarna. De kan ändå inte vara på alla ställen på en gång.

Hur skulle det vara om de bilister som upptäcker denna våldsamma halka, vilken helt plötsligt kan komma inom ett geografiskt begränsat område, lyfte på luren när de kom till närmast befintliga telefon och rapporterade till vägmästaren eller till vägmästarkontoret! Även bilisterna får lov att känna ansvaret att rapportera, eftersom vi alla har ett kollektivt ansvar för att få fram en ökad trafiksäkerhet.

Jag vill som ytterligare exempel på den ökning av vägunderhållet som har skett lämna ett par siffror över den mängd sand som har utströtts på vägarna under de senaste åren. År 1951/52

var den 600 000 m³, år 1960/61 1 350 000 m³ och år 1961/62 1 810 000 m³, alltså en ökning med en halv miljon kubikmeter på ett år.

Men, kammarledamöter, det är inte bara fråga om att strö ut sand utan det gäller också att få den att ligga kvar. Det är ett problem. När man rusar fram i en bil med en hastighet av 90—100 km yr sanden bort från vägbanan. Den är borta med vinden. Vi söker via statens väginstitut att få fram den rätta metodiken på detta område. Vattensandningen är för Norrlands del en framgångsrik metod. Vidare kan man blanda in salt i sanden för att göra vägbanan porös, så att den bildar ett bättre underlag för sanden.

Statens väginstitut är vid sidan av sina många andra undersökningar för att förhindra halkolyckor och trafikolyckor över huvud taget fullt sysselsatt med att undersöka, huruvida det kan finnas en tredje, fjärde eller till äventyrs också en femte metod för att åstadkomma en bättre friktion på de ishala vägarna. Jag vill deklarerat att vi inom kommunikationsdepartementet är beredda till alla åtgärder för att öka trafiksäkerheten. Det är en fråga av mycket hög angelägenhetsgrad.

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! Orsaken till att jag blandar mig i denna debatt är att jag vid detta plenums början hade anmält avsikt att till herr statsrådet rikta en interpellation, som emellertid ligger så nära denna debatt, att jag i rent rationaliseringssyfte ber att få taga upp den nu. Herr statsrådet kan svara på den om han vill. Jag kanhända härigenom besparar departementet ett onödigt arbete.

Den fråga jag hade tänkt ställa lyder på följande sätt: Har herr statsrådet för avsikt att på tilläggsstat för innevarande budgetår föreslå anvisande av de medel som kan erfordras för garanterande av att ökade kostnader för vin-

Svar på interpellation ang. åtgärder mot halka på vägarna

terväghållningen inte skall få inkräkta på anslag avsedda för det nödvändiga vägunderhållet under senare delen av budgetåret? Den förda debatten har faktiskt kommit mycket nära denna fråga.

Jag vill motivera min fråga med att säga, att man åtminstone i de sydligare delarna av landet, där man inte är van vid ett så kostsamt vinterväghåll som man haft i år, har tårt ganska hårt på de anslag som har beviljats vägdistriktet. Detta kommer sannolikt att innebära att man inte får tillräckligt med pengar för att ge sommarunderhållet den standard som erfordras. Detta kommer att medföra kritik mot vägdistriktet, vilka i sin tur inte har några möjligheter att ordentligt underhålla vägarna just därför att medlen för detta är mer eller mindre förbrukade.

Statsrådet nämnde nyss att det ännu inte var möjligt att överblicka hurvida det skulle behövas medel på tilläggsstat. Jag vill emellertid passa på tillfället att be herr statsrådet mycket noga observera utvecklingen på detta område i fortsättningen och om det skulle visa sig — vilket det redan gör i vissa distrikt — att pengarna sannolikt inte kommer att räcka, allvarligt överväga att på tilläggsstat anvisa de belopp som kan erfordras för sommarunderhållet.

Herr PERSSON i Heden (cp):

Herr talman! Jag är mycket angelägen om att framhålla att denna interpellation inte är uttryck för någon kverulans utan endast framförts för att medverka till att vi får en större trafiksäkerhet på våra vägar, såsom också herr statsrådet har nämnt. Jag är överraskad över herr statsrådets uppgift att det skulle finnas 5 miljoner kronor över i anslag för detta ändamål. Det är nämligen i vägmästdistriktet — inte bara i mitt eget län utan även i flera andra — ett allmänt talesätt, att det inte finns tillräckligt med pengar och att man

därför måste hushålla med dem. Det måste vidtagas sådana åtgärder att man inte behöver riskera utan att det finns pengar kvar till väghåll även under sommaren.

Jag vet väl, herr Nilsson i Göteborg, att bilisterna har ett mycket stort ansvar och måste rätta sig efter omständigheterna. Men om man kört bil några år vet man också att det inte hjälper bara med att köra ansvarsfullt; när det är glashalt kan det uppträda förhållanden som gör att en krock omedelbart inträffar, även om man är aldrig så försiktig. Och man kan ju inte ställa in bilarna när det är halt — det går inte i dagens samhälle, där bilarna utgör en så grundläggande faktor inom kommunikationsväsendet.

Nej, vad som måste till är en effektivare organisation för övervakningen. Man bör kanske koppla in statspolisen eller andra myndigheter som övervakar våra vägar jämt och ständigt. Jag har hört exempel på att vägmästare, när de blivit uppringda av folk med begäran om grusning, har sagt, att »det är inte halt här, så det behöver inte grusas». På det sättet får det faktiskt inte vara. Att sådant kan förekomma är också bevis för att organisationen är felaktig.

Alla krafter måste, som statsrådet också framhöll, sättas in för att åstadkomma bästa möjliga beredskap, så att säkerheten på vägarna ökas.

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! Jag anser att både interpellanten och kammaren bör vara tacksamma för kommunikationsministerns svar i dess helhet och inte minst för upplysningen, att det finns en medelsreserv på ungefär 5 miljoner kronor som ännu inte är utnyttjad. Denna upplysning är synnerligen värdefull. Men den står i egendomlig relation till vad man i mitt hemlän fått veta såväl från vägmästare som från länsstyrelsen och andra myndigheter. En av väg-

Svar på interpellation ang. åtgärder mot halka på vägarna

mästarna, som jag respekterar som en mycket ärlig och kunnig man på sitt område, skriver:

»Vi har bilar i tillräckligt antal, vi har lämplig sand, men vi har ej pengar så vi kan använda våra bilar, utan parollen är *spara* så att ditt anslag räcker till budgetårets slut. Vägförvaltningen får sig tilldelat ett fast anslag av medel, vägmästaren får sin tribut vilken skall förvaltas under ansvar och med order att denna summa får ej överskridas under budgetåret. Skall jag då bara sanda och sedan inga pengar ha kvar till tjällossningen eller dammbindningen under sommaren?» Andra lika sakkunniga har sagt ungefär det samma.

Jag tycker att det svar som lämnats i dag ger vid handen, att det finns möjligheter för vägmästarna att få större medelstildelning och att därmed mer effektivt kunna sköta sina uppgifter.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **SKOGLUND**:

Herr talman! Denna interpellationsdebatt innebär ju på sitt sätt en förändring av vår konstitution. Vi inför helt plötsligt det engelska systemet med frågestund, när herr Hansson i Skegrie i stället för att interpellera ställer en direkt fråga till mig — något som jag tycker är i hög grad praktiskt.

Att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen inte anmält önskemål om ett ökat ianspråktagande av reserven kan bero på att den vinter vi haft varit verkligen hård, varför det inte uppstått sådan ishalka som under vintrar med omväxlande mildt och kallt väder. Vi har ju praktiskt taget i hela landet sedan Luciadagen och fram till för någon vecka sedan haft en mycket ihållande kyla och rätt torra vägbanor. Men ingen regel utan undantag — på sina ställen kan det ha förhållit sig på annat sätt.

Jag har nu för avsikt att släppa dessa 5 miljoner. Det är nämligen möjligt att man kan komma att få behov av peng-

arna i vår, när den djupa tjälen, som uppstått på grund av den starka kylan och på grund av att vägarna varit välplogade, börjar gå ur jorden. Då kan det uppstå stora svårigheter, och väg- och vattenbyggnadsstyrelsen behöver säkerligen dessa 5 miljoner — eller om nu beloppet är något lägre. Därför avser jag att i någon av de närmaste konseljerna ställa dessa pengar till väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förfogande.

Så herr Hanssons i Skegrie fråga! Herr Hansson undrar, om jag är beredd att på tilläggsstat begära en förstärkning av underhållsanslaget.

Som jag tidigare framhöll har det ansvariga ämbetsverket inte gjort någon framställning om en sådan höjning. Verket anser sålunda tydligen att de medel som står till förfogande är tillräckliga. Under sådana omständigheter skulle det se litet underligt ut om departementet så att säga internt upptäckte att det finns ett behov av ökad medelsanvisning, som den ansvariga myndigheten inte uppmärksammat.

Det blir mitt svar till herr Hansson i Skegrie. Men man vet inte vad som kan hända under de närmaste veckorna — herr Hansson i Skegrie har ju anhängiggjort målet inför den svenska riksdagen.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6

Föredrogs var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid

till konstitutionsutskottet propositionen nr 56, med förslag till lag angående ändring i lagen om val till riksdagen m. m.;

till behandling av lagutskott propositionerna:

nr 57, med förslag till lag i anledning av Sveriges anslutning till de internationella fördragen angående godsbefordran å järnväg samt angående befordran å järnväg av resande och resgods, samt

Interpellation ang. räkfisket i norra Skagerack — Interpellation ang. möjligheterna för doktor Bertil Björklund att fullfölja sin cancerforskning i Sverige

nr 60, med förslag till lag angående ändring i lagen den 6 juni 1962 (nr 270) om äganderättsutredning, lagfart och sammanläggning av fastigheter i vissa fall i Kopparbergs län;

till jordbruksutskottet propositionen nr 69, angående bemyndigande att försälja viss kronan tillhörig fast egendom, m. m.; samt

till behandling av lagutskott propositionen nr 70, med förslag till förordning om ändring i familjebidragsförordningen den 29 mars 1946 (nr 99).

§ 7

Föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtanden och memorial nr 2—4, statsutskottets utlåtanden nr 7, 9 och 36, bevillningsutskottets betänkanden nr 7—10, bankoutskottets utlåtanden nr 4 och 5, första lagutskottets utlåtanden nr 6 och 7, andra lagutskottets utlåtanden nr 5, 7 och 9, tredje lagutskottets utlåtanden nr 7—10 samt allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 3—6.

§ 8

Interpellation ang. räkfisket i norra Skagerack

Ordet lämnades på begäran till

Herr JOHANSSON i Öckerö (fp), som yttrade:

Herr talman! Sedan många år tillbaka har fiskarna i norra Bohuslän haft sin huvudsakliga inkomst av räkfiske. Detta fiske har under de senaste åren utvecklats och ett ändamålsenligt båtbestånd har anskaffats helt med inriktning på räkfisket.

Fiske av olika slag har av svenska fiskare sedan ålder bedrivits på de traditionella fiskevattnen i norra Skagerack, i vilka även ingår det nu omstridda området som normmännen hävdar äganderätten till. I dessa fiskevatten har sedan generationer tillbaka svenska och

norska fiskare fiskat gemensamt utan några allvarligare kontroverser. Sedan år 1950 har det funnits ett avtal, enligt vilket de svenska fiskarna haft möjlighet att fiska på det nu aktuella området mot att norska fiskare fått fiska på vissa områden innanför svenskt territorialvatten.

Uppsägningen av detta avtal kom som en överraskning för de svenska räkfiskarna och vållade helt förklarligt en viss oro, men man hoppades allmänt bland såväl fiskare som inom deras organisationer att avtalet skulle förlängas och komma att omfatta en längre tidsperiod. Dessa förhoppningar grusades dock, då, innan förhandlingarna hunnit slutföras mellan de delegationer som utsetts av resp. regeringar, det meddelades att den norska regeringen skulle framlägga en proposition om det svensk-norska avtalet angående räkfisket.

Med stöd av det anförda får jag anhålla om kammarens tillstånd att till hans excellens herr ministern för utrikes ärendena få framställa följande fråga:

Är Ers excellens beredd att inför riksdagen redogöra för gången av de förhandlingar som förts mellan norska och svenska regeringarna angående räkfisket i norra Skagerack samt de resultat som därvid uppnåtts?

Denna anhållan bordlades.

§ 9

Interpellation ang. möjligheterna för doktor Bertil Björklund att fullfölja sin cancerforskning i Sverige

Ordet lämnades på begäran till

Fru ERIKSSON i Stockholm (s), som yttrade:

Herr talman! Jag anhåller härmed om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få ställa följande interpellation.

För två och ett halvt, alltså närmare tre år sedan, togs i riksdagen frågan

Interpellation ang. möjligheterna för doktor Björklund att fullfölja sin cancerforskning i Sverige

upp om cancerforskningen vid statens bakteriologiska laboratorium, SBL, vilken där bedrevs av doktor Bertil Björklund och bekostades av USA:s nationella cancerinstitut, National Institute of Health. Forskningen ansågs synnerligen lovande men krävde för att kunna fortsätta ökade lokaler och en trygghet, som den nuvarande organisationen icke kunde lämna. Tidigare på våren 1960 hade en motion avlämnats i riksdagen om en personlig laboratur för doktor Björklund. Behandlingen av denna uppskötts emellertid till höstrikdagen.

Frågan ställdes till ecklesiastikministern, hur han bedömde utsikterna att här i Sverige ge livsrum för den cancerimmunologiska forskningen eller om doktor Björklund borde lämna landet för att på andra håll i världen söka laboratorieutrymmen. Svaret innehöll en redogörelse för hur SBL i sina anslagsäskanden för 1958/59 begärt en immunologisk avdelning. Därvid hade framhållits av SBL, att vid den immunologiska tumörforskningen framställts ett immunserum mot cancer, som konstaterats ha en uttalad destruerande effekt på cancerceller utan att påverka ett flertal andra slag av humana celler.

Trots att arbetet lovade mycket ansåg sig departementschefen icke ha möjlighet att för det förestående budgetåret realisera utbyggnadsplanerna. Medel från Wallenbergsstiftelsen och från Riksföreningen för kräftsjukdomarnas bekämpande förmodades emellertid tillsammans med amerikanska medel kunna göra doktor Björklunds tumörforskning möjlig. Året därefter ansågs den stora utredningen om SBL böra slutföras först, innan ställning togs till ett särskilt immunologiskt laboratorium. Ecklesiastikministern ansåg det dock icke uteslutet, att vid tillbyggandet av SBL vissa utrymmen kunde beredas just för cancerforskningen. Han sade sig »ha viss täckning» för denna förmodan.

Strax efter det att svaret lämnats i

riksdagen avslutades SBL-utredningen. I denna nämndes, att Björklunds arbeten tagit en sådan omfattning, att de upplåtna lokalerna inte längre räckte till, och man framhöll det angelägna i att Björklunds cancerimmunologiska forskning finge fortsätta. SBL-utredningen föreslog, att verksamheten överfördes till en självständig universitetsinstitution, belägen vid SBL i samarbete med SBL efter samma modell, som gäller för samarbetet mellan SBL och Karolinska institutets virusinstitution.

På hösten 1960 meddelade inrikesministern, att ett nytt laboratorium skulle snabbuppföras, vidare att man räknade med vissa privata medel för laboratoriet.

Motionen om en särskild personlig laboratur för Bertil Björklund avslogs hösten 1960 mera av principiella skäl, däremot tillstyrktes en laboratur i immunologi vid Karolinska institutet på våren 1961, uppenbarligen som ett svar på den personliga tjänst, som begärts i motionerna året dessförinnan.

Beträffande laboratoriet beslöt regeringen i mars 1961 att ge byggnadsstyrelsen i uppdrag att göra den slutgiltiga projekteringen för uppförandet av ett nytt immunologiskt laboratorium för Björklunds forskning. Inrikesministern förklarade för pressen, att tanken på ett mera provisoriskt laboratorium uppgivits; man ville ha en permanent byggnad.

Något förslag kom dock icke.

Under tiden hade vaccinationsförsök med Björklunds vaccin påbörjats i Eskilstuna i samarbete med doktor Rolf Lundström. Medicinalstyrelsens chef hade godkänt förslaget. Ett antal friska personer över 60 år deltog frivilligt i försöken, vilka nu är slutförda. Motsättningar av mera personlig art mellan olika forskare utspelades inför allmänheten på ett pinsamt sätt. Beskyllningar gjordes mot doktor Björklund och doktor Lundström för att de utsatte perso-

Interpellation ang. åtgärder för att förbättra sjukvårdsorganens beredskap vid akuta sjukdomsfall

ner för omedelbara allvarliga risker vid vaccinationsförsöken. Dessa beskyllningar kunde dock tillbakavisas såsom ogrundade och har hittills icke heller visat sig riktiga. Kvar står dock den laboratoriemässiga bearbetningen vid blodprovskontroller för att dessa försök skall kunna följas. Detta måste ske centralt.

Försök att sprida misstro mot den cancerimmunologiska forskningen har fortsatt även utanför landets gränser och riktade sig speciellt till anslagsgivande myndigheter i USA. Detta har resulterat i att på formella grunder den amerikanske anslagsgivaren icke kunde godtaga Björklunds laboratorium som en självständig forskningsinstitution, till vilken medel kunde anslås. National Institute of Health krävde att någon person eller institution skulle åtaga sig sponsorship för Björklunds forskning och sålunda mottaga medel från USA. Från amerikanskt håll begärdes departementets medverkan. Månad efter månad har gått under sysslande med formuleringsfrågor. Pengarna utgår icke längre. Vissa medel har tillfälligt lämnats från försäkringsbolag för att rädda forskning inom cancerfältet. Svenska staten har hittills icke betalt någonting till avlöandet av doktor Björklund och hans medarbetare, icke löst byggnadsfrågan — endast upplåtit några rum inom en trångbodd institution — och tyvärr icke ännu löst den formella frågan om hur de amerikanska anslagen skall mottagas här i Sverige. Den amerikanska principen vid anslagsgivande är absolut respekt för forskningens frihet, en princip som borde ha naturlig anklang i vårt land.

Den forskning som för några år sedan betecknades som epokgörande — uttrycket hämtat från sakkunnigutlåtanden från några av våra kända professorer — är i dag närmare vad som kan anses epokgörande. För de 20 000 årligen i cancer insjuknade människorna,

för de anhöriga till 13 000 i cancer avlidna varje år framstår varje dröjsmål i utforskandet av den stora folksjukdomen helt oförklarlig; det må sedan sammanhånga med formaliteter, personliga motsättningar, makthunger eller något annat. Svenska staten får inte ens mistänkas sätta käppar i hjulet för något som kan bringa hälsa till så många.

Med det anförda som bakgrund ber jag att till inrikesministern få ställa följande fråga:

Vilka planer har statsrådet på att i enlighet med tidigare av starkt intresse präglade uttalanden möjliggöra för doktor Björklund att fullfölja sin cancerforskning i Sverige?

Denna anhållan bordlades.

§ 10

Interpellation ang. åtgärder för att förbättra sjukvårdsorganens beredskap vid akuta sjukdomsfall

Ordet lämnades på begäran till

Herr WIKLUND (fp), som yttrade: Herr talman! För några dagar sedan inträffade i Stockholm ett tragiskt dödsfall, vilket reser frågan om skyndsamma åtgärder för att förbättra sjukvårdsorganens beredskap vid akuta sjukfall.

Enligt uppgifter i pressen hade den sjuke förgäves sökt att genom en kamrats hjälp få transport till sjukhus. Den sjukes kamrat upplystes vid påringning till brandkåren om att läkarremiss erfordrades för att transport skulle kunna ske med ambulans. När kamraten sedan per telefon sökte jourhavande läkaren vid sjukhuscentralen, fick han av den telefonmottagande sköterskan besked, att läkaren inte kunde komma omedelbart. Innan läkaren anlät hade den sjuke avlidit.

Det måste föreligga en fundamental brist hos samhällets sjukberedskap, om något sådant kan inträffa. Man kan jämföra med det fall, att en person blir

Interpellation ang. åtgärder för att förbättra sjukvårdsorganens beredskap vid akuta sjukdomsfall

hastigt illamående på gatan och inte själv kan bege sig från platsen. I detta fall sker tydligen ambulansutryckning riktigt nog utan att krav ställs på läkarremiss. Transporten verkställs, även om det inte skulle vara fråga om någon livshotande sjukdom. I allvarliga sjukdomsfall i t. ex. en bostad synes det inte försvarligt, att läkarremiss absolut skall behöva inväntas, innan transport till sjukhus av den sjuke kan ordnas. Det förefaller nödvändigt att bedömningen av behovet av transport till sjukhus i dylika fall inte undantagslöst göres beroende av läkarremiss och att denna bedömning sålunda blir mera nyanserad, t. ex. genom att kravet på läkarremiss i tveksamma fall, där sådan remiss inte snabbt kan anskaffas, får vika.

Det inträffade dödsfallet aktualiserar sålunda främst behovet av ändrade instruktioner för berörda samhällsorgan, i första hand i Stockholm men möjligen även i landet i övrigt.

Under hänvisning till ovan anförd motivering hemställer undertecknad om andra kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få ställa följande frågor:

1. Vill herr statsrådet lämna kammaren en redogörelse för omständigheterna i det i pressen relaterade fallet att en sjuk person avlidit i väntan på remiss av jourhavande läkare för transport med ambulans till sjukhus?

2. Vill herr statsrådet medverka till att erforderliga åtgärder vidtages i syfte att förhindra att vad som nu inträffat upprepas?

Denna anhållan bordlades.

§ 11

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för bud-

getåret 1963/64 inom justitiedepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner;

nr 83, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av visst äldre reservationsanslag inom handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 84, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag för budgetåren 1962/63 och 1963/64 till byggnadsarbeten vid Chalmers tekniska högskola; och

nr 85, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående frågor om befrielse från ersättningssskyldighet till kronan.

§ 12

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 54, angående anslag för en dyrtortsundersökning m. m.,

nr 58, angående övergång till högertrafik,

nr 59, med förslag till förordning om trafikomläggningsskatt,

nr 61, om utvidgning av Gotska Sandöns nationalpark,

nr 66, angående anslag för budgetåret 1963/64 till bidrag till byggnadsarbeten m. m. inom skolväsendet,

nr 67, angående fortsatt disposition av vissa äldre anslag, avseende ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde,

nr 71, angående riktlinjer och organisation för naturvårdsverksamheten, m. m., samt

nr 73, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 6 § förordningen den 23 november 1956 (nr 545) angående omsättningsskatt å motorfordon i vissa fall, m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 13

Till bordläggning anmäldes bankoutskottets anmälan jämlikt § 21 riksdags-

stadgan, att till utskottet från fullmäktige i riksbanken inkommit framställning angående återbetalning till statsverket av till avbetalningslånefonden anvisade medel.

§ 14

Anmäldes, att följande motioner under sammanträdet avlämnats till herr talmannen:

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 44, med förslag till stat för försvarets fastighetsfond för budgetåret 1963/64, motionerna:

nr 725, av herrar *Carlsson* i Huskvarna och *Hanrin* i Jönköping, och
nr 726, av herr *Dahlgren m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 46, med förslag till lag om änd-

ring i byggnadslagen den 30 juni 1947 (nr 385) m. m., motionerna:

nr 727, av herr *Fröding m. fl.*,

nr 728, av herrar *Källenius* och *Stiernstedt*, och

nr 729, av herr *Tobé*; samt

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 58, angående övergång till högertrafik, motionen nr 730 av herrar *Johansson* i Dockered och *Björkänge*.

Dessa motioner bordlades.

§ 15

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.56.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 13 mars

Kl. 10.00

§ 1

Handelspolitisk debatt, tillika svar på interpellationer i anledning av sammanbrottet av förhandlingarna mellan Storbritannien och EEC samt ang. Sveriges insatser i OECD:s arbete, m. m.

Herr talmannen lämnade ordet till Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet *LANGE*, som framförde det i Kungl. Maj:ts skrivelse nr 76 avsedda meddelandet och därvid yttrade:

Herr talman! Riksdagen har under de gångna åren fortlöpande hållits underrättad om utvecklingen i marknadsfrågan. Senast lämnades informationer vid årets remissdebatt. Under den korta tid som förflutit sedan dess har skeendet kulminerat i ett avbrott av de mer än årslånga förhandlingarna rörande Storbritanniens medlemskap i den europeiska ekonomiska gemenskapen. Det

är därför anledning att ånyo taga upp integrationsfrågan och Sveriges läge till bedömning.

Först må därvid konstateras att vi på svenskt håll utgått ifrån att den brittiska förhandlingen skulle gå i lås. För svensk del hade vi föredragit en gemensam EFTA-förhandling med den europeiska ekonomiska gemenskapen om upprättandet av en integrerad stormarknad i Europa. Men då denna väg icke visade sig framkomlig och Storbritannien år 1961 beslöt söka medlemskap i gemenskapen tog Sverige fasta även på den nya möjlighet som härigenom öppnades. Den brittiska medlemskapsansökan utgjorde tillsammans med de övriga EFTA-ländernas ansökningar om medlemskap i respektive association med gemenskapen en samordnad aktion för att i enlighet med ett av EFTA:s huvudsyften få den europeiska stormarknaden till stånd. Det är ur

Handelspolitisk debatt

svensk såväl som ur allmän synpunkt beklagligt att ett tillfälle nu gått förlorat att göra slut på den ekonomiska splittringen i Europa. Glädjande är dock att EFTA-ländernas inbördes solidaritetsförpliktelse bestått provet under det långa och svåra förhandlingsskedet.

Men även om det sålunda är anledning att beklaga förhandlingsavbrottet föreligger det inga skäl att dramatisera vad som inträffat. Framför allt är det viktigt att icke skärpa motsättningarna eller låta den aktuella krisen undanskymma de långsiktiga perspektiven. Europa befinner sig redan mitt uppe i en ekonomisk integrationsprocess i samklang med ekonomiens och teknikens krav som säkerligen kommer att fortsätta. Tanken på stormarknaden är sedan snart ett decennium fast förankrad i en bred europeisk opinion. Vi har visserligen upplevat slutet på en förhandlingsfas men vi står icke inför slutet på marknadsintegrationen.

Det ligger helt i linje med EFTA:s syften och med Sveriges konsekventa politik i marknadsfrågan att vi önskar att det inträffade dröjsmålet med Europamarknadens upprättande skall bli så kort som möjligt. För dagen måste dock konstateras att det saknas utrymme för nya förhandlingsinitiativ från EFTA-ländernas sida. Enda möjligheten är tills vidare att avvakta utvecklingen inom den europeiska ekonomiska gemenskapen. Härom rådde enighet vid det ministermöte i EFTA som efter förhandlingsavbrottet i Bryssel ägde rum i Genève den 18 och 19 februari. EFTA-ländernas, och bland dem Sveriges, positiva inställning till marknadssamarbetet innebär dock givetvis att de med största vaksamhet följer lägets skiftningar och att de är beredda och angelägna att i konstruktiv anda pröva varje realistiskt uppslag som gemenskapen kan komma att framlägga med sikte på att åstadkomma en lösning. Ställningstagandet till dylika uppslag måste emellertid ske inom EFTA-solidaritetsens

ram. Samtliga EFTA-länder har även i fortsättningen berättigade krav på att få sina legitima intressen tillgodosedda.

Någon anledning för Sverige att i dagens läge återtaga sin ansökan om association med gemenskapen föreligger icke. Under alla omständigheter står det dock klart att det nu icke kan bli fråga om en svensk förhandling vid den tidpunkt vi ursprungligen räknat med.

Förberedelserna inför den av Sverige begärda associationsförhandlingen var långt framskridna när det nya läget inträdde. Utredningsarbetet inom kommerskollegium och den därtill knutna delegationen med representanter för näringsliv och arbetsmarknad hade nått ett avancerat stadium. Utredningsmaterialet hade publicerats i väsentligt större omfattning än som skett i flertalet andra europeiska länder. Ett särskilt interdepartementalt arbetsutskott var sedan några månader i verksamhet för att bereda regeringens vidare ståndpunktstaganden på de olika i förhandlingskomplexet ingående sakområdena. Några dröjsmål i förhandlingen på grund av bristande förberedelser på svensk sida behövde icke befaras.

I den rapport rörande den brittiska förhandlingen, som Bryssel-kommissionen just färdigställt, göres gällande att sammankopplingen av det brittiska inträdet med de övriga EFTA-ländernas skapade stora svårigheter framför allt på grund av att de tre neutrala EFTA-länderna valt anslutningsformen association i stället för medlemskap. Utan tvekan, säges det, skulle Storbritanniens inträde ha fördröjts avsevärt därest London-deklarationen om samtidigt inträde för alla EFTA-länderna vidmakthållits.

Det finns naturligtvis alltid utrymme för olika bedömningar av svårighetsgraden i en förestående förhandling och för mer eller mindre optimistiska förväntningar om dess resultat. Icke desto mindre är det förvånande att kommissionen ansett sig kunna göra ensidigt pessimistiska uttalanden innan några

Handelspolitisk debatt

överläggningar över huvud taget kommit i gång och parternas ståndpunkter kunnat konfronteras vid förhandlingsbordet. Svenska regeringen kan därför inte underlåta att framhålla att den icke delar denna pessimism. På svenskt håll är vi sålunda övertygade om att det, därest vår neutralitet som sådan ej av gemenskapen ansetts utgöra ett hinder, hade varit möjligt att slutföra förhandlingen om en ekonomisk association i så god tid att de neutralas deltagande i Europamarknaden kunnat träda i kraft vid samma tidpunkt som kunde ha kommit att avtalas mellan den europeiska ekonomiska gemenskapen och Storbritannien i fråga om det brittiska inträdet.

Det allmänna förhandlingsläget har nu emellertid ändrats. Ehuru det som redan sagts finns anledning att hysa tillförsikt om utvecklingen på längre sikt mot en europeisk stormarknad måste samtidigt noteras att de omedelbara utsikterna att föra frågan framåt ter sig ovissa. Att konstatera detta är endast uttryck för en realism som utgör den bästa grundvalen för en konstruktiv politik. Efter den senaste förhandlingsfasens slut och inför perspektivet av en ny kraftanspanning i sinom tid för att åstadkomma en lösning, är det å andra sidan på sin plats att i korthet sammanfatta utgångspunkterna för den ekonomiska samarbetspolitik som Sverige konsekvent bedrivit under efterkrigstiden och kommer att bedriva även i fortsättningen.

På Sveriges positiva grundinställning till internationellt ekonomiskt samarbete kan ingen ta miste. Den är klart dokumenterad genom vårt deltagande i internationella ekonomiska organisationer, världsomfattande såväl som regionala, och genom svenska initiativ och andra aktiva insatser i deras arbete. Det är givet att denna samarbetspolitik harmonierar med svenska intressen och svenska erfarenheter. För ett land som vårt med en begränsad hemmamarknad och hög industrialiseringsgrad kan

utrikeshandeln icke undgå att utgöra en central faktor i den ekonomiska utvecklingen. Att skapa gynnsamma betingelser för vår export är en primär uppgift för vår handelspolitik. Detta är dock bara en sida av saken. Inget land bör räkna med att åtnjuta ensidiga handelspolitiska fördelar. Sverige begär ej heller några ensidiga fördelar. Endast som solidariska medlemmar av ett konstruktivt samarbetsande handels-samfund kan världens nationer i vår tid förverkliga sina önskingar om ekonomiska framsteg och bättre levnadsbetingelser för folken.

Men samarbetsbehovet bryter också igenom den trängre handelspolitiska ramen. Hur viktigt det än är att undanröja tullar och andra artificiella hinder för varuutbytet så har ganska litet åstadkommit därmed, om det ekonomiska klimatet, sysselsättningen och produktionen icke samtidigt vidmakthålls och intensifieras. Även i detta avseende är världens nationer i vår tid beroende av varandra. Sverige är här liksom i fråga om handelspolitiken angeläget att främja och delta i internationellt samarbete. Samarbetet får dock icke begränsas till att bara befatta sig med de högindustrialiserade ländernas intressen och problem. Dessa länder har även ett ansvar för att deras handels- och allmänna ekonomiska politik icke försvårar utvecklingsländernas strävan att höja sin för oss nästan ofattbart låga levnadsstandard. Ej hellet detta är dock tillräckligt. Det gäller också, och detta är Sveriges bestämda avsikt, att ge utvecklingsländerna positiv och konkret hjälp.

När man överblickar det internationellt-ekonomiska samarbetsfältet finner man alltså att det inte företer någon klar gräns mellan nationella intressen och internationell solidaritet. För Sverige är det naturligt att betrakta sin positiva inställning till internationellt ekonomiskt samarbete och friare världshandel som en integrerande del av den

Handelspolitisk debatt

allmänna svenska strävan att efter för- måga bidraga till en fredlig utveck- ling och ökat välbefinnande i världen.

Mot denna allmänna bakgrund har Sverige i handelspolitiskt avseende under hela efterkrigstiden konsekvent bi- trätt förslag och beslut om frigörelse av den internationella handeln, såväl när det skett på världsvid basis inom GATT som regionalt i OEEC och inom ramen för de europeiska integrations- strävandena. När vi medverkat till handelsfrigörelse i en trängre krets av stater har vår politik förestavats av omsorg om att icke avstå från frigörel- seåtgärder till vilka en mindre grupp är beredd ehuru tiden ej varit mogen att förverkliga dem generellt. EFTA är för oss ett steg på vägen mot en europeisk stormarknad och Europamarknaden ett steg mot fri världshandel.

Sverige betraktar sålunda icke de re- gionala handelsarrangemangen som nå- got självändamål. Vårt syfte har genom- gående varit att liberalisera handeln i allt vidare kretsar och i alla riktningar med frigörelse av hela världshandeln som slutmål. I linje härmed har Sve- rige konsekvent hävdats behovet att göra de regionala handelsarrangemangen utåtriktade. Tillsammans med åtskilliga andra länder har vi vänt oss emot ten- denser att bygga upp en hög europeisk tullmur mot omvärlden. Vad vi efter- strävar är ju en allmän handelsexpansion och ej blott en inåtvänd omdirigering av varuströmmarna.

Den senaste händelseutvecklingen i Europa har inte ändrat något i den- na svenska politik. Den frihandelsvän- liga kursen ligger fast. Självklart är att även Sveriges neutralitetspolitik förblir orubbad. Ehuru den utesluter medlem- skap i den europeiska ekonomiska ge- menskapen utgör den ju emellertid, som regeringen vid flerfaldiga tillfällen haft anledning att understryka, i och för sig inget hinder för svenskt deltagande i ekonomiskt samarbete och integration. Endast när det ekonomiska samarbetet

förknippas med politiska syften eller med villkor som i något avseende skul- le förhindra ett konsekvent fullföljande av neutralitetspolitiken måste Sverige insistera på att vårt deltagande klart avgränsas från de politiska elementen och endast tillåtes avse de ekonomiska inslagen. En sådan avgränsning behöver icke inom ramen för ett associationsav- tal resa några oöverstigliga svårigheter. Om icke neutralitetspolitiken som så- dan skulle betraktas som diskvalifika- tionsgrund av våra partners i en kom- mande stormarknad finns det därför ingen anledning varför Sverige skulle ställas utanför i ekonomiskt avseende. Det är i detta sammanhang glädjande att kunna konstatera att de officiella regeringsbesök som nyligen avlagts i två av de ledande länderna i Europa, Frankrike och Storbritannien, givit för- nyad och klar bekräftelse på den upp- skattning av Sveriges utrikespolitiska linjer som råder även där.

På den ekonomiska sidan är Sverige som redan framhållits berett att pröva alla seriösa uppslag. Regeringens inställ- ning är därvidlag densamma i dag som efter sammanbrottet 1958 i den första förhandlingsfasen rörande Europamark- naden. Denna inställning uttryck- tes i 1959 års vitbok på följande sätt: »Varje nytt och allvarligt menat bud måste prövas i en anda av saklighet och samarbetsvilja utan ett stelbent fasthållande vid en viss teknisk upp- läggning som sådan. Det avgörande kri- teriet är, liksom det hittills varit, om den uppnåeliga kompromissen i reali- teten innebär ett steg mot bättre kon- kurrens- och handelsvillkor samt huru- vida den erbjuder Sverige som enskilt land en skäligen balans mellan för- och nackdelar.»

Vi har, som förut sagts, för svensk del anledning att beklaga det dröjsmål som inträtt i den allmänna förhandlings- processen. Detta innebär emellertid ej att det för ögonblicket föreligger an- ledning till någon starkare oro för de

Handelspolitisk debatt

ekonomiska konsekvenserna i Sveriges fall. Tulldiskriminationen kan visserligen bli besvärande. Men i nuvarande konjunkturen bör våra handelsförbindelser med länderna i den europeiska ekonomiska gemenskapen kunna vidmakthållas åtminstone i vad avser industriprodukter. Glädjande nog kan också konstateras att bedömningen inom det svenska näringslivet präglas av lugn. Det vore dock oklokt att blott slå sig till ro med detta. Ej heller bör den ovissheit som ännu råder om när och hur Europamarknadsförhandlingarna kan återupptas få utlösa någon allmän passivitet. Det föreligger lyckligtvis åtskilliga möjligheter att genom andra åtgärder göra betydelsefulla framsteg.

I första hand gäller det att utveckla och stärka EFTA-samarbetet och effektivt ta till vara de ytterligare möjligheter som denna organisation erbjuder. Det är en källa till stor tillfredsställelse att full principiell enighet här om råder mellan EFTA-länderna. Redan vid det nyss omnämnda EFTA-ministermötet i Genève den 18 och 19 februari nåddes överenskommelse om att uppdraga åt organisationens permanenta råd att skyndsamt förbereda beslut om nya åtgärder och att utreda förutsättningarna för en utvidgning av samarbetsprogrammet. Samma anda av uppslutning kring EFTA har också kommit till uttryck vid Nordiska rådets nyligen avhållna session och vid överläggningar i London i samband med det officiella svenska besöket där i förra veckan.

Direktiven till det permanenta EFTA-rådet kan översiktligt sammanfattas på följande sätt. Förslag skall utarbetas och föreläggas det till den 9 maj utsatta EFTA-ministermötet om en tidtabell för accelererad tullreduktion som leder till fullständig tullfrihet inom EFTA under loppet av år 1966. Proposition kommer inom kort att föreläggas riksdagen med begäran om bemyndigande för Kungl. Maj:t att biträda och verkställa vissa beslut som i anslutning därtill kan aktu-

aliseras i EFTA:s råd. Till den 9 maj skall det permanenta rådet liksom tidigare framlägga förslag om snabbare avveckling av återstående kvantitativa handelsrestriktioner inom EFTA med sikte på att helt avskaffa dem samtidigt som tullarna. Före den 9 maj skall vidare förslag ha utarbetats om vilka jordbruksvaror som eventuellt nu i motsats till tidigare kan underkastas EFTAKonventionens allmänna frihandelsregler samt om den procedur som skall följas vid de i konventionen föreskrivna årliga översynerna av handeln med jordbruksvaror. Ytterligare skall rådet samordna de bilaterala förhandlingar, som kan komma att äga rum mellan olika EFTA-länder om konkreta åtgärder till främjande av handeln med jordbruksvaror, samt granska de rapporter om förhandlingsresultaten, som berörda medlemsstater skall framlägga före ministermötet den 9 maj.

En snabbare avveckling av tullar och kvantitativa restriktioner efter nyss antydda riktlinjer är uppenbarligen ägnad att ytterligare accentuera de fördelar som EFTA redan i nuläget erbjuder sina medlemmar. En acceleration är också angelägen med hänsyn till önskvärdeheten att på detta område hålla jämna steg med utvecklingen inom den europeiska ekonomiska gemenskapen.

Jordbruksfrågorna anknyter sig i första hand till Danmarks särskilda läge. Det vore här realistiskt att tro att EFTA-länderna skulle kunna ersätta den marknad som Danmark riskerar att förlora inom den europeiska ekonomiska gemenskapen. Men det är naturligt att de övriga EFTA-länderna samtyckt till att undersöka vad som rimligen kan göras för att underlätta för Danmark att lösa sina jordbruksproblem. De åtgärder som eventuellt kan komma i fråga är dels multilaterala, dels bilaterala. De förra skulle bli generellt tillämpliga inom hela EFTA och innebära att någon eller några jordbruksvaror som hittills icke åtnjutit frihan-

Handelspolitisk debatt

delsbehandling underkastas konventionens allmänna regler om tullavveckling etc. Det kan dock knappast bli fråga om någon mera omfattande överflyttning. De bilaterala åtgärderna skulle bestå i sådana tillmötesgåenden som enskilda EFTA-länder kan göra gentemot Danmark på någon punkt. Förutsättningarna för dylika tillmötesgåenden växlar antagligen från ett EFTALAND till ett annat. I Sveriges fall bör de dock ej överskattas.

De årliga EFTA-översyner av handeln med jordbruksvaror, som nu inleds i enlighet med konventionen, är liksom de nyss berörda undersökningarna förutsättningslösa. Det är emellertid viktigt att ha klart för sig att de kommer att bidra till att hålla hithörande problem fortlöpande aktuella.

Från direktiven till det permanenta EFTA-rådet må vidare antecknas vissa utredningar vilkas färdigställande icke behöver ske före ministermötet den 9 maj. Rådet skall sålunda fortsätta den i EFTA-konventionen föreskrivna utredningen om villkoren för EFTA-handeln med fiskeriprodukter, däri inbegripet eventuella möjligheter att underkasta ytterligare sådana produkter konventionens allmänna frihandelsregler. Nya utredningar skall också inledas om bl. a. aktivare samarbete mellan EFTALÄNDERNA rörande deras yttre handelspolitik, t. ex. i samband med nästa allmänna tullförhandling i GATT, om närmare konsultationer rörande den ekonomiska politiken och om eventuellt samarbete i vissa investerings- och kapitalfrågor.

EFTA-samarbetet kan alltså komma att utvidgas till att gälla åtskilliga andra områden än avveckling av handelshindren. Enligt svensk uppfattning bör i princip inga områden vara undantagna från samverkan EFTALÄNDERNA emellan. Närmast till hands ligger väl för dagen diskussion av produktions- samt sysselsättnings- och arbetskraftsfrågor, som ett led i ansträngningarna att stödja näringslivet i dess anpassning till

marknadssituationens utveckling. Inte minst för de nordiska länderna kan det vara naturligt att en EFTA-samverkan på just dessa områden kommer upp till debatt.

Det är över huvud taget viktigt att hålla i minnet att EFTA:s konstruktion ingalunda innebär någon spärr för nordisk samverkan och att de nordiska samarbetsplanerna redan är på väg att i icke obetydlig omfattning förverkligas inom EFTA:s ram. Ett slående exempel är att EFTA:s tullavveckling bl. a. innebär att vi avskaffar handelshindren mellan Nordens länder och att vi om några år kommer att ha upprättat en fri nordisk marknad. Detta gäller glädjande nog även Finland, vars associationsavtal med EFTA fungerat mycket tillfredsställande.

EFTA-länderna står som synes inför en mycket aktiv arbetsperiod. Det är regeringens förhoppning att detta arbete skall leda till de snabba och betydelsefulla resultat som på grundval av de här sammanfattade direktiven förefaller att ligga inom räckhåll. Viktigt är dock att i detta sammanhang fastslå att det varken är Sveriges eller något annat EFTA-lands avsikt att skrida till några som helst åtgärder riktade mot den europeiska ekonomiska gemenskapen. Det råder tvärtom fullständig enighet om att undvika allt som kunde tänkas försvåra den allmänt önskade kommande uppgörelsen med gemenskapen.

Parallellt med stärkandet av EFTA är det av största vikt att målmedvetet fortsätta strävandena inom GATT att nedbringa tullarna och undanröja handelshindren på allmän mest-gynnad-nations-grundval. GATT förbereder sedan någon tid en ny allmän tullförhandlingsomgång med utgångspunkt från ett svenskt förslag av år 1961 samt från den förra året antagna nya handelslagen i Förenta staterna. Såväl det svenska förslaget som den amerikanska lagen uppställer som mål en gradvis tullreduktion med 50 procent. Sverige

Handelspolitisk debatt

skulle dock önska en ännu större reduktion och kommer att söka tillvarata de möjligheter som kan erbjuda sig att övertyga övriga GATT-länder om nytan av ett sådant steg.

Givetvis kan ingen i dag förutspå utgången av den kommande GATT-förhandlingen, vare sig det gäller omfattningen av eller tidpunkten för de tullreduktioner som parterna slutligen kan enas om. Ovissheten i detta hänseende är dock inget skäl till minskad aktivitet. Tvärtom bör den stimulera till ytterligare ansträngningar. Samtliga EFTA-länder är klart medvetna om att GATT-förhandlingen kan ge dem möjligheter att praktiskt tillämpa deras utåtriktade handelspolitik inte bara i förhållande till den europeiska ekonomiska gemenskapen utan även i förhållande till Förenta staterna och andra betydelsefulla handelspartners utanför Europa. Jämsides härmed bör arbetet i GATT på att lösa utvecklingsländernas handelsproblem samt råda bot på svårigheterna i den internationella handeln med jordbruksvaror intensifieras med sikte på att uppnå konkreta resultat.

Som redan nämnts behöver dock det handelspolitiska samarbetet kompletteras med internationella strävanden att vidmakthålla och stärka konjunkturerna och sysselsättningen. Möjligheterna till framgång i det handelspolitiska samarbetet är intimt förknippade med de deltagande ländernas allmänna ekonomiska expansionstakt. Samarbete på detta område är jämte utvecklingshjälp och handelspolitik en huvudpunkt på programmet för OECD. Denna organisation erbjuder härvidlag särskilda möjligheter, eftersom dess medlemskrets förutom aderton europeiska länder innefattar även Förenta staterna och Kanada. Organisationens inriktning på en hög framstegstakt har kommit till uttryck bl. a. i uppställandet av det ambitiösa målet att under 1960-talet uppnå en 50-procentig ökning av medlemsländernas sammanlagda produktion. Sve-

rige har tagit fasta på förevarande samarbete och kommer även i fortsättningen att inom OECD aktivt verka för stimulering av världsekonomin och den allmänna framstegstakten. Med hänsyn till valutapolitikens centrala betydelse i detta sammanhang är det särskilt värdefullt att OECD i stigande utsträckning befattar sig med valutafrågorna och därigenom på ett verksamt sätt och i nära anknytning till den allmänna konjunkturpolitiken förbereder och underlättar konkreta ställningstaganden bl. a. i Internationella valutafonden.

Betydelsen av en expansionsfrämjande ekonomisk politik har ytterligare ökat till följd av den senaste utvecklingen i den europeiska marknadsfrågan. Förståelse för detta borde icke saknas. Varken EFTA eller den europeiska ekonomiska gemenskapen har något att vinna, men däremot mycket att förlora, på en försvagning av den dynamiska ekonomiska utvecklingen i vår världsdel. En sådan försvagning skulle också vara till nackdel för utomeuropeiska länder.

Det nya läge i vilket vi nu befinner oss innehåller som redan understrukits betydande osäkerhetsmoment. Men det är samtidigt klart att det reser krav på handling. Regeringen har målmedvetet tagit fast på de möjligheter som erbjuder sig. Riksdagen kommer liksom hittills att fortlöpande informeras om utvecklingen. Givetvis kommer hithörande frågor också att diskuteras i utrikesnämnden samt med näringslivet och arbetsmarknadens parter i den rådgivande kommittén för integrationsfrågor och i den till kommerskollegium knutna delegationen. Det är regeringens förhoppning att enighet skall råda om utformningen av Sveriges politik. Den innebär stärkande av EFTA, liberalisering och expansion av världshandeln genom GATT, hjälp åt utvecklingsländerna samt stimulering av världsekonomin. Sist men inte minst innebär den oförminskat intresse för upprättandet av en europeisk stormarknad och öp-

Handelspolitisk debatt

penhet för varje uppslag siktande till en generös och utåtriktad lösning på detta problem.

Herr talman! Jag ber att få tillägga att jag anser att det nu lämnade meddelandet i marknadsfrågan även innefattar svar på den interpellation som herr Hermansson framställt till statsministern i anledning av sammanbrottet i förhandlingarna mellan Storbritannien och EEC och som överlämnats till mig för besvarande.

I detta sammanhang skulle jag också vilja besvara en interpellation av herr Gustafson i Göteborg angående Sveriges insatser i OECD m. m., vilken likaledes överlämnats till mig för besvarande.

Herr Gustafson har frågat om statsministern anser att Sverige bör intensifiera sina insatser i OECD:s arbete och om regeringen i enlighet med framställningar från Kooperativa förbundet, Landsorganisationen och Tjänstemännens centralorganisation ämnar upprätta dels ett särskilt OECD-råd och dels ett centralt interdepartementalt organ för en effektivare handläggning i vårt land av frågor som behandlas inom OECD:s och Förenta nationernas fackorgan.

Jag vill svara följande.

Vad beträffar den första frågan rörande en intensifiering av Sveriges insatser i OECD:s arbete ber jag få hänvisa till vad som i detta hänseende framhållits i regeringens av mig nyss lämnade meddelande i marknadsfrågan.

I övrigt vill jag meddela följande.

OECD:s arbetsprogram innefattar en mångfald skiftande uppgifter hänförande sig till ekonomisk politik, betalningsfrågor, skattefrågor, handelspolitik, industriell utveckling, arbetskraftsfrågor, jordbrukspolitik, u-landshjälp, vetenskaplig forskning med mera. Härav följer med nödvändighet, att de spörsmål, som aktualiseras i OECD-organisationens olika kommittéer, i Sverige måste behandlas av de fackdepartement, som representerar den aktuella sakkunskapen.

Att denna uppdelning av OECD-ärendena skapar ett samordningsproblem såväl internt mellan departementen som utåt i förhållande till ämbetsverken och till berörda organisationer är i och för sig obestriddigt. Härvidlag har väl det föreslagna OECD-rådet tänkts fylla en funktion. Värdet av att tillskapa ett sådant kan dock starkt sättas i fråga. Om i rådet skulle ingå representanter för alla de myndighets- och organisationsintressen, som berörs av OECD-arbetet, skulle detsamma få en storlek, som skulle göra det administrativt helt ohanterligt. Att å andra sidan begränsa rådet till ett mindre antal ledamöter med följaktligen endast mera allmänna insikter om de avhandlade ärendena skulle säkerligen icke bidra till vare sig någon bättre samordning eller sakbehandling av dessa.

Enligt min uppfattning löses samordningen av dessa ärenden bäst i respektive departement där tjänstemän i ansvarig ställning fortlöpande följer upp frågorna och ser till att dessa blir tillfredsställande beredda i kontakt med intressenter utanför förvaltningen.

I allmänhet förbereds ärendena i de olika OECD-organen inom vederbörande departement genom att man dels utnyttjar den utredningsapparat, som olika myndigheter tillhandahåller, dels i övrigt tager kontakter med intresserade statliga och icke-statliga organ. De icke-statliga organ det här kan vara fråga om, förutom olika branschorganisationer, är bland andra Industriförbundet, Arbetsgivareföreningen, KF, LO och TCO. Dessa förses också fortlöpande med alla arbetsdokument från OECD-kommittéerna liksom relevanta UD-rapporter. I viktigare frågor ordnas dessutom sammanträden inom vederbörande departement med företrädare för intresserade organ för genomgång av föredragningslistor och annat arbetsmaterial. I den mån en fråga berör ämnesområden, som faller under flera departement, deltagar naturligtvis representanter för dessa i frågans beredning.

Handelspolitisk debatt

Detta beredningsförfarande siktar till att skaffa allsidigt underlag vid utarbetandet av de instruktioner, som utfärdas till svenska regeringens delegater i ifrågavarande kommittéer. Det förekommer ofta att representanter för näringslivets och arbetsmarknadens organisationer deltar som experter i sammanträdena med dessa kommittéer.

Alla möten med ministerrådet inom OECD, som jag själv brukar deltaga i som svenskt ombud, förbereds genom sammanträden inför mig med företrädare för alla intresserade departement. Dessa är också representerade i den delegation som deltar i mötena.

Vid beredningen av de ärenden som behandlas inom FN:s olika fackorgan tillämpas i princip ett liknande förfaringssätt som det nu angivna. Härtill kommer att de svenska kontaktkommittéerna för fackorganen genom sina ordförande är representerade i FN-nämnden, som är remissorgan för utrikesdepartementet och nämnden för internationellt bistånd i ekonomiska och sociala frågor inom fackorganens verksamhetsområden.

Härmed, herr talman, anser jag mig ha besvarat herr Gustafsons i Göteborg interpellation.

Härefter anförde:

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Hur skall vi ur svensk synvinkel bedöma det läge som uppkommit genom sammanbrottet av förhandlingarna om Storbritanniens inträde i den ekonomiska gemenskapen EEC?

Låt mig börja mina reflexioner med en allmänpolitisk synpunkt. President de Gaulle sade nej till brittiskt medlemskap i den ekonomiska gemenskapen, och det medför risker för ett sämre förhållande mellan Förenta staterna och Västeuropa i politiskt och militärt avseende. Motiveringen för den franske presidentens handlingssätt är till stor del att han vill göra Europa under

fransk ledning — oberoende av Förenta staterna — till en tredje kraft mellan Förenta staterna och Sovjetblocket. Men vad skulle inträffa om Washingtonregeringen toge honom på orden? Tänk om president Kennedy droge tillbaka de amerikanska trupperna från Europa och kanske till och med började betrakta Atlantpaktens militära union som en rätt lös sammanslutning, som kanske en dag upplöses? Perspektivet förefaller ganska skrämmande.

Lyckligtvis är övriga europeiska atlantpaktstater — och vida kretsar i Frankrike — beslutna att vidmakthålla det nära samarbetet med Förenta staterna. Att detta fortsätter är i hög grad ett intresse även för de neutrala staterna, ehuru de av väl kända skäl inte själva kan eller vill ansluta sig till det demokratiska försvarsblocket. De neutrala staterna gör sin insats för demokratiens försvar genom sin egen försvarsstyrka och sin politik i övrigt.

Ser vi det inträffade ur en mera begränsad synvinkel, nämligen den svenska ekonomiens, kan det inte gärna bestridas att vi i Sverige har anledning att dra en lättnadens suck. Låt oss ett ögonblick spekulera över vad som kunde ha skett, om England, Danmark och Norge hade vunnit inträde i gemenskapen. Hur hade det då gått för Sverige? Risken är stor att vi — trots att säkerligen ett varmt stöd hade givits av Storbritannien och övriga EFTA-partners — inte hade accepterats som associerad stat med gemenskapen på de villkor, som regeringen anser sig kunna acceptera. Norden skulle i så fall ha splittrats genom en tullgräns längs med Kölen och i Öresund. Arbetet på en harmonisering av den nordiska lagstiftningen och åtskilliga andra sidor av samhällslivet skulle dessutom ha mött delvis oöverstigliga hinder. Över huvud skulle vårt näringslivs förutsättningar blivit ytterst ogynnsamma om vi hade ställts utanför ett utvidgat EEC.

Förra veckan förekom en intervju

Handelspolitisk debatt

med den tyske rikskanslern Adenauer, där denne intog en rätt kylig attityd till inträde i gemenskapen EEC av »socialistiskt styrda länder». Han pekade också på organisatoriska svårigheter, ifall antalet partners i gemenskapen skulle bli 12 eller 13. Tydligt är att en socialistiskt styrd stat — och som sådan betraktas Sverige uppenbarligen av den tyske rikskanslern — inte skulle ha varit så välkommen i EEC som många tidigare har trott. Man kan endast undra om de socialdemokrater, som för ett par år sedan ställde sig skeptiska till tanken på en svensk samverkan med de konservativa och katolska kontinentalstaterna, nu klart inser att det ur svensk synvinkel är högst angeläget, att samverkan i Västeuropa inte på något sätt göres beroende av regeringarnas politiska färg. Jag hoppas att Sveriges regering helt och fullt accepterar denna tanke. Det kan bli viktigt för framtiden, det är därför jag berör den.

Nu har vi i Sverige genom Brysselhandlingarnas sammanbrott fått en »nådatid». Utvecklingen kan bli sådan, att våra utsikter att komma med i den framtida europeiska ekonomiska integrationen blir förbättrade. Jag tänker på situationen när en gång stormarknadsproblemet i Västeuropa skall lösas, vare sig det blir medan president de Gaulle håller i det franska statsrodret eller först därefter. Risken för att Sverige då — eventuellt i sällskap med Schweiz — blir utestängt från den framtida stormarknaden bör kunna minskas för vårt land om vi för en klok politik under mellantiden. Jag förutsätter att vårt land målmedvetet inriktar sin politik på att minska risken för en framtida svensk isolering.

I främsta runnet gäller det att Sverige kommer in i ett så fast samarbete med Storbritannien och andra EFTA-stater, att ingen stat finner det rimligt att Sverige skulle kastas ut i »öknen» ifall en gång i framtiden den stora ekonomiska unionen bildas i Västeuropa.

Därför måste vårt land verkligen driva på med tullreduktionerna och en utbyggnad av samarbetet i övrigt inom EFTA. Vi måste arbeta för uppbyggnaden av en hel del gemensamma institutioner. Det kan och bör gälla inte enbart varuutbytet utan också kapitalmarknadsfrågor och en samordning av delar av den ekonomiska politiken. Vad denna EFTA-samverkan beträffar nämner regeringsförklaringen »diskussion av produktions- samt sysselsättnings- och arbetskraftsfrågor». Det låter tilltalande. Man kan bara undra vad det är som döljer sig bakom detta talesätt. Någon konkretisering bör väl regeringsbanken kunna lämna under dagens debatt. Naturligtvis bör Sveriges politik också gå ut på att förbättra relationerna mellan Förenta staterna och EFTA. Därvidlag har tidigare mycket försumrats. Washington har hela tiden haft en minst sagt kylig inställning till EFTA och alldeles särskilt till de *neutrala* EFTA-ländernas deltagande i den europeiska stormarknaden och integrationen. Nu blir det tillfälle för EFTA att visa amerikanerna att vi och de har långt gående parallella intressen, och för oss i Sverige, liksom för schweizare och österrikare, bör möjligheterna att vinna amerikansk förståelse för vår neutralitetspolitik ökas — speciellt vad beträffar våra önskemål att delta i den europeiska ekonomiska samverkan. Särskilt synes EFTA-staterna böra göra klart, att vi är villiga att energiskt stödja president Kennedys försök att inom ramen för GATT få till stånd ömsesidiga tullreduktioner i Europa och Nordamerika. Han har fullmakt att förhandla bl. a. om en 50-procentig tullsänkning under loppet av fem år. Det är ju precis vad EFTA och gemenskapen i EEC redan har genomfört inom sina respektive områden. Nu skall man, hoppas jag, under de närmaste åren ta bort den andra hälften av de inre tullarna inom samma områden. Ingenting bör hindra EFTA att ge stöd åt de amerikanska strävandena. Vi bör

Handelspolitisk debatt

vara villiga att reducera våra yttre tullar med hälften på fem år, under förutsättning att gemenskapen i EEC och Förenta staterna gör detsamma. Det vore inget dåligt resultat om på så sätt tre lågtullområden skapades under 1960-talet.

Naturligtvis kan det tänkas att man i EEC, särskilt i Frankrike, motsätter sig en sådan tullsänkning för EEC:s vidkommande. Kanske vill president de Gaulle hellre göra denna organisation till ett högtullområde genom att försöka i stort sett bevara Rom-traktatens tullsats. Men i så fall råkar han i motsättning till inte bara Förenta staterna utan också flertalet av medlemsstaterna inom gemenskapen i EEC. Det vore nog att spänna bågen för hårt. Därför bör det finnas vissa utsikter till något liknande en halvering av de tre blockens eller områdenas yttre tullar under den senare delen av 1960-talet. Kanske kan sedan sådana förbindelser mellan dessa tre gruppbyggnader växa fram, att frågeställningen om en utvidgning av EEC genom Storbritanniens och andra EFTA-staters inträde, som de senaste 18 månaderna varit aktuella, inte återkommer, fast regeringen tycks betrakta detta som givet. Kanhända utbyts denna frågeställning mot organisationsfrågor och andra strävanden att främja världshandeln och åtgärder av mera omfattande slag, till gagn bl. a. för utvecklingsländerna. Låt mig tillägga att EFTA inte bör avstå från att, ifall tillfälle därtill bjuds, pröva en organiserad samverkan med Kanada och de latinamerikanska marknadsgrupperna.

Ännu är vi emellertid inte ens vid början av denna utveckling. Kennedy-förhandlingarna har inte ens påbörjats. Som jag ser det är det en huvuduppgift för det närmaste halvåret att få det vidgade EFTA-samarbetet till stånd, framför allt att få ett tidsschema för en relativt snabb avveckling av återstående hälften av de inre tullarna och handelsrestriktionerna i EFTA, utan att därför

skapar något motsättningsförhållande till gemenskapen i EEC.

Jag är glad över att, enligt regeringsförklaringen, det permanenta EFTA-rådet redan har börjat arbeta med dessa spörsmål.

Det är emellertid knappast tänkbart, att ett land som Danmark skulle vara med om en sådan utveckling ifall inte även jordbruksprodukterna i någon mån tas med i arbetet på en friare handel inom EFTA. Nordiska rådet tog i Oslo förra månaden en positiv ställning till de bilaterala och multilaterala kontakter som i vår kommit till stånd inom EFTA för att lösa de särskilda problem som uppkommit i nuvarande handelspolitiska läge. Därvid hade man uppenbarligen inte minst riskerna för den danska jordbruksexporten i tankarna. Det blir en angelägen sak för EFTA att handelspolitiskt stödja danska önskemål att få bevara en rimlig del av sin kontinentala marknad för jordbruksprodukter inom EEC. Här kommer EFTA:s sammanhållning att sättas på prov.

EFTA-ländernas inköp av industrivaror från EEC är så stora att det inte borde vara omöjligt att klargöra för denna senare organisation att en hård beskärning av importen av danska jordbruksprodukter inte rimligen bör komma i fråga. Över huvud bör det utåtriktade handelspolitiska samarbetet mellan EFTA-staterna stärkas lika väl som det ekonomisk-politiska samarbetet i allmänhet. Jag hoppas att pågående utredningar härom bedrivs med skyndsamhet.

Naturligtvis uppkommer likväl frågan i vad mån införseln av livsmedel från Danmark kan ökas i EFTA-staterna själva, men alla vet att det på kort sikt inte finns stora möjligheter därtill, utom måhända i England, och att för detta land hänsyn till samväldets intressen inskränker utrymmet för en expansion av livsmedelsimporten.

Många människor befarar en framtida inskränkning av den danska exporten

Handelspolitisk debatt

söderut, exempelvis till Tyskland, till förmån för fransk eller holländsk export av jordbruksprodukter till detta land. En sådan utveckling kan inte gärna helt passivt åses av EFTA-gruppen. I den mån det göres klart av EFTA att man åsyftar en viss solidaritet i handelspolitiken, kan det komma att påverka handelspolitiken inom gemenskapen EEC och förebygga en olycklig utveckling.

Vad Sveriges möjligheter att öka sina inköp av danska jordbruksprodukter på litet längre sikt beträffar blir de naturligtvis beroende bl. a. av den svenska jordbrukspolitikens framtida inriktning och den grad av självförsörjning som vi vill eftersträva. Vi ställs inför frågan, om vårt näringslivs deltagande i en europeisk ekonomisk integrationsprocess kan lämna vårt jordbruk helt utanför eller inte. Personligen tror jag inte att detta är vare sig möjligt eller önskvärt. Det framstår som rimligt att vår jordbrukspolitik målmedvetet främjar en rationalisering av produktionen genom arbetsbesparande åtgärder och delvis en mera extensiv inriktning av produktionen än för närvarande. Därigenom skulle kostnaderna kunna sänkas. Jag tror att detta är den enda vägen för de svenska jordbrukarna på effektiva jordbruk att uppnå trygghet och få en med andra folkgrupper likvärdig levnadsstandard. En sådan utveckling, som bör bli naturlig inte bara i Sverige, skulle dessutom medföra en vidgad handel över gränserna även med jordbruksprodukter och underlätta den ekonomiska integrationen, utan att behöva drivas så långt att berättigade försvarsintressen eftersätts.

I den nyss föredragna regeringsförklaringen uttalas att arbetet i GATT skall bedrivas med tanke på att man skall »råda bot på svårigheterna i den internationella handeln med jordbruksvaror». Detta arbete skall »intensifieras med sikte på att uppnå konkreta resultat». Det är en ytterst intressant deklaration — ett av de inte alltför tal-

rika uttalanden i denna regeringsförklaring som innehåller något annat än vad som tidigare varit väl bekant. Det vore av stort värde om kammaren kunde erfara vad regeringen syftar på när den talar om att »råda bot på svårigheterna i den internationella handeln med jordbruksvaror».

När de s. k. Kennedy-förhandlingarna om allmänna tullreduktioner inom ramen för GATT kommer i gång på allvar — vi bör arbeta för att det skall ske redan i år, men härvidlag råder ju ovisshet — är det naturligt att EFTA-staterna begagnar tillfället till en väsentlig harmonisering av sina egna yttre tullar på en avsevärt lägre nivå än nuvarande genomsnitt. Därigenom skulle behovet bortfalla av utjämningsstullar vid handeln inom EFTA med utifrån kommande varor eller produkter av sådana. Tullfrihet vid handel inom EFTA skulle då komma att gälla för praktiskt taget alla varor och inte, som nuvarande ordning förutser, endast för de varor som huvudsakligen tillverkas inom EFTA. Systemet bleve smidigare när alla eller nästan alla varor blir s. k. EFTA-varor eller behandlas som dessa nu behandlas och avses bli behandlade. Det är för den grupp som kallas EFTA-varor man nu planerar en inre tullfrihet. En sådan tullharmonisering skulle alltså medföra att systemet bleve väsentligt effektivare och smidigare.

Harmoniseringen skulle emellertid även ha till uppgift att föra Sverige och Schweiz in i ett intimt och fast organiserat samarbete med Storbritannien och de andra EFTA-staterna. Kanske kan t. o. m. en tullunion så småningom bli aktuell, men det torde bli en fråga först på längre sikt. Genom harmoniseringen och den fastare organisationen av EFTA-samarbetet skulle — som jag redan har omnämnt — risken för att Sverige och Schweiz kastas ut i en handelspolitisk öken, när en gång eventuellt den stora stormarknaden bildas i Västeuropa, högst väsentligt minskas.

Statsminister Erlander har under sitt

Handelspolitisk debatt

besök i England t. o. m. två gånger — det är alltså ingen tillfällig lapsus — gjort ett uttalande som i någon mån överraskat mig. Enligt bl. a. regeringsorganet Stockholms-Tidningen förklarade herr Erlander på tal om behovet av ett starkare EFTA och starkare EEC att tullfrågan inte är det mest väsentliga. Tullmurar kan man alltid kliva över. Men det går inte att sälja, om det inte finns köpare. Därför, framhöll herr Erlander, är det viktigaste att sysselsättning och produktion hålles uppe och utvecklas i de berörda staterna.

Jag måste fråga mig, vad syftet är med ett sådant uttalande. Ett sådant yttrande som att tullmurar kan man alltid kliva över kan i framtiden användas som argument mot en svensk ansökan att vårt land skall släppas innanför tullmuren kring den framtida västeuropeiska stormarknaden. Om vi skulle hållas utanför, tror jag att det inte blev så lätt för vår export att kliva över tullarna kring en sådan marknad, tullar vilkas framtida höjd vi i dag ingenting vet om. Det förefaller alldeles onödigt att bagatellisera detta problem med en hänvisning till den självklara vikten av hög sysselsättning och ekonomisk expansion.

Under åtskilliga år har jag i denna kammare försökt driva regeringen till att inom ramen för OEEC — de 17 stater som i denna organisation arbetat på att få bort de kvantitativa restriktionerna — verka för en mera expansiv ekonomisk politik i Västeuropa. Några egentliga initiativ i den vägen har regeringen emellertid inte redovisat för riksdagen. Sedan en ny organisation nu har bildats, OECD som tillkom för några år sedan, har emellertid ett konjunkturpolitiskt samarbete i expansionsbefrämjande syfte blivit en av huvuduppgifterna för det allmänna västeuropeiska ekonomiska samarbetet. Naturligtvis bör detta samarbete också ta sikte på att motverka en fortsatt inflation, sådan som den vi har upplevt under senare år.

Hur svenska regeringen ställer sig till detta samarbete i OECD i inflationsbekämpande syfte förefaller oklart. Enligt meddelande i pressen har regeringen varit föga intresserad av offentliggörandet av en OECD-utredning här om, ehuru man inte har velat motsätta sig detta. Meddelandena i pressen har emellertid varit så knapphändiga att jag tror att en förklaring från regeringsbanken om vad som verkligen skett och vad svenska regeringen har intagit för hållning skulle vara välkommen. Att man helt allmänt önskar befrämja ekonomisk expansion är ju självklart, men det gäller härvidlag att utforma en politik, som kan vinna allmän anslutning därför att den också tar sikte på inflationsproblemet. I annat fall blir talet om att befrämja expansionen genom samarbete i OECD kanske inte så mycket värt.

Men vad jag särskilt vill understryka är, att regeringen — oberoende av inställningen till dessa ting — inte har anledning att nedvärdera betydelsen av att vår export inte möter höga tullar ute i Västeuropa. Det kan ju bli en av huvuduppgifterna för ett konstruktivt arbete under de närmaste åren att, som jag nyss omnämnt, till en tid befrämja uppkomsten av tre lågtullområden. Det kan också bli fråga om att skaffa Sverige så goda utsikter som möjligt att senare komma innanför en framtida europeisk stormarknad.

En fördel med den nuvarande handelspolitiska situationen är att den ger oss i Norden möjligheter att utvidga vårt ekonomiska samarbete under de goda förutsättningar som man hoppas att en framtida tullfrihet kan skapa. Ju mer man inom näringslivet kan vinna trygghet för att våra länder inte blir ekonomiskt skilda åt längre fram efter en begränsad EFTA-epok, desto mer benägen blir man inom näringslivet att utbygga ett produktionsmässigt och finansiellt samarbete i Norden. För Finland erbjuder associeringen med EFTA

Handelspolitisk debatt

möjligheter till anslutning till en hundramiljonermarknad, vilket är av avgörande betydelse för finskt näringsliv. Därmed är mycket vunnet, även om framtida organisationsformer med bildande av en än större västeuropeisk marknad, om en sådan kommer till stånd, ännu ligger höljda i dunkel.

Såvitt jag kan se bör det för Sverige vara ytterligare en anledning att utbygga denna nordiska samverkan så snabbt som möjligt så att förbindelserna mellan Finland och det övriga Norden därigenom växer sig starkare. Det är välgående ekonomiska skäl som talar för att Nordens folk begagnar tiden för en egen näringsmässig integration de närmaste åren, men det är inte mindre viktigt att vi därigenom skulle föras närmare varandra i vårt dagliga arbete. Ur detta närmande kan kulturgemenskapen växa sig allt starkare.

Herr HECKSCHER (h):

Herr talman! Utgångspunkten för våra handelspolitiska debatter är fortfarande densamma som den var, när vi talade om de här frågorna i remissdebatten. Det är sammanbrottet i förhandlingarna mellan England och den europeiska gemenskapen, som i sin tur har orsakats av den franske presidentens presskonferens den 14 januari. Inte heller finns det någon anledning att ändra den allmänna bedömningen av vad som då hände. Det blir tvärtom för varje dag mer och mer uppenbart att president de Gaulles motiv var rent maktpolitiska och hade mycket litet att göra med ekonomiska och handelspolitiska överväganden.

Vi får inte heller glömma att den negativa franska inställningen egentligen är en konsekvens av vad president de Gaulle och hans parti sagt redan tidigare. Vad man än kan förebrå den franske presidenten, så inte är det att han skulle vara vankelmodig, och man måste tänka på att gaullisterna från början röstade emot Romavtalet och

alltid har varit mycket skeptiska mot europeiskt samarbete. Det är därför inte särskilt överraskande att de nu, sedan de har fått hela makten i fransk politik, avvisar all utvidgning av samarbetet. Vad som sagts efter den 14 januari visar också tydligt att det är president de Gaulle personligen, inte EEC, som avvisar strävandena att utvidga gemenskapen så att den kan bli verkligt europeisk.

Franska regeringens aktion har välat stark indignation inom gemenskapens organ. Det kan vara skäl att här citera några ord ur ett tal den 5 februari av professor Walter Hallstein, EEC-kommissionens ordförande, inför gemenskapens parlament. Jag citerar: »Det sätt på vilket en medlemsregering fattat och meddelat sitt beslut att avbryta förhandlingarna står inte i överensstämmelse med de plikter gemenskapen ställer. — — — Krisen är en förtroendekris, och det är vad som gör den så allvarlig. — — — Jag kan knappast tänka mig någon mening som uttalades under den avbrutna överläggningen som i så hög grad måste bevaras i allas vårt minne som den brittiske delegationsledarens, Mr Heath's uttalande, när han sade, att de icke ämnade vända kontinenten ryggen. På detta kan vi bara svara: Och vi skall inte vända England ryggen.»

Vad som har skett är djupt olyckligt, och det är man nog medveten om på alla håll utanför Frankrike. Men det är ingen katastrof, inte ens för gemenskapen. EEC kommer inte att spricka, men det är kanske troligt att dess arbete ännu mer än hittills får en rent ekonomisk inriktning. Allvarligast är läget för de små staterna inom och utom gemenskapen. De stora länderna har i allmänhet lättare att klara problem av den här sorten, medan exempelvis holländare och danskar är beroende av att uppehålla sin handel med både EEC-länderna och de andra västeuropeiska länderna. I hög grad gäller

Handelspolitisk debatt

detta också för oss, även om vårt läge ur olika synpunkter är mindre allvarligt — på kort sikt — än Danmarks och Hollands situation.

Däremot är det tydligt och klart att avbrottet i Brysselförhandlingarna ingenting har att göra med de grundläggande momenten i Sveriges utrikespolitik. Det vore en oerhörd självöverskattning om vi skulle inbilla oss att president de Gaulle avvisar England från gemenskapen därför att Sverige inte är med i NATO.

Det finns nog tyvärr inte stora förhoppningar om att nya förhandlingar med EEC under den närmaste tiden skulle ha större framgång än de som nu avslutats. Vi får säkert inrikta oss på en ganska lång period — troligen några år — av fortsatt handelspolitisk splittring i Europa, och i likhet med vad som säges i regeringsdeklarationen är jag för min del inte övertygad om att det skulle vara någonting att vinna på något nytt förhandlingsinitiativ från EFTA-ländernas sida. Å andra sidan finns det förhoppningar, bestyrkta bl. a. av Hallsteins tal den 5 februari, om att man inom gemenskapen kommer att bemöda sig att föra en liberal handelspolitik för att reducera olägenheterna av splittringen. Om det skulle bli så, är det glädjande också ur andra synpunkter. När en gång arbetet på en verklig västeuropeisk integration igen tas upp på allvar — och den dagen kommer! — bör vi få desto lättare att komma överens.

Men det finns också tecken som inger bekymmer. Förhandlingarna i Bryssel nu senast kunde föras i en relativt gynnsam atmosfär bl. a. därför att det ekonomiska läget i Europa över huvud taget var relativt fördelaktigt. Nu är det rätt mycket som tyder på att det kan bli sämre. Också inom EEC räknar man med en långsammare utvecklingstakt och minskad ökning av exporten, och framför allt är det kostnadsinflationen som på alla håll väl-

lar oro. I händelse av försämrade konjunkturer blir det ännu besvärligare att komma överens, och om konjunkturförsämringen sedan beror på ökade tillverkningskostnader blir verkligen inte saken bättre. Också förhandlingarna med Förenta staterna inom GATT kommer att påverkas av den allmänna konjunkturutvecklingen på ömse sidor om Atlanten.

Otvivelaktigt har EFTA i det läget mycket stor betydelse för oss. Självfallet kan det inte bli tal om att EFTA skall vara någon kamporganisation mot EEC. Dess uppgift är tvärtom att förbereda den ekonomiska enhet i Europa som så småningom måste komma. Vi hoppas att organisationen skall kunna lösa den uppgiften. Om det går eller inte, beror till stor del på andra än oss, och någon ledande ställning i det sammanhanget bör Sverige varken eftersträva eller låta locka sig till. Däremot kan det kanske vara tillåtet att spekulera något över sannolika utvecklingsmöjligheter.

Om frihandelsorganisationen skall vara i stånd att ens tillfälligt och delvis kompensera sina medlemmar för den uteblivna integrationen i Västeuropa får den inte stanna i växten. Den måste bli något mer än vad som framgår av själva namnet. På litet längre sikt kan det visa sig önskvärt att harmonisera dess yttre tullmur, så att frihandelsområdet börjar närma sig en tullunion. Jag skulle därvidlag vilja ansluta mig till den uppfattning som också framförts av herr Ohlin vid något tillfälle, nämligen att den frågan kan aktualiseras i samband med Kennedy-rundan och strävandena inom GATT efter en allmän sänkning av tullnivån i världen. För övrigt kom herr Ohlin tillbaka till den saken i sitt anförande i dag. Vidare är det angeläget, att utvecklingen av de inre handelshindren mellan EFTA-länderna sker åtminstone lika snabbt som motsvarande åtgärder inom EEC. Ur den synpunkten är

Handelspolitisk debatt

det glädjande, att medlemsregeringarna enats om att eftersträva full avveckling av handelshindren inom organisationen under loppet av år 1966. Låt oss hoppas, att det målet verkligen uppnås!

Men det räcker inte att betrakta EFTA bara som en rent handelspolitisk organisation. Också i det fallet är det uppmanande att läsa regeringsdeklarationen. Där står ju, att i princip inga områden bör vara undantagna från samverkan EFTA-länderna emellan. EFTA:s uppgifter kan lösas endast om man, liksom EEC, vidtager också andra än rent handelspolitiska åtgärder. EFTA-länderna måste samordna sin ekonomiska politik, och de kan ha anledning att försöka genomföra fria kapitalrörelser, fri etableringsrätt, fri rörlighet för arbetskraften och en samordnad arbetsmarknadspolitik i takt med motsvarande åtgärder inom EEC. Därigenom underlättas också en framtida anknytning mellan de båda handelsblocken.

Men, herr talman, de svåraste problemen ligger på jordbrukets område. Det är ingen tillfällighet att jordbruksfrågorna redan nu visat sig mycket besvärliga både inom EEC, i förhandlingarna mellan EEC och England och senast under diskussionerna om ett snabbar genomförande av tullavvecklingen i EFTA. Från danskt håll har man ibland fört fram tanken att »ta in jordbruket i EFTA», d. v. s. helt enkelt införa fri handel för jordbruksprodukter mellan EFTA-länderna. Våra danska vänner får ursäkta om jag säger att jag över huvud taget inte kan tro på någon sådan åtgärd. Också i Sverige finns det en del gott folk som säger, att vi skall ha fri handel med jordbruksprodukter och att det går mycket bra att rationalisera det svenska jordbruket intill den punkt då man inte har kvar någon annan jordbruksproduktion än den som lönar sig. Det resonemanget kanske skulle vara riktigt om det tillämpades också av Frankrike, Tysk-

land och England. Mått med allmänna europeiska mått är nämligen det svenska jordbruket redan ganska väl rationaliserat, och jag tror inte att vår jordbruksnäring som helhet skulle ha särskilt svårt att hävda sig inom en fri europeisk jordbruksmarknad. Men det finns inte någon sådan, och därför måste också vi i Sverige inrätta oss efter de faktiska förhållandena. Den svenska jordbrukspolitikens målsättning — att sträva efter inkomstlikställighet för jordbrukets folk och att bevara en jordbruksproduktion av tillräcklig omfattning för att säkra vår ekonomiska beredskap — är inte förenlig med fri handel med jordbruksprodukter inom ett EFTA, som dessutom kan utsättas för dumping från EEC-ländernas sida.

Det betyder å andra sidan inte något hinder för att jordbruksfrågorna på litet längre sikt kan tas upp till behandling också inom EFTA. I själva verket skulle Bryssel förhandlingarna sannolikt ha vunnit på om England och de övriga EFTA-länderna redan dessförinnan hade börjat planera en gemensam jordbrukspolitik, med en metodik som mera närmade sig den europeiska gemenskapens system. En sådan gemensam jordbrukspolitik skulle ha kunnat utgå från en allmän tillämpning av de grundsatser som vi i Sverige redan strävar efter att genomföra, nämligen att anpassa jordbruksproduktionens omfattning efter försörjningsbehoven, efter jordbruksfolkets krav på inkomstlikställighet och efter den ekonomiska beredskap som varje särskilt land behöver hålla.

Detta är nu otvivelaktigt framtidsmusik. Det är inte sannolikt att någon gemensam jordbrukspolitik för EFTA-länderna kan komma till stånd exempelvis under det nuvarande svenska sexårsavtalets giltighetstid, och vad jag här har sagt äger därför ingen tillämpning på de förhandlingar som nu pågår med jordbrukets organisationer. Men

Handelspolitisk debatt

Jag tror å andra sidan att det vore olyckligt ifall vi skulle sticka huvudet i busken och dölja för oss att också jordbruksfrågorna kräver högst betydande uppmärksamhet, om vi skall kunna klara de ekonomiska samarbetsproblemen i Europa. Inte heller finns det något skäl att vara alltför dogmatisk när det gäller själva tekniken; det viktigaste är ändå att man når det mål man uppställer för sig och att jordbrukets villkor blir oberoende av tillfälliga politiska kastningar. Med den utgångspunkten kan man kanske i samtliga EFTA-länder, både England, Danmark, Sverige och de övriga, ha anledning att på längre sikt överväga hur en gemensam jordbrukspolitik skulle kunna utformas.

Herr talman! Det finns självfallet också annat än EFTA som vi i alla dessa sammanhang måste tänka på. Hade vi fått en gemensam nordisk marknad innan EFTA bildades, skulle den ha kunnat bli en betydelsefull komponent i Europas ekonomiska utveckling. Det tillfället är försuttet, tyvärr, och det nordiska ekonomiska samarbetet kan, hur gärna vi än skulle vilja det, aldrig ersätta den europeiska samordningen. Det måste bedrivas och utnyttjas så långt det går, men någon avgörande betydelse får det knappast.

Å andra sidan får vi inte heller över-skatta möjligheterna till ett allmänt, världspolitiskt ekonomiskt samarbete. I regeringsdeklarationen talas om GATT. Den organisationen är självfallet mycket betydelsefull, men å andra sidan har dess samarbetsmekanismer hittills visat sig föga lätthanterliga, och GATT-förhandlingarna har medfört många besvikelser. Man kan alltid hoppas att de kommer att underlättas genom den amerikanska handelslagen, men osvuret är bäst. Denna lag kom till när man ännu räknade med ekonomisk enhet i Västeuropa, och den är betydligt svårare att tillämpa efter sammanbrottet i Bryssel. Dessutom kom-

mer förhandlingarna på grundval av handelslagen inte ens i gång förrän 1964, och det finns alla skäl förmoda att de blir tämligen långdragna, när de en gång har börjat.

Vidare har vi att räkna med de nya länderna utanför Europa. De kan inte inom överskådlig framtid ge oss någon marknad av verklig betydelse för vår export. Däremot måste utvecklingsländerna få plats för sina produkter på den europeiska marknaden. Deras misstro mot den ekonomiska integrationen i västerlandet beror på att de fruktar att denna skall leda till ökad protektionism. Men det får den inte göra. Tvärtom måste den ekonomiska samordningen i väster — och här kan jag också instämma i regeringsdeklarationen — öppna vägen till en allt friare handelspolitik. Det är viktigt att strävandena mot detta mål äger rum på gemensam europeisk grund och i samarbete med Förenta staterna. Instrumentet härför existerar, om vi alla är beredda att begagna det, och det utgörs av OECD.

Det sägs ibland att det skulle vara riskabelt, av hänsyn till den franska attityden, att alltför starkt trycka på OECD:s betydelse. Men det är nog lika riskabelt att låta den nya organisationen komma bort i hanteringen. Jag måste bekänna att jag aldrig förstått, varför regeringen inte velat utsträcka sitt traditionella intresse för OEEC till att gälla också dess efterföljare. Med tanke på erfarenheterna inom den gamla organisationen undrar jag också om inte den svenska negativismen i någon mån har bidragit till att OECD hittills har åstadkommit så litet. Särskilt obegripligt är det att de som så ivrigt talar om utvecklingsländernas betydelse inte ens vill göra sig besvär att låta Sverige medverka i det organ inom OECD, kommittén för utvecklingshjälp, som särskilt sysslar med sådana problem. I dagens regeringsdeklaration finns det verkligen för omväxlings skull också några vänliga ord om OECD. Betyder

Handelspolitisk debatt

detta att Sverige nu äntligen skall ta på sig det fulla ansvaret för sitt medlemskap, bl. a. genom att inträda i kommittén för utvecklingshjälp?

Just nu råder det, tror jag, herr talman, en betydande enighet här i Sverige när det gäller de handelspolitiska frågorna. Det är utmärkt bra. Men vi får inte glömma att vår handelspolitik också måste återverka på utformningen av vår egen ekonomiska politik i det inre. Man får nästan tårar i ögonen när man tar del av regeringsdeklarationens vackra ord om de svenska strävandena efter en fri handelspolitik. De är fullkomligt rörande. Men vi får inte glömma konsekvenserna. Det är verkligen högst önskvärt att Sverige ger sitt bidrag till en friare världshandel. Men en friare handelspolitik förutsätter en friare inre ekonomi, med allt vad det innebär i fråga om fri kreditpolitik, minskade krav på höga skatter och hänsyn till produktionskostnadernas utveckling. Tyvärr är möjligheterna till enighet här väsentligen mindre.

Under fem års tid har regeringen envist vägrat att diskutera den inre och den yttre ekonomiska politiken i ett sammanhang, trots att de självklart hör ihop. I de stora sammanhang där exportlandet Sverige befinner sig går det inte att föra en småskuren, självtillräcklig, maktsugen socialdemokratisk politik med nyckelorden »regeringen bestämmer» och »finansministern vet alltid allting bäst». Också dagens regeringsförklaring är belysande: »regeringen har målmedvetet tagit fasta på» — vad det nu var för någonting — och »riksdagen kommer att informeras...» Det får vi ju vara tacksamma för; men det är uppenbart att självgodheten uppträder med oförminskad styrka. Det måste bli en förändring i detta hänseende. Annars blir det inte någon enighet och annars kan Sverige aldrig göra sin kanske blygsamma men ändå inte betydelselösa insats i de gemensamma europeiska ansträngningarna för en friare världsoption.

Nyligen enades OECD-länderna, däribland också Sverige, om att eftersträva en årlig produktionsökning av ungefär fyra procent under hela 1960-talet. I regeringsförklaringen erinras om detta: Sverige kommer, sägs det, »även i fortsättningen att inom OECD aktivt verka för stimulering av världsekonomin och den allmänna framstegstakten». För min ringa del är jag också i all blygsamhet intresserad av vad regeringen tänker göra för framstegstakten i Sverige. Industriens produktionsökning i Sverige nådde under 1962 inte ens upp till hälften av den åsyftade siffran. Det är mycket som tyder på att våra exportnäringsar har kommit in i en stagnationsperiod.

Varför lägger regeringen inte fram förslag om hur man skall motverka dessa tendenser? Vilka lättnader i den inre ekonomiska politiken planerar den som komplement till den handelspolitik som i dag diskuteras? Vad tänker den göra för att öka det enskilda sparandet och möjligheterna till kapitalbildning? Vilka skattesänkningar för enskilda medborgare och företag har vi att vänta inom den närmaste framtiden? I vilken utsträckning och på vilka sätt skall man enligt regeringens mening öka tillgången till riskvilligt kapital i landet? Vilka lättnader planeras för att öka möjligheterna till utländska investeringar i Sverige? Allt detta är frågor som måste ställas också i detta sammanhang, eftersom handelspolitiken inte är ett avskilt område utan bara en sida av vår allmänna ekonomiska politik, en sida som inte kan bedömas annat än tillsammans med de övriga.

Herr talman! På längre sikt måste vi hålla fast vid vår strävan efter ekonomisk enhet i Västeuropa. Detta får självfallet inte utesluta positiva svenska insatser i stora, världsomfattande organisationer som Förenta Nationerna och GATT. Men kravet på mera vittomfattande insatser får inte bli ett skalkeskjul att gömma sig i, när man i själva verket vill föra en isolationistisk politik. Vår gemensamma strävan måste åsyfta en

Handelspolitisk debatt

fri europeisk handelspolitik och en fri ekonomisk politik som led i arbetet för ett friare varuutbyte i hela världen. Isolering vore självmord för »exportlandet Sverige».

Ger dagens läge anledning till optimism eller till pessimism? Det är intressant att konstatera hur optimistisk regeringen låter i dag — sedan Brysselhandlingarna misslyckats. Tidigare, när man, för att citera regeringsdeklarationen, ännu utgick från »att den brittiska förhandlingen skulle gå i lås», talade våra socialdemokrater mera om svårigheter och problem. För min del är jag på *kort sikt* inte alls optimistisk. Jag tror att splittringen ännu under avsevärd tid kommer att bestå i Europas ekonomi. Jag fruktar att detta medför betydande olägenheter för svenskt näringsliv. Dessa olägenheter kan övervinnas endast genom en starkt näringsvänlig ekonomisk politik. Men på *lång sikt* finns det alla skäl till optimism. Sverige tillhör Europa, och vi kommer för eller senare att bli i stånd att delta i ett fullvärdigt ekonomiskt samarbete inom vår världsdel.

Herr HEDLUND (cp):

Herr talman! Efter Brysselhandlingarnas sammanbrott har man sett uttalanden som går ut på att jämföra den nuvarande situationen med läget för fyra år sedan, då Parisförhandlingarna rörande anknnytning av ett västeuropeiskt frihandelsområde till sexstatsunionen hade strandat. Men en sådan jämförelse blir i många avseenden missvisande. Vi har i dag ett frihandelsområde, EFTA, i funktion. Därjämte är de politiska förhållandena bakom Bryssel-sammanbrottet av annan valör än som kunde urskiljas i samband med Parisförhandlingarnas strandande.

Det har sagts att de båda förhandlingsdelegationerna från respektive England och EEC var i stort sett eniga i alla viktigare handelspolitiska frågor när förhandlingarna spräcktes. Enligt

denna version var det endast detaljer i övergångsbestämmelserna som återstod. Senare har gjorts gällande att förhandlingarna inte alls hade kommit så långt. Det verkliga förhållandet kommer väl att klarna under hand.

Trots att engelsmännen synes ha förklarat sig beredda att helhjärtat stödja EEC:s allmänpolitiska mål och syften såsom de framgår i bl. a. Bonndeklarationen torde man främst få söka orsakerna till sammanbrottet på det politiska planet. Det var väl för övrigt inte annat att vänta än att England helhjärtat skulle stödja den allmänpolitiska målsättningen, som bl. a. innebär ett stärkande av Atlantpakten, där ju England är medlem. Men till den del orsakerna ligger utanför det ekonomiska fältet får de sökas i vissa motsättningar som för närvarande gör sig gällande i den västliga alliansen. Dessa har uppenbarligen en anknytning till Atlantpaktens kärnvapenproblem och till det fransk-tyska fördraget.

Somliga tycks i den franske ledaren se en person med övertro på sig själv och sin uppgift, en person som gärna svävar ut i sprakande orationer på temat »fäderneslandens Europa». Jag skall här inte försöka mig på någon egen bedömning utan bara dröja något vid vad som kan ligga bakom de orden.

Det är ingen nyhet att man i franska kretsar är inställd på att skaffa sig ett starkt kärnvapen. Motiveringen tycks vara att den tidigare s. k. vedergällningstaktiken inte skulle vara hållbar i raketåldern, emedan alla länder — USA inbegripet — blivit lika sårbara för den totala vedergällningen. Västeuropas säkerhet skulle enligt den uppfattningen främjas av ett eget vedergällningsvapen som kan tillgripas utan att tredje land därigenom utsättes för vedergällningsrisk. Man får således inte bortse från att dessa propäer om ett fäderneslandens Europa med Paris—Bonn som en bärande axel har ett samband med kärnvapenproblematiken inom den västliga

Handelspolitisk debatt

alliansen, där man från amerikanskt håll för övrigt numera synes godta tanken på en multilateral kärnvapenstyrka av visst slag, dock så utformad att den lätt kan kontrolleras.

Jag skall inte gå närmare in på dessa spörsmål; det har ju sagts att vi skall ha en utrikespolitisk debatt längre fram i vår, och det kan då finnas anledning att återkomma.

Det förefaller som om herrar Ohlin och Heckscher för vårt lands vidkommande bedömer verkningarna av sammanbrottet i förhandlingarna mellan England och EEC högst olika.

Herr Ohlin gjorde gällande — om jag fattade honom rätt — att det närmast kan betraktas som en lycka att det blev som det blev. Hans utgångspunkt var den att det fanns utomordentligt stora risker för att vårt land isolerat skulle komma att stå utanför ett utvidgat EEC och alltså vid sidan av den engelska marknaden, och även vid sidan av den norska och danska marknaden, o. s. v.

Herr Heckscher var — om jag fattade honom rätt — mycket kategorisk i sin bedömning i den andra riktningen; det var uppenbarligen en stor olycka som skett, även för oss.

Det må vara en sak för sig hur man bedömer verkningarna av vad som hände i Bryssel och vad som kunde ha hänt om det gått annorlunda där; det kanske inte har så förfärligt stor betydelse. Långt viktigare är att det av samtliga uttalanden här i dag tycks framgå att vi i allt väsentligt är ense om hur vi bör förfara framöver i tiden.

I den situation som uppstått efter sammanbrottet i Bryssel tycks de nordiska länderna ha kommit varandra närmare i den allmänna bedömningen av frågorna, och solidariteten inom EFTA tycks också ha blivit fastare. Intetdera är så mycket att förvåna sig över i ett läge som det nu uppkomna.

Vi har uppenbarligen vissa gemensamma utgångspunkter inom framför allt de nordiska länderna, men intres-

sen är som vi vet inte sammanfallande på alla områden. Det vore orealistiskt att tro att de skilda ekonomiska förutsättningarna som ytterst grundar sig på de olika ländernas näringsgeografiska struktur med ens skulle ha försvunnit. Vi har mött dessa divergerande tendenser tidigare, både i samband med frågan om en nordisk marknad och i EFTA-sammanhang. Vi får naturligtvis räkna med att de tendenserna kommer att göra sig gällande även i fortsättningen.

En speciell fråga som har berörts såväl i herr Ohlins som herr Heckschers anföranden är Danmarks förhållande till jordbrukspolitiken inom EFTA. När EEC:s jordbruksmarknad med sitt starka gränsskydd till fullo har etablerats, kommer de utanförstående jordbruksexporterande länderna i ett sämre läge. Danmark är för närvarande det EFTALAND som är mest beroende av sin jordbruksexport och intar så till vida en särställning. Det är oklokt av oss att blunda för den saken; en annan fråga är vad vi kan göra åt den. Vi bör under alla förhållanden ägna ingående uppmärksamhet åt spörsmålet.

I den allmänna debatten har framförts tanken, att man borde skapa en gemensam jordbruksmarknad inom EFTA efter samma mönster som EEC. Man skulle alltså radera ut gränslinjen mellan de olika EFTA-länderna och samtidigt söka skapa en effektiv avskärmning utåt. Finns det då verkliga förutsättningar för en sådan lösning?

Vi kan se på våra egna förhållanden. Kravet på beredskapsförsörjning, inkomstönskemålen för jordbrukarna m. m. kommer här in. Låt oss gå ett steg vidare och fråga hur England, den enda livsmedelsimportören av betydelse inom frihandelsområdet, skulle ställa sig till en sådan gemensam marknad för jordbruksprodukter. Det är väl inte så troligt att England skulle ge avkall på samväldespreferenserna till förmån för en lösning inom EFTA:s ram. Även om England synes vara berett att

Handelspolitisk debatt

åtminstone efter hand ta ett sådant steg för en omfattande västeuropeisk marknad, kommer England knappast att göra det för den ena av de två handelsammanslutningar som nu finns i Västeuropa. Man kan väl heller inte utgå från som givet att England skulle vara berett att högst väsentligt skära ned sin nuvarande livsmedelsimport från EEC-länderna. Det skulle föra för långt att här i detalj gå in på problematiken, men uppenbarligen har man anledning att ställa sig frågan om England skulle vara berett att medverka.

Om man således måste konstatera att svårigheter uppstår för jordbrukspolitiken är man så mycket mera tvingad att undersöka i vad mån det kan göras något för att eliminera dessa svårigheter.

Det har tidigare i den allmänna debatten hävdats att vi måste stödja Danmark i dess exportsträvanden inom EEC-marknaden. Det råder väl inget tvivel om att allt vad vi därvidlag kan göra måste vi också försöka uträtta. Det råder inte heller några delade meningar om att i den mån vi i vårt land har ett faktiskt importbehov bör det kunna träffas överenskommelse om preferenser. Men att vi skulle importera sådana varor som vi har för mycket av, det vill väl ingen på allvar göra gällande.

Det är också mycket väsentligt att vi gemensamt inom EFTA försöker begränsa de dumpingtendenser som ständigt gör sig gällande på den internationella livsmedelsmarknaden. Helt säkert skulle det få mycket välgörande inverkan på det svenska jordbruket om vi lyckades bemästra dessa, och även för andra länder vore detta av stor betydelse.

Underlätta handeln önskar vi naturligtvis alla, och vi vill att den vidgade handeln inte skall ta sikte bara på Västeuropa utan att det skall uppstå en så omfattande handelsfrihet som möjligt. Vad vi då i första hand bör se till så långt våra krafter räcker är att det inte

i stället utvecklas ett protektionistiskt Västeuropa. Det är inte säkert att vi kan göra mycket för att hindra detta, men vi måste ha uppmärksamheten på dess risker.

Tullsänkningar och andra åtgärder för att göra handeln friare bör ses i världsperspektiv.

I början av denna månad höll EEC-konventionens ordförande, professor Hallstein ett tal i New York. Han gjorde därvid vissa uttalanden som kan vara värda att återges. Herr Hallstein representerar visserligen inte något särskilt land, men det är ändå möjligt att hans tankar har gehör i ledande politiska kretsar inom EEC och att de varit i säck innan de kom i påse. Hallstein försäkrade att EEC är inställt på tullsänkningar utåt så snart som möjligt.

Från det västtyska ekonomidepartementet har man nyligen givit uttryck för samma mening. Tyvärr har vi inte hört någonting från franskt håll i den vägen.

Detta anknyter till den amerikanska Trade Expansion Act som har möjliggjort för Förenta staterna att medverka i en multilateral tullsänkningssaktion. Den amerikanska inställningen är inte dagsfärsk; den ingår ju i den s. k. Kennedy-given. Däremot tycks man på ansvarigt EEC-håll tidigare ha varit återhållsam med uttalanden om anslutning till en multilateral tullsänkningssaktion i den västliga världen, och just därför kan dessa uttalanden ändå förtjäna uppmärksammas.

EFTA bör i mån av sin förmåga härvidlag utveckla stor aktivitet och arbeta på att det blir väl känt på amerikanskt håll att EFTA-länderna är beredda till en multilateral tullsänkning utåt. Jag vill kraftigt stryka under vad som i regeringsdeklarationen sägs om önskvärdenheten av allmän tullsänkningssaktion i den västliga världen.

Herr Hallstein — för att ett ögonblick återgå till honom — har också uttalat sig om utvecklingsländerna och om ett

Handelspolitisk debatt

världsomfattande råvaruavtal, i huvudsak mellan de ekonomiska sammanslutningar och block som finns i den västliga världen. Det framgår inte klart hur det världsomfattande råvaruavtalet är tänkt, men vi vet att det tidigare har talats om att vad man egentligen tekniskt borde sträva efter är ett s. k. prisgolv för råvarorna. Själv har jag haft tron, att det är den väg man bör söka sig fram på, om man skall ge utvecklingsländerna en något så när effektiv hjälp. Vårt land får naturligtvis fortsätta med direkta biståndsinsatser till utvecklingsländerna. Men vi måste också se efter, om det inte finns bättre och effektivare vägar. Jag undrar om inte det här är en sådan väg.

Vad angår den framtida utvecklingen inom EFTA och mellan EFTA och EEC är det lätt att ha önskemål. Jag föreställer mig att de flesta i vårt land skulle önska sig en associering så fort som möjligt mellan hela EFTA-gruppen och EEC. Vad medlemskapstanken beträffar hoppas jag att det i dag står klart för alla att vi inte bara får lov att lägga den på hyllan utan definitivt göra oss av med den.

Relationerna mellan England och EEC måste klarna innan man vet något mer om vad man kan vänta av den framtida utvecklingen. Helt säkert är det riktigt, som det anförts i regeringsdeklarationen och här understrukits av tidigare talare, att vi inte bör ta något initiativ för en anknnytning till EEC — i vidare mån än att vi naturligtvis försöker att göra EFTA så pass anknnytningsfärdigt, om jag får använda den termen, som möjligt för att underlätta en framtida anknnytning. I likhet med herr Heckscher är jag optimistisk beträffande den framtida utvecklingen på detta område. Jag tror inte på en uppdelning mellan de två blocken av det slag vi nu har som en långvarig företeelse.

Naturligtvis kan man, som herr Ohlin, säga att det finns flera vägar som här till Rom. Man kan försöka sig på andra

vägar, t. ex. bilda tre handelsblock som sedan går ihop på något sätt och därmed åstadkomma ungefär samma resultat. Jag har inte någon uppfattning om huruvida det är den mest framkomliga vägen. Och det kan väl ingen annan bedöma i dag heller. Man jag har en stark tro på att vi dess bättre icke skall behöva räkna med en bestående uppdelning. Vi måste, som här sagts, arbeta för ett enda västeuropeiskt block på det ekonomiska området.

I avvaktan på att det skall bli verklighet måste EFTA stärkas och utvecklas. Livsmedelsvarorna är en sak för sig. Beträffande industriråvarorna har en snabbare tullsänkningstakt framhållits som ett angeläget mål. Vårt land bör uppenbarligen ha intresse av att stödja en sådan aktion. Men det kanske finns andra länder, som har motsatta intressen. Det kan därför bli nödvändigt med vissa kompromisser i fråga om takten för dessa tullsänkningar.

Jag vill sedan säga några ord om våra egna förhållanden. Vi måste se om vårt hus, stärka vår konkurrenskraft på olika sätt. Vi bör göra vad vi kan för att uppnå ett gynnsamt kostnads-läge, och åtgärder bör vidtas för att särskilt främja företag och branscher som får svårigheter. Exporten bör underlättas, inte minst när det gäller export till nya marknader.

Det finns också anledning att uppmärksamma beskattningens utformning och då bl. a. den indirekta beskattningen. Beskattningen får inte vara sådan, att den ger vårt näringsliv ett sämre utgångsläge än t. ex. de europeiska kontinentalmakternas. För vissa företag och branscher blir svårigheterna betydande och extraordinära åtgärder kan behöva vidtas. Nyligen har åtgärder vidtagits till förmån för den svenska varvs-industrin, som kommit i ett besvärligt läge. De kreditgarantier som givits i det sammanhanget ligger helt i linje med de strävanden som vi ifrån centerpartiets sida kan stödja. Vi anser att

Handelspolitisk debatt

man måste vara beredd till ytterligare åtgärder av det slaget.

Sammanfattningsvis skulle jag vilja framhålla att centerpartiets grundinställning till dessa frågor är: att handelsutbytet och det ekonomiska samarbetet mellan länderna bör främjas och stärkas så långt möjligt. Det säger sig självt att det är högst otillfredsställande för oss, om tullarna i stället för att sänkas höjs i de länder, som köper våra produkter. Den tullhöjning som EEC-marknaden i vissa avseenden medför kommer självfallet att innebära en hel del nackdelar, som vi i mån av förmåga måste söka eliminera. Här är handelsavtal — eller så småningom associering — den enda framkomliga vägen.

När man talar om associering mellan EFTA och EEC är det väl en allmän önskan att åstadkomma en kollektiv associering. Formen får emellertid inte vara avgörande. Vi måste komma ihåg att innehållet i associeringsavtalen kan komma att variera högst avsevärt mellan olika länder. Talet om associering är inte någon dagsaktuell musik, men vi som är optimister tror på att det läget kan bli aktuellt snarare än vad många anar. Aktualiseras frågan då får man se till att åstadkomma en associering under de former, som lättast och lämpligast kan ge resultat. Men i ett sådant läge är det viktigt att EFTAländerna ändå inbördes samordnar sina åtgärder. EFTA-solidariteten måste förbli en realitet.

I dag har vi faktiskt huvudsakligen EFTA att lita till. EFTA-samarbetet bör kunna inriktas mer än på ett undandröja handelshindren. Arbetsmarknads- och produktionsfrågor bör kunna komma med i bilden. Därmed skulle man knyta an till ett samarbete, som faktiskt redan i viss utsträckning existerar mellan de nordiska länderna. Under den tid när EEC-debatten här i vårt land var som hetast, syntes EFTA-institutionen vara av ringa värde. Ja, det fanns faktiskt de som menade att vär-

det var negativt. Det skulle förvåna mig om det inte här har skett en appreciering så att EFTA:s kursvärde väsentligt har ökat efter vad som har inträffat.

Våra strävanden måste uppenbarligen bli att göra det bästa inom EFTA:s ram men med sikte på ett vidare samarbete i en eller annan form. Vi måste rikta in intresset på tullsänkningar. Tullsänkningssaktionerna måste ha världsperspektiv. Intresset för en allmän tullsänkning gällande i första hand Västeuropa, Nordamerika och det engelska samväldet tycks faktiskt på senare tid ha ökat, och Sverige måste i mån av sin ringa förmåga understödja en aktivitet från EFTA på detta område. I samband med detta bör man också undersöka möjligheterna för ett sådant råvaruavtal som jag nyss nämnde om. Det skulle kanske vara det bästa stöd som vi kunde ge de sämre lottade folken och därmed — sett på längre sikt — oss själva. I vår tid måste vi ha klart för oss att den ekonomiska isolationismen är förbi. Den måste ersättas av en ökad samverkan mellan folken.

Herr HERMANSSON (k):

Herr talman! Jag har full förståelse för regeringens svårigheter när det gäller att orientera sig och söka fastställa en ny handlingslinje efter den dramatiska kollapsen i Bryssel. Den hade satsat på brittiskt medlemskap i EEC. I Storbritanniens kölvatten skulle vårt land söka »åvägbringa omfattande, nära och varaktiga förbindelser med gemenskapen».

När förhandlingarna mellan EEC och Storbritannien bröt samman förändrades också på ett grundläggande sätt förutsättningarna för vårt lands ansökan om association med gemenskapen. Logiken kräver att denna ansökan återkallas, eftersom det läge den avsåg icke har uppkommit.

Regeringen hade, för att uttrycka det kort och populärt, hoppat i galen tunna.

Handelspolitisk debatt

Den har emellertid haft mycket svårt att öppet erkänna detta. I stället har vi matats med en rad apokryfiska uttalanden om att »läget är oförändrat», att »egentligen ingenting har hänt» o. s. v. Dagens regeringsdeklaration innebär ett framsteg, i det den präglas av större öppenhet och mera realism. Detta är att hälsa med tillfredsställelse. Fortfarande saknas dock ett öppet medgivande av regeringen att den tog fel, att dess perspektiv var oriktigt. Först utifrån denna insikt blir det möjligt att nu utforma en bättre politik.

Allra nödvändigast borde det emellertid vara för högern och även för folkpartiet — även om herr Ohlin nu drar en lättnadens suck över att hans politik gått i stöpet — att kritiskt granska sina positioner. Jag skall inte trötta med någon citatläsning. De borgerliga partiledarnas inställning är ju väl känd. Både högern och folkpartiet har såsom målsättning svenskt medlemskap i EEC. De accepterade tills vidare regeringens linje om associering, men betraktade hela tiden associeringen bara som ett etappmål. I nästa etapp skulle man söka gå vidare till fullt medlemskap.

Vad som inträffat under det senaste året har bekräftat hur rätt de kritiska röster hade som förklarade att varje praktiskt tänkbar form för anslutning till EEC — vare sig i associationens eller medlemskapets form — innebar ett hot mot vår självständighet och mot vår alliansfria politik. Högerns och folkpartiets krav om medlemskap i EEC var till sitt innehåll riktade mot den alliansfria politiken.

Sammanbrottet för Brysselförhandlingarna demonstrerade vilken malström ett litet land kan sugas in i, om det ansluter sig till en organisation som EEC. Det var naturligtvis inte enbart *en* man, låt vara i mäktigt ställning som president de Gaulle, som sprängde förhandlingarna med Storbritannien. Bakom sammanbrottet låg komplicerade motståndningar mellan olika finansgruppers

intressen, bl. a. Storbritanniens strävan att bevara sammanhållningen inom imperiet. Men inslaget av diktatorisk nyckfullhet är också påfallande och det visade vad de enskilda staterna kan utsättas för redan vid ingången till EEC. Det gällde ändå en stormakt. Hur skall det då inte bli inom EEC och för ett litet land? Vi har verkligen varken råd eller lust att låta intressen och nycker hos en de Gaulle eller någon hans efterträdare bestämma svensk politik.

Men även på andra sätt har EEC:s karaktär av politiskt och även militärt block betonats. Jag tänker inte enbart på alliansen mellan Frankrike och Västtyskland. Även de ledande organen och personerna inom EEC-organisationen har under det senaste året starkare än tidigare markerat att EEC — för att tala med Walter Hallstein som redan är flitigt citerad i denna debatt — är en tre-stegsraket: först tullunion, sedan ekonomisk union och så politisk union. Och det tredje steget betyder gemensam både militärpolitik och utrikespolitik.

Man kan självfallet inte vara medlem i en politisk union och samtidigt föra en alliansfri politik. De bägge positionerna utesluter varandra. Man kan heller inte vara i omfattande och nära utsträckning associerad med en politisk union och i det långa loppet upprätthålla en alliansfri politik. Det blir med nödvändighet ett sug in mot den starka organisationen, som gör den lilla statens självständighet till en illusion.

Det är därför det tal är så utomordentligt farligt, som förs framför allt av herrar Heckscher och Ohlin, om att EFTA skall användas för en senare anslutning, kollektivt eller av staterna enskilt, till EEC. Vi har inga invändningar i dagens läge mot att man påskyndar tullsänkningarna inom EFTA eller att man utvidgar samarbetet på vissa områden. Men man måste bestämt varna för de politiska spekulationer, som högern och folkpartiet här driver. De vill utnyttja EFTA som ett språngbräde för

Handelspolitisk debatt

att på denna väg göra Sverige till medlem i EEC.

Man måste alltså skilja mellan olika syften när det gäller EFTA-samarbetet. Jag skulle vilja fråga herr Hedlund, vars parti alltid mycket bestämt slagit vakt om den alliansfria politiken, om han är medveten om att högern och folkpartiet här företräder andra politiska målsättningar än dem hans eget parti vill främja.

Herr talman! Jag betraktar regeringens deklaration som i väsentliga stycken positiv och väl värd att understödja. Jag har emellertid också invändningar och tillägg samt några frågor att göra om problem som inte har berörts i denna deklaration.

Det är naturligtvis helt riktigt när det i regeringens deklaration påpekas, att Europa befinner sig mitt uppe i en ekonomisk integrationsprocess — i samklang med ekonomiens och teknikens krav — som säkerligen kommer att fortsätta. Men det måste vara fel att begränsa konstaterandet endast till Europa. Den ekonomiska integrationsprocessen omfattar hela världen. Det handlar om en allmän tendens till utvidgning av marknaderna, som motsvarar ett objektivt behov och sammanhänger med den alltmer samhällseliga karaktär som produktionsprocessen överallt antar.

Detta betyder naturligtvis inte att varje form av integration är värdefull och representerar framåtskridande. Under kapitalismen och särskilt under dess nuvarande skede, då monopolen blivit allt mäktigare, tar integrationsprocessen ibland former som måste bekämpas. Om exempelvis monopol i olika länder sluter sig samman för att öka utplundringen av konsumenterna, är det en form för integration, som konsumenterna knappast kan vara anhängare av. Hitlers »Gross-Europa» var också en typ av integration, men den stred mot folkens intressen och gick därför mot intet.

Den ekonomiska integrationen tar olika former. En av dem som mest upp-

märksammats är strävandena att riva ned handelshindren mellan länderna, att minska eller helt avskaffa tullarna, att avlägsna de politiska hindren för utrikeshandeln o. s. v. Det är i allmänhet en nyttig process, som man måste understödja, även om den också kan medföra problem för olika näringar och folkgrupper. Man kan inte heller kräva att de underutvecklade länderna skall avhända sig allt skydd för sina svaga näringar. Här måste göras undantag från vad som annars kan vara nästan en allmän regel. Konsumenternas intresse gynnas inte av tullar och andra handels hinder. Verkan av sådana torde i de utvecklade industriländerna till sist bli monopolprofiter för gynnade kapitalgrupper.

Utifrån denna allmänna grunduppfattning är det naturligt att ge sitt stöd åt vissa huvudlinjer, som regeringen förklarar sig vilja främja. Det gäller den positiva grundinställningen till internationellt ekonomiskt samarbete. I regeringens förklaringen finns särskilt en sats, som jag skulle vilja markera genom att citera den: »Endast som solidariska medlemmar av ett konstruktivt samarbete handlande handelssamfund kan världens nationer i vår tid förverkliga sina önsningar om ekonomiska framsteg och bättre levnadsbetingelser för folken.»

Det är naturligtvis alldeles fel när herr Heckscher påstår att detta förutsätter högerpolitik i Sverige. Högerpolitik och solidaritet brukar inte ha något med varandra att göra.

Det är också ett riktigt påpekande i regeringens deklaration, att samarbetet självfallet inte får begränsas till de högindustrialiserade ländernas intressen och problem. Det måste även omfatta de underutvecklade länderna, ta särskild hänsyn till dessa länders problem och inbegripa ett bistånd, som jag för min del betraktar som en skyldighet och en återbetalning. Formuleringen i deklarationen, att vår positiva inställning till internationellt ekonomiskt samar-

Handelspolitisk debatt

te och friare världshandel måste betraktas som en integrerande del av den allmänna svenska strävan att efter förmåga bidra till en fredlig utveckling och ökat välbefinnande i världen, kan helt underkrivas.

Men nu gäller det de former, i vilka denna vår allmänna strävan skall förverkligas. Här måste man uttala starka tvivel på att regeringens linje är riktig och kommer att leda till det uppställda målet. »EFTA är för oss ett steg på vägen mot en europeisk stormarknad och Europamarknaden ett steg mot fri världshandel», heter det i regeringsdeklarationen. Där följer visserligen omedelbart villkoret att de regionala handelsarrangemangen icke får betraktas som något självändamål, att dessa måste göras utåtriktade och att man måste vända sig mot tendenser att bygga upp en hög europeisk tullmur mot omvärlden. Detta är riktiga och kloka reservationer, men kan de förverkligas på det sätt som regeringen tänkt sig?

Regeringen säger, att ett av EFTAS:s huvudsyften är att få till stånd en europeisk stormarknad, att den hoppas att dröjsmålet med Europamarknadens upprättande skall bli så kort som möjligt. Jag tror att en verklig europeisk stormarknad är en bra och riktig sak, men regeringen säger ingenting, som tyder på att den menar någonting annat än en inkorporering av EFTA med EEC — och det är något helt annat.

Vem är inte för Europa? Men vilken är innebörden i denna paroll? De som talar varmast om Europas enhet i dag vill i själva verket varaktigt klyva Europa. De som talar om att göra slut på den ekonomiska splittringen i Europa och därför vill ha svensk anslutning till EEC vill i själva verket åtgärder som innebär höjda tullmurar för en del av Europa mot resten av vår världsdelen och mot alla andra länder. Men detta är ju motsatsen till den allmänna ekonomiska integration, som man påstår sig vilja främja.

Låt oss se konkret på EEC. Vi vet alla att medlemskap eller association av Sverige med gemenskapen skulle ha inneburit en höjning av vår yttre tullmur från genomsnittligt 8 till kanske 14 procent. Tullnivåerna kan komma att förändras, men kvar står med stor sannolikhet, att det vid en anslutning blir fråga om en höjning av de svenska tullarna. Hur skall regeringen kunna undvika det, om den ger sig i lag med EEC under de förhållanden som troligen föreligger under de närmaste åren? Och hur kan detta anses förenligt med målsättningen att liberalisera världshandeln?

Den politiska karaktären hos den västeuropeiska gemenskapen har alltmer framträtt under de senaste åren och kommer, såvitt man förstår, att alltmer accentueras.

Vi vet också vilka ekonomiska och politiska krafter som är de dominerande i denna union. Kan det verkligen vara ett steg framåt mot fri världshandel, ett bidrag till fredlig utveckling i världen, att ansluta vårt land i den ena eller den andra formen till EEC? Man har verkligen skäl att betvivla detta. När härtill läggs de faror för vår alliansfria politik och det hot mot vårt lands nationella självständighet, mot svenska folkets rätt att självt avgöra sina angelägenheter, som varje anslutning till EEC innebär, har man skyldighet att ställa frågan: Finns det inte en klyfta mellan regeringens allmänna deklarerade och den faktiska politik som den söker genomföra?

Det är i och för sig inget fel på metoden att söka nå fram till en frigörelse av handeln i en mindre grupp av stater, när tiden inte är mogen för ett mera omfattande samarbete. Men det är fel att tro att ett samarbete inom en organisation som EEC gagnar de strävanden som vårt land vill befordra. Vi är för ett omfattande europeiskt samarbete, dock i andra former än de som praktiserats enligt Romfördraget.

Handelspolitisk debatt

Man måste komma fram till ett samarbete som är begränsat till ekonomiska syften och som inte innebär något in-
trång i de deltagande staternas nationella oberoende. Ett enbart europeiskt samarbete kan heller inte ge lösningen på våra problem. Ekonomin har numera blivit världsekonomi och politiken världspolitik. De problem som sammanhänger med handeln och det ekonomiska samarbetet mellan länderna måste lösas i världsmåttstock.

Det är beklagligt att regeringen trots debaclet i Bryssel tycks hålla fast vid sin arbetshypotes om en anslutning i den ena eller den andra formen till EEC. Det hade nu varit ett lämpligt tillfälle att kasta loss definitivt från blockpolitiken och därigenom på ett effektivare sätt kunna främja de allmänna målsättningar som regeringen har på sitt program. Jag har emellertid ett visst förtroende för att utvecklingen under de närmaste åren blir sådan att regeringen i praktiken kommer att följa en sådan linje.

Jag har med beklagande noterat att regeringsdeklarationen inte med ett ord berör den världshandelskonferens som skall hållas i FN:s regi senast i början av 1964. Det är framför allt de underutvecklade länderna, men också Sovjetunionen, som verkat för en sådan konferens, medan EEC-staterna och USA framträtt som motståndare. Konferensen måste ses mot bakgrunden av de svåra problemen i de underutvecklade länderna och de stora förluster dessa har gjort under de senaste åren genom den klyfta som har uppstått mellan råvarupriser och priserna på industriprodukter. Förlusterna har ju t. o. m. uppskattats vara större än de belopp som samtidigt erhållits i s. k. hjälp.

Man kan givetvis inte hoppas att en sådan internationell handelskonferens skall lösa alla problem, men den borde kunna ge viktiga bidrag till lösningen. Jag hoppas att det förhållandet att den

inte nämns i regeringens meddelande inte innebär att regeringen ställer sig likgiltig till konferensen. Tvärtom måste det vara ett stort intresse för oss att så aktivt som möjligt medverka i denna konferens och göra vårt yttersta för att den skall leda till goda resultat. Men detta sker inte utan förberedelser, och jag vill därför fråga handelsministern: Vad tänker regeringen göra för att förbereda ett aktivt deltagande i den stora handels- och utvecklingskonferensen?

Frågan om vårt förhållande till de underutvecklade länderna innesluter många andra aspekter. Jag skall här inte gå in på utvecklingshjälpen, som vi ju senare skall behandla, utan jag begränsar mig till handelsrelationerna. Om man tittar på den världsekonomiska handelsutvecklingen under detta århundrade, finner man att den har präglats av följande fyra drag. För det första har världshandeln sackat efter världsproduktionen. För det andra har Europas handel sackat efter världshandeln. För det tredje har den inre handeln i Europa sackat efter Europas handel med den övriga världen, och för det fjärde har inom Europa de stora staternas handel sackat efter de små staternas. Västtysklands återkomst på världsmarknaden har orsakat tillfälliga förskjutningar i detta mönster, men inte i grund förändrat det. Men när Europahandeln på detta sätt minskar i betydelse, finns det all anledning att se efter var de växande marknaderna står att finna. Det gäller två stora grupper av stater, de underutvecklade länderna och de socialistiska staterna.

De underutvecklade länderna erbjuder inom några år en enorm marknad. De har en stigande andel av världsimporten, och denna andel omfattar framför allt kapitalvaror. Sveriges export till de underutvecklade länderna har vuxit starkt under de bägge senaste decennierna; andelen till dessa länder av vår totala export har fördubblats. Det

Handelspolitisk debatt

sammanhänger i mycket med att just de varugrupper som Sverige avsätter på de underutvecklade länderna är de som över huvud taget ökat i vår export. Handeln med u-länderna passar in i den svenska ekonomins allmänna utveckling som hand i handske.

Detta utgör ju också en mycket god utgångspunkt för en ytterligare ökning av vår handel med denna ländergrupp. Men vi känner till problemen: dessa länders fattigdom och den ogynnsamma prisutvecklingen på deras produkter. Här måste speciella åtgärder till för att handeln skall fortsätta att snabbt växa till ömsesidig båtnad. Den kommunistiska gruppen har ställt två förslag i detta syfte: dels nedsättning av de tullar och andra pålagor som nu belastar produkter från u-länderna, dels ett stort räntefritt lån för inköp av svenska industrivaror.

Eftersom denna viktiga punkt är så föga utvecklad i regeringens meddelande tror jag det skulle vara värdefullt, om handelsministern här litet närmare ville utveckla sin syn på vad vårt land bör företa för att handeln med u-länderna skall kunna ytterligare vidgas.

Även de socialistiska länderna kan med skäl betecknas som framtidens exportmarknad. Deras andel av världsimporten har ökat snabbt, från 7 procent 1938 till 12 procent 1960. Medan handeln mellan Västeuropa som helhet och de socialistiska länderna haft ett betydande uppsving under 1950-talet, har den svenska handeln relativt minskat. Vi sänder nu knappt 5 procent av vår totala export till de socialistiska länderna.

Tillväxttakten i de socialistiska länderna är som bekant mycket hög. Den socialistiska marknaden kommer, om de nuvarande utvecklingstendenserna består, att i slutet av 1970-talet växa förbi den kapitalistiska marknaden. Denna expansion måste medföra stora möjligheter till en ökad handel, som

det ur folkhushållets synpunkt är viktigt att tillvarata. Jag är medveten om att vissa problem föreligger för utvecklingen av handeln mellan Sverige och de socialistiska länderna. Men lösningen av sådana problem sammanhänger med det intresse som läggs ned på dem. Det skulle vara angeläget att komma fram till en sådan ordning att handeln också med de socialistiska länderna skedde på en multilateral grundval.

Men även utan sådana förändringar bör det vara möjligt att i ömsesidigt intresse öka handeln med denna viktiga ländergrupp. De betydande leveranskontrakt som den svenska varvsindustrien fått under senaste tiden understryker denna handels betydelse för vår ekonomi. Det är emellertid angeläget att vi från vår sida avlägsnar alla hinder som kan finnas för en ökad, ekonomiskt gynnsam handel med de socialistiska länderna. Jag måste här i klarhetens intresse ställa ytterligare en fråga till handelsministern: Tillämpar vårt land f. n. när det gäller licensgivningen i handeln med de socialistiska länderna begränsningar av icke-ekonomisk, d. v. s. politisk och strategisk natur? Är handelsministern i så fall beredd att ta initiativ för att särregler avskaffas och för att i princip samma regler skall gälla vid handeln med alla våra handelspartners?

I detta sammanhang vill jag uttala min tillfredsställelse över att regeringen så bestämt avvisat de amerikanska krav som ställts att svenska företag skulle bryta långfristiga leveranskontrakt med Sovjetunionen gällande rör för gasledning.

Herr talman! Med detta ber jag att få tacka för det genom regeringsdeklarationen framförda svaret på min interpellation. Min tacksamhet blir ännu större om handelsministern ville ge synpunkter på några frågor jag här ställt och vilkas besvarande är av intresse i detta sammanhang.

Handelspolitisk debatt

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Jag skall inte ytterligare kommentera sammanbrottet av förhandlingarna i Bryssel — det har redan sagts ganska mycket om detta — och därav följer att jag inte heller skall gå in på den mycket missvisande historik herr Hermansson nyss gav över förspelet till dessa förhandlingar.

Det är två saker som jag vill ta upp, två saker av mycket stor betydelse för utformningen av vår handelspolitik. För det första kan man ju konstatera att sammanbrottet i Bryssel har riktat strålkastaren mot organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling, alltså OECD, som under EEC-förhandlingarna faktiskt fått arbeta litet grand i skymundan vad beträffar det allmänna intresset. Emellertid har denna organisation sannerligen så stora uppgifter, att den alldeles oavsett dessa förhandlingar borde påkalla en ökad uppmärksamhet.

Organisationen har ju tre huvudsyften. Det första är att få till stånd en så snabb och jämn ekonomisk utveckling och en så god sysselsättningsnivå som möjligt i medlemsstaterna med bibehållande av finansiell stabilitet. Detta syfte har fått ytterligare aktualitet genom depressionstendenserna ute i världen. Det är därför intressant att se att den svenska insatsen i OECD ökat jämfört med insatsen i den gamla organisationen, OEEC.

OECD:s andra målsättning gäller ekonomiskt framåtskridande i u-länderna inom och utom medlemskretsen. Det är alltså frågan om det ansvar som de industrialiserade länderna har för de mindre utvecklade ländernas ekonomi och utveckling. När jag väckte den interpellation som handelsministern besvarat och för vilket svar jag ber att få tacka, hade jag också i tankarna våra insatser i OECD i fråga om u-länderna.

Som tidigare sagts i denna debatt finns det en särskild kommitté inom OECD, där en rad medlemsstater, där-

ibland numera också våra nordiska grannländer, är medlemmar, men vilken Sverige har hållit sig utanför. Med tanke på det inbördes sambandet mellan handeln och hjälpen till utvecklingsländerna vill jag uttrycka den förhoppningen, att Sverige nu verkligen intensifierar sitt arbete i OECD genom att helt och fullt gå in i arbetet i kommittén för utvecklingshjälpen. Det har på många håll väckt förvåning att Sverige har intagit en isolationistisk hållning i detta sammanhang.

Det tredje huvudsyftet med OECD:s verksamhet är ökning av världshandeln på multilateral, icke diskriminatorisk grundval. Denna ökning av världshandeln är utomordentligt viktig. Det framgick också av den resolution som organisationen beslöt vid ministermötet den 28 november 1962 där handelsministern var närvarande. I presskommunikén som skickades ut från detta möte säger man att mycket viktiga uppgifter ligger framför oss på handelsområdet. Om de mindre utvecklade länderna skall kunna få en väsentlig förbättring av sin levnadsstandard behöver de ansträngningar som görs för att ge finansiell hjälp kompletteras med en politik som syftar till att öka deras behållning av utländsk valuta och förse dem med expanderande marknader för deras produkter, även industriprodukter. Därför har ministrarna rekommenderat medlemsländerna att inom OECD:s ram arbeta för ett program som tar full hänsyn till det inbördes beroende som finns mellan handeln å ena sidan och hjälpverksamheten å andra sidan.

Utvecklingen har på detta område varit ganska oroande. Jag skall återkomma härtill i senare delen av mitt anförande, men låt mig redan nu säga att vi omöjligen kan begränsa vårt handelspolitiska intresse bara till Europa. I det hänseendet kan jag helt och fullt instämma med vad som säges i regeringsdeklarationen:

»Samarbetet får dock icke begränsas

Handelspolitisk debatt

till att bara befatta sig med de högindustrialiserade ländernas intressen och problem. Dessa länder har även ett ansvar för att deras handels- och allmänna ekonomiska politik icke försvårar utvecklingsländernas strävan att höja sin för oss nästan ofattbart låga levnadsstandard. Ej heller detta är dock tillräckligt. Det gäller också, och detta är Sveriges bestämda avsikt, att ge utvecklingsländerna positiv och konkret hjälp.»

Jag tycker att den deklarationen förpliktar Sverige att inom OECD:s ram intensifiera sitt arbete också på detta område.

I min interpellation — som jag riktade till statsministern emedan jag byggde den på en framställning från LO, TCO och Kooperativa förbundet, som var ställd till hans excellens statsministern, tydligen på grund av att den gällde frågan om inrättande av ett interdepartementalt organ — frågade jag för det första, huruvida Sverige vill intensifiera sitt arbete i OECD, för det andra huruvida man skulle kunna tänka sig att i enlighet med den framställning som kommit från LO, TCO och KF upprätta dels ett särskilt OECD-råd, dels ett interdepartementalt organ för beredning av frågor som behandlas inom OECD. I sitt svar erkänner handelsministern att det på detta område verkligen fanns svåra problem. OECD griper över ett mycket vidsträckt område, och samordningsproblem finns såväl internt mellan departementet som utåt i förhållande till berörda organisationer, näringsliv och — låt mig tillägga det, herr talman — också när det gäller samordning och kommunikation mellan regeringen å ena sidan och riksdagen å andra sidan. Eftersom samarbetet inom OECD griper över så många departement, är det mycket svårt att få en överblick över detsamma. Detta är helt naturligt. Sedan den produktivtetsnämnd nedlades som var knuten till arbetet inom gamla OEEC tycker man

sig inom de organisationer, som gjort denna framställning, och även inom näringslivet ha svårigheter att få veta vad som förekommer där. Det har sagts mig att nog får man rapporter, men ofta får man dem när det är för sent, d. v. s. när frågorna redan är avgjorda. På FN-området har det skett en viss förändring i organisationen, men jag skall inte ytterligare kommentera denna.

När det gäller behandlingen av OECD-frågorna i vårt land vill jag ta svaret som ett uttryck för en positiv vilja från handelsministerns sida att ytterligare förbättra förhållandena på detta område och att hålla en vidgad kontakt med näringslivets organ, med arbetsmarknadsparternas organisationer och med andra som är intresserade. För den händelse handelsministern med de motiveringar han anfört inte finner det lämpligt att inrätta något permanent OECD-råd, vore det då inte möjligt att då och då hålla en konferens med de organisationer som är intresserade och där gärna också representanter för riksdagen kunde vara närvarande, varvid man gemensamt kunde diskutera de mycket viktiga frågor som gäller OECD:s arbete?

Och härmed, herr talman, kommer jag in på frågan om riksdagens förhållande till OECD. Jag har tidigare uppmanat regeringen att arbeta aktivt för att OECD-organisationen skall få en parlamentarisk anknytning. Jag vill upprepa min förhoppning att man från svensk sida kommer att verka härför, att man kommer att vara mera aktiv än hittills i syfte att få till stånd en sådan parlamentarisk anknytning.

Det är nödvändigt — tror jag — också för organisationen att få de impulser som ett parlamentariskt samarbete kan ge. Detta bör ordnas så att representanter för de olika parlamenten — alltså även för den svenska riksdagen — kontinuerligt följer OECD:s arbete. Jag vet att det finns planer på att ha konferenser då och då, och att man

Handelspolitisk debatt

skulle plocka ut några riksdagsmän som skulle få resa en gång för att se hur intressant det är. Sedan skulle man ha en ny konferens och skicka dit några nya riksdagsmän. Jag tror inte att detta kan ge den effektivitet i arbetet som är önskvärd. Det uppslag som kommit från Europarådet att de representanter som företräder parlamenten i Europarådet också skulle kunna följa OECD:s förhandlingar är därför värt att ytterligare diskutera.

Riksdagens möjligheter att få reda på vad som händer inom OECD är mindre än de fackliga organisationernas och näringslivets. Det förekommer ytterligt sparsamt att regeringen ger riksdagen några upplysningar om vad som sker i OECD. De riksdagsmän som har vänt sig till departementen har mötts av stor beredvillighet och fått de de upplysningar som de önskat, och de som befinner sig i Paris har en ovärderlig tillgång i den svenska OECD-delegationen där. Detta gäller emellertid sådana frågor vilkas existens man redan vet om. Med möjligheterna för riksdagen att få en redogörelse för de frågor som är aktuella inom organisationen är det däremot tyvärr ganska illa beställt.

Jag tittade i går i registret över 1962 års riksdag och slog upp rubriken OECD. Där fann jag att frågor rörande denna organisation hade behandlats två gånger under förra årets riksdag. Första gången var när regeringen under vårriksdagen utan närmare motivering begärde pengar till organisationen, och andra gången var i samband med en enkel fråga som jag ställde till handelsministern gällande den parlamentariska anknytningen. Det är självklart att OECD-frågor har berörts i propositioner från olika departement, men någon samlad redovisning av vad som händer i OECD har riksdagen inte erhållit.

I dag, herr talman, har vi på våra bord fått publikationen »Utrikesfrågor», som avser offentliga dokument rörande

viktiga svenska utrikespolitiska problem. Där finns en rad intressanta och mer eller mindre viktiga dokument, exempelvis uttalanden inför det socialdemokratiska ungdomsförbundets konferenser och en hel del annat, men jag kan inte se något dokument som avser OECD. Det sägs i förordet att redogörelse skall lämnas i särskild publikation för Sveriges deltagande i Förenta Nationernas generalförsamling och i Europarådet, men intet nämnes om arbetet i OECD.

Herr talman! Jag tror — för att nu avsluta den del av mitt anförande som gäller interpellationen — att det vore nyttigt för oss här i riksdagen, om regeringen kunde ge oss möjlighet att mera kontinuerligt följa verksamheten i OECD, en organisation som såvitt vi förstår kommer att få ett allt större inflytande och en allt större betydelse i arbetet på att skapa en sund ekonomisk utveckling i världen.

Jag skall nu, herr talman, ta upp en speciell fråga som något har berörts tidigare här i debatten, nämligen frågan om handeln med utvecklingsländerna. I finansplanen i år berättas det att inom FN:s råvarukommission en arbetsgrupp under svenskt ordförandeskap har arbetat för att se vad man kan göra åt det mycket beklagliga förhållandet att exportinkomsterna i utvecklingsländerna har gått ned så kraftigt. Utvecklingsländerna har ju de senaste åren fått erfara att priserna på deras exportvaror — huvudsakligen råvaror — undan för undan har sjunkit. När de skall köpa industrivaror från industriländerna har de däremot fått betala ständigt stigande priser. Därigenom har det egendomliga förhållandet uppstått — det har påtalats flera gånger — att utvecklingsländerna genom råvaruprisernas fall och andra åtgärder har förlorat minst lika mycket som de har fått i hjälp från industriländerna.

Vi har alltså tagit mer än vi har

Handelspolitisk debatt

givit. Det är självklart att ett sådant förhållande inte kan få fortgå. Det innebär ju en minskning av utvecklingsländernas ytterst små förråd av utländsk valuta, vilket gör att de måste inskränka den import av kapitalvaror som är nödvändig för uppbyggnaden av deras ekonomi. Det betyder även att arbetet på en utveckling av deras ekonomi blir stort, och det påverkar på lång sikt världshandelns utveckling. Det har också en politisk innebörd i det att det äventyrar dessa länders utveckling i demokratisk riktning.

Denna arbetsgrupp, som har arbetat under utrikesrådet Göran Rydings ordförandeskap, har för ungefär en månad sedan lämnat fram en rapport, i vilken olika alternativ till lösning av detta svåra problem har tagits upp. Dessa frågor skall ytterligare diskuteras på det sammanträde som råvarukommisionen håller i New York i slutet av april och början av maj.

Det skulle vara intressant att höra, om man från regeringsbanken har några kommentarer att lämna till denna rapport. Man säger i den rapporten, att det här ju är fråga om ett långfristigt och ett kortfristigt problem. Det långfristiga problemet är svårt. Man har i första hand inriktat sig på lösning av det kortfristiga problemet. Rapporten redogör för de möjligheter valutafonden tidigare har haft att ge lån till utvecklingsländerna. Man kan ju konstatera, att de möjligheter som valutafonden hittills haft inte har räckt till för att råda bot på de missförhållanden som varit. Man redogör också för ett amerikanskt förslag med revolverande lånefond. Vidare tar man upp projektet om en jättelik socialförsäkring mot bortfall av exportinkomster.

Denna socialförsäkring mot bortfall av exportinkomster är ju en mycket intressant idé. Den har utarbetats inom FN:s organ. Man har tänkt sig att det hela skulle gå till på det sättet, att man gör inbetalningar till denna socialför-

säkringsfond genom premier från alla deltagarländerna, såväl industri- som utvecklingsländerna. Ersättning skulle utgå vid en minskning av ett lands totala exportinkomster ett visst år i jämförelse med genomsnittet av inkomsterna under de föregående tre åren. Det är klart att man inte kan inrikta sig på att ge någon fullständig ersättning för bortfall av exportinkomster. Den skall vara partiell och den skall, enligt vad man tänkt sig, betalas tillbaka i den mån exportintäkterna under de närmast följande åren åter ökar. Om de inte gör det, har man tänkt sig, att de skulle avskrivras.

Det intressanta är frågan hur en så stor internationell socialförsäkring mot bortfall av exportinkomster skulle ha verkat om den varit i funktion under 1950-talet — under åren 1953—1959. Då finner man att Sverige hade kunnat medverka till en sådan stor försäkring men en insats av ungefär 20 miljoner kronor om året, som skulle gett utvecklingsländerna en 50-procentig kompensation för bortfallet av deras exportinkomster? Det är klart, att det finns många invändningar mot ett sådant projekt. Rapporten tar upp flera av dessa invändningar, men jag kan inte gå in på dem här.

Det är ett mycket invecklat område såväl tekniskt som kanske också då det gäller genomförandet. Jag vet också att till nästa sammanträde med FN:s råvarukommision kommer internationella valutafonden att lämna ett nytt förslag, men det är klart att både det förslag som kan komma från valutafonden och det amerikanska förslaget om lånefonder har den begränsningen, att de bara kommer i fråga vid vissa speciella tillfällen då man kan påvisa en stark nedgång i valutareserverna och då läget ter sig synnerligen allvarligt. Fördelen med denna socialförsäkring är att den ger en automatisk kompensation för bortfallet av exportinkomsterna, ett bortfall som ju till övervägande del be-

Handelspolitisk debatt

rott på den nästan katastrofala nedgången av råvarupriserna. Jag kan inom parentes säga, att vi under de senaste månaderna upplevt en ökning av råvarupriserna, men den har inte varit av den karaktären, att detta problem har blivit onödigt att aktualisera.

Herr talman, jag skulle nu vilja vädja till regeringen att aktivt verka. Det har tidigare sagts, att man inte önskar att regeringen skall ta initiativ i dessa marknadsfrågor, men jag har sagt det förut, och jag upprepar det här: regeringen har bl. a. tagit viktiga initiativ vid Genève-konferensen när det gäller frågan om nedrustningen. Jag tycker detta är mycket värdefullt, och man har anledning att önska regeringen all framgång i dessa strävanden, men minst lika viktigt är det, att man tar initiativ till lösningen av frågan om utvecklingsländernas exportinkomster, så att de på litet längre sikt får möjligheter att utveckla sin ekonomi och få ett samarbete med de industrialiserade länderna. Vi kan inte i längden hålla på med denna enkelriktade trafik med välgörenhet, och utvecklingsländerna kommer i längden inte att finna sig i detta, utan vi måste kunna sträva efter ett tillstånd då vi får ett samarbete.

Detta kan vi inte få enbart genom finansiell hjälp och välgörenhet, hur viktig denna än är i dagens läge, utan här måste man ta ett radikalt grepp för att få till stånd en friare världshandel. Man måste också vara beredd att, även om det på många sätt röner motstånd ifrån konservativt håll, försöka alla vägar för att lösa det problem som i alla fall är utomordentligt viktigt: frågan om att föra en handelspolitik som gör det möjligt för utvecklingsländerna att på litet längre sikt kunna samarbeta med oss, för att kunna tillgodose det syfte som vi alla vill arbeta för, nämligen en fri världshandel på samarbetets basis.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **LANGE**:

Herr talman! Mycket av det som här anförts efter uppläsningen av regeringsdeklarationen kan jag för min del instämma i. Man kan inte räkna med att ens i en ganska lång regeringsdeklaration få med allting och behandla alla problem. Därför vill jag här understryka min stora tillfredsställelse med att företrädarna för samtliga de demokratiska partierna — och även kommunisterna — i stort sett är överens med regeringen om bedömningen av marknadsfrågornas nuvarande läge.

Men ännu mera glädjande finner jag det vara att våra uppfattningar om vad som nu krävs av oss på handelspolitikens område och i det internationella ekonomiska samarbetet också sammanfaller. Jag ger herr Hedlund rätt i att det i nuvarande läge är väsentligt att vi har denna samling. Det är en styrka och en tillgång för vårt land. Att herr Hermansson anmälde en avvikande mening beträffande den fortsatta behandlingen från svensk sida av vår ingivna ansökan om association än den regeringsdeklarationen gav uttryck åt, finner jag inte så förvånande. Kommunisterna var ju det parti som röstade emot, när vi på sin tid ansökte om förhandlingar med gemenskapen. Mera anmärkningsvärt och delvis också glädjande finner jag det vara att man på det hållet nu tydligen inte ställer sig lika kritisk till EFTA-arbetet som man gjorde vid tidpunkten för ratificeringen av Stockholmskonventionen. I varje fall hörde jag inte att herr Hermansson gav uttryck åt den meningen att vi inte borde engagera oss i EFTA-arbetet. Det tycker jag är en tillnyktring från kommunisterna sida, som jag också sätter värde på.

Herr talman! Jag skall inte här ge mig in på några gissningar om hur det skulle ha gått för oss, om de engelska förhandlingarna hade gått i lås. Herr Ohlin gjorde det i viss mån i sitt in-

Handelspolitisk debatt

lägg. Det blir ju endast spekulationer på ett ganska luftigt plan, där man över huvud taget inte kan ange verklighetsunderlaget för utgångspunkten för resone-
manget. Det blir därför en i hög grad teoretisk och akademisk diskussion, och därvidlag erkänner jag att jag befin-
ner mig i så klart underläge i förhål-
lande till en professor i nationaleko-
nomi, att jag avstår från att ingå på
en debatt på det planet. Herr Hedlund
sade dock en del, som kanske i någon
mån bringade herr Ohlin ner på jorden
igen.

Jag skall inte heller falla för frestelsen
att vid detta tillfälle ta upp en debatt om
vår ekonomiska politik. Det gjorde herr
Heckscher. Han talade om kreditpoli-
tiken, skattepolitiken och mycket annat.
De frågorna får vi ju anledning att
komma tillbaka till. Men till ett av herr
Heckschers påpekanden vill jag ändå
knyta an en reflexion, nämligen till det
där han framhöll att stegringen av in-
dustriproduktionen här i landet under
det senaste året har varit så liten, att
den på allvar äventyrar vårt lands möj-
ligheter att uppnå det mål för ekono-
miska framsteg som vi inom OECD har
uppställt för Västeuropa. När det målet
uppställdes, var vi dock alla på det
klara med att vi inte kunde räkna med
exakt samma framstegstakt år från år.
Växlingar i konjunkturen skulle natur-
ligtvis komma att också sätta spår i den
ekonomiska utvecklingen under de år
som låg framför oss, liksom de hade
gjort tidigare. Vi har för närvarande en
konjunkturdämpning, som i viss mån
påverkat den ekonomiska utvecklingen
i vårt land under det gångna året. Men
siffran för industriproduktionen är här
inte avgörande, utan frågan är hur alla
våra samlade tillgångar utvecklar sig.
Enligt de uppskattningar som förelig-
ger från konjunkturinstitutet och natio-
nalbudgetberedningen har vi under
1962 haft en ökning av totalprodukti-
onen med 3,5 procent. Det är i och för
sig en aktningvärt ökning.

Ser vi på utvecklingen hittills, så
hade vi 1960 en ökning på 4 procent
och 1961 en ökning på 6 procent. Vi
kan därför vara ganska tillfredsställda
med de bidrag vi givit för att Västeuro-
pa skall kunna uppnå de ambitiösa mål
vi gemensamt uppställt för våra strä-
vanden. Vi ligger klart över den genom-
snittliga ökningstakt som kräves för att
vi skall nå den sammanlagda ökning
på 50 procent under 1960-talet. Det är
något som herr Heckscher glömt att
framhålla i sammanhanget.

Sedan skall jag be att få ta upp några
av de frågor som direkt ställts till mig
under den förda debatten. Herr Ohlin
frågade vad regeringen egentligen åsyf-
tade med sitt uttalande i regeringsde-
klarationen om att EFTA-samarbetet
även skulle kunna gälla sådana spör-
smål som produktionssamarbete och ar-
betsmarknads- och sysselsättningsfrå-
gor. Det förvånar mig att herr Ohlin
inte förstod vad som konkret menades
med det. Herr Ohlin har ju ändå så
rika erfarenheter från verksamheten i
Nordiska rådet, där dessa frågor ingå-
ende har diskuterats vid praktiskt ta-
get varje session, och han vet ju mycket
väl vad som döljer sig bakom dem.

Det betyder helt enkelt att vi är be-
redda att också undersöka om vi kan
göra någonting för att befrämja arbets-
kraftens rörlighet, inte bara mellan de
nordiska länderna utan också inom
EFTA-området. Det betyder också att
vi gärna skall undersöka om vi mera
aktivt kan ge företagen stöd i deras
strävanden att samarbeta över gränser-
na inom frihandelsområdet. Det finns
nämnt i regeringsdeklarationen, att
egentligen inga frågor av ekonomisk
karaktär på förhand skall uteslutas från
EFTA:s samarbete. Det är inte säkert
att det är lika lätt att åstadkomma ett
samarbete i denna begränsade samman-
slutning som det skulle vara i en vidare
sammanslutning, men a priori skall
man alltså inte utesluta några ekono-
miska områden från samarbetet inom

Handelspolitisk debatt

EFTA. Det är vad som avses, och därmed hoppas jag att jag har besvarat herr Ohlins fråga på den punkten.

Herr Ohlin ställde också en fråga till statsministern, vad han egentligen menade när han i en intervju i Stockholms-Tidningen skulle ha gjort gällande, att tullmurar kan man under vissa omständigheter klättra över. Ja, det är väl inte så svårt att förstå vad som kan ha avsetts med ett sådant uttalande. Vi vet ju alla att det avgörande för våra möjligheter att exportera är konjunkturen i köparlandet. Det kan nämnas att Sveriges export till EEC från 1959 till 1962 ökade med inte mindre än 47 procent, trots att vi för närvarande på handelsområdet har emot oss en diskriminering, som uppgår till dryga 5 procent. Vi är medvetna om att vi kan komma att behandlas ännu sämre i framtiden, men hittills har ju det helt avgörande för våra exportmöjligheter ändå varit den ekonomiska utvecklingen hos våra handelspartner, inte villkoren i övrigt för handeln. Utan att jag har hunnit ta kontakt med statsministern kan jag väl säga att det är det som han har avsett.

Detta leder mig till ett annat spörsmål, som också har behandlats av flera deltagare i debatten, nämligen frågan om OECD:s verksamhet. Det har riktats inte så få kritiska anmärkningar mot regeringen. Man har gjort gällande att regeringen visat en ganska långtgående passivitet och ljumhet inför OECD:s arbete. Jag vill verkligen tillbakavisa de anklagelserna. Det har väl framgått redan av regeringsdeklarationen, att regeringen ställer sig klart positiv till ett stärkande av OECD:s verksamhet. Att vi hyst en viss tveksamhet och ännu inte är helt på det klara med hur vi skall ställa oss till den del av OECD:s verksamhet, som avser utvecklingshjälpen är en fråga för sig och beror på att en viss tveksamhet var berättigad när denna verksamhet startade. Man var rädd för att det i vissa avse-

enden skulle bli en dubblering av arbetsuppgifter. Andra organ sysslar med dessa uppgifter, och vi är angelägna att ge vår utvecklingshjälp en bred bas, om möjligt genom att lägga så mycket i FN och dess specialorgan som möjligt. Man jag för min del anser det ket i FN och dess specialorgan som bedrivs på detta område av OECD kan vara värt ett mera aktivt svenskt engagemang i framtiden.

Men om jag bortser från detta, har vi på olika sätt gärna velat befordra aktiviteten inom detta organ, särskilt beträffande samarbetet på den ekonomiska politikens område medlemsländerna emellan. Herr Ohlin får gärna tillskriva sig äran av att ha åstadkommit detta. Men jag måste ändå säga, att mina erfarenheter från OEEC:s — det tidigare organets — verksamhet sannerligen inte ger honom rätt i en åsikt att vi på den tiden inte var intresserade av att utveckla samarbetet på den ekonomiska politikens område. Men vi var inte ensamma, herr Ohlin, i OEEC, och vi fick finna oss i att våra önskemål kanske inte till alla delar kunde vinna gehör inom organisationen.

Vi är intresserade av samarbetet på den ekonomiska politikens område, det vill jag ännu en gång understryka. Det kan kanske göra det lättare att få bukt med tendenser till ekonomisk stagnation, med de tendenser som framträder i dagens läge i England och på vissa håll inom EEC, och möjliggöra fortsatta framsteg. Det är därför det är så viktigt i nuvarande ovissa marknadsläge, att den ekonomiska växtkraften i vår del av världen får tillfälle att fortsätta att utveckla sig. Ekonomiska framsteg kommer utan tvivel att verka befordrande på utrikeshandeln och göra de problem, som en tilltagande handelspolitisk diskriminering kan ställa våra exportindustrier inför, lätthanterligare. Det är detta statsministern säkerligen avser i sitt uttalande.

Däremot tror jag inte — det vill jag

Handelspolitisk debatt

inte säga i anslutning till någon mening som gjorts gällande här i dag utan med anledning av vad som har framskymtat i den svenska diskussionen — att det är realistiskt att räkna med att man tills vidare genom OECD kan åstadkomma nya förhandlingar mellan EFTA-länderna och EEC. Våra insatser i de internationella organ där vi medverkar bör som hittills präglas inte bara av optimism och frejdighet utan framför allt av realism.

Herr Hermansson ställde också några frågor till mig. Den första gällde varför icke spörsmålet om den världshandelskonferens, till vilken Förenta Nationerna i höstas tog initiativ, behandlats i regeringsdeklarationen och vilken ställning den svenska regeringen intar härtill. Den första delen av frågan har jag kanske redan besvarat genom att hänvisa till att man inte kan säga allt i en regeringsdeklaration. Vi har i Förenta Nationerna under vissa förutsättningar ställt oss positiva till tanken på en bred handelskonferens i FN:s regi. Vi vill dock som sagt att vissa villkor skall vara uppfyllda. Man bör så långt möjligt söka förhindra att en sådan konferens tas som utgångspunkt för en allmänpolitisk diskussion. Då tjänar den icke något syfte.

Konferensen bör därjämte ha konkreta och på förhand förberedda arbetsuppgifter, så att man åtminstone kan vänta några resultat från de fackorgan som sedan får överarbeta de allmänna resultat som kan framkomma. Uppfylls dessa villkor, kommer Sverige sannerligen också gärna att engagera sig i en sådan konferens. Vi vill emellertid ha vissa garantier för att dessa villkor blir uppfyllda.

Herr Hermansson ställde liksom flera andra talare frågor beträffande vad vi gjort för att underlätta u-ländernas lösning av råvaruproblemet. Dessa länder drabbas av kraftiga inkomstbortfall, när priserna på råvaror sjunker. Jag vill i detta sammanhang framhålla att jag

som svensk delegat vid det ministermöte som senast hölls i GATT under hösten 1961 gjorde ett uttalande, i vilket jag framhöll att det var ytterligt angeläget att vi inom GATT till konkret behandling fick ta upp just dessa spörsmål och att vi kanske kunde dra nytta av det arbete som utförts av ett av FN:s specialorgan på utredningsplanet, nämligen FAO. Jag vill också erinra om att Sverige biträtt ett par råvaruavtal, som syftar till en stabilisering av priserna på u-ländernas stapelprodukter. Vi anslöt oss — för att nämna några exempel — ganska nyligen till det s. k. kaffeavtalet, och vi har sedan länge biträtt veteavtalet.

Herr Gustafson i Göteborg ställde i detta sammanhang i slutet av sitt anförande en speciell fråga. Han undrade med utgångspunkt från det svenska engagemanget i den av FN:s råvarukommission tillsatta arbetsgruppen för utredning av frågan om finansiell utjämning av exportintäktfluktuationerna hur den svenska regeringen såg på det fortsatta arbetet på detta område. I anslutning härtill vill jag framhålla att Sverige varit det industriland som hårdast drivit fram tanken på ett automatiskt verkande kompensatoriskt system av den art som avses med de från denna arbetsgrupp framkomna förslagen. Den svenske huvuddelegaten vid råvarukommissionens möte i maj 1962 utsågs till ordförande dels i den arbetsgrupp som under kommissionens möte hade att behandla denna fråga, dels i den tekniska arbetsgrupp som till följande kommissionsmöte fått i uppdrag att närmare utreda denna fråga. Detta får ses som en följd av den svenska aktiviteten på detta område.

Saken har emellertid kommit i ett bekymmersamt läge, sedan det visat sig att det inte finns några förutsättningar för att enas om någotdera av de två system som diskuterats. Jag skall inte gå in på de tekniska aspekterna, herr talman, utan bara erinra om att vissa

Handelspolitisk debatt

ledande industriländer — Storbritanien, Frankrike och USA — har ställt sig ganska avvisande till tankarna på att genomföra något slags försäkringssystem med bidrag från de ledande industriländerna. Jag vill inte utesluta att vi ändå så småningom kan åstadkomma ett sådant system, men tills vidare lär inte en sådan lösning vinna allmänt stöd.

I detta läge måste vi inrikta våra ansträngningar på att inom Internationella valutafonden ta upp frågan om en lösning åtminstone på kortare sikt av de svårigheter som utvecklingsländerna ställs inför, när priserna på deras huvudprodukter sjunker.

Till slut skall jag, herr talman, för att inte ta upp tiden längre, bara helt kort besvara den ytterligare fråga som herr Hermansson ställde till mig. Han frågade huruvida regeringen vid tillämpandet av importregleringar gentemot öststaterna och statshandelsländerna begränsar importen inte av ekonomiska utan av politiska skäl. Svaret är nej. I princip handlar importregleringen icke efter sådana politiska grunder. Däremot måste vi ta hänsyn till både de indirekta och de direkta verkningarna på vårt försörjningsläge, när importlicenser meddelas.

Jag understryker sålunda att importregleringar i detta sammanhang sannerligen inte handläggs efter politiska principer. Detta framgår förresten av det exempel på den svenska reaktionen som herr Hermansson själv gav i sitt anförande.

Herr HECKSCHER (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag konstaterar utan överraskning men med ständigt återkommande bekymmer att statsrådet Lange talar om att han inte vill »falla för frestelsen» att diskutera den ekonomiska politiken i samband med handelspolitiken. Jag vet inte, om regeringen har en särskilt stor förmåga

att motstå frestelser eller om den i detta hänseende är mera karaktärsstark än vi vanliga övriga. Det har emellertid verkligen inte hittills förefallit som om regeringen känt sig särskilt frestad att gå in på den sortens resonemang. Tvärtom vill regeringen inte diskutera den ekonomiska politiken i samband med handelspolitiken, där den ändå hör hemma. Det är inte alls så att statsrådet Lange motstår någon frestelse, utan han sätter sig på tvären, för att använda ett mycket enkelt uttryckssätt.

Den friare handelspolitik, som jag tror att statsrådet i och för sig uppriktigt eftersträvar, har som förutsättning en friare politik även för den inre ekonomien, och frågan blir då: Är regeringen beredd att uppfylla denna förutsättning eller vill den hellre ta risken av att möjligheterna till en friare handelspolitik äventyras?

Statsrådet bagatelliserade påfallande frågan om produktionsutvecklingen i Sverige. Jag noterar detta men tar inte upp någon diskussion i saken, eftersom en annan talare kommer att gå in på frågan. —

Jag tror det är klart att man inte, som statsrådet också säger, kan använda OECD som instrument för att nu åstadkomma en ny förhandling. Däremot kan OECD komma att få mycket stor betydelse när det gäller att undanröja olägenheterna av den alltfjämt bestående splittningen i Europa, och det är detta som gör att organisationen för närvarande står i centrum för uppmärksamheten.

Vi torde i detta sammanhang inte kunna gå förbi frågan om DAC, kommittén för utvecklingshjälp. Sveriges möjligheter att inom OECD ta upp frågor, som för oss är intressanta, är nämligen beroende av att vi är beredda att ta vår del av ansvaret för alla de frågor som andra anser vara betydelsefulla. Det råder inget tvivel om att den negativa inställning vi intagit bl. a. när det gäller utvecklingshjälpen minskar våra möjligheter att inom OECD få förståelse för de

Handelspolitisk debatt

önskemål och diskussioner som vi kan vilja föra fram.

Man får ju inte allting gratis här i världen. Jag förstår att medlemmar av vår nuvarande regering tror att de får det, därför att det alltid blir så här hemma. Men det är inte säkert att det går på samma sätt inom OECD.

Herr HERMANSSON (k) kort genmäle:

Herr talman! Herr Gustafson i Göteborg sade att jag givit en helt missvisande skildring av förhistorien till sammanbrottet i Bryssel. Det skulle, förmodar jag, gälla folkpartiets inställning, och därför vill jag fråga:

Ville inte folkpartiet att Sverige skulle söka fullt medlemskap i EEC?

Trodde inte folkpartiet att England skulle bli medlem?

Vad var då missvisande i min skildring av folkpartiets inställning?

Statsrådet Lange gav några svar, även om de var ofullständiga, på de frågor jag ställde i mitt föregående inlägg. Han påpekade att man inte kan säga allt i en regeringsdeklaration, och det är naturligtvis riktigt. Men en så viktig sak som frågan om en världshandelskonferens tycker jag borde ha omnämnts i deklarationen. Det rör sig om något som de underutvecklade länderna tillmäter den allra största betydelse. Vi bör verkligen söka hjälpa till att göra konferensen lyckad och inte nonchalera den.

Jag kan inte heller finna att handelsministern satte mycket kött på benen när det gäller handeln med de underutvecklade länderna. Min fråga gällde inte bara det stora allmänna problemet om stabilisering av råvarupriserna, utan den gällde också *vår* handel, *våra* initiativ för att få till stånd en större handel mellan Sverige och hela blocket av underutvecklade länder. Bl. a. i pressen har framförts sådana argument som att tullsänkningar på kaffe inte spelar någon roll, därför att vi inte skulle väsentligt kunna öka vår konsumtion av denna

vara. Men sådana svårigheter som att beräkna verkan av tullsänkningar kan enligt min mening inte få utgöra vägande argument för att bibehålla en lyxbeskattning och andra handelsdiskriminerande hinder för de fria ländernas produkter.

Ett annat problem är kreditgivningen. Såvitt jag vet klagar man på flera håll i de underutvecklade länderna över de alltför hårda villkor som är förknippade med nuvarande exportkreditgivning.

För svaret på min tredje fråga är jag mycket tacksam. Handelsministern uttalar att i princip inga politiska synpunkter läggs på licensgivningen för vår export till de socialistiska länderna. Det är en utmärkt regel, och jag vill bara uttala förhoppningen att den även framgent helt och fullt skall tillämpas i praktiken.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Hermansson vill jag säga, att när folkpartiet tog ställning, då frågan om Sveriges anknötning till EEC kom upp, sade vi att Sverige borde inleda förhandlingar i syfte att undersöka, huruvida det var möjligt att få sådana undantagsbestämmelser att fullt medlemskap skulle vara förenligt med vår alliansfria politik — i annat fall skulle vi förhandla om associering. Herr Hermansson gör därför ett ovederhäftigt påstående när han säger att vår inställning stred mot Sveriges alliansfria politik.

I handelsministerns anförande var det två ting som jag finner värda särskilt intresse.

Först och främst sade handelsministern — om jag uppfattade honom rätt — att han inte vill utesluta att vi i framtiden skulle kunna ta ett mera aktivt engagemang i OECD när det gäller frågan om utvecklingshjälpen. Låt mig uttrycka den förhoppningen att den framtiden skall vara synnerligen nära förestående; frågan om u-landshjälpen är

Handelspolitisk debatt

dock en av de tre huvudfrågor som OECD arbetar med, och vi kan inte göra anspråk på ett verkligt aktivt deltagande i OECD:s arbete, om vi i fortsättningen håller oss utanför kommittén för utvecklingshjälpen.

I mitt förra anförande framlade jag, herr talman, en del synpunkter på förhållandet mellan OECD:s arbete och riksdagen. Jag kom därvid med en del uppslag, som jag hoppas handelsministern vill överväga.

Den andra saken som jag tycker är av stort intresse var handelsministerns meddelande, att Sverige inom råvarukommissionen varit det industriland som hårdast drivit tanken på automatisk kompensation för bortfall av exportinkomster men att man nu mött stort motstånd från stora industriländers sida. Jag vill uttrycka den förhoppningen att Sverige trots det motstånd man rönt fortsätter att aktivt engagera sig på denna punkt. Man har stöd av en ständigt växande opinion hos de människor som börjat inse vilket för hela demokratiens framtid avgörande problem det här är fråga om. Det är därför jag önskar att Sverige skall fortsätta att driva denna fråga inom olika internationella organ.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Till statsrådet Lange skulle jag vilja säga att det nog inte skulle skada, om man även i regeringen började tänka litet på hur den handelspolitiska utvecklingen kan bli i Europa och i världen i övrigt och inte bara inrikta tankarna i en enda kanal. Det kan hända att »de tre lågtullsområdenas väg» i framtiden kan visa sig vara en ganska bra väg. Den kan tänkas leda till en mera liberal politik, till ett lättare samarbete med Latinamerika och de mindre utvecklade länderna. Vi bör enligt min mening vara beredda på olika typer av utveckling. Detta innebär i och för sig inte något avståndstagande från EEC, som jag betraktar som någonting mycket

konstruktivt. Men EEC:s konstruktiva insatser kan möjligen göras utan att antalet medlemmar i EEC ökas utöver sex och samtidigt som man i övrigt söker andra organisationsformer.

Jag konstaterar med tillfredsställelse, att herr Hedlund i dag var mycket intresserad av en svensk anslutning till EEC, givetvis i associeringens form. Han tänkte sig tydligen som någonting ganska självklart att det var på anslutningens väg EFTA-staterna skulle komma in i en europeisk integration. Tidigare har herr Hedlund varit litet gråare i sin inställning till tanken på ett sådant samarbete. Det har alltså tydligen för hans del skett en omsvängning härvidlag. Jag vill i anslutning därtill bara påpeka att det nog vore bra, om vi i Sverige räknade med olika möjligheter när vi planerar för framtiden.

Herr Hermansson har ju fått ett tillrättaläggande av herr Gustafson i Göteborg, ett välbefogat sådant. Jag nöjer mig med att göra det tillägget, att när herr Hermansson talade om herr Hedlunds och min inställning till EEC, så vände han uppenbarligen upp och ned på fakta, eftersom herr Hedlund tycks vara mera ensidigt EEC-orienterad än jag.

Till handelsminister Langes uttalande om statsministerns yttrande rörande lättheten att klättra över tullmurar vill jag bara foga den förhoppningen, att man på regeringshåll inte bagatelliserar de svårigheter som det svenska näringslivet kan möta, om vi skulle ställas utanför tullmurar som går kring stora områden. De siffror handelsministern hänvisade till bevisar sannerligen inte, att det inte skulle bli mycket, mycket stora nackdelar för Sveriges näringsliv, om vi finge tullmurar att kliva över. Jag tror att det vore mycket oklokt, om man från Sveriges sida i internationella sammanhang skulle svänga sig med sådana yttranden som att svensk export kan kliva över tullmurar o. s. v. Om man inte upphör därmed, kommer vi

Handelspolitisk debatt

att få äta upp dessa yttranden vid framtida förhandlingar.

Vad beträffar OECD svarade handelsministern inte på frågan om arbetet för bekämpande av inflationen. Herr Heckscher berörde särskilt kostnadsinflationens problem, och det vore naturligtvis värdefullt att få höra hur regeringen ställt sig till frågan om arbetet inom OECD för bekämpande av kostnadsinflationen. Den saken har mycket stor indirekt betydelse för det handelspolitiska arbetets framgång.

Till sist, herr talman, vill jag konstatera att handelsministern inte hade några ytterligare kommentarer att göra till frågan om den handelspolitiska solidariteten EFTA-staterna emellan när det gäller den utåtriktade verksamheten. Inte heller ville han kommentera spørsmålet om en tänkbar framtida harmonisering av en del av EFTA-tullarna eller frågan om en mera fast organisation av samverkan inom EFTA såsom en väg att minska riskerna för Sverige när en gång kanske en större marknad skall beslutas. Visst förstår jag, om man på regeringsbanken är litet återhållsam när det gäller reflexioner som inte är dagsaktuella. Men jag tror att den svenska regeringen i dag liksom så många gånger förr visar en alldeles onödigt återhållsamhet när det gäller att belysa problem som man måste tänka igenom inom regering och riksdag med stöd av den offentliga debatten. Olägenheterna av att man på regeringshåll redovisar sina tankar är säkerligen mycket, mycket små, jämfört med fördelarna av en frisk debatt kring dessa internationella ekonomiska problem, av vilkas lösande dock det svenska folkhushållet och det svenska folket blir i hög grad beroende.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Herr Hermansson ansåg mitt svar på hans fråga om svenska insatser till u-ländernas förmån alltför

kortfattat för att vara tillfredsställande. Jag kanske kan tillmötesgå hans önskemål om större utförlighet genom att göra ett tillägg och hänvisa till att våra krediter för export till u-länderna är mera omfattande i dag än förut. Detta framgår bl. a. av att de utlovade exportkreditgarantierna har väsentligt mycket större omfattning än för exempelvis två, tre år sedan.

Till herr Ohlin vill jag först och främst säga att jag håller med honom om att vi inte skall bagatellisera nackdelarna med tulldiskrimination i framtiden. Men det är minst lika viktigt att vi inte heller överdriver dem, herr Ohlin. Jag har ett intryck av att det senare är det fel som i huvudsak har beaktats i den tidigare debatten.

Jag är ledsen om jag inte svarade herr Ohlin på frågan om hur vi ser på OECD:s verksamhet beträffande inflationsbekämpandet. Den frågan var uppe vid det senaste ministermötet och hade förberetts dessförinnan.

Att OECD sysslade med den problemställningen ansåg vi helt överensstämmande med riktlinjerna för verksamheten, sådana vi önskar se dem utvecklade. Däremot fanns det starka skäl för kritiska invändningar mot de slutsatser som har dragits och de rekommendationer som har antytts. I alltför stor utsträckning hade man enligt vår uppfattning tagit sikte på generella åtgärder; i alltför liten utsträckning hade man beaktat att en informationsbekämpande politik också måste innefatta selektiva åtgärder på arbetsmarknadens, ibland kanske också på kreditpolitikens område. Av dessa skäl ansåg vi rapporten ofullständig. Vi menade att vi utifrån våra egna svenska erfarenheter skulle ha kunnat utforma ett bättre dokument. Därav ljumheten, herr Ohlin. Det gällde inte principen, utan närmast de rekommendationer som åtminstone skulle kunna utläsas av rapporten.

Det kanske finns många andra frågor som herr Ohlin har ställt till mig och

Handelspolitisk debatt

som jag inte har besvarat. Jag har emellertid uppfattat det så, att det inte fanns någon anledning för mig att upprepa vad herr Ohlin hade sagt på varje punkt där jag instämmer med honom. Det finns, som jag sade i inledningen av mitt föregående anförande, mycket i vilket jag kan instämma med herr Ohlin. Visst är vi intresserade av ett gemensamt handelspolitiskt uppträdande från EFTA-staternas sida i internationella organ. Visst anser vi att Sverige när så är möjligt skall ge allt stöd åt enskilda medlemsländer vid deras bilaterala handelsförhandlingar. Ingenting sådant är främmande för framtida verksamhet inom EFTA. Att jag inte har annan uppfattning kan man kanske sluta därav, att jag redan sagt att vi i princip icke ställt oss på förhand avvissande till att något ekonomiskt verksamhetsområde tas upp till diskussion i EFTA.

Herr Heckscher tycker fortfarande att det är felaktigt att i detta sammanhang undvika att dra upp en ekonomisk debatt. Men vi har haft åtminstone en sådan ekonomisk debatt ganska nyligen här i riksdagen och inom två månader kommer vi att få en ny ekonomisk debatt, där det finns alla möjligheter att liksom skedde vid remissdebatten uppehålla sig vid de handelspolitiska aspekterna.

Herr Heckscher polemiserade mot mitt uttalande att jag inte skulle falla för frestelsen att ta upp en sådan diskussion i dag. De som känner mig vet att jag ibland har svårt att motstå frestelser, men när de uppträder i herr Heckschers gestalt fordras det från min sida mycket litet av självövertvinnelse eller karaktärsfasthet för att göra det.

Herr HEDLUND (cp) kort genmäle:

Herr talman! Ett alldeles särskilt gott tecken på enigheten om hur vi skall förfara i väsentliga ting i det följande är att man måste gå tillbaka litet i tiden när man vill påvisa skiljaktigheter de

olika partierna emellan. Jag skall inte »falla för frestelsen» att göra en sådan återblick. Frestelsen kan vara stor, men jag skall vara ståndaktig. Jag ska bara med några ord tala om vilken centerpartiets inställning till EEC-marknaden har varit tidigare och vilken den är i dag.

Vi har sagt från centerpartiet och det säger vi alltjämt: Inget medlemskap, men väl en associering. Vi ser gärna en associering, men den måste vara så utformad, att den tar tillbörlig hänsyn till vår neutralitet. Kan man inte åstadkomma en association, utformad på det sättet, måste det hela få vara.

Så har vi resonerat tidigare och det gör vi också i dag.

Herr HERMANSSON (k) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte lägga mig i debatten mellan herrar Hedlund och Ohlin om vilkendera som är mest eller minst EEC-vänlig, även om den debatten är mycket intressant. Men nog har vi alla här i allmänhet fått det intrycket att herr Hedlund varit den som ställt sig mera kylog till EEC än vad herr Ohlin har gjort. Är nu herr Ohlin mindre EEC-vänlig än t. o. m. herr Hedlund, är det — för att använda handelsministrarnas ord — en tillnyktring som jag hälsar med största glädje.

Jag kan inte acceptera den s. k. tillrättavisning som herr Ohlin talade om. Folkpartiet har inte alltid avgett reservationer när det gällt frågan om medlemskap i EEC. Men det väsentliga, när jag gjorde karakteristiken i mitt inledningsanförande, är att jag från mina utgångspunkter anser att även en långtgående association med EEC innebär ett hot mot den svenska alliansfriheten. Utifrån dessa förutsättningar är alltså min slutsats helt korrekt. Men jag medger att vad jag sade drabbar inte bara folkpartiet utan även andra partier som velat ha en sådan långtgående association.

Handelspolitisk debatt

Jag vill tillägga att vi inte är ensamma om en sådan karakteristik av vad en långtgående association skulle innebära; den har även getts från framträdande socialdemokratiskt håll.

Herr HECKSCHER (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vet inte riktigt vad statsrådet Lange avsåg när han talade om frestelser som uppträder i min gestalt. Om han därmed ville erinra mig om att jag inte är tillräckligt förförisk i personligt hänseende, skall jag inte säga mot honom. Men jag tycker det är litet ofint att påminna om den saken i detta offentliga sammanhang.

Vad jag ville säga var alltså att antingen nu frestelserna uppträder i min gestalt eller i någon annans — gestalten är kanske inte så viktig — känner sig inte vare sig statsrådet Lange eller någon annan av regeringen frestad att diskutera handelspolitiken och den ekonomiska politiken i ett sammanhang. Man sätter sig tvärtom på tvären när det gäller att göra detta.

Jag kan precis förutse hur det kommer att gå, ty det har varit likadant vartenda år under en femårsperiod. När riksdagen har en ekonomisk debatt och man vill i denna föra in de handelspolitiska elementen, så säger regeringen: »Ja, men vi diskuterade handelspolitiken för två månader sedan, och varför skall vi upprepa argumenten i den här debatten?» På det sättet söker man alltid förhindra en belysning av det samband som råder mellan en friare politik på det handelspolitiska området och en friare politik på det ekonomiska området. Typiskt är för övrigt att när statsrådet Lange tar upp frågan om OECD talar han om inflation i största allmänhet. Han berör över huvud taget inte frågan om kostnadsinflationen, det problemet som från dessa utgångspunkter är alldeles särskilt väsentligt.

Jag skall inte på något sätt ta upp en argumentering till förmån för den rapport som har utarbetats av en arbets-

grupp inom OECD om kostnadsinflationens problem. Jag tror att den rapporten har ganska stora brister, fastän det är andra brister än dem som statsrådet Lange tänker på. Rapporten tränger nog inte tillräckligt djupt in i problemen. Desto större anledning skulle det därför vara för den svenska regeringen att medverka till att man på internationell basis djupare penetrerar den typ av inflationsproblem som vi i dag står inför — inflationsproblem som inte kommer från efterfråge- utan från kostnadssidan.

Men detta är naturligtvis en ekonomisk fråga och den har sålunda enligt statsrådet Langes mening inte något att göra i eu handelspolitisk debatt.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan inte dela handelsministerns mening att det är lika viktigt att man inte överdriver olägenheterna av att Sverige blir ställt utanför en stormarknad som att man inte underskattar dessa olägenheter. Herr handelsminister! Om vi vill förhandla i ett läge, där vi riskerar att bli ställda utanför, är det bra om man inte på ansvarigt håll har svängt sig med för många yttranden om att tullmurar kan vi alltid kliva över, bara länderna har full sysselsättning och expansion. Eljest kan vi få svaret: »Ja, ni kan ju få vara med om ett konjunkturpolitiskt samarbete.» Jag tror därför att man på officiellt håll bör vara försiktig med sina yttranden.

Sedan vill jag beträffande rapporten från OECD fråga, om regeringen är villig att medverka till en svensk upplaga av rapporten. Även om den inte är fullständig kan den utgöra ett värdefullt bidrag till debatten om dessa spörsmål, gärna försedd med en regeringskommentar.

Vad beträffar herr Hedlund och EEC kan jag helt instämma med honom när han uttalar att man inte Sverige uppnå en associering, som är förenlig med vår

Handelspolitisk debatt

neutralitet, ja, då vill han inte ha någon associering. Det har varit vår ståndpunkt lika väl som centerpartiets under hela den aktuella perioden.

Det har enligt min mening rätt ett läge, där ett försök att uppnå associering har varit det realistiska både av inrikespolitiska och internationella skäl. Det kan hända att vi nu får en utveckling, där även andra linjer blir realistiska alternativ. Vi bör då inte fastlåsa vår ståndpunkt i förväg.

Jag tror, herr talman, att en associering skulle medföra mycket stora nackdelar för Sverige i *vissa* avseenden bl. a. genom risken att vi blir beroende av beslut av organ inom EEC — kanske större nackdelar än som hittills kommit fram i den offentliga debatten. Jag tycker att det har varit rätt naturligt att man inte alltför mycket diskuterat dessa saker offentligt i tidigare läge, men när olika alternativ nu avtecknar sig vid horisonten kan det vara värdefullt att samtliga diskuteras.

Herr Hermansson klargjorde i sitt senaste anförande att han kritiserar regeringens inställning lika mycket som oppositionens. Jag kan därför överlämna till handelsministern, som har mera tid därtill än jag, att bemöta herr Hermansson.

Sedan konstaterar jag med glädje att handelsministern inte bara säger att intet ekonomiskt politiskt samarbete i EFTA i och för sig bör vara uteslutet, utan också att han har samma uppfattning som jag, nämligen att det är av värde att försöka skapa EFTA-solidaritet i handelspolitiken utåt. Jag noterar med stor tillfredsställelse att det är ett mycket värdefullt yttrande som sålunda har gjorts. Men det är klart att vi kommer att efterlysa regeringens handlande på denna punkt redan om några månader.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **LANGE**:

Herr talman! Också jag gläder mig

åt att herr Ohlin och jag på den senaste punkten nu helt förstår varandra.

Jag har bara begärt ordet för att fästa herr Heckschers uppmärksamhet på att i finansplanen ingår regelmässigt resonemang, som avser de handelspolitiska aspekterna och deras sammanhang med hela finanspolitikens utformning, och det är naturligt att finansdebatterna kommer att gälla även detta. Om herr Heckscher studerar protokollen, skall han finna detta liksom även att jag i åtskilliga andra debatter också har »fallit för frestelsen» att anknyta till vad olika av oppositionens talesmän framfört i det sammanhanget, bl. a. därför att jag har varit tvungen att besvara vissa frågor.

Slutligen vill jag, herr talman, framhålla att när jag sade att det inte var svårt för mig att övervinna frestelser när jag ställdes inför dem av herr Heckscher, menade jag därmed absolut inte att herr Heckschers gestalt inte skulle vara så förförisk. Men om jag skulle ha råkat säga det, tror jag inte att herr Heckscher behöver ta anstöt, med tanke på att yttrandet kommer från en person med mitt utseende.

Herr **ELIASSON** i Moholm (h):

Herr talman! Jag kan inte underlåta att i det här sammanhanget uppmärksamma den enighet som råder beträffande beklagandet av sammanbrottet i Bryssel av förhandlingarna om Englands inträde i EEC, vilket också omöjliggjorde vår associering till den gemensamma marknaden. Ett sådant enigt uppträdande inför någonting, som vi alltså icke för tillfället får bli delaktiga av, har inte alltid funnits. Jag vill inte på något sätt strö salt i såren, men det skulle vara glädjande om det inträffade ville bli en lärdom för oss inför framtiden.

Jag vill här i första hand syssla med de jordbrukspolitiska problem som hör samman med det nya utrikeshandelspo-

Handelspolitisk debatt

litiska läget. Vi har varit på det klara med att EEC-marknaden för oss var väsentlig när det gällde att placera vår överskottsproduktion. Inom den gemensamma marknaden har vi tidigare kunnat placera ungefär 50 procent, men nu återstår endast mejeriprodukterna. För fläsk, ägg, kött och spannmål är den gemensamma marknaden stängd. Endast genom att sammanbrottet i Bryssel medfört vad man väl kan säga vara inre stridigheter inom EEC kan vi räkna med att ha en viss frist när det gäller mejeriprodukterna. Vi kan inte bygga alltför mycket på denna tidsfrist, men realistiskt borde vi kunna räkna med att åtminstone ett par år till få utrymme för en del av våra mejeriöverskott inom den gemensamma marknaden.

Totalt sett är det en tröst, även om det är en klen tröst, men vi har inte ännu lyckats lösa problemet med öppnandet av nya marknader för vår överskottsproduktion. I det läget är det förstäligen att talet om produktionsbegränsning vinner ökad styrka. Jag förstärker dem som hävdar den åsikten att vi måste begränsa produktionen av jordbruksprodukter här i landet för att kunna lösa bl. a. frågan om inkomsteftersläpningen. Men, herr talman, vi kan inte bortse från att jordbruket utgör en väsentlig del i vår neutralitetspolitik. Vi är alla överens om att vi skall ha ett starkt försvar, tillräckligt starkt för att kunna föra en alliansfri politik i fred som möjliggör neutralitet i krig. Denna gemensamma linje blir emellertid illusorisk, om det inte kan upprätthållas en rimlig försörjning vid en eventuell avspärrning. Vi måste följaktligen se jordbruket som ett led i vår utrikespolitik, i vår beredskapspolitik och i vår politik över huvud taget.

Nu har det visserligen från regeringshåll sagts att man inte vill höra talas om beredskapssynpunkter i nuvarande läge. Det är en uppfattning som jag inte kan dela. Vi har inte ens nu, trots överskott på vissa produkter, fullständig för-

sörjning med livsmedel inom landet. Man torde kunna räkna med att försörjningen till 90 procent fyller behovet. Men då skall observeras att denna 90-procentiga försörjning baserar sig på betydande importkvantiteter av handelsgödsel, kraftfoder och drivmedel. Vid en avspärrning, då vi inte kan vinna ersättning för vad vi nu importerar, blir följden en sänkning av produktionen. Det är därför realistiskt att räkna med att vi med nuvarande utgångspunkter vid avspärrning endast skulle kunna upprätthålla en väsentligt lägre försörjning, kanske till 60 eller 70 procent.

Herr talman! Jag frågar mig om vi har råd att ytterligare sänka produktionen i någon väsentlig grad, därest vi skall kunna hävda att vi har en tillfredsställande livsmedelsförsörjning vid en avspärrning. Talet om att det finns stora möjligheter att lagra för en avspärrning ställer jag mig tveksam till, innan jag får direkta uppgifter om vilka produkter som kan lagras och till vilka kostnader. Till dem som talar om ökad lagringsberedskap vill jag därför ställa frågan: Vad är ni beredda att i fredstid betala för att ha en tillräcklig lagringsberedskap?

Från mina utgångspunkter är beredskapstanken i fråga om vårt jordbruk fortfarande bärande. Det är beredskapstanken som måste få oss alla att solidariskt se på jordbrukets problem och solidariskt ordna så att jordbrukets förhållanden får en tillfredsställande lösning.

Vad som nu är speciellt intressant är de förhandlingar som börjat inom EFTA rörande möjligheterna för Danmark att klara sina exportproblem för jordbruket.

Redan i nu gällande EFTA-avtal har Danmark bilaterala avtal med framför allt Sverige och England rörande jordbruket. Avtalet med Sverige, populärt kallt Kungälvsvatlet, har som ledande princip att den svenska jordbrukspolitiken icke syftar till någon ökning av

Handelspolitisk debatt

den svenska jordbruksproduktionen och att man kan räkna med att den framtida produktions- och konsumtionsutvecklingen skall, inom ramen för det faktiska konsumtionsutrymmet, ge möjligheter för de danska producenterna att bevara sin marknad i Sverige för varor av intresse för det danska jordbruket och att få andel i en ökning av förbrukningen i Sverige av ifrågakarande produkter.

Vad först beträffar strävandena att icke öka den svenska jordbruksproduktionen kan anföras, att vår produktion per capita räknat har sjunkit med cirka 5 procent efter krigsslutet. Sverige är, såvitt jag vet, det enda land i Västeuropa som redovisar en sådan tendens. I övriga länder redovisas betydande ökning av jordbruksproduktionen. Danmark har exempelvis efter krigsslutet ökat sin produktion med omkring 25 procent. Jag frågar, herr talman, om det är rimligt att Sverige som enda land skall gå in för en politik, som begränsar produktionen, medan övriga länder ökar sin produktion? Som jag ser det, borde även övriga länder i Europa med vilka vi har intima handelskontakter — kanske i första hand EFTA-länderna — eftersträva en anpassning av jordbruksproduktionen efter försörjningsbehovet och med hänsynstagande till den tyngd jordbruket har i vederbörande lands näringsliv.

Enligt Kungälvssavtalet har vi till Danmark 1961 betalat 10 miljoner svenska kronor och 1962 20 miljoner för att förbättra det danska jordbrukets ställning i förhållande till övriga länders jordbruk när det gäller våra importavgifter. Nu begär danskarna tydligen att vi skall bereda ytterligare utrymme här i landet för danska jordbruksprodukter. Enligt den danske jordbruksministern Skytte skall danskarna nu starta en köttoffensiv mot Sverige. Vidare lär jordbruksminister Skytte ha sagt att de nuvarande prisgarantierna till det svenska jordbruket måste ändras så, att

priset på nötkött i Sverige sänks och därigenom konsumtionsutrymme skapas för större import från Danmark. Om vi skulle tvingas att ta emot en ökad import från Danmark till underpriser, skulle detta endast betyda att vi i vår tur tvingades ut med vårt exportöverskott på marknader, där vi skulle konkurrera med danskarna. Detta kan inte vara ett konstruktivt alternativ för danskarna, som knappast kan önska ökad svensk konkurrens på exempelvis den engelska baconmarknaden.

Vid de underhandlingar, som börjat och som vi väl får förmoda kommer att fortsätta mellan den danska och den svenska regeringen angående dessa frågor, har danskarna ett relativt gott utgångsläge. De kan nämligen åberopa såväl Kungälvssavtalet som den svenska regeringens uttalande både i Genève och vid Nordiska rådets möte i Oslo, att Sverige kommer att göra allt för att hjälpa danskarna i deras nuvarande bekymmer. Det har visserligen inte lämnats några konkreta utfästelser, men man torde kunna utgå ifrån att danskarna har möjligheter att pressa sina kolleger i den svenska regeringen. Danskarna kan också peka på vår ganska betydande import av livsmedel från Östeuropa, framför allt Jugoslavien. Man kan räkna med att danskarna inte kommer att enbart bli tillfredsställda med en ökning av det årliga belopp, som för närvarande utbetalas enligt Kungälvssavtalet.

De danska exportförlusterna genom sammanbrottet i Bryssel kan beräknas uppgå till mellan 150 och 200 miljoner danska kronor om året. Dessa förluster har emellertid i stort sett kompenseras av de fördelar som Danmark erhållit främst genom de ursprungliga svensk-danska och engelsk-danska EFTA-avtalen. Vad danskarna nu begär kompen-sation för är de förluster som väntas uppstå när EEC:s marknadsregleringar för mejeriprodukter och nötkött träder i kraft. Eftersom vi själva räknar med att

Handelspolitisk debatt

ha ett par års tidsfrist innan dessa regleringar blir fastställda, gäller samma förutsättningar för danskarna. Vi förstår deras synpunkter, men jag har svårt att se, hur vi med hänsyn till våra egna aktuella problem skall kunna hjälpa dem.

Emellertid finns det kanske vissa möjligheter. Vi skulle, enligt vad som framförts, kunna öka vår import av socker och sockerbeter från Danmark. Vidare skulle vi kunna stoppa eller starkt begränsa den nuvarande dumpingimporten av nötkött samt kött- och fläskkonserver från östländerna och bereda danskarna motsvarande utrymme.

Jag måste efterlysa aktivare insatser av myndigheterna när det gäller att hjälpa till med upparbetandet av nya exportmarknader. Samtidigt kräver vi inom jordbruket att åtgärder vidtas mot den dumpingartade importen från östländerna. Att i dagens situation söka genomföra en produktionsminskning är knappast realistiskt, om vi utgår från det aktuella läget och från situationen inom den närmaste framtiden. Vi måste konstatera att vi har överskott att ta hänsyn till. Dessa överskott måste avsättas, och innan vi har löst våra egna avsättningsproblem är det inte rimligt att begära att det svenska jordbruket skall avstå från sin hemmamarknad.

Vid en jämförelse med övriga EFTA-länders åtaganden gentemot Danmark ligger vi också mycket väl till. Storbritanniens import från Danmark av egentliga jordbruksprodukter, d. v. s. exklusive frukt och grönsaker, under 1961 och 1962 utgjorde sålunda cirka 16 procent av den totala jordbruksimporten men var starkt koncentrerad till bacon och smör. För Norges del var motsvarande andel cirka 8 procent, medan vår egen jordbruksimport från Danmark motsvarade 25 procent. Sverige är således det EFTA-land som tar den största delen av sin jordbruksimport från Danmark.

Herr talman! Det är självklart att

samarbetet såväl inom EFTA som mellan de nordiska länderna bör intensifieras. För ett industriland som Sverige är en sådan intensifiering önskvärd. Denna önskan får emellertid inte medföra att jordbruket, som i dagens situation är hårt ekonomiskt pressat, kommer i ytterligare svårigheter. Vi måste söka åstadkomma konstruktiva lösningar som både på kort och lång sikt ger ömsesidiga fördelar. Man bör söka uppnå avtalsuppgörelser mellan EFTA och EEC och sålunda kollektivt lösa EFTA-ländernas exportproblem på jordbruksområdet. Vidare måste även andra länder än Sverige uppmärksamma frågan om produktionsanpassningen. Vi kan inte ensidigt minska vår jordbruksproduktion samtidigt som andra länder ökar sin.

Jag hoppas, herr talman, att jag har givit uttryck åt uppfattningen att en utvidgning av EFTA-avtalet till att gälla jordbruket är otänkbar.

I detta anförande, under vilket herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna, instämde herr *Nilsson* i Bästekille (h).

Herr **HANSSON** i Skegrie (cp):

Herr talman! Även om den nu inträdde situationen kan verka något avkylande på förhoppningarna om ett enat Europa, var väl denna situation ändå inte helt oväntad. Nog har vi väl länge haft anledning räkna med att de franska strävandena efter hegemoni över Europa förr eller senare skulle resultera i ett motsatsförhållande mellan Frankrike och de andra länderna. Man fick emellertid det intrycket av den EEC-debatt som uppstod strax efter Bryssel-förhandlingarnas avslutande, att arbetet på den europeiska samhandeln hade fått något av ett grundskott. Den optimism som handelsministern i dag givit uttryck åt var därför välkommen.

För en lekman är det emellertid ägnat att förvåna att inte de övriga EEC-staterna mera bestämt än som skett har

Handelspolitisk debatt

tagit saken i egna händer och sökt fortsätta förhandlingarna med England trots president de Gaulles demonstration. Det är också något svårt att förstå, varför EFTA-länderna av samma anledning inte skulle bibehålla kontakterna med övriga EEC-stater i syfte att nå ett närmande. I stället har man sagt att ett sådant initiativ får tas av EEC och att man i avvaktan därpå skall inrikta sig på en förstärkning av EEC-samarbetet.

Handelsministern sade i sitt inledningsanförande att det nu inte finns förutsättningar för ett sådant initiativ från EFTA-länderna. Också övriga talare har gjort samstämmiga uttalanden i den riktningen. För min egen del har jag en något avvikande uppfattning. Jag är kanske inte tillräckligt informerad om förhållandena, och det är möjligt att det finns något motiv i dessa sammanhang som man inte har redovisat, men alla säger sig vara överens om att slutmålet för oss måste vara ett gemensamt handelsblock. Men man vill trots detta sitta med armarna i kors.

Det hade naturligtvis varit bekvämt att instämma i de synpunkterna. Som jag nämnde har jag emellertid andra funderingar, och jag har frågat mig: Finns det inte just nu en direkt anledning och också en chans för EFTA-länderna att ta initiativ till nya förhandlingar? Om man som här sagts skall invänta ett förnyat EEC-initiativ, som kommer att gå ut på detsamma som hittills, att alltså EEC skall så att säga efter hand plocka ut den ena efter den andra av EFTA-medlemmarna, så försämras såvitt jag förstår vårt läge.

Handelsministern sade att fortsatta förhandlingar måste äga rum inom EFTA-solidaritetens ram. En fråga som man ställer sig när man hör detta är: Hur stark är denna inre solidaritet inom EFTA-blocket? Det har ju sagts att staterna inom detta block har kommit överens om att stödja varandras anslutning till EEC och att ingen med-

lemsstat skall överge de andra. Men kan man räkna med att t. ex. England eller Danmark eller någon annan medlemsstat i EFTA inte kommer att acceptera ett medlemskap i EEC med mindre än att även övrigas anslutning är garanterad? Såvitt jag förstår tål inte EFTA-blocket någon åderlåtning genom att vissa av dess länder skulle bli anslutna men inte de andra.

Om vi alltså nu skall inrikta oss på ett fastare samarbete inom EFTA, måste vi ändå ha klart för oss att ett sådant samarbete har sin begränsning. EFTA-samarbetet kan aldrig bli jämförbart med en större handelssamverkan; det räcker med en blick på kartan för att konstatera detta. Ett intensivare samarbete bör nämligen bl. a. och framför allt medföra en ökad integration mellan länderna, om det skall bli något verkligt resultat av samarbetet. Såvitt jag förstår är emellertid möjligheterna för en integration av näringslivet inom EFTA ganska begränsade. Det ligger därför, tycker jag, en tomhet i resonemanget att EFTA bör vara sig självt nog och invänta initiativ från EEC till vidare diskussion. Ett EFTA-samarbete med modell från EEC, omfattande såväl industrivaror som jordbruksprodukter, är knappast heller realistiskt. De naturliga handelsvägarna för vårt vidkommande, efter vilka en anpassning av vårt näringsliv bör ske, går trots allt huvudsakligast mot ett fullständigt EEC. Idén med en gemensam marknad i Europa skulle förfelas, om två handelsblock skulle utbildas, vilka förr eller senare skulle komma i intressekonflikter med varandra. Det är därför vi, som jag ser det i varje fall, bör ha den slutliga målsättningen för ögonen och inte försitta några kontaktmöjligheter i sådant syfte.

Det har under tidigare EEC-debatter här i kammaren sagts att vi i fortsättningen får betrakta EEC som en exklusiv klubb på det europeiska fastlandet. Såvitt jag förstår är det en alltför pessi-

Handelspolitisk debatt

mistisk inställning. Jag har en rakt motsatt uppfattning, och jag tror att den luttring som nu har skett inom EEC visserligen har vållat en tillfällig stagnation men kommer att gynna utvecklingen framöver mot ett helt enat Europa. Intresset för ett handelssamarbete mellan övriga stater inom EEC och även utanför är nämligen så stort att man inte i längden kan underkasta sig dominans från ett eller ett par länder.

Det förefaller som om man i Danmark hade gripits av en stark oro för sin jordbruksexport efter sammanbrottet i Bryssel. Med hänsyn till vad denna export betyder för Danmark kan man förstå denna oro. Jag har emellertid den uppfattningen att avbrottet i EEC-förhandlingarna med England knappast kan betyda en akut farosituation för Danmarks livsmedellexport. Ännu är nämligen inte EEC-området fullmatat med livsmedel, och det kommer sannolikt inte heller att bli det på ganska lång tid. Därför bör den danska exporten kunna fortgå ganska obehindrat även i fortsättningen. Det föreligger därför inte någon anledning att i något slags panikstämning försöka lösa avställningsproblemen för dansk export.

Det bör noga övervägas under vilka former och på vilka vägar ett gemensamt EFTA-stöd kan ges åt Danmark i detta avseende. Vårt land lämnar, som här tidigare sagts, redan nu genom Kungälvsvavtalet ett visst stöd åt dansk jordbruksexport till vårt land. Men allteftersom EEC-länderna främjar handeln med jordbruksprodukter sinsemellan uppstår även svårigheter för svensk livsmedellexport till dessa stater. För närvarande går cirka 50 procent av vår jordbruksexport till EEC-området, och eftersom den svenska jordbrukspolitiken syftar till att jordbrukarna ensamma skall bära exportförlusterna, så är livsmedelsexporten även för svenskt vidkommande ett jordbrukarintresse av betydande mått. Ett eventuellt svenskt engagemang till förmån för den danska

livsmedelsexporten måste därför prövas utifrån hänsynen till våra egna jordbruksintressen. Möjligheterna för ett svenskt stöd synes, som jag bedömer det, från sådana utgångspunkter mycket begränsade eller rent av obefintliga. Jag håller med en föregående talare om att den enda vara, som möjligen skulle kunna vara ett objekt i detta sammanhang, är sockret.

De svenska jordbrukarna uppmanas ju ständigt att begränsa sin produktion och att lägga ner mindre bärkraftiga brukningsdelar. Den svenska jordbrukspolitiken syftar till att inte öka livsmedelsproduktionen inom vårt land. Om vi då samtidigt skall medge en icke nödvändig import av livsmedel från länder, som inte bedriver någon motsvarande produktionsbegränsande jordbrukspolitik utan snarare en politik som leder till ökat exportöverskott, så må det förlåtas de svenska jordbrukarna, om de finner en inte obetydlig inkonsekvens i en sådan attityd från svensk sida. Det är riktigt som föregående talare framhöll att vår svenska jordbruksproduktion per capita räknat sjunkit med ungefär 5 procent sedan 1945 och att samtidigt den danska produktionen har ökat med 25 procent.

I fråga om arbetskraftsminskningen inom jordbruket och takten i strukturaliseringen ligger Danmark långt efter Sverige. Jag satte ett frågetecken när jag i dag hörde att herr Ohlin rekommenderade en mera extensiv jordbrukspolitik i vårt land. Jag förstod honom så att detta skulle medge större import av jordbruksvaror till vårt land. Man må ha vilken uppfattning man vill om den saken. Jag tyckte mig i detta fall finna ett ganska stort svalg mellan den åsikt herr Ohlin gav uttryck åt och den som förts fram i den aktuella jordbruksdebatten, där man vill beskylla svenskt jordbruk för att inte vara tillräckligt effektivt utan anser att det måste öka sin effektivitet för att över huvud taget ha något existensberätti-

Handelspolitisk debatt

gande. Man kan, såvitt jag förstår, inte bortse från att det torde bli nödvändigt även för danskt jordbruk att gå in för en kraftig produktionsminskning på livsmedelsområdet, därest inte EFTA och EEC kan absorbera överskottet, eller också måste man gå in för en omställning av produktionen.

Tillåt mig säga — ehuru det kanske är djärvt — att ett eventuellt svenskt stöd även kunde tänkas gå ut på att hjälpa Danmark med en industriell upprustning som kan suga till sig den överblivna arbetskraften från det danska jordbruket vid en produktionsbegränsning. Det skulle alltså röra sig om ett stöd åt en ekonomisk utveckling, som i princip är lika med den som rekommenderas för svenskt jordbruk.

I den svenska pressen har artiklar varit synliga, vari framförts åsikten att det skulle vara tacknämligt med en import av danska livsmedel, därför att den skulle kunna ske till lägre priser än de svenskproducerade livsmedlen betingar. Kanske man gentemot detta får erinra om att, därest de svenska jordbrukarna hade lika låga omkostnader för arbetslöner, maskiner, konstgödsel m. m. som de danska yrkesbröderna, skulle sannolikt de svenska jordbruksprodukterna kunna säljas till ungefär samma priser. Men det är inte de svenska jordbrukarnas fel att vi i vårt land har de internationellt högsta omkostnaderna. Det är deras skuld som åstadkommer den inflationsbefrämjande politiken. Det råder för närvarande ingen brist på goda råd till de svenska jordbrukarna. Inte heller råder det just nu någon brist på s. k. expertutlåtanden beträffande det svenska jordbruket i anledning av vår egen jordbrukskris. Jag tillåter mig uttala den förhoppningen, att jordbrukarna även i fortsättningen med hjälp av sitt sunda omdöme och sitt praktiska förstånd låter de mest verklighetsfrämjande projekten vandra i papperskorpen. Tyvärr synes det som om det skulle behövas allt större papperskorgar.

Det är en gärna omhuldad tes att efter hand som tullavvecklingarna fortsätter minskas produktionskostnaderna och därmed blir varorna billigare. Så bör givetvis också vara fallet. Man har bl. a. i samband med diskussionen om eventuellt inlemmande av jordbruket i EFTA anfört, att därmed skulle jordbruket i det långa loppet få fördelar genom billigare produktionsmedel. Hittills har tullarna i EFTA sänkts med ungefär 50 procent. Det borde ju betyda att de från dessa stater importerade varorna hade blivit lika mycket billigare. Men har konsumenterna märkt något sådant? Har konsumenterna märkt att t. ex. de engelska manufakturvarorna har blivit lika mycket billigare som vad tullarna sänkts? Har jordbrukarna haft någon känning av någon prissänkning på t. ex. de engelska traktorerna, eller har de prissänkningarna slagit igenom på de svenska traktorerna och maskinerna? När vi här i riksdagen för några år sedan diskuterade förslaget till en ny tulltaxa fanns det vissa reservationer som gick ut på högre tullar än vad som föreslogs av Kungl. Maj:t. Det framhölls den gången att ett bifall till sådana reservationer skulle komma att betyda en prishöjning för konsumenterna med så och så många tusental kronor. Det borde då vara analogt med det resonemanget att en 50-procentig tullsänkning, som vi nu haft under viss tid, inneburit motsvarande prissänkningar för konsumenterna. Att en tullhöjning slår igenom i konsumentpriserna är ganska naturligt, men kan man lita på att en tullsänkning också gör det? Jag är inte övertygad därom. I varje fall har det varit mycket svårt att märka någonting av de hittillsvarande sänkningarna av EFTA-tullarna. Det är kanhända på det sättet, att på råvarans väg från importhamnen till den färdiga produkten som säljs över disken finns många som kan utnyttja en tullsänkning för egna intressen — eller kanske rent av exportören kan se möjligheter till egna vinster motsvarande

Handelspolitisk debatt

tullsänkningen. Det gäller inte bara råvarorna, utan även de färdiga produkterna. Man kan inte komma ifrån sådana reflexioner. Nu hoppas jag emellertid, att de inte motsvaras av verkligheten. Det får stanna vid en misstanke, men misstanken är ganska stark. Vid de marknadsundersökningar som pris- och kartellnämnden har att förrätta vore det av intresse, att man även kunde klarlägga om frihandelns välsignelser verkligen avspeglar sig i konkreta pris-sänkningar för konsumenterna, eller om detta endast är falska förespeglningar. Jag har under förra året i en interpellation ställt den frågan till handelsministern, och jag har under hand av honom fått det beskedet att man nu håller på att inom vederbörande verk försöka klarlägga verkningarna av de hittills skedda tullsänkningarna. Jag är fullt medveten om att det är en utomordentligt komplicerad historia att spåra upp verkningarna av det som har skett. Jag vill emellertid, herr talman, till sist bara uttala den förhoppningen, att handelsministern inte försummar denna fråga, utan ger de svenska konsumenterna besked om huruvida de har blivit delaktiga av en sänkning av konsumtionspriserna motsvarande tullsänkningarna.

Herr BENGTTSSON i Halmstad (s):

Herr talman! När president de Gaulle den 14 januari definitivt satte stopp för marknadsförhandlingarna mellan EEC och Storbritannien, gav han ju också indirekt ett klart besked om att såväl han själv som andra mäktiga krafter inom EEC tänkte använda den gemensamma marknaden för att skapa ett nytt storpolitiskt block. De som här hemma tidigare i from barnatro hävdade, att EEC inte har med storpolitik att göra, bör väl i varje fall nu ha fått denna sin uppfattning rubbad i grunden. För egen del har jag aldrig haft några illusioner på denna punkt, och därför har jag aldrig utgått från att en svensk associering var

självklar bara därför att Storbritannien kom innanför EEC-muren. Vår självklara begäran att en svensk associering endast kan komma till stånd under den bestämda förutsättningen, att vår neutralitetspolitik bevaras är, menar jag, en så betydande komplikation att chanserna för en svensk associering hela tiden varit ganska ovissa. I dagens läge kan man naturligtvis diskutera, i varje fall enligt min mening, om man inte borde återkalla vår associeringsansökan. Jag skall emellertid gärna medge, att det också finns skäl att avvakta handelsutvecklingen innan vi bestämmer oss på den punkten, och själv önskar jag att det skall vara en samstämmighet inom EFTA innan man gör någonting på denna punkt.

Sett i stort kan man väl ändå ha mycket goda skäl att säga, att läget för Sveriges vidkommande på det hela taget ingalunda har försämrats. Vi var säkerligen i ett mycket mera bekymmersamt läge på hösten 1961, då Macmillan meddelade, att England hade för avsikt att inträda i den gemensamma marknaden. Läget är nu annorlunda; de Gaulle viker tydligen inte för några övertalningskampanjer, och Storbritannien har tydligen små utsikter att komma med i EEC, såvida inte landet mycket snabbt vill tillägna sig den nya europeiska anda som de Gaulle anser vara den absoluta förutsättningen, eller om inte någonting alldeles oförutsett skulle inträffa. Annars kan det väl endast hända, om Storbritannien är berett att bryta sina förbindelser med sitt eget samväldande och skjuta den amerikanska samhörigheten i bakgrunden för att ställa sig som en lojal medarbetare i det nya Stor-Europa, som de Gaulle har i tankarna militärt och politiskt.

Vi kan alltså konstatera en djupgående motsättning i europeisk politik, och det är väl ganska osannolikt, att den sprickbildningen kan överbryggas i brådrasket. Det är alldeles givet, att denna motsättning mellan Storbritannien

Handelspolitisk debatt

nien och vissa mäktiga krafter inom EEC inte är helt ny, men först genom de Gaulles obarmhärtiga avslöjande blev den uppenbar för alla. Att den i tiden kom att sammanfalla med en ännu värre sprickbildning, d. v. s. mellan Kommunist-Kina och Sovjetunionen, ser ju nästan ut som en ödets skickelse.

Jag skall inte ge mig in på några mera vittomfattande spekulationer om vad det nya läget kan innebära, men i en debatt som denna är det väl rimligt att fundera något över vad det kan ha betytt för vårt eget lands vidkommande. Såvitt jag kan förstå har inte, som jag tidigare sagt, läget blivit försämrat. Det är rimligt att utgå från, att många goda krafter nu kommer att medverka till ett stärkande av EFTA. Den stora svagheten med EFTA-blocket har ju varit, att man i EFTA inte sett någonting annat än en räddningsflotte, en räddningsflotte som man fortast möjligt skulde överge, och detta har ju inte minst gällt Macmillanregeringen i England — England är ju den mest betydande nationen i sammanhanget.

För egen del har jag aldrig kunnat upphöra att förvånas över Macmillanregeringens övertro på EEC-anslutningen. Det har verkat som om den trots sig finna lösningar på praktiskt taget alla problem, bara England kom med i EEC — eller som den nye labourledaren Harold Wilson för en tid sedan uttryckte det: »Regeringen trodde att en anslutning till den gemensamma marknaden skulle ge den seger i det kommande valet, skapa balans inom industri och näringsliv och i övrigt lösa alla de problem som regeringen inte själv kunnat lösa. Premiärministern har ofta sagt att om vi inte kommer med i EEC är vi slut. Vad säger han nu?»

Oavsett vad Macmillan svarar på detta får vi väl utgå ifrån att de Gaulle nu har retat upp engelsmännen så pass ordentligt att de på nytt kommer att mobilisera den »fighting spirit» som vi sedan gammalt lärt oss uppskatta och djupt beundra.

Troligt är alltså att engelsmännen i fortsättningen kommer att göra allt för att stärka inte bara relationerna med samväldet utan också dem med EFTA. Med sitt sunda och realistiska omdöme kommer de säkerligen — trots allt som har hänt — att vara måna om att även i fortsättningen uppehålla goda förbindelser med EEC. Vill man vara optimist kan man kanske våga påståendet att mycket tyder på att EEC-krisen efter de Gaulle-händelsen har banat vägen för en hyggligare handelsuppörelse mellan EEC och Storbritannien, ja, kanske för hela EFTA. Till och med de Gaulle kan känna behov av att bättra på sitt förhållande till engelsmännen, och han har för övrigt uttryckt sin beredvillighet i den riktningen.

På sistone har det livligt diskuterats vilka möjligheter EFTA-länderna själva har att förbättra situationen. Från den synpunkten var debatten i Nordiska rådet mycket intressant. Danskarna anmälde omedelbart önskemål om att handelshindren för jordbruks- och fiskeriprodukter borde tas med i tullsänkingsproceduren. När det gäller fiskeriprodukterna står de ingalunda ensamma.

Härtill vill jag säga att jag förstår danskarnas beträngda läge, men jag förstår också de svenska jordbrukare som genast intar försvarsställning vid blotta tanken på att jordbruksvarorna skulle inrymmas i tullsänkingsresonemanget i en tid då de har egna avsättningssvårigheter och då jordbruk snabbare rationaliseras bort i Sverige än i något annat EFTA-land.

Frågan har också andra aspekter. Här har nämnts försörjningsmöjligheterna under orostider, och jag vill skjuta in frågan, hur länge det nuvarande läget kommer att bestå. Oavsett dessa invändningar lär vi inte komma ifrån att om EFTA skall kunna utvecklas måste samarbetet utvidgas. Det är väl rätt naturligt att vi också måste göra eftergifter för att ernå ett bättre slutresultat, och

Handelspolitisk debatt

det är möjligt att dessa måste beröra vårt jordbruk och vårt fiske.

Man kan dock fråga sig, om hjälpen till Danmark absolut måste gå via jordbruket. Jag hade tänkt säga ungefär vad herr Hansson i Skegrie anförde på denna punkt, nämligen att man också kunde tänka sig att hjälpa danskarna att industrialisera för att på så sätt ta bort en del av den jordbruksproduktion som de inte får avsättning för. Är man realistisk, måste man ändå konstatera att när EEC-marknaden har byggt ut sina möjligheter på jordbruksområdet förefaller det osannolikt att det skulle finnas utrymme för hela den väldiga danska jordbruksproduktionen. Vi kompenserar årligen danskarna med ett belopp på 10—20 miljoner kronor för EFTA-avtalet. Jag vet inte riktigt hur de använder dessa pengar, men i stort sett kommer väl medlen jordbruket till godo. Kunde man i stället ge några tusen danska jordbrukare en framtid inom den danska industrien, tror jag att pengarna kunde göra lika god verkan.

På andra områden skulle samarbetet naturligtvis också kunna effektiviseras. Något av det mest betydelsefulla vore väl att inom organisationen driva ett sådant samarbete att man i görligaste mån kunde upprätthålla den fulla sysselsättningen. På detta område bör man säkerligen kunna göra en del, och nådde man full effekt skulle troligen handeln inom blocket kunna åtskilligt förbättras.

Först som sist hänger ju ett folks köpkraft intimt samman med landets ekonomiska ställning. Ingenting leder snabbare till en hög levnadsstandard än den fulla sysselsättningen förverkligad. Granskar vi vad vi själva åstadkommit på den punkten, är den främsta förklaringen till vår egen höga levnadsstandard just att vi sedan ett kvartssekel har lyckats behålla den fulla sysselsättningen. Den är nyckeln till vår höga standard.

Det är också uppmuntrande att vi

på senare tid har fått många bevis för att denna vår politik är riktig. Förenta staterna har ju kallat till sig svenska arbetsmarknadsexperter, och nu senast har finansminister Sträng blivit uppmanad att sända över experter på våra investeringsfonder. I USA har man sålunda tydligen kommit ganska långt i sina försök att bygga barriärer mot en kommande arbetslöshet. Jag tror att det byggnadsarbetet skulle behövas också inom EFTA.

Att vi svenskar inom GATT skall verka för lägre tullar är självklart, och detsamma gäller om behovet av att stödja Kennedy i hans försök att göra allvar av de fullmakter han har på detta område. Må vi bara hoppas att amerikanerna har fått ökad förståelse för EFTA-blocket, sedan de fått fullt klart för sig att EEC-blocket inte kommer att utvecklas så som amerikanerna tidigare tänkt sig.

Herr talman! Det är nu fyra år sedan vi fick en uppdelning på EFTA och EEC, och efter hand som tiden går ökar våra möjligheter att bedöma verkningarna av denna uppdelning. De hittills vunna erfarenheterna tycker jag inte är alltför avskräckande. Tvärtom kan vi säga att vi har klarat vår export på EEC-marknaden förvånansvärt bra. Vad som framför allt har hjälpt oss är naturligtvis de goda konjunkturer som hela tiden har rått inom EEC. Högkonjunkturen har ju betytt ett ständigt växande behov, och man har därför haft anledning att köpa mängder av varor från bl. a. vårt land. Med den goda konjunkturen har också betytt att lönerna inom EEC-området har varit i ständigt stigande, och det har skett en utjämning i förhållande till vårt eget löneläge, vilket i sin tur har betytt ökad konkurrenskraft för de svenska varorna.

De goda konjunkturerna har också medfört att de tullåtnader som kommit EEC-området till del inte har medfört några större prissänkningar inom området, och följaktligen har den skärp-

Handelspolitisk debatt

ta konkurrens, som allmänt befarats, i stort sett lyst med sin frånvaro. Följden av allt detta har blivit att våra export-siffror har varit i ständigt stigande. Om vi jämför med 1958, som var det sista året innan EEC kom till, så exporterade vi då till EEC-länderna för 3 418 miljoner kronor. År 1961 var vi uppe i 4 946 miljoner, och även om inte 1962 års siffror ännu är klara, tyder likväl allt på att de kommer att tangera 5 000-miljonerstrecket.

Jag skall gärna medge att dessa glädjande siffror har nåtts under en tid då EEC-marknaden har präglats av högkonjunktur och då diskrimineringen ännu inte har nått sin högsta nivå. Men vad vi så lätt har benägenhet att glömma i diskussionen om EEC är att blocket ju inte alls har för avsikt att avbryta handeln med omvärlden. Att man inom EEC har intresse av att bygga upp den egna marknaden är naturligt. Men detta behöver inte betyda någon exceptionell nedgång i handeln med omvärlden. Hur det hela kommer att utvecklas under en nedgångskonjunktur vet vi dock rätt litet om, det skall gärna medges. Men jag är ganska övertygad om att vi inte heller i den situationen kommer att stå maktlösa.

Tyvärr har hela EEC-diskussionen här hemma präglats av alltför stor pessimism, och det är bara att hoppas att den nu inträdda stilleståndspanen skall ge oss tid och möjligheter att mera realistiskt bedöma läget. Detta kan vara bra inte minst ur den synpunkten att vi då bättre vet vilket pris vi kan kosta på oss att betala, om vi någon gång i framtiden skulle erbjudas att lösa associeringsbiljett.

Herr CHRISTENSON i Malmö (fp):

Herr talman! Vid ett tidigare tillfälle har jag framhållit att meddelanden från regeringens sida borde redovisas i riksdagen någon dag innan debatten börjar — så gör man i andra parlament. Marknadsläget i Europa har radi-

kalt förändrats efter sammanbrottet av Bryssel förhandlingarna, och riksdagens ledamöter kan inte motionsvägen komma med nya förslag efter det förändrade läget.

För Sveriges del innebär de ekonomiska verkningarna av sammanbrottet i förhandlingarna inom EEC en verkligt allvarlig utveckling. Vår associeringsansökan har ju även som följd därav lagts åt sidan. Vårt land har betydande exportintressen att bevaka, och varje inskränkning i utrikeshandeln utgör därför ett hot mot vårt framåtskridande. Den broslagning som man hoppades skulle ske mellan EEC och EFTA har spolierats, och hela Europamarknaden befinner sig i oroväckande gungning.

Konsekvenserna av de handelspolitiska aspekterna diskuteras med allvar och ovisshet i de flesta europeiska parlament, på ministerrådsmötet i Genève, excellenssammanträden i London och vid Nordiska rådets möte i Oslo. Och i dag förekommer frågan i den svenska riksdagen. Utvecklingen av Europamarknaden har otvivelaktigt också ett stort intresse för de direkt berörda företagen och deras anställda.

Förändringarnas vind möter vi under 60-talet i ett nytt Europa med nya storpolitiska problem och nya marknadsfrågor. Nya distributionsformer skapas, tekniken marscherar fram med stormsteg, och avancerade försäljningsmetoder ruskar om vår tillvaro. Ur vår synpunkt blir frågan den: Har vi tillräcklig politisk och ekonomisk beredskap att möta dessa problem? Svenska folket väntar på ett klarläggande svar från regeringens sida på dessa frågekomplex. Främst hade jag väntat en rapport från handelsministern om den Malmforskska delegationen. Vilka arbetshypoteser och planeringar arbetar delegationen efter — utgår man från läget före eller efter skrällen i Bryssel?

Det är av allt att döma för tidigt att säga att en schism förekommer inom sexstaterna, även om det råder starka

Handelspolitisk debatt

motsättningar i fråga om Englands avslutning. Romfördraget är säkerligen fast förankrat. De stora marknaderna har skapat en rationell produktionsordning och därmed också goda förutsättningar för stordrift.

Som en följd av vad som hänt på den europeiska marknaden har i Sydamerika ett nytt handelsområde, LAFTA (Latin American Free Trade), bildats. Huvudsyftet med detta är att inom tolv år sänka tullar och handelshinder med åtta procent om året. Man ämnar även ta upp frågan om andra länders högprotektionistiska politik, speciellt på jordbruksområdet. Den sydamerikanska kontinenten har, bör man hålla i minnet, en befolkning på 150 miljoner.

Läget är minst sagt förvirrat, och man kan befara ett handelskrig. Vad general de Gaulles nya handelsgiv syftar till är inte att ta fel på: att markera Frankrikes ledande ställning i Europa. Det återstår att se, om det legendariska talesättet om Storbritannien kommer att infrias: »England förlorar alla slag utom det sista.»

Från svensk sida har framskymtat uppfattningen att sammanbrottet inom EEC ur svensk synpunkt inte innebär någon tragedi. Detta är emellertid ett svagt resonemang — framför allt om man inte har något alternativ. Visserligen har det framhållits att man kan stärka EFTA, men åtskilligt kan hända, och man får nog sätta frågetecken, när det gäller möjligheterna till samordning av jordbrukspolitiken.

Stärka EFTA har blivit ett slagord, men det måste göras stora ansträngningar för att rädda EFTA. Jag är inte så optimistisk beträffande EFTA:s framtid som t. ex. herr Hedlund och herr Bengtsson i Halmstad. Det härskar i England starka intressen, som är för en egen framtidsmarknad inom samväldet. Österrike har anmält besvikelse beträffande avsättningen av sina varor inom EFTA, och Portugal är ingen stark handelspartner.

Herr Ohlins uttalande tidigare i dag om ökade kontakter med USA, Kanada och Latinamerika har varit ett positivt inslag i dagens debatt.

En fastare sammanhållning mellan de nordiska länderna är framför allt nödvändig. Det väntas nu allmänt initiativ från den svenska regeringen och därmed också konkreta förslag med hänsyn till övergångstiden, medan de storpolitiska intressena finner nya handelsvägar. Det är absolut inte övertygande att enbart hänvisa till att frågorna handlägges av de internationella organen. Herr Heckscher har tidigare uttalat att GATT-förhandlingarna inneburit många stora besvikelser. Man måste tyvärr också räkna med att stormakterna i de internationella sammanhangen tar hem potten.

Redan år 1958, när Parisförhandlingarna visade negativt resultat, framfördes förslag i riksdagen om att statsmakterna borde intressera sig aktivt för att bygga ut våra försäljningspositioner världen runt genom att mera kommersiellt utnyttja våra utländska diplomatiska representationer, förbättra informationsverksamheten, öka anslagen till handelskamrarna och stärka handelssekreterarinstitutionen, som för övrigt handelsministern samma år ville minska från 15 till 12 man. Jag noterar med tacksamhet att regeringen delvis följt dessa uppslag. Vad som särskilt underströks då var att man borde öka försäljningskontakterna på de utomeuropeiska marknaderna. Sådana jättestater som Indien och Brasilien har stora avsättningsmöjligheter.

Handelsministern hänvisade i sitt anförande till att diskussionerna om det nya handelsläget fortsätter, bl. a. med näringslivets och arbetsmarknadens parter. Det finns emellertid företrädare för andra organisationer och även enskilda, som har andra synpunkter på marknadsfrågan än kretsen kring regeringen.

I ett av de senaste numren av tid-

Handelspolitisk debatt

skriften Arbetsgivaren kommenteras sammanbrottet i Bryssel. Artikelförfattaren rekommenderar intensifierade försäljningsansträngningar för svensk export på den allt hårdare sexstatsmarknaden. Det konstateras att försäljningsfilialer och servicelokaler samt reklam drar dryga kostnader för den fortsatta bearbetningen av marknaden på sexstatsplanet. Sedan kommer emellertid artikelförfattaren till anmärkningsvärda slutsatser angående försäljningen genom handelsagenter och menar att denna försäljningsform skulle vara på väg att mista något av sin forna starka ställning. Upphandlingen sker, menar han, ofta direkt med varuhusfunktionärer eller inköpsorganisationer.

Enligt min uppfattning är väl inarbetade handelsagenter på utlandsmarknaden den effektivaste och säkraste försäljningsmetoden. Jag har under ett par decennier varit ordförande i en handelsresandeorganisaton, där en stor grupp av medlemmarna arbetar enbart med utlandsaffärer som jag också själv sysslar med och har därigenom haft möjlighet att följa utvecklingen i olika branscher under depression, högkonjunktur och i en hård konkurrensmarknad. Utländska exportföretag, som snabbt vill komma in på den svenska marknaden eller vill öka sin omsättning, söker intensivt efter svenska stjärnförsäljare. De seriösa utländska exportföretagen vill inte bli beroende av ett eller annat varuhus eller någon inköpsorganisation. — I öststaterna är affärsmetoderna annorlunda.

Jag tror att svenska exportföretag mer än tidigare kommer att vara betjänta av inarbetade exportagenter. Här borde de svenska beskickningarna, handelskamrarna och handelssekreterarna skapa kontakt med handelsrepresentanternas organ och tidskrifter. Så gör de utländska beskickningarna här i landet och så gör även andra utländska organisationer. Statsmakterna i vårt land har alltför litet intresserat sig för kon-

kreta avsättningsproblem liksom för utbildningsfrågorna på detta område.

Till sist, herr talman! Industrialismens genombrott i vårt land bröt den rådande låga svenska levnadsstandarden. Sverige har blivit ett industrialiserat land, och därmed har vi kunnat genomföra allt fler sociala och kulturella reformer. Omkring 25 procent av den svenska industriens produkter går utomlands, och exporten under 1962 uppgick till 15,1 miljarder kronor. Vår export är emellertid hårt bunden vid den allmänna konjunkturen ute i Europa och i världen i övrigt — speciellt gäller detta investeringskonjunkturen. Vi har känsliga industriråvaror som malm, järn, trävaror och verkstadsprodukter. Papper och massa har redan fått ta hårda stötar på grund av prisfall. Vidare kan skönjas en viss överskottskapacitet inom en del branscher. Den fulla sysselsättningens politik har vi upplevat under i huvudsak goda konjunkturer, men sysselsättningen är beroende av den ekonomiska balansen och valutapolitikens stabilitet.

Herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna.

Herr ELMWALL (cp):

Herr talman! Diskussionen om till vilket handelsblock Sverige skall vara anslutet och under vilka former en anslutning skall ske får väl nu sägas vara slutförd. Många menar att EFTA endast är en sammanslutning som syftar till att förmedla anslutningen till EEC. Frankrike har inlagt sitt veto mot Englands anslutning till EEC och därmed troligen för den närmast överskådliga tiden även förhindrat Sveriges associering. Våra grannar Danmark och Norge, som är anslutna till Atlantpakten liksom EEC-länderna, får finna sig i att tills vidare bli ställda utanför den gemensamma handeln.

Inom EEC har jordbruket hittills varit den största stötestenen vid genomförandet av Romfördragets bestämmel-

Handelspolitisk debatt

ser. Man märker att USA har integrationssträvanden och, som man tycker, även har ganska lätt att visa knytnäven och framhålla, att gör man inte som det vill så kan USA, England och Kanada bli ett utmärkt avgränsat handelsblock.

De latinamerikanska länderna synes sträva efter att inom sig utveckla handelsutbytet av industrivaror. Vissa länder i Asien, t. ex. Japan, är redan starkt industrialiserade och har hög konkurrenskraft på världsmarknaden.

Medan Västeuropa utanför EEC tävlar om att be om anslutning lämnas det tredje stora handelsblocket i Europa så gott som helt utanför diskussionen. Det synes annars som om öststaternas mer än 300 miljoner människor skulle vara ett objekt för en expanderande produktion att idka handelsutbyte med, särskilt som man vet att där stora behov föreligger av en del varor, varav den västeuropeiska marknaden är fullbelagd.

Det kan vara av intresse att erinra om direktör Browaldhs prognos över utvecklingen på pappers- och cellulosa-marknaden vid förra årets skogsvecka. Han ansåg att Ryssland troligen inte skulle bli någon svårare konkurrent, enär förbrukningen inom landet ökade snabbt med den stigande levnadsstandarden. Däremot skulle USA och Kanada endast behöva öka sin produktion med 10 procent för att slå bort Sverige från världsmarknaden.

Man kan väl också konstatera att vi, trots de stora vinster som våra industrier på området gjort under det senaste årtiondet, inte i egentlig mening är rustade att möta en sådan konkurrens. Så snart hårdare förhållanden uppstått för avsättningen har industrierna i stället för att rationalisera sökt att gnaga på skogsägarnas rotnetton. Många av öststaterna behöver just dessa produkter, och det kan befaras att andra skaffar sig försprång på denna marknad genom att öka handelsutbytet och genom att ge krediter.

Senator Mansfield konstaterar i en rapport till president Kennedy att relationerna mellan Västeuropa och öststaterna på det ekonomiska området håller på att vidgas. Detta stämmer även med ett uttalande av den holländske ledande trävaruimportören J. Key, som framhållit att Holland köper först där det köper billigast — säljer ryssarna billigast, köper Holland först där.

Vad politikerna på handelsområdet hittills lyckats åstadkomma är, synes det, att skapa en viss förvirring. Vi vill i Sverige ha ett handelssamarbete med Västeuropa, för vilket linjerna är uppskisserade i ett avtal. Den praktiska utformningen stöter nu emellertid på stora svårigheter. Frågan är om den absoluta neutralitetspolitik, som Sverige omfattar, även är överförd på det handelspolitiska området. Det skulle vara av intresse att höra handelsministern utveckla detta spörsmål vidare. Frågan är aktuell genom det tryck USA utövar mot Europa, bl. a. genom den nya handelslag som detta land nyligen antagit.

I USA:s handelslag av år 1934, vilken i huvudsak gällt fram till år 1962, angavs syftet vara »att främja den politiska enheten i den fria världen och motverka Sovjetunionens ekonomiska offensiv». Den nya lagen av år 1962 anges enligt Åke O. Liljefors ha tre syften. Jag citerar: »Genom förhandlingar med andra stater om ömsesidiga handelslättningar vill man dels stimulera Förenta staternas ekonomiska tillväxt samt öka avsättningsmöjligheterna i främmande länder för Förenta staternas export, dels stärka det ekonomiska samarbetet med andra stater genom en fri och icke diskriminerande världshandel, dels slutligen förhindra kommunistblockets ekonomiska frammarsch.»

Detta program skall genomföras enligt principen om mest gynnad nation, och man skärper således uttrycket »Sovjetunionen» i 1934 års lag till »Kommunistblocket» i 1962 års lag.

Här måste man stanna till ett tag.

Handelspolitisk debatt

Är inte en förutsättning för en fredlig utveckling i världen att folkens levnadsstandard höjes? Man satsar ju hårt på utvecklingsländerna, något som har klargjorts just här i dag. En motivering härför har varit att man vill hindra att kommunismen sprider sig. Man vill ha demokratiska riktlinjer för styrelserna i de frigjorda länderna. Till dessa fria men underutvecklade länder lämnas såväl ekonomisk som teknisk hjälp för uppbyggnad av industri och jordbruk m. m. För framtiden förutsättes utbyggda handelsförbindelser.

Jag tror att detta är riktigt och rätt handlat. Men för en vanlig enkel människa ter det sig obegripligt att motsatta åtgärder skall ge samma resultat på andra håll i världen. Fritt omskrivet vill man således genom handelspolitiska åtgärder, som väl måste uppfattas som diskriminerande, motverka såväl kommunismen i de redan kommuniststyrda länderna som dess fortsatta spridning i den övriga världen. Kan det inte förväntas att ett friare utbyte av varor och tjänster även med öststaterna skulle befrämja våra västerländskt demokratiska strävanden och bereda väg för demokratiska styrelseformer? Därmed skulle väl även förutsättningarna för att bevara freden öka.

Innan jag lämnar EEC skulle jag med få ord vilja belysa vissa förhållanden. Enligt Romavtalet är EEC-länderna förpliktade att avskaffa tullarna sins emellan. Men det lär finnas andra möjligheter. Blir det konkurrens från medlemsländer lär uppfinningsförmågan vara stor då det gäller att resa nya hinder. Betecknande är den belgiska »operation pepparkakor». När importen blev obehaglig för de belgiska pepparkakstillverkarna sattes en importavgift av 4 öre per kilo. Ändå var inte importvärdet mer än 350 000 kronor per år. EEC-domstolen förklarade visserligen importavgiften olaglig, men det anmärkningsvärda är, att det är första gången så skett. Nu skall de sex mötas

i Bryssel för att diskutera de 150 hinder som hittills rests från olika medlemsstater mot det fria handelsutbytet och hur man skall eliminera dessa. Finnes här någon som tror att de lyckas? Tyskarna har t. ex. infört importavgift på franska karameller och fransmännen har svarat med avgift på tyska transistorer. Italienerna kräver 27 formulär, 105 underskrifter och 75 stämplat för varje importerad bil. En treprocentig stämpelavgift är vanlig i Italien och Frankrike. Fransmännen har satt säkerhetsbestämmelser för tryckluftsapparater som hindrar import från Italien av bryggapparater för kaffe. Exempelen kan mångfaldigas. Kan man ta EEC som exempel på ett fritt och i allo givande handelsutbyte? Knappast. Men man kan ju leva på hoppet att det så blir. Man får väl hoppas att allt sådant är barnsjukdomar. Skulle emellertid en och annan åkomma bli kronisk minskas ju förutsättningarna att nå den målsättning EEC-länderna sagt sig eftersträva.

Omkring 30 procent av EEC:s totala konsumtion av massaved täckes för närvarande genom import. Sverige och Finland svarar för två tredjedelar av denna import. Men vissa länder, Frankrike och Italien, håller successivt på att bygga upp sin skogsodling och beräknar — i varje fall gäller det Frankrike — att på 15 år vara fria från detta importbehov. Man fruktar även att en associering till EEC från Sverige skulle ge den franska pappersindustrin svårigheter. Slutsatsen blir att man anser sig böra motarbeta Sveriges anslutning.

Allt tyder på, herr talman, att dagens förvirrade läge ur produktionens och handels synpunkt kräver ett klart ståndpunktstagande. Vår fasta förankring i den västerländska demokratien och vår neutralitetspolitik är självklara ting. Men handelspolitiskt har vi inte anledning till knäfall åt något håll. Sista tidens händelser visar, att medan politikerna käbblar, handlar näringslivets män. Och väl är det! Den politiska oron

Handelspolitisk debatt

bör inte uppehållas utan överbryggas genom åtgärder som befrämjar utbytet av varor och tjänster och ger möjlighet till en stigande standard för alla människor. Enligt senaste uppgifter visar försörjningsläget i världen ett stigande underskott. Det förefaller som politikererna i Europa och Amerika skulle kunna finna betydligt större arbetsuppgifter än att tillskapa handelsblock med sinsemellan stridiga intressen. En alliansfri politik kräver väl samma affärssystem med öst som väst.

Många tecken tyder på strävanden från de s. k. öststaterna att utveckla handeln. Här har handelsministern utvecklat regeringens syn på EFTA, EEC och GATT och dessa organisationers betydelse ur svensk synpunkt — och även ur världssynpunkt. Men jag saknar i redogörelsen vissa delar som jag här berört och som näringslivets män anser viktiga för framtiden.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! I detta skede av handelsdebatten är det inte möjligt att göra annat än att högst kortfattat ta upp till behandling ett par av de problem som utgör det centrala i det problemkomplex som dagens stora debatt rör sig omkring.

Det torde vara synnerligen svårt att dra klara gränser mellan den europeiska integrationens ekonomiska och politiska sidor. Den franske statschefens aktuella politik torde syfta mot ett i alla avseenden förenat Europa som motvikt till de amerikanska och sovjetryska intressesfärerna. I denna situation framstår det som nödvändigare än någonsin att för Sveriges del söka undvika varje anslutning till den gemensamma marknaden som har annat än uteslutande handelspolitisk syftning. Detta måste sålunda vara målsättningen, när som vi alla tror Storbritannien vinner inträde i EEC och eventuellt drar Norge och Danmark med sig. Det andrum som inträtt efter sammanbrottet i Bryssel ger oss möjligheter att ytterligare understryka

vår avsikt på denna punkt och att härvidlag vinna förståelse utomlands för vår politik. Statsministerns besök i aktuella länder torde i hög grad vara ägnade att bidra till denna förståelse. Den tveksamhet beträffande det fullvärdiga EEC-medlemskapets politiska förpliktelser som på sina håll rått hos oss, torde vid det här laget försvunnit och en bred opinion ansluter sig till tanken på associering. Associering till EEC är för oss av största betydelse — men jag ansluter mig oreserverat till uppfattningen att vi skall förhålla oss avvaktande till dess att Storbritannien fått en definitiv lösning av sin anslutningsfråga — tiden fram till dess bör användas dels till förstärkning av EFTA och dels till att hos den utländska opinionen förklara vår ställning. Härvidlag har vi att agera inte endast bland våra västeuropeiska handelspartners utan också bland de andra stater, där tveksamhet beträffande Sveriges kurs kan föreligga. Jag föreställer mig att det fortfarande kan råda oriktiga uppfattningar på sina håll i öster om vårt lands avsikter med associeringsansökan till EEC. En ökning av handeln med Sovjetblocket är högst angelägen, och det skulle vara olyckligt om någon missuppfattning här skulle äventyra eller försvåra denna. Från Sveriges allmänna utrikespolitiska utgångspunkter är en ökad europeisk handel endast ett steg mot en öppen värld och mot ett handelsutbyte i största frihet över hela världen. Det världspolitiska skeendet i våra dagar ger ständigt återkommande exempel på att Europa trots sin höga ekonomiska standard och sin på historisk tradition grundade ställning får allt mindre att betyda från global utgångspunkt. Sveriges näringsliv torde ha stora förutsättningar till betydande insatser i denna nya värld — ett enat Europa får icke vara ett självändamål utan ett steg på vägen mot en vidgad internationell handel.

De närmaste åren kommer att medföra en konsolidering av EFTA och också en

Handelspolitisk debatt

förstärkning av det nordiska samarbetet på skilda områden. Jag vill begagna detta tillfälle till att deklarerat, att jag för min del är beredd till långt gående eftergifter med avseende på vårt lands jordbruk för att tillmötesgå Danmarks önskemål. Kanske kommer de närmaste åren att innebära en besvärlig prövning av ärligheten bakom Helsingforsavtalets allmänna fraser. Det har förekommit deklARATIONER från jordbrukarhåll i denna fråga, och man har gjort oböjligt motstånd mot tanken på eftergifter till danskarna. Det torde i själva verket vara en ohållbar ståndpunkt att önska ökad internationell eller nordisk handel, om man inte är beredd offra något av sina egna fördelar. Det statskyddade svenska jordbruket kan i fortsättningen inte räkna med att i samma utsträckning som hittills vara fritt från utländsk konkurrens. Naturligtvis löses inte Danmarks ekonomiska problem genom ökad export av livsmedel till Sverige, men vi kan ändå hjälpa till något genom generösare regler på jordbrukets område. Självfallet måste sociala skäl och beredskaps-synpunkter anläggas på jordbruksfrågan, men dessa ger inte anledning till den mot ökad jordbruksimport behärskade attityd, som förekommer på sina håll. Konsumenterna bör för sin del medverka till förstärkt nordiskt samarbete via ökat handelsutbyte med Danmark genom att härvidlag avvisa kortsynta gruppegoistiska intressen från vissa jordbrukarkretsar. Även i denna fråga finns anledning påpeka det självklara faktum att vi inte lever isolerade utan ingår som en liten del i en stor värld.

Beträffande handeln österut kan noteras de glädjande sovjetryska beställningarna till de svenska varven. Som representant för en valkrets i sydöstra Sverige med ett betydande utflytningsöverskott är jag angelägen understryka vikten av att handelsutbytet österut kommer i gång effektivt. Befolkningsvandringen mot väster och sydväst har ett självklart samband med landets han-

delspolitiska inriktning. Möjligen skulle en ökad handel med Sovjetunionen skapa förutsättningar för förstärkning och utvidgning av den industriella företagsamheten på ostkusten. Bland annat borde rimligtvis en ökad oljeimport från Sovjet kunna medföra lokaliseringspolitiska fördelar för våra sydöstra kustlän. Bortsett från dessa lokaliseringssynpunkter är det naturligtvis från alla utgångspunkter angeläget att vårt lands näringsliv i högre grad än hittills kan få kontakter med de stora folkrika marknaderna i östra Europa. Jag känner väl till de svårigheter härvidlag som alltfjänt föreligger, men har velat använda några minuter av riksdagens handelsdebatt för att ge uttryck för de starka önskemål om ökat handelsutbyte österut som förekommer inom stora grupper av vårt folk.

Till sist, herr talman, vill jag också ansluta mig till dem som — visserligen i försiktiga ordalag — har vågat se något även för oss positivt i de nya tendenser som tycks bana sig väg i Förenta staternas syn på världshandeln. USA är i dag den ledande världsmakten, och jag vågar hysa den optimistiska meningen att den väldiga staten skall ha råd att visa den generositeten mot oss andra, att man för varuutbytets och samfärdselns skull kan komma att vara beredd att i viss mån ge avkall på sina rent politiska krav och medverka till en friare världshandel även med de stater som icke vill eller kan ingå i den stora politiska västalliansen.

Herr DICKSON (h):

Herr talman! Det var en sats som jag fann särskilt glädjande när handelsministern läste upp regeringsdeklarationen, och det var när han sade att Sverige inte begär några ensidiga fördelar. Jag tror att det är ytterst betydelsefullt att vi betonar det. Nationalegoismen gör sig ju gärna bred, och uttrycket »Var och en är sig själv närmast» ligger väl-

Handelspolitisk debatt

digt nära till hands för oss. Jag är därför glad att det där sades.

Detta är, herr talman, en handelspolitisk debatt och det har ryktats om att det senare skulle bli en utrikesdebatt. Nu har det råkat bli så att handeln med öststaterna inte berörts förrän just av de senaste två talarna, herrar Elmwall och Alemyr. Detta kanske beror på disciplin hos de föregående talarna, vilka möjligen har insett att vad som för oss är handel är för öststaterna utrikespolitik. I vilken debatt denna variant av ämnet hör hemma är kanske litet svårt att avgöra. Herr Hermansson var i sitt mycket sobra anförande emellertid också inne en smula på detta kapitel — naturligt nog.

Jag antydde nyss att man österut ser på handeln på ett helt annat sätt än vi gör västerut. Jag påminner om den ryske regeringschefens gång på gång uttalade ord, att vi lever i en ideologisk kamp, vilken skall föras med politiska, ekonomiska och ideologiska vapen men icke med militära. Det senare är ju kolossalt glädjande och bra. För den skull får vi emellertid inte glömma bort att det är en kamp som pågår, men jag tror inte att man västerut har fattat detta. Jag satt och såg på herrar Holmberg och Hermansson när herrar Elmgren och Alemyr talade om den östtyska handeln. De höll masken på ett beundransvärt sätt, men jag inbillar mig att de skrattade invärtes, och det skulle också jag ha gjort om jag hade varit i deras kläder. Om man är med i en kamp och den ena parten inte ens har märkt att den har börjat, inte vet vilka vapen som användes och inte har några vapen att sätta emot, då blir det ett mycket ojämnt spel.

Jag ber att få återge vad lärofadern Lenin en gång sade om handeln — om jag gör det ordagrant vågar jag inte säga: »Den dag då de kapitalistiska länderna» — vilket väl ändå Sverige är trots att vi har en sorts socialistisk regering — »börjar göra affärer med oss,

har de börjat finansiera sin egen undergång.» Lenin var inget dumhuvud, men det märkliga är att han vågade säga detta så öppet, att han så starkt vågade lita på att man i väster inte skulle begripa vad han talade om — och ännu inte flera decennier senare förstått detta. Visst skall vi en dag driva handel med öststaterna, om den saken råder ingen tvekan, men det skall ske på sådant sätt att vi vet vad vi gör. Jag är säker på att vi en gång i framtiden skall kunna resa lika obehindrat och med gott samvete till Moskva som nu till Washington. Men därtill fordras ganska långtgående förändringar på det ideologiska området — betydande förändringar på båda håll.

I dagarna har Stockholm besök av ett mycket framstående sovjetiskt ishockeyteam. Det har omvitnats att spelarna är goda sportmän, och detta utgör också en del av det ideologiska spelet. De har till uppgift att vara goda sportmän och att visa att det hela fungerar även på det hållet.

Om händelsevis någon av regeringens ledamöter skulle råka möta den ryske regeringschefen inom den närmaste tiden, skulle han väl kunna vädja till dennes sportsmannasinne och be honom vänta med kampen tills den som han kämpar emot har börjat begripa vad saken gäller. Motståndaren vet inte för närvarande vad det är fråga om. Han vet inte vilka vapen han kan använda och han vet inte ens att spelet har börjat. Inom sporten brukar man väl i alla fall ha det så ordnat att båda lagen intar likartad uppställning på planen innan spelet börjar.

Detta senaste var kanske i viss mån ett skämt, men jag tror att den ryske regeringschefen förstår skämt — inte så litet förresten — och det är därför jag har velat säga detta. Men vad jag sade i början av mitt anförande var inte något skämt utan utgör, herr talman, en allvarlig påminnelse till oss alla om att vi skall komma ihåg att vi befinner oss i en allvarlig kamp, som kommer att

Handelspolitisk debatt

sluta illa om vi inte börjar inse vad saken gäller.

Herr **ALEMYR** (s) kort genmäle:

Herr talman! Av herr Dickson skulle jag gärna vilja veta om denna ideologiska kamp också skall innebära att vi skall tacka nej till de beställningar som ryssarna nu har lagt ut på de svenska varven. Det finns, herr talman, i det svenska språket, orden handel och politik. Om man slår ihop dem, blir det handelspolitik och det är denna vi sysslar med i dag. Detta har herr Dickson inte förstått, utan har här uppmärksammat endast ordet politik.

Herr **HERMANSSON** (k) kort genmäle:

Herr talman! Förra gången jag hörde herr Dickson tala här i kammaren, berättade han hur nyttigt det var att resa till Leningrad, ty då lärde man sig att man inte fick kasta papper på golvet och trottoarerna. Nu talar han om att man inte bör handla med det land, i vilket Leningrad ligger.

Herr Elmwall hade teorien att man skulle bekämpa kommunismen genom ökad handel med de socialistiska länderna. Herr Dickson har rakt motsatt mening och anser att man skall bekämpa kommunismen genom att minska handeln med de socialistiska länderna. Någon av herrarna måste ha fel, och jag tror för min del att båda har fel.

Liksom herr Alemyr anser jag att vi skall koppla bort de partipolitiska funderingarna från frågan om hur vi skall ordna vår utrikeshandel. Den saken bör vi se utifrån vår nations och vårt näringslivs intressen.

Jag är inte så beläst i Lenins skrifter som herr Dickson och kan därför inte ta på mitt ord, om Lenin fällt det uttalande som herr Dickson tillskriver honom. Men jag skulle vilja knyta an till herr Alemyrs inlägg och fråga hur herr Dickson ser på de senaste stora

varvsaffärerna mot bakgrunden av sitt påstående att handeln med Sovjetunionen undergräver vårt lands ställning och kapitalismens ställning i Sverige. Är det verkligen att undergräva den svenska varvsindustriens ställning, när den får stora beställningar från Sovjetunionen? Dessa beställningar måste snarare helt realistiskt ses som en hjälp för att förbättra varvsindustriens ställning och för att möjliggöra för den att fortsätta att utvecklas framgångsrikt.

Jag vill också till slut erinra herr Dickson om att vad man talar om i de socialistiska länderna är en fredlig tävlan med de kapitalistiska länderna. Jag tror inte att en sådan fredlig tävlan behöver utesluta en ökad handel mellan de båda systemen. Under det att denna fredliga tävlan fortsätter och blir allt intensivare skulle tvärtom handeln kunna öka mellan de båda systemen till ömsesidig båtnad för ett land som Sverige, som fortfarande har en kapitalistisk samhällsordning, och länder där man har ett annat samhällsekonomiskt system.

Herr **DICKSON** (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Alemyr frågade om det var något fel med de senaste beställningarna till Götaverken och Lindholmens varv och om dessa beställningar inte borde ha kommit till stånd.

Herr Alemyr tar litet för schablonmässigt på saken och har inte riktigt lyssnat på vad jag sade. Jag vet inte om det var felaktigt att dessa beställningar accepterades, men jag sade att vi skall veta vad vi gör. Vi skall inte handla bara för att tjäna pengar utan vi skall även ha ett ideologiskt syfte med i bilden när vi gör affärer. Herr Hermansson lär väl inte förneka att beställningarna från Sovjetunionen är gjorda i ideologiskt syfte. Annars vore kommunismen knappast någon ideologi, och i annat fall följde man inte heller riktigt vad man talar om på det hållet. Det skulle ha varit tänkbart att göra beställ-

Handelspolitisk debatt

ningarna hos finska varv. Det hade varit en hjälp för dessa.

Vi skall visst en gång driva handel med öststaterna — det har jag sagt. Men då skall vi veta vad vi gör och veta vilka människor vi skickar dit. Det skall vara ett bestämt syfte med vad vi gör, om vi skall föra ett ideologiskt krig. Ett sådant vill jag att vi skall föra, men det vill kanske inte alla andra. Det skall vara en kamp, det har den ryske regeringschefen Chrustjov sagt, och jag tror faktiskt på vad han säger. Det tycks inte herr Hermansson göra. Skall det föras en kamp, skall vi kämpa på båda hållen. Vi kan kalla kampen för tävlan, gärna det. Om det är ett bättre ord, skall jag gärna gå med på att använda det.

Herr **ELMWALL** (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Dickson säger att öststaterna för en ideologisk handelspolitik, medan väststaterna anser handel vara handel. Jag vill erinra mig att anledningen till att Sverige valde associationslinjen när det gällde EEC var att EEC inrymmer vissa politiska syften.

»Vi får inte glömma att det är en kamp», säger herr Dickson. Ja, tyvärr är det så, men jag tror inte att man eliminerar den kampen på de vägar herr Dickson här rekommenderar. Jag tror att utbyggda förbindelser och större utbyte av tjänster och varor mer bidrar till att eliminera den kampen än om man helt enkelt avskärmar sig och avbryter förbindelserna. Vi har här dock bevis för att öststaterna vill bygga ut sina handelsförbindelser. Vi skall försöka, anser jag, att svara med samma medel.

Herr **ALEMYR** (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Dickson varnade upprepade gånger för den ideologiska kampen och de ideologiska motiven.

Jag skulle gärna vilja veta vilken uppfattning herr Dickson har beträffande de motiv som kan ha legat bakom varvs-

industriens ställningstagande att acceptera de ryska beställningarna vid svenska varv.

Herr Dickson tycks vara av den meningen att vi i nu rådande internationella läge inte skall godta sovjetiska beställningar till vår industri. Jag noterar bara den uppfattningen som anmärkningsvärd och skulle gärna vilja veta om herr Dickson för sin del har någon åsikt om vad de anställda vid de svenska industrierna och vad den allmänna opinionen i de berörda bygderna säger om hans inställning i denna fråga.

Herr **HERMANSSON** (k) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror att herr Dickson komplicerar saken för sig själv och försöker göra det för oss andra också, när han säger att man från sovjetiskt håll har ideologiska syften när man beställer båtar från svenska varv. Saken är antagligen betydligt enklare. Förmodligen förhåller det sig så att man i Sovjetunionen anser sig behöva vissa typer av båtar, undersöker var man bäst kan köpa dessa och sedan handlar där. Jag tror att det är lika enkelt när vi säljer fartyg till Sovjet och när den svenska industrien tar ställning i dessa frågor: man får en beställning som man anser gynnsam och accepterar den. Krångligare behöver det inte vara, och krångligare behöver man inte göra det för sig.

Det kan naturligtvis inte bestridas att det förekommer försök till en politisering av utrikeshandeln. Jag anser — och lyckligtvis har flera talare i denna debatt givit uttryck åt samma uppfattning — att vi bestämt bör ta avstånd från sådana tendenser. Politiseringsförsöken förekommer dock inte från Sovjetunionens sida. Vad vi varit utsatta för under den senaste tiden är en politisering från amerikanskt håll: man har försökt hindra en stor kapitalistisk koncern här i landet från att fabricera rör

Handelspolitisk debatt

som beställts av Sovjetunionen. Det är en sådan politisering av handeln som vi måste ta avstånd från. Jag vet inte vilka de bakomliggande motiven är, men jag tror att de är sådana att vi inte kan acceptera dem.

Också herr Dickson skall nog vid närmare eftertanke komma fram till att man, när man tar ställning till handelsfrågor, bör utgå från det egna folkets och det egna näringslivets intressen. Det är den enda fasta grundval man kan ha för bedömningen av dessa problem.

Herr DICKSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Det var intressant att höra dessa synpunkter, men jag tror inte att herr Hermansson talar om allt vad han vet.

Till herr Alemyr vill jag säga, att om jag får resonera om detta med honom om tio år, så kanske han förstår saken bättre.

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Efter dessa utvecklingar i de högre politiska sfärerna kanske det känns litet trivialt att nu återvända till dagens överläggningssämne.

Det var med intresse vi i morse lyssnade till vad handelsministern hade att framföra, och det var inte handelsministerns fel att hans deklaration inte rymde vare sig knalleffekter eller sensationer. Vi är väl alla — det har dagens debatt vittnat om — i långa stycken överens med handelsministern om vad man nu på förhandlingsområdet har att företa sig. Men det kan finnas skäl att uttala en liten försiktig varning, dock inte till herr Lange som ju vid det här laget inte har många illusioner kvar, utan till andra människor, mot alltför långt gående förhoppningar när det gäller möjligheterna att inom EFTA snabbt återvinna vad vi förlorat genom att inte nu få anslutning till den gemensamma marknaden. Jag medger visst — och jag medger det omedelbart — att vi bör göra allt vad som står i

vår förmåga för att stärka EFTA, men situationen är ju den att EFTA-staterna visserligen allesammans strävar efter för dem gemensamma lösningar men att samtidigt vart och ett av dessa länder har egna problem, som är ägnade att drivna länderna isär.

Om man som flera talare gjort till att börja med ser på England och dess situation, så tycks Englands främsta intresse trots allt vara att söka få till stånd nya förbindelser med EEC, vilken form dessa förbindelser än kan få. Englands intresse är naturligtvis traditionellt och av andra skäl starkt inriktat på att söka bevara det samarbete inom samväldet som under EEC-förhandlingarna var i farozonen och också på att utbygga och stärka det ekonomiska och politiska samarbetet med USA. Slutligen — det får man inte glömma — befinner sig England mitt uppe i en ganska besvärlig arbetslöshetskris. En arbetslöshetskris framkallar i alla länder omedelbart helt naturligt protektionistiska tendenser. Så har skett även i England. Från Labourhåll framförde man exempelvis i debatten den 11 februari i underhuset tanken att man skulle behöva tillgripa importrestriktioner. Det har också i debatten i underhuset talats om subventioner åt skeppsvarv och andra industrier.

Flera talare har redan nämnt Danmarks situation. Danmark är det av EFTA-länderna som har det allra besvärligast, därför att dess traditionella marknad för jordbruksprodukter, framför allt Västtyskland, kan komma att falla bort.

Talesmän för Danmark har i Nordiska rådet och annorstädes med stor bestämdhet framfört, att danskarna — hur intresserade de än är för ett stärkande av EFTA:s positioner och en fortgående integration mellan EFTA-staterna — inte har några möjligheter att vara med om en fortsatt snabb tullavveckling när det gäller industrivarorna, om inte jordbruksprodukterna också

Handelspolitisk debatt

får tas med i EFTA-samarbetet. För Norges del gäller motsvarande önskemål fisk och fiskprodukter, och den norska industrien hyser starka farhågor för att vid alltför snabb övergång till tullfrihet inte kunna klara sin konkurrens utifrån.

För Österrike, vars export till mer än 50 procent går till grannländerna Italien och Västtyskland, är det ett livsvillkor att uppnå associering med EEC i någon form så fort som möjligt. Österrike har däremot mycket små möjligheter att dra fördel av sitt medlemskap i EFTA.

Men även vi i Sverige har problem. Det har talats om jordbrukets situation, som gör det omöjligt för oss att i någon större omfattning bereda utrymme på den svenska marknaden för dansk jordbruksexport.

Alla dessa svårigheter finns inom EFTA, och vi skall inte göra oss några illusioner, vi skall inte försöka bortse från deras existens. Men dessa svårigheter får likväl inte hindra oss i arbetet på att försöka stärka soliditeten inom EFTA. Vi måste komma ihåg att EFTA dock är en marknadssammanslutning som omfattar 90 miljoner människor och som — jämte Finland — hittills har tagit 40 procent av vår export av industriprodukter.

Samtidigt som vi arbetar vidare på EFTA:s stärkande inte bara såsom ett självändamål utan såsom en väg till en integration i Europa, måste vi göra allt vad vi kan för att förbättra våra förbindelser med EEC-staterna och inte minst med USA.

Professor Hallstein uttryckte i ett föredrag vid Columbia University häromdagen den förhoppningen, att det inte skulle komma att dröja mer än två år innan England ånyo kunde börja förhandla med den gemensamma marknaden om anslutning. Det var en gissning och en arbetshypotes, om vars riktighet vi väl svårligen kan ha någon egentlig uppfattning. Den ena professorn sä-

ger si och den andra säger så — men professor Hallstein är ju i detta sammanhang en professor av alldeles speciellt slag.

Det är ett enande av hela Europa i handelspolitiskt avseende som är målet, och det målet måste vi troget sträva efter och arbeta för att nå. Detta fordrar en betydande aktivitet på både det utrikespolitiska och det handelspolitiska planet, men det fordrar någonting därtutöver. Det kräver av oss att vi nu verkligen realistiskt inser vår egen situation. Om och när dörren öppnas till de stora marknaderna måste vi ha möjlighet att komma in.

Vare sig vi slutligen skulle stanna utanför eller komma innanför tullmuren, måste vi räkna med att i fortsättningen få möta konkurrens från en stor och expanderande europeisk enhet, en enhet som med stöd av en enorm hemmamarknad och gynnad av de långa seriernas ekonomi under avsevärd tid har möjlighet att arbeta på exportmarknaden utan att behöva räkna med full kostnadstäckning för sina exportprodukter.

Därför gäller det för oss att bygga upp ett näringsliv som är så starkt, att det framgångsrikt kan bjuda konkurrenterna spetsen och även i svår tävling ta hem de order som betyder sysselsättning vid våra varv, verkstäder och fabriker. Utan en växande export är allt tal om stigande realinkomster och förbättrade sociala förmåner och ett välfärdssamhälles fortsatta utbyggnad ingenting annat än tal. Vi är beroende av att kunna exportera, och vi måste nu samla oss till en dynamisk exportdrive av helt annan kraft än vi tidigare upplevt.

Om man ser på vad som inträffat under de senaste åren, skall man finna att lönerna för varje år stigit med in emot 10 procent men att industriproduktionen sackat efter. Ökningen under 1962 var 1 procent enligt vad industriförbundet uppger — någon har sagt 2

Handelspolitisk debatt

procent. En sådan utveckling kan naturligtvis inte få fortsätta. Hittills har vi klarat oss därför att löne- och kostnadsstegringen gått ungefär lika snabbt, ibland snabbare i konkurrentländerna. Men en inhemsk kostnadsinflation i en värld där, om man får tro doktor Per Jacobsson, de deflatoriska krafterna håller på att ta ledningen, skulle skapa en för oss ytterligt riskabel situation.

Om man vill göra en jämförelse, kan man peka på att industriproduktionen under 1962 inom hela EEC steg med 6 procent, i Frankrike med 7,5 procent och i Holland med 6—8 procent. Jag har därmed inte sagt, att produktiviteten stigit snabbare i dessa länder än hos oss.

Regeringen utlovade för någon tid sedan i OECD på våra vägnar att vi skulle höja vår nationalprodukt med 50 procent inom de närmaste tio åren. Det är ett djärvt löfte, och det är en målsättning som man under inga omständigheter kan uppfylla med den politik som hittills har förts av regeringen. Den som börjat lova har lätt att fortsätta av bara farten. Herr Langes i dag givna löfte, att Sverige även i fortsättningen kommer att »inom OECD aktivt verka för stimulering av världsekonomin», måste komma alla medlemsstaterna med USA i spetsen att dra en suck av lättnad.

Det är sant och det är riktigt som man säger, att staten inte skall lägga sig i löneförhandlingar. Men det gör den i själva verket i ofantligt stor utsträckning. Vem är det som tvingar löntagarna att ständigt begära ökade löner? Det är finansministern. Genom inflationen har allt större löntagargrupper kommit upp i det skikt, där progressiviteten sätter in, och därmed tvingats att söka kompensation för vad skatten tar genom ständiga krav på löneökning, som leder till en kontinuerlig skärpning av progressiviteten.

Det är skatteprogressiviteten, marginalskatterna och det allmänna skatte-

trycket som är den drivande faktorn. Men låt oss vara rättvisa, skattetrycket är inte bara finansministerns fel, det beror på utgiftssidan. Så länge regeringen och riksdagsmajoriteten inte inser nödvändigheten av att i ett skärpt läge begränsa statsutgifterna utan låter dem öka med ungefär en miljard varje år, är finansministern naturligtvis tvungen att skaffa den miljarden. Och dessa nya statliga utgifter måste betalas. De slår ut direkt eller indirekt i höjda kostnader för våra företag och därmed omedelbart i minskad konkurrenskraft, både på hemmamarknaden och på exportmarknaden.

I Danmark har läget blivit sådant att den socialdemokratiska regeringen föreslår lönestopp, en åtgärd som från vår sida betraktas som i högsta grad skadlig. Den svenska regeringen kan, om den fortsätter sin utgiftspolitik, tvingas att göra precis detsamma som man nu gör i Danmark men som ingen av oss vill göra. Vi har inte råd med några experiment som kan äventyra näringslivets ställning i kostnadshänseende. Tvärtom är vår viktigaste uppgift just nu att äntligen försöka få våra kostnader under kontroll för att få en rimlig lönsamhet, ekonomisk styrka och växtkraft hos vårt näringsliv. Detta, för att citera handelsministern, »som ett led i ansträngningarna att stödja näringslivet i dess anpassning till marknadsituationens utveckling».

Herr Erlander påminner mig om en person som sitter mitt i sjön och ror med en åra. Han kommer ingen vart. Den exportdrive som vi nu är tvingade till fordrar en kraftsamling, och en kraftsamling som bara kan åstadkommas om man får hela det svenska folket med. Den fordrar någonting av en entusiasm som omfattar oss alla. Statsminister Erlander nöjer sig med den ena åran.

Vid riksdagens början väckte högerpartiet en motion om en exportmarknadsberedning, som skulle omfatta inte

Handelspolitisk debatt

bara företrädare för regeringen och näringslivet utan för samtliga demokratiska partier och från de stora organisationerna. Det förslaget har fått ytterligare aktualitet genom den besvärliga situation i vilken vi nu har blivit försatta. Regeringens i dag uttryckta förhoppning att enighet skall råda om utformningen av Sveriges handelspolitik ger mig anledning tro att den motionen kommer att accepteras. Dess syfte är ju just att nå den enighet som regeringen säger sig vilja ha.

Herr talman! Låt mig summera vilka åtgärder som vi nu omgående bör vidta för att stärka vårt näringslivs ställning.

För det första: vi måste se till att begränsa statsutgifterna, att få grepp över deras expansion och driva en sträng hushållning. För det andra: vi måste få till stånd en begränsning av beskattningen, både den som i första hand drabbar fysiska personer men som i andra hand slår ut i kostnader för företagen, och den som direkt drabbar näringslivet. Jag tänker på en sådan sak som omsättningsskatten på maskiner och inventarier eller på industriens förbrukningsvaror och jag tänker speciellt på elskatten. För det tredje: vi måste få till stånd det samarbete mellan de demokratiska partierna som läget ofrånkomligen kräver.

Nu säger kanske någon: Vad Cassel här står och talar om är ju högerpolitik. Javisst, det är högerpolitik. Läget är enligt min mening sådant att vi inte har råd, inte har möjlighet att föra nägonting annat än en högerpolitik. Vad jag här har talat om är vårt alternativ. Jag skulle vilja fråga om regeringen har något annat alternativ och i så fall vilket.

Herr HAGNELL (s):

Herr talman! Jag ber att få instämma med den föregående talaren i att läget är allvarligt. Det är så allvarligt att vi inte har råd att föra högerpolitik. Det

har man gjort i England, och det har blivit alltför dyrt där. Vi bör nog därför föra en annan politik än en högerpolitik.

Det visar sig också i andra avseenden hur felaktigt högerpolitiken är upplagd. Vi behöver inte gå utanför våra gränser för att finna det. Här har högern under en följd av år propagerat för att vi skulle söka fullt medlemskap i EEC. Det var ett livsvillkor för vårt näringsliv att vi anslöt oss på det sättet. När nu livsvillkoret inte är uppfyllt, är det slut med livet eller var det ett fel i propagandan? Tyvärr har högerledningen gjort sig skyldig till alltför många misstag under de senaste åren, inte bara de i den ledning som blivit landshövdingar utan även de som står på tillväxt.

Vad säger högern i broschyren som heter »Ja till Europa»? Där säger man: att välja Europa är att välja en demokratisk livsform. Emellertid har ju den demokratiska livsformen och det demokratiska samarbetet inom EEC givit president de Gaulle rätt att uppträda på det sätt han har gjort under den senaste tiden. Herr Heckscher sade i dag att de Gaulle letts av maktpolitiska begär och inte handelspolitiska. Men han har ju med den utformning som EEC har möjlighet att driva sin vilja igenom i den organisationen, som ju skulle vara en sådan demokratisk livsform, vilken vi med glädje skulle ansluta oss till.

Det var just det politiska och militära innehållet i EEC som gjorde det nödvändigt för oss att mycket noggrant studera vilken grad av associering vi skulle eftersträva. Men sådana detaljbekymmer fanns inte hos högerpartiets ledning. Där var man klart och enkelt införstådd med vad som behövde göras: man skulle ha fullt medlemskap. Herr Hedlund har i dag förklarat att det räcker inte ens att lägga det på hyllan, vi får lägga bort det helt och hållet. Jag tror att han har rätt i det. Det vore glädjande om högerpartiet nu efter ett

Handelspolitisk debatt

par års missriktad propaganda hade insett det.

Herr Hermansson från kommunisterna anförde i sitt första inlägg på sitt försynta sätt en del citat, däribland ett av Hallstein, där han jämställde EEC med en trestegsraketer: en tullunion, som leder till en ekonomisk union, som i sin tur leder till en politisk union. Herr Hermansson framförde sina invändningar på ett så försynt sätt att man nästan glömde bort att han själv inte har något emot trestegsraketer och politisk union — fast naturligtvis, på annat håll.

Emellertid tror jag att ingen av dessa trestegsraketer passar ihop med den svenska neutralitetspolitiken. Det var en felbedömning av högerpartiets ledning. För ett par år sedan kunde man kanske inte föreställa sig att det så snart skulle visa sig att man felbedömt situationen. EEC är ingen demokratisk livsform, och det är heller inget livsvillkor för vårt näringsliv att vi kommer med i EEC, ty hur skulle i så fall situationen vara i dag, när vi inte kan komma med där, allra minst i den form som högern sagt vara den lämpliga?

Det är ingen tillfällig omsvängning som skett nu i de dominerande länderna inom EEC. De Gaulle har länge fört en sådan politik, säger högerledaren i dag. Det är en konsekvent gaullistisk politik. Varför framhöll inte högerledningen dessa komplikationer när vi diskuterade frågorna för ett par år sedan? Då var det bara att enkelt och entydigt »säga ja till Europa»!

Men det är inte bara Frankrike det gäller nu utan även Tyskland. I Tyskland, säger herr Ohlin i dag, har Adenauer förklarat att han ogillar att få in socialdemokratiska länder i EEC-samarbetet. Skulle verkligen ländernas inrikespolitik vara ett avgörande hinder för ett handelssamarbete? Knappast! För ett handelssamarbete kan inte olika former av demokratisk politik betyda något. Är det däremot fråga om att föra

försvarspolitik spelar detta stor roll. När herr Adenauer, enligt herr Ohlin, var kritisk mot socialdemokratiska länder var han det alltså av den anledningen att han med dem inte kunde bedriva samma politiska samarbete som han kunde göra med andra länder. Sålunda var det inte fråga om uteslutande ett handelssamarbete, såsom högern ville göra gällande. Högerledningen förklarade nämligen ordagrant i sin broschyr »Ja till Europa» följande: »Genom att binda oss vid ekonomisk samverkan binder vi oss inte vid andra förpliktelser än dem som uttryckligen står i fördraget.» Detta stämmer inte med verkligheten. Det måtte vara litet förargligt för högerpartiet att i dag behöva konstatera, att såväl Frankrikes som Tysklands ledande män haft en helt annan uppfattning om EEC:s politik än den som högerpartiets ledning försökt propagandera för inför de svenska väljarna. Hur skall väljarna efter detta kunna lita på högern? Men låt oss lämna den detaljen åt dess öde.

I dagens situation är det väl inget annat att göra än att följa de riktlinjer som regeringsdeklarationen anvisar: att stärka EFTA-samarbetet, att vidga samarbetet inom ramen för OECD och att hoppas att vi inom GATT:s ram i samverkan med amerikanerna och engelsmännen skall kunna få EEC-gruppen att gå in för en mera lågtullbetonad politik än den som denna grupp nu för.

Men vi skall inte räkna med några resultat den vägen förrän i slutet av 1960-talet. Det är också en medveten politik från EEC:s sida att förskjuta liberaliseringstendenserna på den internationella tullpolitikens område så pass länge, att EEC-staterna hinner konsolidera och stärka sin egen ställning på hemmamarknaden så, att när de sedan öppnar gränserna det skall bli svårt för utanför stående länder att komma in i EEC och där finna utrymme för sina exportvaror. Utvecklingen i det avseendet beror naturligtvis i hög grad

Handelspolitisk debatt

på konjunkturerna. Går konjunkturerna uppåt kan vi hoppas på större förståelse för våra problem. Skärps konjunkturläget skall vi vara på det klara med att det kan bli svårt att uppnå tullåttnader. Klimatet kommer att bli hårdare i handelsförbindelserna, om konjunkturerna försämras.

Nu kan vi inte göra annat på det utrikeshandelsekonomiska området än stärka de maktgrupper till vilka vi hör och som är intresserade av att sänka tullarna så fort som möjligt. På det inrikespolitiska området tror jag det kan vara lämpligt att låta någon skatteutredning se över bland annat vår omsättningsskatt. Och varför? Jo, därför att den är utformad på sådant sätt, att när nu EEC håller på att bygga upp sin gemensamma tullmur kommer våra varor att i fortsättningen bli belastade inte bara med högre tull på den tyska marknaden utan också med omsättningsskatten i det landet, precis som våra varor blir belastade med omsättningsskatt i Frankrike.

Det finns möjligheter att låta vår omsättningsskatt ändra karaktär en aning och ge den samma uppbyggnad som den har i Frankrike. Den tyska omsättningsskatten håller också på att anpassa sig till en sådan utveckling, tycks det. Om vi utformar omsättningsskatten på samma sätt som fransmännen, slipper vi att få våra exportvaror belastade med dubbel omsättningsskatt. Det kan vara skäl i att ha ett något smidigare system än för närvarande, ett system som gör det möjligt att dra bort omsättningsskatten vid export och lägga på den vid import. Vi skulle då få en ömsesidig tillämpning av ett system liknande det franska. Skattebelastningen blir då annorlunda än nu, när fransmännen lägger på våra exportvaror en extra omsättningsskatt och drar av den från sina exportvaror utan att vi här i landet kompenserar vår egen export för omsättningsskatt. Jag anser att det är lämpligt att vi försöker anpassa oss

till utvecklingen i utlandet, vare sig vi har att göra med EEC som associerade eller inte.

I övrigt får vi försöka lunka vidare på den väg som vi har gått och stärka näringslivet, som är ett verktyg med vilket vi vill skapa så goda levnadsbetingelser och sociala förhållanden som möjligt i samhället.

Att produktionsökningen inom industrien inte var lika hög förra året som tidigare får vi också finna oss i. Vi skall inte vänta oss en jämn utveckling. Vi får räkna med förändringar uppåt och nedåt kring de 4 procent, som har angivits. Det är för tidigt att som några talare här påstå att vi från svensk sida inte kan följa OECD-projektet på denna punkt. Man räknar med en 4-procentig genomsnittlig stegring under 1960-talet. Detta årtionde är icke slut. Det kan gott uppfylla förhoppningarna om 4 procent årlig genomsnittlig produktionsökning.

Det går inte, herr Cassel, att föra den inskränkta snålhetens politik, vilken icke leder till en expansion inom näringslivet, som den engelska konservativa regimen har fört. Vi måste därför också i fortsättningen bedriva en socialdemokratisk ekonomisk politik här i landet.

Herr CASSEL (h) kort gemmäle:

Herr talman! Jag skall inte gå på djupet i denna fråga, ty något speciellt ansvar för vad de Gaulle gör kan inte det svenska högerpartiet ta.

Jag förstår att herr Hagnell inte har kunnat låta bli att börja tala om de meningsskiljaktigheter som förekommit om den form av anslutning till den gemensamma marknaden som vi skulle söka, men jag skall inte följa hans exempel. Vi har förebrått socialdemokraterna att de på sin tid — jag understryker orden på sin tid — var litet kyliga och negativa, och de har förebrått oss att vi visat en ohämmad entusiasm för integrationen på den europeiska marknaden. I

Handelspolitisk debatt

dag föreligger en fullständigt ny situation, som ingen av oss kunde förutse.

Vi har förklarat att vi är överens med handelsministern och med regeringen om hur förhandlingarna skall läggas upp och hur man i fortsättningen skall agera. Jag tycker att det vore mera av stora linjer i handlandet, om vi alla utgick från denna enhet och försökte bygga under den, och om vi verkligen samlade oss till ett gemensamt grepp om våra möjligheter till samarbete med marknaden ute i Europa och även enades om hur vi skall så se om vårt hus att vi får full konkurrenskraft och möjlighet till en stark exportdrive.

Till sist vill jag konstatera att det är egendomligt att socialdemokraterna har så mycket lättare att komma överens med de konservativa på andra sidan Nordsjön.

Herr HAGNELL (s) kort genmäle:

Herr talman! Det förefaller inte att vara så lätt för konservativa och socialdemokrater att enas i England heller. De driver valpropaganda mot varandra, och de har olika politiska handlingslinjer som de försöker följa. Inte heller i Tyskland är det särskilt lätt — som herr Ohlin i dag har bevisat — att få samarbete mellan de konservativa och socialdemokraterna. Jag förstår inte riktigt varifrån herr Cassel har fått den uppfattningen.

Det är en helt ny situation i dag, säger herr Cassel, och vi skall glömma bort att högern var entusiastisk och ville ha fullt medlemskap, medan socialdemokraterna var mera kyliga. Ja, det kan vara bra att glömma saker och ting, särskilt när det inte är mer än ett och ett halvt år till nästa val, men det skadar heller inte — när högern har agiterat så entusiastiskt i flera år — att erinra om att det inte fanns någon realitet bakom denna entusiasm. Det var inte ett demokratiskt Europa, det var inte fråga om att vi bara skulle binda oss för ekonomisk samverkan och ingen-

ting annat. Det har blivit uppenbart nu. Men när vi avslutar den gamla fasen är det inte oberättigat att åtminstone erinra om den felbedömning som högerledningen gjort. Jag håller med om att det nu är en ny situation och att vi inte skall gräva i det gamla, men eftersom vi hade en avslutande debatt om dessa frågor är det lämpligt, när vi fortsätter med spörsmålet, att knyta an till vad som varit.

Den nya situationen skulle fordra enhet, stora linjer och ett gemensamt grepp. Här finns, tror jag, stor förståelse från näringslivet folk, som det brukar heta, för den linje som socialdemokraterna drivit med fackligt stöd. Den oro som högerns partiledningspropaganda skapade för några år sedan finns inte längre kvar. Nu finns det utrymme för ett fortsatt, gemensamt arbete på att stärka vårt lands näringsliv och därmed skapa hyggliga levnadsförhållanden för Sveriges invånare.

Herr CASSEL (h) kort genmäle:

Herr talman! Alla utom herr Hagnell förstod väl, att jag syftade på samarbetet mellan de svenska socialdemokraterna och de konservativa i England.

Herr HAGNELL (s) kort genmäle:

Herr talman! Det samarbetet är ännu mindre utvecklat än samarbetet här.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Jag skall ta upp en passus i regeringsdeklarationen, som jag tror är av fundamental betydelse för riksdagens behandling av de handelspolitiska frågorna och som vi några gånger tagit upp i konstitutionsutskottet.

Handelsminister Lange betonade mycket starkt i sitt anförande här i dag, att det å ena sidan är mycket viktigt att följa tullarnas utveckling men försökte å andra sidan bagatellisera tullpolitikens betydelse. Han underströk emellertid — och detta står i regeringsdeklarationen — att det är mycket viktigt att

Handelspolitisk debatt

riksdagen informeras i dessa stycken. Om man läser den aktsamling som vi fick på våra bord för två, tre dagar sedan, finner vi där ett tal av handelsminister Lange i första kammaren den 23 januari 1962. Det kunde vara intressant för herr Hagnell att läsa detta, eftersom han sade att denna fråga var så enkel. Handelsminister Lange sade, att när det gällde vår anslutning till EEC och den europeiska marknaden har vi ansett, att det är obehövt att göra några statistiska utredningar. Sedan tilllägger han, som var och en kan läsa i denna bok, att det är fråga om truismer, och man behöver inte säga några truismer.

Det är, herr Hagnell, Sveriges handelsminister som säger detta. Herr Hagnell påstår utan vidare, att högern har fel. Hade herr Lange också fel, när han den 23 januari förra året sade ifrån, att det inte tycks behövas några statistiska utredningar för att det skall framstå som klart, att de är av uppenbar betydelse för vårt land, att vi kommer med i den europeiska marknaden och att det inte blir en splittring på den punkten. Jag fick av herr Hagnells anförande den uppfattningen, att det var ganska likgiltigt om vi kommer med eller inte. Detta är en klar motsättning, herr Hagnell, till innehållet i herr Langes anförande, som jag återopade. Det skulle vara mycket intressant att höra herr Hagnells uppfattning på denna punkt.

Men det är också så i denna kammare, att om man inte sitter i utrikesnämnden eller tillhör den lilla elit — om man får kalla den så — som får informationer i dessa stycken, blir man mer eller mindre utan upplysningar. För övrigt har jag gjort anmärkning i konstitutionsutskottet och fick då stöd av herr Boheman i första kammaren som känner till dessa frågor, att då det gäller ryssavtalet — det skulle varit intressant att höra vad herr Hermansson sagt om detta — har vi inte fått en klar redogörelse i denna kammare för hur detta

avtal utvecklats. Alla de förpliktelser i fråga om försäkringsfrågor o. s. v. enligt ryssavtalet är en sak som ingående debatterats här för tre år sedan i samband med konstitutionsutskottets utlåtande. Hur många i denna kammare vet egentligen vad som har skett därvidlag? Hur många kan uttala sig om huruvida Sovjet följt ryssavtalet och förpliktelserna gentemot de svenska försäkringsbolagen? Vem vet vidare något närmare beträffande den tullpolitik som dock kan bli så avgörande?

Alla är vi överens. Även herr Lange och herr Elander. Jag hörde statsministern i första kammaren i ett anförande som var mycket klarare än regeringsdeklarationen, säga ifrån på ett helt annat vis än i denna regeringsdeklaration, som ju undviker vissa problem och som till och med i ett betydelsefullt avseende helt utelämnar OECD, såsom här påpekats. Statsminister Erlander sade vid detta tillfälle, att det är viktigt att vi får en europeisk enhet. Herr Hagnell ironiserade över att högern hade sagt ja till Europa. Menar herr Hagnell, att ja till Europa inte skulle vara någonting som vi alla är överens om? Ja till Europa är väl inte någonting, som innebär nej till de andra världsdelarna. Vi är väl alla överens om att de Gaulles nej var mycket olyckligt. Herr Hallstein, som citerats, ansåg att det var olyckligt. Belgiens och Nederländernas delegater har uttalat samma mening. Jag skulle tro att stora kretsar i Tyskland, i varje fall inom det socialdemokratiska partiet liksom även Erhard, anser de Gaulles nej vara olyckligt. Det är möjligt, att Adenauer har en annan uppfattning, även om det inte är klart.

Vad var det för fel i högerns slogan om »Ja till Europa»? Den tillkom ju i känslan av att vi, för att bevara denna världsdel från upprepade kriser, måste bygga ut också det ekonomiska samarbetet, det samarbete som utgör grundvalen för den liberalisering av tullpolitiken som vi anser är av största vikt för att vi

Handelspolitisk debatt

skall få fred. Vi vet väl alla, att USA:s protektionistiska politik har varit utomordentligt skadlig för utvecklingen. Det är klart, att kan vi här i Europa åstadkomma en liberalisering, måste detta också ha sin betydelse för den amerikanska tullpolitiken som vi i väsentliga avseenden anser förkastlig. Herr Hagnell, man skall vara väldigt försiktig när man spår, inte minst när det gäller handelspolitiken.

Denna debatt har tidigare förts på ett högt plan, men alla partier har väl gjort sina misstag i det förgångna. Dock kände vi väl alla att avslaget till England var en besvikelse för hela EFTA. Jag har tolkat de statsrådsuttalanden som gjorts i denna debatt på det sättet, att det för Europa vore av värde med en associering av EFTA till EEC eller tvärtom och därmed en europeisk enhet, som skulle påskynda den liberalisering av tullsatserna, som också ur demokratisk synpunkt vore av största värde.

Herr HAGNELL (s):

Herr talman! Herr Braconier frågade, vad det är för fel på högerpartiets slogan »Ja till Europa». Han kanske kan få svar på det, om han frågar herr Cassel, som tyckte att vi nu borde glömma det skedet.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Herr Cassel får svara för sig själv. Men det är väl klart att vi nu skall glömma det skedet, eftersom vi då byggde på förhoppningen att Belgiens och Nederländernas ståndpunkt — inte de Gaulles — skulle vinna gehör, när det gällde frågan om EEC och England. Jag medger att utgången där var en besvikelse.

Men vi kan väl också hoppas att Frankrike en dag framdeles ändrar ståndpunkt i sådana frågor, där de Gaulle nu sätter likhetstecken mellan sin egen uppfattning och hela Frankrikes

4 — *Andra kammarens protokoll 1963. Nr 10*

och att landet då följer de övriga EEC-länderna.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 2

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 54, angående anslag för en dyrortsundersökning m. m.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 58, angående övergång till högertrafik, hänvisades propositionen, såvitt avsåg medelsanvisning, till statsutskottet och i övrigt till behandling av lagutskottet.

Vidare föredrogs var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid

till bevillningsutskottet propositionen nr 59, med förslag till förordning om trafikomläggningsskatt;

till jordbruksutskottet propositionen nr 61, om utvidgning av Gotska Sandöns nationalpark;

till statsutskottet propositionerna:

nr 66, angående anslag för budgetåret 1963/64 till bidrag till byggnadsarbeten m. m. inom skolväsendet, och

nr 67, angående fortsatt disposition av vissa äldre anslag, avseende ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

till jordbruksutskottet propositionen nr 71, angående riktlinjer och organisation för naturvårdsverksamheten, m. m.; samt

till bevillningsutskottet propositionen nr 73, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 6 § förordningen den 23 november 1956 (nr 545) angående omsättningsskatt å motorfordon i vissa fall, m. m.

§ 3

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet en vid utskottets anmälan jämligt § 21 riksdagsstadgan fogad, å bordet

Jäv för kommunala förtroendemän

vilande framställning från fullmäktige i riksbanken angående återbetalning till statsverket av till avbetalningslånefonden anvisade medel.

§ 4

Föredrogs var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet motionerna nr 725 och 726; samt

till behandling av lagutskott motionerna nr 727—729.

Vid föredragning av den å bordet vilande motionen nr 730, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 58, angående övergång till högertrafik, hänvisades motionen, såvitt avsåg medelsanvisning, till statsutskottet och i övrigt till behandling av lagutskott.

§ 5

Föredrogs den av herr *Johansson* i Öckerö vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till hans excellens herr ministern för utrikes ärendena angående räkfisket i norra Skagerack.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 6

Föredrogs den av fru *Eriksson* i Stockholm vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående möjligheterna för doktor Bertil Björklund att fullfölja sin cancerforskning i Sverige.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 7

Föredrogs den av herr *Wiklund* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr

statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående åtgärder för att förbättra sjukvårdsorganens beredskap vid akuta sjukdomsfall.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 8

Jäv för kommunala förtroendemän

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 2, i anledning av väckta motioner angående jäv för kommunala förtroendemän.

I de likalydande, till konstitutionsutskottet hänvisade motionerna nr 265 i första kammaren av herr *Arvidson* och herr *Per Petersson* och nr 317 i andra kammaren av herr *Hedin m. fl.* hemställdes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en utredning av de för kommunala förtroendemän gällande jävsbestämmelserna.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner I: 265 och II: 317 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Sveningsson*, *Isacson*, *Magnusson* i Tumhult och *Braconier*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till förevarande motioner måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en utredning av de för kommunala förtroendemän gällande jävsbestämmelserna.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **BRACONIER** (h):

Herr talman! Vi hade förra året en debatt i denna fråga, och därför kan jag nu fatta mig mycket kort.

De motsättningar som framkom vid debatten i fjol bestod framför allt i att utskottet ansåg att frågan om nya jävsbestämmelser var för tidigt väckt och att vi borde avvakta den kommande utvecklingen. Vi hade den gången pekat på några fall, där länsstyrelsen och

regeringsrätten varit oense om huruvida jäv förelåg eller inte.

Det är ju en omvittnad sak att den kommunala självstyrelsen har varit utsatt för vissa attacker. Det har också förts en livlig debatt om den. Därvid har man bl. a. pekat på att personer i fastighetsbolag sitter med i kommunalnämnder och där har ett visst inflytande över besluten. Det gäller personer som kan influera på de kommunala besluten även i sådana fall, där de själva har ekonomisk vinning av att besluten går i en viss riktning. Jag skall emellertid inte ta ställning till den frågan utan understryker bara hur angeläget det är för oss alla som slår vakt om den kommunala självstyrelsen att se till att undvika sådana strider. Självklart sitter det duktiga människor i många nämnder, men om de har makt att påverka besluten till sin egen fördel, så bidrar ju inte det till att stärka den kommunala självstyrelsen.

Reservanterna anser, att om vi får en utredning om jävsreglerna, så blir det därigenom fastslaget i vad mån större garantier kan skapas mot att personer som kan influeras av sina egna privata intressen får delta i kommunala beslut. Jag tror inte heller det är riktigt vad som står på sidan 5 i konstitutionsutskottets utlåtande, där utskottet skriver: »Enligt utskottets mening kan det dessutom förväntas, att fall av det slag motionärerna påtalat efter hand skall bli allt fåtaligare.»

Det är ett slags prognos utskottet där gör om de kommunala uppdragens framtida fördelning, men det är ju inte säkert att dessa uppdrag sprides i någon större utsträckning framdeles. Det är möjligt att så sker, men det kan också bli på ungefär samma sätt som nu. Och då får vi kanske dessa kompetensvisiter med länsstyrelsen och regeringsrätten, som det är allt skäl att försöka undvika.

Utskottet har här nöjt sig med en prognos, en profetia, men nog hade det

Jäv för kommunala förtroendemän

väl varit bättre att i god tid företa en utredning än att vänta till dess ett stort antal fall av missbruk redan har påtalats. Det kan ju inte vara till gagn för den kommunala självstyrelsen.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till den reservation som är avgiven till konstitutionsutskottets utlåtande nr 2.

Herr ANDERSSON i Linköping (s):

Herr talman! Eftersom samma motioner som det här gäller — eller i varje fall motioner med samma kläm — behandlades i fjol och reservanterna även då yrkade på en utredning, kan jag nu fatta mig kort.

Vi är självfallet alla överens om angelägenheten av att det skapas garantier för att de kommunala förtroendemännen inte gynnas otillbörligt som privatmän av uppdraget som kommunala förtroendemän. Respekten och förtroendet för den kommunala självstyrelsen skulle snabbt undergrävas, om sådana oarter fick breda ut sig. Men i motsats till herr Braconier tror jag inte att situationen i det fallet är så dålig. Det har ute i kommunerna gjorts vissa svartmålningar, men de har nog inte så mycket med verkligheten att skaffa.

De nu gällande jävsreglerna på det kommunala området har inte tillkommit på en slump. Det låg tvärtom mycket noggranna utredningar och överväganden bakom kommunallagskommitténs arbete som leddes av förre riksdagsmannen Erik Fast.

Det förslag som utredningen kom fram till godtogs av departementschefen och sedermera riksdagen. Jag tror det är mycket svårt att påstå, att erfarenheterna av dessa jävsregler är sådana att det är nödvändigt att företa någon förändring.

Nu säger herr Braconier, att bestämmelserna är så oklara att de ibland kan tolkas på olika sätt — ibland kan regeringsrätten inta en annan ståndpunkt än en länsstyrelse. Jag skulle vilja frå-

Jäv för kommunala förtroendemän

ga vad det är för bestämmelser i vårt komplicerade samhälle som inte vid något tillfälle kan tolkas olika. Det är väl över huvud taget inte möjligt att skriva en bestämmelse, som är så enkel och klar att man kan ta hänsyn till eller förutse varje situation som kan uppstå i den kommunala verksamheten.

I reservationen heter det också, att de nuvarande jävsreglerna inte ger fulllödiga garantier för oväld. Jag skulle nog gärna vilja se de jävsregler tillämpade på det kommunala området, som skulle ge en fullständig garanti för oväld. Om reservanternas har tillgång till några sådana regler, vore det värdefullt om de ville presentera dem.

Det är klart att det väl någon gång förekommer saker som inte är riktigt tilltalande. Det finns någonting som man kallar för delikatessjäv. Men de fallen är så få, att de inte motiverar att man försöker att genom en utredning komma fram till andra regler. Sådana fall får man nog försöka komma till rätta med på andra sätt, och jag tycker att publicisten herr Braconier i varje fall borde känna till ett sådant sätt.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Till utskottets ärade talesman vill jag säga, att det här inte är fråga om publicistik utan om juridik, och visst är det så, herr Andersson i Linköping, att det kan vara mycket svårt att skriva dessa regler. Vi hade ju inte behövt begära utredning om det i varje fråga hade funnits sådan överlägsen sakkunskap att man kunde säga att just så och så skall man skriva. Nu vet herr Andersson i Linköping mycket väl — vilket han förbisåg i sitt anförande — att departementschefen också var litet tveksam om hur reglerna skulle utformas.

Att vi tog upp denna fråga berodde inte på att vi ansåg att den kommunala

självstyrelsen försyndat sig särskilt i hög grad. Men det har varit några fall som väckt diskussion och där man har ansett att vederbörande kommunala förtroendemän varit jäviga. Utskottet ansåg — vilket inte herr Andersson i Linköping tog upp i sin argumentering — att dessa fall blir fåtaligare i framtiden. Vad bygger utskottet denna åsikt på? Det är ju ändå konstitutionsutskottet som här skall resonera juridiskt och bindande ur kommunalrättslig synpunkt.

Vår främste expert på kommunalrättsliga frågor Halvar Sundberg — även om F. J. Kaijser kanske nu gör honom äran stridig — säger att det är viktigt att man här så mycket som möjligt försöker få stringenta regler.

Det är klart, som herr Andersson i Linköping säger, att man får ingenting som är fullkomligt. Nej, om reglerna vore fullkomliga skulle vi inte ha haft några utredningar i andra frågor heller som är juridiskt tveksamma och som vållar strid.

Vi påtalade i fjolårets motion striderna mellan länsstyrelser och regeringsrätten. Herr Andersson i Linköping kan väl inte bestrida, att länsstyrelserna har juridiskt kompetenta personer, mer kompetenta än både herr Andersson i Linköping och jag. Det är olustigt att juristerna har delade meningar när det gäller någonting så centralt som objektiviteten i kommunala nämnders beslut. Jag skulle ge herr Andersson i Linköping rätt, om den förmodan utskottet gör vore riktig, men jag är inte säker på det. Jag tror att vi kommer att få många olustiga debatter om dessa ting.

Med anledning av herr Anderssons i Linköping senaste yttrande vill jag säga, att just som tidningsman har jag blivit mycket illa berörd av att man från vissa håll kunnat göra dessa attacker mot den kommunala självstyrelsen. Vi som är demokrater håller på denna kommunala självstyrelse, och vi vill ha

regler som är lika bindande för alla partier. Vi vill inte att man skall kunna misstänkliggöra de kommunala besluten, utan vi vill slå vakt om de lokala enheternas självbestämmanderätt.

Herr ANDERSSON i Linköping (s):

Herr talman! Att regeringsrätten ändrat på ett länsstyrelsebeslut är väl ingenting märkligt i och för sig. Om inte det skulle förekomma, varför skulle beslut av denna karaktär kunna föras vidare till regeringsrätten? Det är väl i stället så, att vi haft ungefär tio rättsfall på detta område sedan 1955, när de nuvarande bestämmelserna infördes, och regeringsrätten har endast i några få fall ändrat på länsstyrelsens bedömning. Om man på varje område där regeringsrätten ändrar den tolkning som länsstyrelsen eller någon tidigare instans har gjort skulle kräva en utredning om ny lagstiftning, då finge vi utreda praktiskt hela den svenska lagstiftningen år efter år.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Herr SVENNING (s):

Herr talman! Jag har med stort intresse lyssnat på denna debatt, framför allt därför att jag sympatiserar med uppfattningen att man icke i kommunala nämnder bör placera sådana som har personligt intresse av vissa ärenden.

Jag är emellertid något överraskad över att herr Braconier för fram denna fråga. I vår stad sitter det nämligen i byggnadsnämnden två byggmästare för de största byggnadsföretagen i staden, och i fastighetsnämnden, som behandlar så grannliga ting som tomtfrågor m. m., sitter också två byggmästare från stadens största byggföretag.

Dessa representerar högerpartiet. Det har i Malmö pågått en debatt om detta förhållande. Det hade varit möjligt för högern att göra en rättelse på denna

Jäv för kommunala förtroendemän

punkt. Jag hade väntat mig en sådan rättelse, och det är därför ganska märkligt att herr Braconier tar upp frågan på detta sätt — man sitter ju så att säga i glashus!

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Herr Svenning vet mycket väl att det är mer än tio år sedan jag lämnade den stadsfullmäktigeförsamling som jag då hade tillhört i tio år. Nu sitter jag i riksdagen och i konstitutionsutskottet, och vi har ett av dettas utlåtanden under behandling. Jag sitter verkligen inte i glashus om jag tar upp denna fråga, även om den skulle drabba högerpartiet i Malmö stad. Vad jag begär är en utredning just för att få klarhet i vilka regler som skall gälla i sådana fall. Detta problem förekommer kanske även i andra kommuner och med representanter för andra partier.

Jag måste säga till herr Svenning att jag ofta har gått efter min egen linje. Jag ser inte till om detta drabbar den ene eller den andre. Sitter jag som ledamot i konstitutionsutskottet, söker jag se objektivt på de frågor som där behandlas. Det är herr Svenning som sitter i glashus, när han här riktar en anmärkning mot en ledamot av konstitutionsutskottet för att denne sökt tillämpa detta objektiva betraktelsesätt. Detta har icke någonting med Malmö stad att göra.

Herr SVENNING (s):

Herr talman! Om nu herr Braconier inte sitter kvar i Malmö stadsfullmäktige, så sitter dock herr Palm där, och han har varit motionär i denna fråga. Han borde alltså kunna få en ändring till stånd i sitt parti.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Nu blir det en mycket intressant principdiskussion. Herr Svenning insinuerar, att därför att jag har en partikamrat som motionär skulle jag inte ge uttryck för min uppfattning i

Slopande av kyrkofullmäktigeinstitutionen

konstitutionsutskottet. Det hade verkligen varit att handla mot objektiviteten!

Herr LARSSON i Luttra (cp):

Herr talman! Bestämmelserna angående jäv för kommunala förtroendeman infördes som bekant i kommunallagen år 1953. Även dessförinnan iaktogs väl jävsbestämmelser utan att det fanns något direkt stöd i lagen. Erfarenheterna säger oss väl att dessa jävsbestämmelser, sedan de infördes, har fungerat väl, och ett uttryck härför är att det varit så få besvärsmål.

Här har uppstått en intressant diskussion rörande förhållandena i Malmö. Jävsreglerna säger ju ingenting om vilka som skall sitta i styrelser och nämnder utan bara om de ärenden i vilka en ledamot av fullmäktige, styrelse eller nämnd är jävig. Det är något som vi skall ha för ögonen under diskussionen.

För att man skall göra ändringar i en lagstiftning som är så relativt ny som den här ifrågavarande anser jag att det krävs, att erfarenheterna från tillämpningen av lagen ger vid handen att det finns anledning företa en ändring. I detta fall finns, tycker jag, inte någon anledning att vidtaga ändring i de gällande reglerna.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen av herr Sveningsson m. fl.; och biföll kammarerna utskottets hemställan.

§ 9

Slopande av kyrkofullmäktigeinstitutionen

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 3, i anledning av väckta motioner om slopande av kyrkofullmäktigeinstitutionen.

I de likalydande, till konstitutionsutskottet hänvisade motionerna nr 97 i första kammaren av herrar *Adolfsson*

och *Lager* och nr 114 i andra kammaren av herr *Holmberg m. fl.*, hade föreslagits, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om sådant förslag snarast, att kyrkofullmäktigeinstitutionen komme att slopas och dess uppgifter överföras till stads- och kommunalfullmäktige.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner I:97 och II:114 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Utskottet har utförligt redogjort för att det under hundra år har funnits ett påtagligt intresse bland riksdagsledamöter för att lägga beslutanderätten även i kyrkliga frågor hos den vanliga kommunalförvaltningen. Det har också gjorts vissa reformer i denna riktning, så att exempelvis kyrkliga organ inte längre har något att göra med skolväsendet och så att även vissa andra ärenden som de kyrkliga organen handhaft har överflyttats på den vanliga kommunalförvaltningen.

Särskilt under de senaste trettio åren har det emellertid hopats allt fler argument för meningen att det inte behövs några särskilda kommunala organ för behandling av kyrkliga ärenden. Till allt annat har också kommit den omständigheten att valdeltagandet vid kyrkofullmäktigevalen har minskat år efter år på ett sådant sätt, att dessa närmast har kommit att framstå som en parodi på den kommunala självstyrelsen.

Utskottet har inte heller i sak gjort några invändningar mot vad årets motionärer och många tidigare har anfört. Tvärtom innebär hänvisningen till flera tidigare utskottsutlåtanden och riksdagsbeslut egentligen ett erkännande av att mycket i detta sammanhang är skevt och inte stämmer med vanliga anspråk på en demokratisk ordning.

Slopande av kyrkofullmäktigeinstitutionen

Utskottet hävdar emellertid att det inte behövs några riksdagsinitiativ för att vi så småningom skall få ta ställning till utredning och regeringsförslag även på denna punkt. Det är utredningen kyrka—stat som skall ordna detta, får vi veta. Men denna utfästelse är såvitt jag kan förstå minst sagt osäker, och utskottet har också givit den en ganska suddig formulering. Orsaken till detta är väl att inte heller utskottet har kunnat finna något bestämt besked på denna punkt i vederbörande statsråds utredningsdirektiv. Det enda som möjligen kan ge stöd för förhoppningen att utredningen kommer att ta sig an den fråga om vilken vi har motionerat är en förmodan i ett utlåtande från konstitutionsutskottet, till vilket man hänvisar, att utredningen inte »lär kunna undgå» att ta upp detta spörsmål.

Jag vill emellertid också ifrågasätta om det finns några skäl för att vänta på den reform som vi har föreslagit ända till dess att hela frågan om förhållandet mellan kyrka och stat blivit mogen för beslut. Även med den vanliga utredningslunken skulle det dröja många år innan vi kommer fram till något beslut, och beträffande utredningen kyrka—stat har konstitutionsutskottet uttryckligen i ett uttalande som åberopas i direktiven förutsatt att det måste bli fråga om ett osedvanligt långt dröjsmål!

Jag kan inte inse varför det måste dröja så länge med en organisatorisk reform, som i och för sig inte behöver kopplas ihop med principfrågan om vi skall ha statskyrka eller inte.

Vårt förslag innebär inte någon förändring på den punkten — det handlar bara om en organisatorisk förändring av den lokala beslutanderätten i kyrkliga frågor.

Däremot skulle vi få en bättre — och enligt vår mening mera demokratisk — ordning inom den kommunala förvaltningen, om allt som innefattas i de lokala organens kompetens samla-

des under en hatt. Det finns inte större anledning att ha särskilda kommunala organ med egen uttaxeringsrätt för kyrkliga ärenden än att ha motsvarande ordning exempelvis för skolärenden.

Många exempel kan också anföras på att riksdagen inte har ansett det finnas något hinder att genomföra partiella reformer som i och för sig kunde anses höra till utredningsuppdrag i större sammanhang. Så har skett även i kyrkliga frågor *efter* det att riksdagen beställde utredningen av hela problemet om kyrkans förhållande till staten. Sedan dess har vi t. ex. fått en så genomgripande organisatorisk förändring som den nya lagen om församlingsstyrelse.

Hade konstitutionsutskottet strikt hållit fast vid den princip som man nu försöker rida på hade det över huvud taget inte kunnat bli några reformer som berör kyrkan från riksdagsbeslutet 1956 fram till den ovissa tidpunkt när det blir klart med utredning, remisser och regeringsförslag rörande hela frågan om förhållandet mellan stat och kyrka. Detta har emellertid *inte* varit riksdagens ståndpunkt tidigare vid behandlingen av partiella reformer och borde inte heller vara det i den här frågan.

Herr talman! Jag hemställer om bifall till motion II: 114.

Herr ANDERSSON i Linköping (s):

Herr talman! Jag tror att det ur många synpunkter är önskvärt att den utredning som pågår om förhållandet mellan stat och kyrka avslutas inom rimlig tid. Blir så fallet talar mycket för att vi får endast ett kyrkofullmäktigeval ytterligare innan statsmakterna blir i tillfälle att ta ståndpunkt till frågan om vi skall ha statskyrka i fortsättningen eller inte.

Under sådana förhållanden är det rätt naturligt att frågan om kyrkofullmäktigeinstitutionen får vila till dess

Slopande av kyrkofullmäktigeinstitutionen

att det betydligt större spörsmålet tas upp, i all synnerhet som den nu gällande församlingsstyrelselagen är av så förskt datum att den gällt bara under två—tre månaders tid.

Om resultatet av alla överväganden beträffande förhållandet mellan stat och kyrka leder fram till en friare ordning, blir den här frågan inte längre ett aktuellt spörsmål, och det är anledningen till att utskottet — jag skulle tro att alla meningar där finns representerade både när det gäller statskyrkosystemet och kyrkofullmäktigeinstitutionen — har avstått från att vid denna tidpunkt ta upp en diskussion om hur man bör förfara under en kort övergångstid.

Det är riktigt som herr Holmberg säger att även om en fråga är under utredning, så kan man under tiden göra vissa partiella reformer. Det har skett även på kyrkans område men frågan är, om man bör ge sig på reformer av mer grundläggande och principiell betydelse. Det är nog inte praxis i den svenska riksdagen att man förfar på det sättet.

Den enighet som finns inom konstitutionsutskottet är inte en enighet i sak, utan enigheten inskränker sig till uppfattningen att man bör skjuta på behandlingen av denna fråga till dess det stora frågekomplexet om förhållandet mellan stat och kyrka står inför sin lösning.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till konstitutionsutskottets förslag.

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Av de skäl som jag tidigare anfört tycker jag att det finns anledning att sätta frågetecken för förhoppningarna om att vi inom rimlig tid skall få se ett resultat av utredningens arbete. Allt talar tvärtom för att det kommer att ta mycket lång tid.

Jag kan inte heller godkänna herr Anderssons i Linköping rubriksättning

på detta ärende som en principiellt mycket viktig fråga. Jag hävdar att det är en praktiskt-organisatorisk fråga om var man skall lägga den lokala beslutanderätten i fråga om kyrkliga ärenden. Det kan inte betecknas som en sådan principiell angelägenhet, för vars lösning man måste avvakta hela utredningen om den mycket viktiga principiella frågan om vi skall ha en statskyrka eller inte.

Men om herr Andersson nu vidhåller sin uppfattning att ingenting bör få ändras i de kommunala författningar som berör kyrkan innan utredningens förslag föreligger, är det väl mycket svårt att rubba honom ur den uppfattningen, och jag tänker inte göra något mer försök på den punkten.

Jag tycker inte att utskottet intagit en saklig ståndpunkt och inte heller att utskottet varit konsekvent, om man jämför detta utlåtande med andra utlåtanden från konstitutionsutskottet.

Vad det gäller konsekvensen skall jag passa på att ställa en fråga om en aktuell parallell till vårt förslag. På kyrkligt håll finns det som bekant inte alls någon förståelse för att man skall avstå från viktiga organisatoriska förändringar på det kyrkliga området till dess principutredning är klar. Tvärtom gör man framför allt från prästernas sida mycket energiska försök att åstadkomma bl. a. den mycket betydande förändringen som ett införande av stiftsting skulle innebära. På den punkten har man under många år — inte minst efter det att riksdagen beställde utredningen om hela det kyrkliga problemet — från prästernas sida fört en mycket energisk kampanj för införandet av stiftsting.

Vill utskottets talesman avge den förklaringen att prästerna i konsekvens med vad som skrivits i detta utlåtande bör upphöra med sitt stiftstingsprojekt till dess utredningen är klar? Eller är det bara vi som har en annan mening som skall ge oss till tåls?

Slopande av kyrkofullmäktigeinstitutionen

Herr ANDERSSON i Linköping (s):

Herr talman! Den dag frågan om stiftsting kommer upp i riksdagen och i konstitutionsutskottet skall jag ge klart besked om hur jag ser på den saken. I dag har jag ingen anledning att närmare gå in på den frågan.

Jag begärde ordet för att bemöta herr Holmbergs resonemang om denna frågas principiella betydelse. Det är naturligtvis förståeligt, att herr Holmberg inte betraktar detta som en principiell fråga, och jag kan erkänna att inte heller jag betraktar det som en principiell fråga, huruvida vi skall ha kvar kyrkofullmäktigeinstitutionen eller inte. Men det finns en annan part som betraktar det som en i högsta grad principiell fråga.

Har vi haft kyrkofullmäktigeinstitutionen under så pass lång tid som varit fallet, tycker jag att vi bör kunna »stå ut» med ett enda kyrkofullmäktigeval till, nämligen år 1966, innan frågan om den slutgiltiga regleringen av förhållandet mellan kyrka och stat har klarats av.

Herr SVENUNGSSON (h):

Herr talman! Herr Andersson i Linköping har korrekt redovisat att det fanns olika synpunkter på denna fråga i utskottet. Vi var i alla fall allesammans ense om att vi inte ville riva upp en lag som trädde i kraft för ungefär två månader sedan, och vi var också ense om att det var en principiell fråga som måste tas upp i samband med frågan om förhållandet mellan stat och kyrka. Därför blev vi också ense om klämmen.

Till herr Holmberg vill jag säga att stiftstingen är en helt frivillig institution som inte regleras i lag, och den frågan bör därför inte dras in i detta sammanhang.

Herr LARSSON i Luttra (cp):

Herr talman! Jag har begärt ordet egentligen bara för att stryka under vad

herr Svenungsson sade om att det finns skiljaktiga principiella uppfattningar i denna fråga. Den kyrkliga och den borgerliga kommunen har ju helt olika uppgifter, och redan ur den synpunkten synes det mig att förutsättningarna saknas för att lägga dem under samma fullmäktigeinstitution. De bör bevaras såsom olika enheter.

För övrigt finns det, herr talman, rent praktiska ting som gör det omöjligt att genomföra en sådan sammanslagning. Kommunernas och församlingarnas gränser sammanfaller sålunda inte, och en sådan reform som man avser skulle därför innebära en ny indelning på det kyrkliga området. En sådan finns det inte någon anledning att göra så kort tid efter det att vi har genomfört en ny pastoratsindelning.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Påståendet att de olika gränserna för kyrkliga och kommunala förvaltningsområden skulle omöjliggöra en ändring på det sätt som har föreslagits är väl att intaga en horribel ståndpunkt. Dessa gränser måste man väl kunna ändra på.

Vad sedan beträffar det som herr Svenungsson sade om stiftstingen, vill jag erinra om att det nu vidtages åtgärder för att bygga upp en apparat med sikte på den tidpunkt när man tror sig kunna rycka fram med förslag om stiftsting med uttaxeringsrätt. Detta är den uttryckligen angivna målsättningen. Redan nu finansieras stiftstingen med kommunala medel. Jag ville emellertid närmast höra konstitutionsutskottets mening huruvida man skall vara konsekvent vid dessa bedömningar: Anser man att sådana partiella reformer av organisatoriskt slag som vi har föreslagit bör anstå till dess att utredningen är klar om förhållandet mellan stat och kyrka, bör man då inte också tillhålla prästerna att intill dess

Ersättning till städerna för mistad tolag

avstå från de viktiga organisatoriska förändringar som de på sitt håll förbereder?

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 10

Föredrogs konstitutionsutskottets memorial nr 4, angående televisionsutskändningar av kamrarnas förhandlingar.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 11

Utgifterna inom finansdepartementets verksamhetsområde

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1963/64 inom finansdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—49

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 50***Ersättning till städerna för mistad tolag**

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 1 (bilaga 9, punkt 60, s. 110 o. 111) föreslagit riksdagen att till Ersättning till städerna för mistad tolag för budgetåret 1963/64 anvisa ett förslagsanslag av 41 000 000 kr.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* (I: 248) och den andra inom andra kammaren av herr *Hedlund m. fl.* (II: 295), i vilka motioner hemställes att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts un-

der förevarande punkt framställda anslagsäskande.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 248 och II: 295, till Ersättning till städerna för mistad tolag för budgetåret 1963/64 anvisa ett förslagsanslag av 41 000 000 kr.

Reservation hade avgivits av herrar *Bengtson, Nils-Eric Gustafsson, Svensson* i Stenkyrka och *Eliasson* i Sundborn, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 248 och II: 295, avslå Kungl. Maj:ts förslag om anvisande av ett förslagsanslag för budgetåret 1963/64 av 41 000 000 kr. till Ersättning till städerna för mistad tolag.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Frågan om tolagserättningen är ju en gammal bekant och jag skall därför fatta mig kort.

Principerna för tolagserättningen har fastställts för mer än hundra år sedan. Stapelstädernas rätt till tolag infördes dock redan på 1600-talet.

Det märkliga är att tolagserättningen tidigare ansetts förknippad med stapelstädernas skyldighet att hålla tullhus. Man har emellertid i stadsutredningen hävdats att något sådant samband inte existerar. Inte heller har man från stadsutredningens sida velat göra gällande att man inte skulle kunna ändra på denna ersättning eller slopa den annat än genom ett formligt avtal mellan staten och de berörda orterna. Stadsutredningen har på den punkten bestämt hävdats att riksdag och regering genom samfällt beslut kan genomföra reformer i detta avseende och även avveckla ersättningen.

Det är många andra märkliga ting jag skulle ha lust att peka på i detta sammanhang men jag nöjer mig med

Ersättning till städerna för mistad tolag

att framhålla att denna ersättning, som avsetts utgå till stapelstäderna, inte utgår till *alla* stapelstäder även om dessa är skyldiga att hålla tullhus. Det gäller exempelvis Falu stad.

Det visar sig sålunda att denna ersättning utgår på mycket oklara grunder. Någon anledning att bibehålla den förefinnes enligt vår mening icke.

Det har hävdats att denna ersättning skulle vara sammankopplad med vissa av dessa städers skyldigheter, även om det ursprungligen inte finns något samband mellan skyldigheterna i fråga och tolagsersättningen. Det har i sammanhanget nämnts städernas betydande utgifter för polis- och åklagarväsen. Den största posten därvidlag är kostnaden för polisväsendet, och låt mig då påpeka att denna kostnad kommer att avvecklas genom det beslut som riksdagen har fattat om polisväsendets förstatligande från år 1965. Jag kan inte finna, herr talman, någon anledning att längre bevara denna kvarleva av äldre samhällsförhållanden.

Jag ber att få yrka bifall till den reservation som har avgivits av herr Bengtson m. fl.

Herr **PETTERSON** i Degerfors (s):

Herr talman! Jag skall i likhet med herr Eliasson i Sundborn inte göra någon längre utläggning i detta ämne. Alla känner till vad saken gäller. Förr i tiden hade framför allt stapelstäderna en viss del av fraktkostnader, en viss del av tullar och vissa inkomster från auktionskamrarna. Dessa inkomster har dragits in. Som kompensation härför har städerna fått den s. k. tolagsersättningen. Det är som herr Eliasson säger alldeles riktigt att stadsutredningen håller på med detta, men den har ännu inte blivit färdig med sitt arbete.

Jag kan, herr talman, inte juridiskt bedöma huruvida det är möjligt att ta bort städernas rättigheter och samtidigt låta dem ha kvar sina skyldigheter. Jag vet inte om det går att dela

på denna fråga, men det bör ju finnas en viss hederlighet i statens uppträdande. Magistratsstäderna har genom sina skyldigheter utgifter på 176 miljoner kronor. För detta får de kompensation med tolagsersättningar på 30 miljoner kronor. Nu kan man säga att denna fråga främst gäller de största städerna och att det inte är synd om dessa. Men också små städer är inblandade. Vi har t. ex. Västervik, i vars skyldigheter det ingår att svara för utgifter på 753 000 kronor, medan staden får 15 000 kronor i tolagsersättning. Visby t. ex. har 761 000 kronor i utgifter och får 3 000 kronor i tolagsersättning. Likadant är det för en hel del andra städer. Om man tar småstäderna har dessa utgifter, d. v. s. skyldigheter, på 4 264 000 kronor men får i tolagsersättning tillbaka 241 000 kronor. Sammanlagt uppgår städernas nettoutgifter för deras skyldigheter till 233 miljoner kronor, och de får tillbaka 41 miljoner kronor i tolagsersättning.

Jag kan dela herr Eliassons uppfattning om att det är nödvändigt att denna fråga påskyndas så att vi får den ur världen, men så bråttom är det inte, att man skall behöva gå så brådstörtat till väga och nu ta ifrån städerna denna ersättning. Om vi fattar beslut i dag, innebär det att vi tar ifrån städerna deras rättigheter men låter dem ha kvar sina skyldigheter, vilket vi är tämligen överens om inte bör ske. I avdelningen var det endast herr Eliasson som hävdade en motsatt uppfattning. Jag vet inte hur pass mycket allvar han inlagt i sitt ställningstagande. För vår del menar vi att skall tolagsersättningen avvecklas bör detta ske på ett hederligt sätt i samband med genomförandet av stadsutredningens förslag.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och

Interpellation ang. samarbetet mellan Sverige och Norge på hästavelns område

fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Eliasson i Sundborn begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 50:o) i utskottets utlåtande nr 7, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Bengtson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen och att kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 51—63

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 64

Lades till handlingarna.

Som tiden nu var långt framskriden beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta behandlingen av återstående på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 12

Interpellation ang. samarbetet mellan Sverige och Norge på hästavelns område

Ordet lämnades på begäran till

Herr LINDSTRÖM (s), som yttrade:
Herr talman! Sedan många sekler

tillbaka har det mellan vårt västra grannland och våra däremot gränsande provinser rått ett gott och framgångsrikt samarbete på hästavelns område. De administrativa hästavelnsmyndigheterna på svensk sida har dock undan för undan ställt sig alltmer oförstående till detta framgångs- och traditionsrika samarbete. Det är ingen överdrift att påstå, att mellan nämnda myndigheter och en mycket betydande andel av de aktiva hästuppfödarna i dessa trakter uppstått en sig alltmer vidgande intresseklyfta.

Jordbruksministrerns snabba beslut att tillsätta en ny rent parlamentarisk hästavelnsutredning, som står helt utanför dessa motstridiga intressen, har väckt stor tillfredsställelse hos många aktiva hästuppfödare. Utredningens förslag kan förväntas ge ett länge efterlängt medinflytande från de aktiva uppfödarnas sida.

Då utredningens resultat inte kan förväntas föreligga förrän år 1965 och då den man som leder den nordsvenska hästaveln i en pressdebatt låtit påskina, att han har för avsikt att ytterligare skärpa det byråkratiska krångelet som nu präglar detta svensk-norska samarbete hemställer jag om andra kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få framställa följande fråga:

Anser herr statsrådet att det kan ligga i någon parts intresse att ytterligare försvåra det redan nu orimligt tillkrånglade samarbete som förekommer i svensk-norska gränstrakter på ovan nämnda område?

Denna anhållan bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 17.08.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 13 mars

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid av herr andre vice talmannen.

§ 1

Herr ANDRE VICE TALMANNEN yttrade:

Kvällens sammanträde avses skola pågå till omkring kl. 22.00, och de ärenden som därvid icke medhinnes kommer att företagas till avgörande på fredag, den 15 mars, då plenum börjar kl. 11.00.

§ 2

Utgifterna å kapitalbudgeten inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna å kapitalbudgeten för budgetåret 1963/64 inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1

Investeringsplan för kommunikationsverken m. m.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t (bilaga 8, punkt 107, s. 297—304) lämnat en översikt över kommunikationsverkens investeringar, avseende postverkets, televerkets, statens järnvägars och statens vattenfallsverks fonder, luftfartsfonden samt väg- och vattenbyggnadsverkets förrådsfond.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört.

I motiveringen anförde utskottet bland annat följande:

Till närmare belysning av de framlagda förslagen har departementschefen i propositionens inledande översikt lämnat en sammanfattande redogörelse för investeringsbehoven inom de olika verken samt i korthet berört investeringarnas inriktning för nästa budgetår. Vad därvid anförts har i nu förevarande sammanhang icke givit utskottet anledning till erinran. Utskottet biträder således Kungl. Maj:ts förslag beträffande investeringsverksamhetens totala omslutning samt dess fördelning de skilda verken emellan. Under resp. punkter i det följande tillstyrker utskottet anväandet av de anslag, som erfordras för investeringsplanens genomförande. I samband härmed kommer utskottet också att redovisa sitt ställningstagande till vissa motionsledes väckta frågor.

Reservationer hade avgivits

a) av herrar *Virgin*, *Åkerlund*, *Staxäng* och *Cassel*, vilka ansett att andra och tredje meningarna i ovan intagna stycke i utskottets yttrande bort ha följande lydelse:

»Vad därvid anförts har i nu förevarande sammanhang icke givit utskottet anledning till annan erinran än att utskottet funnit sig icke kunna godtaga departementschefens äskanden i fråga om det under statens järnvägars fond upptagna kapitaltillskottet med 4 mkr. till Svenska lastbilsaktiebolaget. Utskottet biträder i övrigt Kungl. Maj:ts förslag beträffande investeringsverksamhetens omslutning samt dess fördelning de skilda verken emellan.»

b) av herrar *Bengtson*, *Nils-Eric Gustafsson*, *Svensson* i Stenkyrka, *Gustafsson* i Kärby och *Löfroth*, vilka ansett att

Investeringsplan för kommunikationsverken m. m.

andra och tredje meningarna i ovan in-tagna stycke i utskottets yttrande bort ha följande lydelse:

»Vad därvid anförts har i nu förevarande sammanhang icke givit utskottet anledning till annan erinran än att utskottet funnit sig icke kunna godtaga departementschefens äskanden i fråga om det under statens järnvägars fond upptagna lånestödet med 2 mkr. till Svenska lastbilsaktiebolaget. Utskottet biträder i övrigt Kungl. Maj:ts förslag beträffande investeringsverksamhetens omslutning samt dess fördelning de skilda verken emellan.»

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr CASSEL (h):

Herr talman! För samtliga kommunikationsverk har departementschefen räknat med en medelsförbrukning för nästa år på 1 204,5 miljoner kronor. Där föreligger en mycket stor enighet. Utskottsmajoriteten har tillstyrkt förslaget precis som departementschefen har lagt fram det. Man säger i utskottsutlåtandet på s. 6: »Vad därvid anförts har i nu förevarande sammanhang icke givit utskottet anledning till erinran.» Utskottet säger vidare: »Utskottet biträder således Kungl. Maj:ts förslag beträffande investeringsverksamhetens totala omslutning samt dess fördelning de skilda verken emellan.»

Emellertid är vi några reservanter här som inte har kunnat ansluta oss till hela denna plan exakt som den ser ut, utan vi har en avvikande mening som är närmare utformad under punkt 4, där herr Virgin m. fl. har en reservation. Det gäller de för statens järnvägar upptagna medlen för ny aktieteckning och lån till Svenska lastbilsaktiebolaget med 4 miljoner kronor, som vi har velat gå emot. Vi har närmare motiverat vår inställning till denna sak i punkt 4, men jag har, herr talman, fått tillstånd att tala om denna punkt redan under punkt 1.

Varför har vi då inte velat gå med på denna aktieteckning och detta lån till Svenska lastbilsaktiebolaget? Vi har den uppfattningen, att det strängt taget inte finns någon anledning för statens järnvägar att ha ett eget lastbilsbolag. Lastbilstrafiken har icke något speciellt samband med järnvägsdriften på det sättet, att det måste vara samma företag som bedriver båda. På andra håll går det alldeles utmärkt att låta lastbilstrafiken ombesörjas av privata entreprenörer. Vill man ha kvar lastbilsbolaget, skall det givetvis behandlas på precis samma sätt som enskilda företag. Detta stämmer exakt med den mening som har hävdats av 1953 års trafikutredning, som har ansett att varje företag skall bära sina egna kostnader. Man bör inte ha någon sammanblandning mellan statens järnvägar och Svenska lastbilsaktiebolaget, utan lastbilsaktiebolaget bör vara självbärande. Det bör inte behandlas med förtur framför enskilda lastbilsbolag. Om bolaget behöver kapital, bör det få gå ut på lånemarknaden utan någon speciell prioritet och försöka skaffa sig detta kapital i fri och öppen konkurrens med de enskilda företagen. På samma sätt bör det skaffa sig trafikuppdrag, och det bör behandlas i konkurrensavseende som om det vore ett enskilt företag. Det är den allmänna princip som vi har velat hävda, och därför har vi under punkt 4 yrkat att dessa 4 miljoner, nämligen 2 miljoner för aktieteckning och 2 miljoner för lån till Svenska lastbilsaktiebolaget, icke skall beviljas.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den reservation som är fogad till punkten 1 a) av herr Virgin m. fl.

Herr GUSTAFSSON i Kärby (cp):

Herr talman! Centerpartiets representanter i statsutskottet har i allt väsentligt kunnat tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag till investeringsplan för kommunikationsverken. På en punkt har vi dock ansett oss böra stödja ett alternativt

Investeringsplan för kommunikationsverken m. m.

förslag, som framlagts motionsvis, och det gäller det föreslagna stödet till Svenska lastbilsaktiebolaget. Vi tillstyrker Kungl. Maj:ts förslag, att Svenska lastbilsaktiebolaget bör ges ett ökat aktiekapital, men vi anser att det föreslagna lånet till bolaget inte bör lämnas.

Vi har ju varit med om att förståtliga de järnvägar, till vilka var knuten en viss lastbilstrafik. Denna verksamhet har sedan sammanförts i Svenska lastbilsaktiebolaget, som ökat sin verksamhet från 1951, då man redovisade 13,8 miljoner kronor i omsättning, till 1961, då man hade en omsättning av 35,6 miljoner kronor. Aktiekapitalet har under denna tid varit oförändrat 1 miljon kronor. Ett tillskott här anser vi motiverat. Däremot bör bolaget kunna klara sin lånefråga på ett mera traditionellt sätt.

I samband med denna anslagsfråga har vi i samma motion upptagit till övervägande också den framtida utvecklingen på lastbilstrafikens område vad gäller avvägningen mellan statlig och privat drift. Vi har velat peka på att då vi nu står inför långt gående förslag till omläggning av statens järnvägars stycke godstrafik bör man noggrant studera, hur avvägningen mellan statlig och privat trafik skall ske. Det får inte bli så, att den statliga lastbilstrafiken ges prioritet, utan de enskilda transportföretagen skall ges en klar chans till öppen och fri tävlan både då det gäller kostnader och då det gäller service. Det är min förhoppning att kommunikationsministern skall ha denna problematik för ögonen, då han bereder detta ärende.

Utskottet har på denna punkt sagt sig inte vilja tillstyrka någon särskild utredning nu utan hänvisar till att riksdagen vid sin prövning av det väntade förslaget får tillfälle att ta ställning till ifrågavarande spörsmål. Vi centerpartister har inte avgivit någon reservation till stöd för utredningsyrkandet i den motion som behandlar denna fråga

utan har förutsatt att utskottet vid sin kommande prövning skall ta tillbörlig hänsyn till de synpunkter som framförts.

I detta sammanhang bör kanske påpekas att centerpartiet i en annan motion tagit upp frågan om den privata lastbilstrafikens finansiering. Då denna fråga behandlas i en annan avdelning av statsutskottet och kommer att föreläggas riksdagen vid ett senare tillfälle, skall jag inte nu gå närmare in på den. Jag vill bara helt allmänt påpeka, att på hithörande område finns en hel del att göra — under förutsättning att vi hyllar principen om konkurrens på lika villkor mellan statlig och privat företagsamhet.

Jag yrkar, herr talman, bifall till reservation 1 b) av herr Bengtson m. fl.

I detta anförande instämde herr *Löf-roth* (fp).

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Såsom herr Cassel påpekade är vi i utskottet i allt väsentligt överens beträffande anslagsfrågorna. Det är endast i fråga om huruvida 2 eller 4 miljoner kronor skall anslås för finansiering av Svenska lastbilsaktiebolagets verksamhet som meningarna går isär. Med den uppläggning utlåtandet har kommer vöteringen beträffande punkt 1 att bli avgörande även för punkt 4. Reservanterna har delat sig i två grupper. Högermännen har reserverat sig emot både aktieteckningen på 2 miljoner och lånefinansieringen på 2 miljoner, medan centerpartisterna har reserverat sig endast emot det sistnämnda anslaget.

Jag kan väl förstå dem, som hävdar att statens företagsamhet på ett område som detta så långt möjligt bör drivas i konkurrens på lika villkor med privat företagsamhet. Å andra sidan är beröringsytorna mellan enskild och offentlig företagsamhet i vårt samhälle så oerhört stora, att man väl måste vara ganska utpräglad renlevnadsman, ifall

Investeringsplan för kommunikationsverken m. m.

man över hela linjen skulle våga hålla så hårt fast vid nämnda princip som reservanterna här gör. Det må nu vara deras ensak. För min del har jag inte ansett att det finns tillräckligt starka skäl för en avvikande ståndpunkt. Jag har alltså anslutit mig till utskottsmajoriteten.

Jag vill i detta sammanhang stryka under vad herr Gustafsson i Kårby också berörde, nämligen att utskottet nu inte tagit ståndpunkt till de trafikpolitiska synpunkter som framförts i motioner, därför att man väntar en proposition från Kungl. Maj:t, där detta spörsmål kommer igen. Här gäller det alltså enbart anslagsfrågorna och i detta avseende ber jag, herr talman, få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr JOHANSSON i Norrköping (s):

Herr talman! Herr Cassel slutade sitt inlägg med att säga, att högern följer en gammal princip när den yrkar avslag. Jag har tittat efter i riksdagens protokoll rörande handläggningen av detta ärende 1949. Då var riksdagen i princip enig om kapitaltillskott till Svenska lastbilsaktiebolaget. Den enda skiljaktigheten den gången, herr Cassel, var att en majoritet förordade 1,5 miljoner, medan en minoritet, som även herr Cassels partivänner då tillhörde, bara förordade 1 miljon. Jag undrar vad det är för princip herr Cassel följer. Skulle han följa principer från förr, skulle han ju tillstyrka kapitaltillskott, ty det har man ju varit med om tidigare. Jag tycker att när riksdagen en gång förut beviljat kapitaltillskott kan riksdagen göra det även denna gång.

Jag vill bara med denna erinran yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr andre vice talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring av

motiveringen, som föreslagits i reservationen 1 a) av herr Virgin m. fl.; samt 3:o) bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring av motiveringen, som föreslagits i reservationen 1 b) av herr Bengtson m. fl.; och fann herr andre vice talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Cassel begärde likväl votering, i anledning varav herr andre vice talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr andre vice talmannen nu fann den under 2:o) angivna ha flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen begärde dock herr Gustafsson i Kårby votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående punkten 1:o) i statsutskottets utlåtande nr 9 antager utskottets hemställan med den ändring av motiveringen, som föreslagits i reservationen 1 a) av herr Virgin m. fl., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit utskottets hemställan med den ändring av motiveringen, som föreslagits i reservationen 1 b) av herr Bengtson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 40 ja och 35 nej, varjämte 116 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Televerkets anslagsbehov

Kammaren hade alltså till kontraproposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 1:o) i utskottets utlåtande nr 9, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring av motiveringen, som föreslagits i reservationen 1 a) av herr Virgin m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Cassel begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 129 ja och 32 nej, varjämte 31 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan med oförändrad motivering.

Punkten 2

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 3***Televerkets anslagsbehov**

Kungl. Maj:t hade (punkterna 109 och 110, s. 315—352) föreslagit riksdagen att för budgetåret 1963/64 under televerkets fond anvisa i statsrådsprotokollet angivna investeringsanslag å tillhoppa 437 000 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr Hagberg m. fl. (I: 343) och den andra inom andra kammaren av herr Heckscher m. fl. (II: 400);

dels en inom andra kammaren av herr von Friesen väckt motion (II: 34);

dels en inom första kammaren av herrar Eric Carlsson och Jonasson väckt motion (I: 421);

dels en inom andra kammaren av herr Börjesson i Falköping m. fl. väckt motion (II: 609);

dels en inom andra kammaren av herr von Seth m. fl. väckt motion (II: 228);

dels ock en inom andra kammaren av herr Turesson m. fl. väckt motion (II: 615), vari hemställdes att riksdagen måtte *dels* besluta att införa rätt till i princip fri etablering av radio- och televisionsanläggningar, *dels* uttala att löpande avtal mellan Kungl. Maj:t och Sveriges Radio AB icke måtte förnyas i vad avsåge monopol för Sveriges Radio AB att bedriva radio- och televisions-sändningar efter löpande avtalstids utgång, *dels* i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att förslag till lagstiftning som nödvändiggjordes av *dels* den fria etableringsrätten, *dels* de med den fria etableringsrätten sammanhängande förändringarna inom opinionsrättens område snarast måtte föreläggas riksdagen, *dels* besluta att en s. k. auktorisationsnämnd skulle inrättas samt *dels* i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att förslag till riktlinjer för auktorisationsnämndens sammansättning samt dess verksamhet i enlighet med i motionen framförda synpunkter snarast måtte föreläggas riksdagen.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte för budgetåret 1963/64 under televerkets fond anvisa följande investeringsanslag, nämligen

1. Teleanläggningar m. m. 402 000 000 kr.

Televerkets anslagsbehov

2. Rundradioanläggningar 35 000 000 kr.;

II. att motionerna I: 343 och II: 400, såvitt nu var i fråga, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

III. att motionen II: 34 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

IV. att motionen I: 421 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

V. att motionen II: 609 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

VI. att motionen II: 228 icke måtte av riksdagen bifallas;

VII. att motionen II: 615 icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservationer hade avgivits

a) beträffande inträdesavgiften för telefonabonnemang av herrar *Virgin*, *Åkerlund*, *Staxång* och *Bohman*, utan angivet yrkande;

b) beträffande rätt till fri etablering av radio- och televisionsanläggningar av herrar *Virgin*, *Åkerlund*, *Staxång* och *Bohman*, vilka ansett att utskottet bort tillstyrka motionen II: 615 och att därför utskottet bort under VII. hemställa,

att riksdagen måtte

1. besluta att införa rätt till i princip fri etablering av radio- och televisionsanläggningar;

2. uttala att löpande avtal mellan Kungl. Maj:t och Sveriges Radio AB icke måtte förnyas i vad avsåge monopol för Sveriges Radio AB att bedriva radio- och televisionssändningar efter löpande avtalstids utgång;

3. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att förslag till lagstiftning som nödvändiggjordes av dels den fria etableringsrätten, dels de med den fria etableringsrätten sammanhängande förändringarna inom opinionsrättens område snarast måtte föreläggas riksdagen;

4. besluta att en s. k. auktorisationsnämnd skulle inrättas;

5. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att förslag till riktlinjer för auktorisationsnämndens sammansättning samt dess verksamhet i enlighet med i

motionen framförda synpunkter snarast måtte föreläggas riksdagen.

Ett särskilt yttrande hade avgivits av herrar *Boman*, *Per Jacobsson*, *Per-Olof Hanson*, *Ståhl*, *Svensson* i Ljungskile och *Löfroth*.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr **TURESSON** (h):

Herr talman! Det kan kanske synas egendomligt att vi i dag tar upp frågan om televisionens ställning i Sverige, när vi hade en lång och intensiv debatt om detta ämne i riksdagen så sent som praktiskt taget på dagen för tre månader sedan. Det föreligger dock en stor principiell skillnad mellan den fråga vi diskuterade då och den debatt som jag nu tar upp. Då var debatten koncentrerad till frågan om reklam i televisionen. Den var föranledd av meningsriktningar inom näringslivet som gjorde gällande, att trängseln i dagstidningar och veckotidningar på annonspalterna var så stor, att man hade behov av nya reklammedia. Den var också föranledd av den risk för reklam framför allt i Danmarks och Tysklands television, som man befarade snart skulle komma att välla in över Sverige — en risk som nu synes komma att ökas genom att den finska televisionen kommer att anlägga en sändare på Åland med räckvidd till ungefär en och en halv miljon svenskar. Då ställde vi kravet på en utredning, som vi menade var nödvändig för att vi den dag då förhållandena aktualiserades inte skulle tas på sängen.

Debatten i dag anknyter till en motion med vidare syftning och är en följd av ett alltmer mognande demokratiskt krav på frihet i etern, d. v. s. en fri etableringsrätt för med Sveriges Radio konkurrerande televisionsföretag, en så fri etableringsrätt som över huvud taget är möjlig med hänsyn till framför allt de speciella tekniska förutsättningarna för televisionsförmedling. Enligt vår uppfattning kan kravet på frihet i etern

Televerkets anslagsbehov

aldrig kombineras med ett monopolföretag. TV är antingen fri, och då förutsätter det flera konkurrerande företag, eller ofri, d. v. s. bunden i monopolets form. Av den anledningen är organisationsformen av grundläggande betydelse för denna principiella fråga.

I Sveriges Radios styrelse utser statsmakterna ordförande och fem ledamöter. Statsmakterna äger produktionsanläggningarna, produktionslokalerna, sändarna och länknätet. Statsmakterna bestämmer licensavgifterna och statsmakterna har — det får vi inte förneka — mycket stora möjligheter att påverka både radio- och televisionsverksamheten direkt eller indirekt. Härigenom skapas ett beroendeförhållande som exempelvis kan ta sig sådana uttryck som att regeringen — vilken regering vi än har — får tillfälle att framträda utan att oppositionen samtidigt får lägga fram sina synpunkter. Det kan inte vara överensstämmande med den sanna och äkta yttrandefrihet som vi vill ha här i landet. En sådan är möjlig endast om man har konkurrens mellan olika företag, och själva konkurrensmomentet stimulerar därvid programproducenterna till att ta vara på olika åsikter. Denna konkurrensfaktor som är av utomordentligt stor betydelse, saknas helt i monopolföretaget.

Vi kan konstatera en motsättning i den statliga televisionens ställning. I monopolföretaget Sveriges Radio kräver man officiellt objektivitet just därför att det är ett statligt monopolföretag. Men samtidigt kunde vi nyligen läsa hur radions inrikesredaktör uttalade, att det för den svenska televisionen är ett vitalt krav att få syssla med opinionsbildning och att denna opinionsbildning alltid måste vara subjektiv. Jag håller fullständigt med om att opinionsbildningen via televisionen aldrig kan vara objektiv. Opinionsbildning är i sig själv alltid subjektiv. Jag tror för övrigt inte heller att det vore önskvärt att försöka skapa könlöst, objektiva program, helt

enkelt därför att de skulle bli intresselösa och ingen skulle titta på dem.

För att möjliggöra en allsidigare och fri opinionsbildning via televisionen kräver vi i motionen fri etableringsrätt med den begränsning som jag här har talat om. Den fria etableringsrätten skulle ge statsmakterna möjlighet att ge ett eller eventuellt två nya företag koncession på en eller två av de kanaler som Sverige genom den internationella konventionen förfogar över.

Man kan då fråga sig vilka som skulle vara huvudmän för de företagen. Man kan tänka sig olika alternativ; folkrörelserna, sammanslutningar inom näringslivet o. s. v.

Man kan också ställa frågan, hur sådana företag skulle kunna finansieras. Jag skall inte gå in härpå i dag därför att jag anser att den frågan är av sekundär betydelse. Det spelar inte så stor roll i vilken form man finansierar ett televisionsföretag. Under alla förhållanden är det tittarna som på ett eller annat sätt får betala det. Men vi får i det sammanhanget ha klart för oss, att reklam kan bli ofrånkomlig vare sig vi har flera statliga televisionsprogram eller statliga och enskilda televisionsföretag, och jag föreställer mig att herr Skoglund inte var alldeles främmande för den tanken, när han i höstas formulerade sina tilläggsdirektiv till 1960 års radioutredning.

Ställningstagandet till principen om frihet i etern är angeläget och brådskande, inte minst därför att avtalet mellan staten och Sveriges Radio, som utgår den 1 juli 1964, automatiskt förlänges på ytterligare fem år, därest det inte uppsäges ett år före avtalstidens utgång. Om inte avtalet uppsäges före den 1 juli i år kommer alltså avgörandet av frågan om frihet i etern att fördröjas ytterligare fem år och det kommer i sin tur att medföra att onödigt skada kan vållas det svenska näringslivet genom TV-reklam utifrån.

Ett nytt avtal mellan staten och Sve-

Televerkets anslagsbehov

riges Radio bör därför anpassas till kravet på konkurrerande TV-företag. Det bör också konstrueras så, att det snabbt kan kompletteras och modifieras, om ändrade förhållanden under avtalstiden skulle nödvändiggöra detta.

Vi har nu i vårt land några års erfarenhet av television och alla är väl överens om televisionens oerhört stora betydelse som opinionsbildande instrument liksom om den stora genomslagskraft som TV-programmen har, sannolikt just genom kombinationen av ljud och bild. Någon motsvarighet därtill finns inte vare sig när det gäller tidningar, föredrag eller radio.

Samtidigt är vi alla överens om att åsikts- och yttrandefriheten har utomordentligt stor betydelse i vår demokrati. Hittills har i vårt samhälle tryckfriheten ansetts viktigare än någon annan form av åsikts- och yttrandefrihet. Fria människor kan inte undvara tryckfriheten, särskilt inte det slag av tryckfrihet som kallas pressfrihet, d. v. s. tidningarnas frihet att påverka den allmänna opinionen. I Sverige har denna frihet varit omvärdnad ända sedan mitten av 1700-talet med undantag för en parentes under Gustav III:s enväldiga tid. Men även om pressfriheten intagit och självfallet alltjämt kommer att inta en dominerande roll som opinionsbildare, så kommer utvecklingen att göra televisionen till en minst lika viktig, kanske ännu viktigare faktor i åsiktsbildningens tjänst. När 1809 års män gav tryckfrihetsförordningen karaktär av grundlag berodde det utan tvivel på att de mycket starkt kände behovet av en lagstadgad tryckfrihet. Det är i dag, herr talman, lika angeläget att kräva frihet i etern, en frihet som innebär större möjligheter till åsikts- och yttrandefrihet med televisionens hjälp än vad det nuvarande statliga monopolföretaget någonsin kan medge.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservation nr 2 b) av herr Virgin m. fl.

Herr DARLIN (h):

Herr talman! Först ber jag att få instämna i vad herr Turesson här sagt. Därutöver vill jag ännu en gång något beröra frågan om reklam i TV. Jag har tidigare i kammaren hävdat min åsikt om det nuvarande radiomonopolet och framhållit att svenska folket bör beredas större frihet i etern. Det bör vara tillåtet med reklam i TV, och detta reklammedium får icke enbart förbehållas en viss privilegierad grupp.

I och för sig vill jag inte rikta någon kritik mot utskottsmajoriteten för att man har avstyrkt motionen om rätt till fri etablering av radio- och televisionsanläggningar och till reklaminslag i TV. Det finns redan TV-reklam och därmed är motionens syfte delvis tillgodosett. Enligt min åsikt har också TV-reklamen kommit för att stanna.

Efter den kritik mot TV-reklam, som vid höstens TV-debatt här i riksdagen framfördes bl. a. från min sida, har radioledningen synbarligen tillåtit den mest ohämmade reklam i TV. I början av detta år lär enligt en tidningsuppgift under en vecka inte mindre än 26 företag ha erhållit smygreklam gratis. I samma tidning uppmanades docent Baehrendtz att försöka åstadkomma geist och vilja till förnyelse när det gäller annonsernas utformning. Detta var kanske litet parodiskt med tanke på den öppna skriftväxling som förekommit angående s. k. smygreklam i TV.

Samtidigt som riksdagen avslår motioner om TV-reklamen och statsrådet Skoglund ger direktiv i samma anda, tycks alltså Radio-TV alltmer forcera fram reklaminslag. I detta sammanhang har radioledningen på ett enastående sätt hävdat sin självständighet.

Från näringslivets sida ställer man sig undrande till denna ohämmade gratisreklam och frågar: Har Radio-TV råd med detta? Visserligen har statsrådet Skoglund under TV-debatten i december förra året gjort det kategoriska uttalandet, att det finns erforderliga re-

Televerkets anslagsbehov

surser för utbyggnad av ett andra TV-program utan att man behöver tänka på ökade inkomster i form av kommersiell television. Icke heller tycks statsrådet vid det tillfället ha ansett att licensavgifterna bör höjas.

Telestyrelsen har emellertid en annan uppfattning än statsrådet Skoglund. Styrelsen hävdar nämligen att det hittills ackumulerade överskottet inte på långt när är tillräckligt för en utbyggnad av program 2, utan att finansieringen måste ske genom en höjning av licensavgifterna eller genom att man på annat sätt tillför TV medel. Detta andra sätt skulle enligt mitt förmenande vara att man tar betalt för den TV-reklam som nu gratis flödar från TV-rutan.

I tilläggsdirektiven för radioutredningen avvisar kommunikationsministern tanken på en reklamfinansiering med bl. a. följande motivering: för det första skulle programstandarden sänkas, för det andra finns det risk för otillbörlig inblandning i programproduktionen och för det tredje är televisionreklamen skadlig ur samhällsekonomisk synpunkt. Om dessa subjektiva synpunkter är verklighetsbetonade, frågar man sig varför herr statsrådet har tillåtit den ohämmade reklam som förekommit, och varför reklamen tillåts att öka på ett sätt som man ej kunde drömma om för bara några månader sedan.

Det svenska folket har nu kunnat konstatera att reklamen i TV ej står att hejda, oavsett vad riksdag och regering haft för åsikter. En känd tidning skrev i december förra året att Darlin ljuger med sina uppgifter om fabriksvisningar och smygreklam i TV. Jag ber därför att få taga kammarens tid i anspråk för att påvisa några nya fall av dylik reklam.

Vi kan som exempel ta programmet om västgötaknallen den 16 februari i år. Hela detta program formade sig till reklam för en viss postorderfirma i Borås och dess försäljningssystem. I ett antal tidningsannonser dagen efter pro-

grammet följde vederbörande firma upp den fina TV-reklamen och ökade på så sätt ytterligare dess effektivitet. Jag har tidigare här i kammaren framhållit, att sådan kombination av reklam i TV och i pressen är oerhört slagkraftig.

Vem fick i detta fall betala kalaset? Tidningsannonseringen betalade naturligtvis firman själv, men TV-reklamen — d. v. s. den allra effektivaste delen av reklamkampanjen, den som nådde flest människor — fick licens- och skattebetalarna stå för. Resultatet blev samtidigt att en stor mängd småföretagare säkerligen förlorade miljonsättningar genom denna TV-åtgärd. Alltså klämdes ett antal köpmän genom ett statligt verks handlande ännu hårdare mellan sköldarna.

I programmet Aktuellt inslag från skridsko-EM på Ullevi i Göteborg förekom reklam för Omega-klockor. Vill någon påstå att detta var en tillfällighet?

Många av kammarens ledamöter lade väl också märke till Aktuellt reklam för IBM:s datamaskiner. Var detta inslag opartiskt? Svaret måste tyvärr bli nej.

Den 19 februari presenterades i programmet Pressfönstret en dagstidning. Alla landets dagstidningar bör väl ha samma rätt till TV-reklam. Skall vi tyda detta så, att vår opartiska radioledning nu har för avsikt att presentera dem alla?

Ett göteborgsföretag sände den 17 januari ut ett cirkulär till en del av landets köpmän, i vilket ett visst apelsinmärke rekommenderades. Som försäljningsargument använde man bl. a. att TV redan skapat ett stort intresse för den härliga frukten.

En kooperativ chokladfabrik invigdes i Kalmar. TV var naturligtvis där!

En stor bildtidning har på en enda vecka uppmärksammat inte mindre än 26 olika fall av gratis smygreklam i TV.

Programmet Sportspegeln lär endast uppmärksamma sådana bildtävlingar där ett visst bilmärke nått en framskjuten

Televerkets anslagsbehov

placering. De övriga tävlingarna sägs sakna nyhetsvärde. Detta speciella bilmärkes PR-man i TV är givetvis neutral, men vem bär ansvaret?

Denna kortfattade uppräkningsrapport är endast en bråkdel av de reklamkampanjer som förekommit i TV; de räcker dock till för att bevisa det ohållbara i den nuvarande situationen.

Då det här i riksdagen finns flera företrädare för radiomonopolet, skulle jag vara mycket tacksam för att få en bekräftelse på huruvida en överenskommelse hade träffats mellan Svenska skidförbundet och Sveriges Radio om att man skulle tillåta den enorma mängd TV-reklam som förekom i Svenska skidspelet den 9—10 februari i år. Betalades något för denna reklam, och vem erhöll i så fall inkomsterna?

Är statsrådet Skoglund tillfreds med den smyg reklam i TV som bedrivs på Isstadion i Johanneshov? Där får företag köpa garanterad plats för TV-reklam för från 3 000 till 108 000 kronor för fyra skyltar under en treårsperiod eller 69 000 kronor för två skyltar under samma period. Bör inte saken renodlas så att idrottsplatserna får sina erforderliga anslag och TV får betalt för sin direkta och indirekta reklam?

Om vi nu antar att TV-ledningen är motståndare till de ovan nämnda reklamformerna, varför vidtager då ej ledningen samma åtgärder som exempelvis televisionen i Västtyskland? Där försöker man i varje fall stoppa s. k. sponsorerade program.

Jag kommer nu in ett ögonblick på en motion som väckts av herr Nordgren och mig. Den har behandlats av allmänna beredningsutskottet, och jag har fått talmannens tillstånd att något beröra även den i detta sammanhang.

I denna motion har vi yrkat att Kungl. Maj:t måtte tillsätta en utredning för att förebygga den pågående s. k. smyg reklamen. Utskottet har med en välvillig skrivning avstyrkt vår motion och hänvisat till att radionämnden redan till-

satt en sådan utredning. Som jag tidigare framhållit i mitt anförande saknas det ej utredningsmaterial. Jag vill endast uttala den förhoppningen, att frågan blir förutsättningslöst utredd.

Av vad jag redan anförut framgår tydligt och klart, att TV-reklamen i Sverige är ett faktum. Frågan är då, vem som skall beredas möjlighet att få tillgodogöra sig denna förnämliga reklamform. Problemet kan lösas på flera olika vägar. Man kan låta lyckans gudinna fru Fortuna fälla utslaget, låta programcheferna i TV godtyckligt avgöra saken, låta radioledningen favorisera en del företag och rata andra, i ännu högre grad låta idrottsplatserna sälja TV-reklam — i så fall skall denna reklamform vara öppen för alla — eller låta radio-TV ta betalt för sina reklamkampanjer och därmed bereda möjlighet till en snabb ökning av antalet programtimmar med en skyndsamt utbyggnad av program 2 som följd. Slutligen bör väl näringslivet i gemen få vetskap om vilken avdelning inom Sveriges Radio som mottar och effektuerar beställningar av gratisreklam i TV.

Enda sättet att råda bot på den nuvarande ohållbara situationen är att riksdagen beslutar införa kommersiell TV-reklam.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen nr 2 mom. b) av herr Virgin m. fl.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Jag vill erinra om att det är nästan på dagen tre månader sedan vi i denna kammare hade en stor debatt om TV-frågorna. Den debatten var knuten till motioner, väckta vid förra årets riksdag, men den kunde också föras mot bakgrunden av kommunikationsministerens tilläggsdirektiv till 1960 års radioutredning, vilka var mycket detaljerade i sin utformning. Om jag minns rätt omfattade de unge-

Televerkets anslagsbehov

fär 30 sidor. Men som herr Turesson nämnde rörde sig den debatten i väsentlig grad om reklamen i TV — eller kanske riktigare om frågan, huruvida problemet med TV-reklamen skulle utredas eller inte. Jag angav då min ståndpunkt i ett anförande och i efterföljande repliker, och det är inte nödvändigt, knappast ens riktigt eller i varje fall inte ändamålsenligt, att nu återta upp en stor principdebatt i den frågan.

När riksdagen för tre månader sedan, jag vill minnas att det var den 12 december i fjol, med stor majoritet avvisade förslaget om en utvidgning av utredningsdirektiven på det sätt som vi reserveranter önskade, kan man ju inte förutsätta att denna kammare i dag på rak arm och utan hänsyn till pågående utredningar skulle kunna fatta direkta beslut i en rad stora principiella frågor som rör TV. Om jag bortser från min egen personliga ståndpunkt och ser denna sak ur mera allmän riksdagspolitisk synpunkt, så vore det ej heller önskvärt, att ett parlament så kort tid efter det en fråga avgjorts fattade ett rakt motsatt beslut. Detta hindrar naturligtvis inte att motionärerna kan ställa samma eller utvidgade krav under debatt, om de för sin del anser detta vara ändamålsenligt. Jag gör det emellertid inte.

Utskottet har inte heller gått in i någon debatt utan hänvisar i huvudsak bara till vad som förekom i höstas, och på den grunden avstyrker utskottet motionen. Samtliga folkpartiledamöter som deltog i utskottets beslut har i ett särskilt yttrande erinrat om den ståndpunkt vi intog förra hösten. Vi konstaterar att vi i själva sakfrågan inte har ändrat mening utan endast anser att det inte är praktisk politik att nu ta upp en ny stor debatt.

Herr talman! Med hänvisning till utskottets skrivning och för vår del jämväl med hänvisning till det särskilda yttrande som är fogat vid utskottets ut-

låtande yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Jag ber om kammarens överseende för att jag i egenskap av undertecknare av motionen II:609 framför några synpunkter på frågan om en speciell ungdomsradio.

Det skulle föra för långt om jag i detalj redogjorde närmare för vad jag avser med förslaget om en ungdomens egen radio. Min och mina medmotionärens tanke var dock att 1960 års radioutredning måtte finna skäl att undersöka möjligheterna att starta en ungdomens egen radioavdelning. Programmen där skulle givetvis utformas av ungdomen själv. Ett programråd bestående av representanter för olika ungdomsorganisationer och för skolungdomen skulle utforma programmen närmare.

I denna ungdomens egen radio skulle bl. a. samhällsdebatten aktualiseras med speciell utgångspunkt från ungdomens egen syn på samhällsfrågorna. Man kan tänka sig att i denna radio ha speciellt Dagens eko och Aktuellt. Ungdomen skulle få ett speciellt forum, där den kunde föra fram sina åsikter och uppfattningar i frågor som rör samhällslivet. Kort sagt, här skulle ungdomen få möjligheter till ett eget forum för sin debattlust. Givetvis skulle även förekomma andra och lättare program, vilka skulle kunna bidra till att tillgodose olika smakriktningar bland ungdomen. Man får inte heller glömma bort den ungdom som är engagerad i föreningsverksamhet av olika slag. Inte minst den frikyrkliga ungdomen får glömmas bort i detta sammanhang. Ungdomens egen radio skulle stimulera och aktivisera ungdomen och därmed göra den mera aktiv i samhällslivet.

Anledning finnes, herr talman, att omnämna att jag sedan motionen avlämnats från olika håll inte minst från ungdomen själv emottagit bevis på intresse för att Sveriges Radio skulle in-

Televerkets anslagsbehov

rätta en speciell ungdomens egen radio.

Jag har ytterligare en önskan, nämligen att Sveriges Radio under en månads tid i höst på försök startade en speciell ungdomsradio. Denna önskan vill jag, om det låter sig göra, vidarebefordra till ledningen för Sveriges Radio.

Jag hoppas, herr talman, att 1960 års radioutredning måtte finna skäl till att närmare utreda frågan om en speciell ungdomsradio. Om så blir fallet är jag och mina medmotionärer mycket nöjda.

Herr talman! Jag har inget yrkande.

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Denna debatt har kommit att omfatta litet av varje. Vi har talat om televisionen, om reklam i TV och nu sist har herr Börjesson i Falköping talat om ungdomens egen radio. För min del skulle jag vilja tala om de gamlas egen telefon.

Vårt förslag utgör en del av en större motion som vi har lämnat. Den går ut på en allmän inventering av vad man kan göra för att förbättra vården av de gamla i vårt land. Där har vi tagit upp frågan om de gamlas förseende med telefon. Hela grundprincipen för åldringsvården i vårt land måste vara, att man så långt det är möjligt skall undvika anstaltsvård, och detta av många skäl.

Jag skall först — även om det inte är det viktigaste — ta upp de praktiska och ekonomiska synpunkterna. Vi kan aldrig klara lokalbehovet, om vi skall sammanföra de gamla i pensionärshem och vårdhem av olika slag. Vi kommer inte heller att kunna klara personalfrågorna, och vården av de gamla blir orimligt dyrbar.

Dessa är emellertid inte de tyngst vägande skälen. Det tyngst vägande är det humanitära. Det är fullständigt orimligt att dra en gräns — en bestämd och oöverstiglig gräns höll jag på att säga — mellan de olika generationerna, som innebär att de gamla tvingas leva för sig

själva och de unga skall leva sitt eget liv. Det är både orättfärdigt och hårt att tvinga gamla människor att i oträngt mål lämna sina egna hem. De har en cändlig känsla för och vill bo kvar i det egna hemmet och den egna miljön. Den som har sysslat med sådana här problem vet vilken tragedi det nästan alltid är att tvinga in gamla människor på en anstalt mot deras egen vilja.

Så långt kan vi väl alla vara överens, att anstaltsvård på allt sätt skall försöka undvikas. Detta är ett av de ovanliga fall, där de praktiska och ekonomiska synpunkterna sammanfaller med de humanitära.

De ensamstående åldringarna — och detsamma gäller invalider och kroniskt sjuka — behöver ha kontaktmöjligheter med yttervärlden. De måste känna att de kan nå sina anhöriga och sina vänner. De måste känna tryggheten att ha någon att ringa till — distriktssköterskan, läkaren eller vem det kan vara, om de hastigt skulle bli sjuka. Ingenting är mindre ovanligt än att gamla människor känner oro och pinas av ensamhet. Dessa ensamma, oroliga gamla finns inte bara på landsbygden, de är lika talrika i storstäderna. Telefonen betyder för många människor en möjlighet att få stanna kvar i sina gamla hem under kanske flera år längre tid än de skulle ha kunnat göra om de inte hade haft denna kontaktmöjlighet. Man kommer därför — det tror jag att vi allihop är överens om — fram till att det är ett behov att de gamla, de kroniskt sjuka och de invalidiserade får tillgång till telefon. Om de har svårt att ekonomiskt klara detta själva — ofta har de mycket blygsam ekonomi och inträdesavgifterna är ganska dryga, nämligen 300 kronor — ligger det väl nära till hands att staten, landstingen eller kommunerna hjälper till.

Jag har i dag hört att en kommun i Småland genom socialvårdens försorg gjort en insats för att skaffa alla sina ensamboende pensionärer telefon. I den

Televerkets anslagsbehov

motion som lämnats från vårt håll har vi föreslagit att man skulle sätta ned inträdesavgifterna från 300 kronor till 100 kronor för dessa grupper. Mot denna metod har invänts att man därmed belastar ett affärsdrivande verk, nämligen televerket, med sociala utgifter. Jag vill inte förneka att det ligger någonting i denna invändning, men den kanske ändå inte är riktigt bärande. Man gör det samma när det gäller pensionärernas resor på statens järnvägar. Det är en social åtgärd som sker på ett affärsverks bekostnad. Visserligen finns det vissa skillnader, eftersom pensionärsresorna tillför järnvägarna ytterligare resenärer, som de annars inte skulle ha fått.

Självfallet kan man av redovisningsmässiga skäl tycka att det är bättre att ta upp kostnaderna för denna nedsättning av telefonavgifterna på femte huvudtiteln. Skulle en lösning enligt denna linje föreslås, är vi från vårt håll beredda att diskutera även detta. Huvudsaken för oss är inte formen utan det reella: att de gamla, de kroniskt sjuka och de invaliderade, vilka är i behov av stöd och hjälp, får denna kontakt med yttervärlden som de så väl behöver.

Herr talman! Jag har inget yrkande.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Det skulle kanske inte ha varit alldeles nödvändigt för mig att säga något på denna punkt, eftersom herr Cassel inte hade något yrkande, men jag vill i alla fall något kommentera den föreliggande motionen och herr Cassels anförande.

Jag vill instämma i mycket av det som herr Cassel sade när det gäller de rent sociala synpunkterna. Statsutskottets 4:e avdelning har också både i fjol och i år konstaterat att det är behjärtansvärt att gamla isolerade människor på ett eller annat sätt bereds möjlighet att få telefon i den mån de inte redan har sådan. Detta förnekas inte, och det är alltså inte den saken vi diskuterar.

Jag tycker dock att herr Cassel skulle

ha alldeles speciella förutsättningar att förstå utskottets principiella inställning när det gäller både de formella och i viss mån också de reella synpunkterna. Herr Cassel har nämligen vid årets riksdag, om jag minns rätt, varit med om att väcka en stor motion i vilken man tagit upp frågan om en rationalisering och förenkling av den statliga budgeten. I denna motion går herr Cassel och hans medmotionärer mycket längre än jag och många med mig velat vara med om. Men någonting mer orationellt än att göra våra affärsdrivande verk till socialpolitiska instanser kan man ju knappast tänka sig. Därför tycker jag det är en underlig brist på konsekvens i dessa motioner.

När nu herr Cassel säger att formen här inte betyder så mycket utan att saken är det väsentliga, kan vi väl uttrycka en stilla förhoppning att högern, när motionen väcks nästa gång — vi hade den till behandling i fjol också — väljer en annan form, även om det i någon mån skulle belasta högerns skuggbudget.

Det finns ett par andra motioner — några talare är visst inte anmälda, herr talman — för vilka samma resonemang gäller, även om de kanske från social synpunkt är något annorlunda beskaffade.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I—VI

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. VII

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 2 b); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Turesson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel föl-

Statens järnvägars anslagsbehov

jande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 3:o) mom. VII) i utskottets utlåtande nr 9, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 2 b) av herr Virgin m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Turesson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 156 ja och 35 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

*Punkten 4***Statens järnvägars anslagsbehov**

Sedan punkten föredragits anförde

Herr ANDERSSON i Billingsfors (s):

Herr talman! Vid denna punkt har utskottet behandlat bl. a. en motion väckt i denna kammare av herr Johansson i Trollhättan m. fl. Den avser ett problem som kanske kan tyckas inte vara av den storleksordningen, att man skulle uppta kammarens tid med att tala om det. Men för den bygd problemet rör är frågan av vital betydelse.

Det gäller tågförbindelserna till det lilla samhället Ed — eller Dals-Ed som vi dalslänningar säger — vid norska gränsen i Dalsland. För att bakgrunden skall stå klar måste jag säga några ord om det beslut vi fattade strax före mid-

dagspausen rörande indragning av tullkamrarna i Ed och Kiruna.

Som ett led i det nordiska samarbetet har överenskommelse träffats om gemensamma tullkammare, och följderna har bl. a. blivit att tullkammaren i Ed skall indragas. Edsområdet dras med stora besvärligheter: det är en avfolkningsbygd, man har svårt att skaffa folksysselsättning. Detta har gjort att man strävat efter att få behålla denna tullkammare. Men vi har väl alla den inställningen att ett samarbete över gränserna skall ske på alla områden där så är möjligt.

I enlighet med överenskommelsen om gemensamma tullkammare har riksdagen som sagt i dag beslutat att tullkammaren i Ed skall indragas. Den saken är alltså redan klar, men konsekvensen kan eventuellt bli vad tågförbindelserna beträffar att de snälltåg från Köpenhamn och Göteborg, som går förbi Ed och som stannat på grund av att tullkammaren legat där, nu upphör med detta.

Dalsland som turistlandskap är välbekant, och Dals-Ed är en turistort, dit en ström av turister drar både sommar och vinter. Nu befaras det i bygden att turistströmmen kommer att betydligt minska, om snälltågen i fortsättningen inte stannar vid Ed.

Länsstyrelsen har förordat att Ed skall vara centralort i ett kommande kommunblock, och de kommunala myndigheterna går in för att skapa förutsättningar för att samhället skall växa och bli en verklig centralort dit serviceanordningar o. d. kan förläggas. Detta kräver ekonomiska förutsättningar, och när näringslivet på orten inte har den omfattning man skulle önska får man försöka skaffa pengar på annat sätt. Turistströmmen ger samhället en hel del inkomster. Skulle man gå miste om dessa blir det besvärligheter. Det är mot bakgrunden härav som de kommunala myndigheterna i Ed är litet bekymrade över att snälltågen från Köpen-

Uppförande av sammansättningsverkstad för ammunition m. m.

hamn och Göteborg eventuellt skall upphöra att stanna där och därmed turistströmmen till stor del komma att sina.

Utskottet har nu skrivit att det ankommer på vederbörande verk att avgöra denna sak. Vi är medvetna om att det är järnvägsstyrelsen som avgör och vi har därför varit så måttfulla i vår skrivning att vi bara har hemställt om att riksdagen skulle göra ett uttalande om att man vid verkets bedömning av frågan skall beakta vad som anförts i motionen. Vi trodde oss med denna måttfulla skrivning ha givit utskottet möjligheter att hjälpa oss att fästa myndigheternas uppmärksamhet på problemet.

Nu har utskottet inte ens försökt finna en skrivning som gjorde det möjligt att tillstyrka denna motion.

Jag ser att kommunikationsministern sitter här. Han kanske kan hjälpa oss i dag även på detta område. Han har hjälpt oss tidigare med vägar som hela befolkningen i Dalsland är mycket tacksam för och han kanske kan ge oss ett handtag även i detta fall.

Jag ställer inget yrkande. Det skulle vara en överloppsgärning att yrka bifall till en motion som ett enhälligt utskott har avstyrkt. Men jag hoppas att järnvägsstyrelsen och kommunikationsministern gör en insats så att de kommunala myndigheterna i Ed även i fortsättningen kan räkna med tillströmning av turister.

Vidare yttrades ej.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 5—17

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 3

Uppförande av sammansättningsverkstad för ammunition m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande av samman-

sättningsverkstad för ammunition m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Sedan utskottets hemställen föredragits yttrade:

Herr **BROBERG** (fp):

Herr talman! I statsutskottets utlåtande erinras om att frågan om byggnad av den föreslagna sammansättningsverkstaden upptogs till behandling av 1960 års statsrevisorer. I utlåtandet kan vidare läsas: »Revisorerna ifrågasatte om projektet borde komma till utförande och framhöll att säkerhetsfrågan, som tillmätts särskild betydelse, syntes kunna lösas på ett tillfredsställande sätt i anslutning till de nuvarande bergverkstäderna. I anledning av vad revisorerna anfört framhöll riksdagen att en rad olika faktorer inverkade på bedömningen av detta spörsmål såsom ekonomiska och produktionstekniska faktorer liksom säkerhetsskäl och beredskapssynpunkter. Med hänsyn till den betydande investering, som anläggande av den nya sammansättningsverkstaden representerade, vore det angeläget, att den lösning man stannade för utgjorde en riktig avvägning mellan dessa olika faktorer.»

Av de utlåtanden som lämnats av sprängämnesinspektionen drar utskottet den slutsatsen att den del av verksamheten, som omfattar riskbetonad explosivämneshantering, inte fortsättningsvis bör få äga rum i samma bergutrymme där sammansatt ammunition föräddshålles. Mot detta uttalande från utskottets sida finns inte skäl att rikta någon anmärkning. Däremot borde det vara självklart att man, om man skall ta ekonomiska hänsyn, inte bör underlåta att klarlägga de privata företagens kapacitet på detta område. Varken i propositionen eller i utskottets utlåtande finnes något omnämnt om detta. Det förefaller inte heller som om vid denna frågas tidigare behandling de privata företagens kapacitet och möjligheter tagits upp till någon mera ingående

Uppförande av sammansättningsverkstad för ammunition m. m.

granskning. Detta är så mycket mer anmärkningsvärt som de privata företagen har mycket stor produktionskapacitet och man torde kunna förutsätta att de är villiga att informera om sina möjligheter och planer.

Varken av propositionen eller av utskottets utlåtande framgår klart vad som skall tillverkas och vilka mängder som avses. De sekretesskäl som föranleder detta är självfallet förstäneliga. Emellertid anges i propositionen den arbetsstyrka som verkstäderna skall dimensioneras för och att verkstaden skall täcka det normala fredsbehovet samt att den »skall kunna komplettera fabriksverkets övriga verkstäder med ett sprängämnesgjuteri och en verkstad för sammansättning av grövre ammunition än som för närvarande kan göras vid fabriksverket». Det anges att den nuvarande bristen i detta avseende för fabriksverkets del hittills utgjort en allvarlig olägenhet från försäljnings- och konkurrenssynpunkt.

De två privata företag som arbetar inom detta område — Bofors och Lindesbergs Industri AB — har bägge mycket stor produktionskapacitet. Den sammanlagda arbetsstyrka, som dessa anläggningar är dimensionerade för, är mångdubbelt större än den arbetsstyrka som den nu föreslagna sammansättningsverkstaden skall projekteras för. Härtill kommer att en väsentlig del av deras produktionsutrustning är avsedd för just den grövre ammunition som den nya verkstaden tydligen främst är planerad för. Vidare torde åtminstone ett av de privata företagen ha ganska lätt att ställa om produktionen, och det har en hög grad av flexibilitet. Såvitt man av föreliggande uppgifter kan bedöma har de privata företagen inte bara tillräcklig kapacitet för att täcka fredsbehovet utan dessutom en betydande överkapacitet. Enligt förvaltningsdirektionens utredning som citeras i propositionen kommer även arbetsvolymen för fredsanskaffning att bli mindre än

vad man tidigare bedömt. Vidare anges att samtliga ammunitionsfabriker har sysselsättningssvårigheter samt att sysselsättningen väntas nedgå ytterligare. Yttrandet avgavs 1959, och framtidsbedömningen var korrekt. Bägge de privata sammansättningsanläggningarna har haft stora sysselsättningsvärigheter, och för dagen torde en av dem ha det speciellt besvärligt. Enligt i pressen synliga uppgifter har även en av fabriksstyrelsens verkstäder varit i ett besvärligt läge och bl. a. börjat tillverka en civil produkt. Då några möjligheter för sammansättningsverkstäder med utrustning för grövre ammunition att läggas om till fredstillverkningar knappast finns, borde sysselsättningsproblemen i de orter där de privata anläggningarna ligger även ha uppmärksamats.

Vad beträffar beredskapssynpunkterna torde de motiv som härvidlag framförts för den nya verkstaden inte vara hållbara. I och för sig kan man naturligtvis säga att en färdig verkstad bör ha värde ur beredskapssynpunkt. Men det poängteras särskilt i propositionen att verkstaden är avsedd för fredsdrift. För det fall att den nedskärning av den civila tillverkningen som i framtiden kan förutses skulle medföra nedläggning av en civil anläggning — ett alternativ som inte får anses helt uteslutet — kan man dock fråga sig vari vinsten i beredskapshänseende ligger.

De beredskapsskäl som anges i propositionen är ökad tillgång till yrkeskunnig personal samt att åtgärder för forcerad sammansättning av ammunition lättare kan åstadkommas om ansvaret åvilar en myndighet som förfogar över de samlade resurserna. Om sammansättningsverkstaden kommer att innebära en överflyttning av en väsentlig del av tillverkningen från privata företag till den nya verkstaden så ökas självfallet inte därigenom tillgången på yrkesfolk inom landet. Om det i ett skärpt läge gäller att snabbt utöka tillverkningskapaciteten så torde en pro-

Uppförande av sammansättningsverkstad för ammunition m. m.

jektering inom de privata företagen med stöd från myndigheternas sida arbeta snabbare än en projektering i statlig regi.

Det kan vara skäl att i detta avseende studera de förhållanden som rådde i början av förra kriget. Det blev då nödvändigt att mycket snabbt planera och bygga ett flertal anläggningar för tillverkning av krigsmateriel. Då överfördes en hel del av projekteringen och byggandet från de statliga organen till enskilda företag för att tillverkningen skulle komma i gång med minsta möjliga tidsutdräkt. Ett närmare studium av vad som då presterades ger ett klart belägg för att projekteringarna vid de enskilda företagen väl motsvarade förväntningarna och medförde att tillverkning i vissa fall kom i gång ytterligt snabbt. Det finns ingen anledning att tro att förhållandena i dag skulle vara väsentligt annorlunda än då. En projektering i enskild regi med stöd från myndigheternas sida kan som regel arbeta snabbt därför att man inom de enskilda företagen kan falla tillbaka på en normal arbetsrutin och en ansvarsfördelning som utformats med hänsyn till effektivitetens krav. Detta är nog mer sällan fallet med statliga organ. Därför finns det ej heller någon anledning till att ur beredskapssynpunkt betrakta anläggningar i enskild ägo som mindre värdefulla än statliga anläggningar.

Utskottet hemställer bl. a. om förnyad utredning i enlighet med vad utskottet anfört rörande ammunitionssammansättningsverkstadens förläggning. Utskottet har också uttalat att kostnadsfrågan självfallet bör tillmätas stor betydelse.

En fullständig utredning kräver att bl. a. de privata företagens kapacitet klarlägges. Om hänsyn till ekonomiska faktorer skall tagas måste vidare en lösning åstadkommas där man tar hänsyn till denna civila kapacitet.

Jag tillåter mig uttala den förhopp-

ningen att Kungl. Maj:t ger den kommande utredningen sådana direktiv att även de privata företagens kapacitet klarlägges så att denna kapacitet kan beaktas i samband med att beslut i frågan fattas och felaktiga investeringar därigenom undvikas.

I detta anförande instämde herr *Hyltander* (fp).

Herr MELLQVIST (s):

Herr talman! De synpunkter som den föregående talaren anförde har, det utgår jag ifrån, överbefälhavaren beaktat när han år 1954 av försvarsministern fick i uppdrag att utreda alla spørsmål som sammanhänger med denna sammansättningsverkstad.

Den utredning som överbefälhavaren i sin tur lämnade försvarsministern 1955 baserades på att en sådan ny sammansättningsverkstad — av skäl som redovisats i utskottsutlåtandet — skulle uppföras och drivas i försvarets fabriksstyrelsens regi. Därför vågar vi utgå ifrån att den undersökning som herr Broberg nu avser redan har gjorts — det rör sig om en hemställan från herr Brobergs sida och ingenting annat, ty det föreligger ingen motion i ärendet. Skulle nu den utredning, som statsutskottet har föreslagit, även angripa detta problem, tror jag inte att utskottet har något att erinra mot detta. Samtliga myndigheter anser dock att en sammansättningsverkstad skall i princip drivas i statlig regi.

När herr Broberg inte har något yrkande skall jag be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet hemställt.

§ 4

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 7, i anledning av väckta motioner angående viss ändring i uppbördsförordningen m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 5

Rätt för mindre företag att vid beskattningen göra avdrag för vissa försöks- och forskningskostnader

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 8, i anledning av väckta motioner om rätt för mindre företag att vid beskattningen göra avdrag för vissa försöks- och forskningskostnader.

I de inom riksdagen väckta, till bevillningsutskottet hänvisade likalydande motionerna I: 10 av herr *Eskilsson m. fl.* och II: 14 av herr *Nordgren m. fl.*, hade hemställts, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en utredning i syfte att möjliggöra för de mindre företagen — jordbruk och småindustri — att i beskattningsavseende få göra avdrag för kostnader, som har samband med försöks- och forskningsverksamhet utom det egna företaget».

Utskottet hemställde, att de likalydande motionerna I: 10 av herr *Eskilsson m. fl.* och II: 14 av herr *Nordgren m. fl.* om rätt för mindre företag att vid beskattningen göra avdrag för vissa försöks- och forskningskostnader icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

I) av herrar *Hagberg, Lundström, Gösta Jacobsson, Erik Filip Petersson, Gustafson* i Göteborg, *Magnusson* i Borås, *Darlin* och *Larsson* i Umeå, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till de likalydande motionerna I: 10 av herr *Eskilsson m. fl.* och II: 14 av herr *Nordgren m. fl.* måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en utredning i syfte att möjliggöra för de mindre företagen — jordbruk och småindustri — att i beskattningsavseende få göra avdrag för kostnader, som hade samband med försöks- och forskningsverksamhet utom det egna företaget;

II) av herrar *Sundin* och *Eriksson* i Bäckmora, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **NORDGREN** (h):

Herr talman! Vid kammarens plenum förra onsdagen tillät jag mig erinra om vilken betydelse de mindre företagen inom industri, jordbruk, handel och hantverk m. fl. branscher har för svenskt näringsliv och om hur pass många människor som har sin utkomst från dessa företag. Jag försökte då göra gällande att de mindre företagen i den fråga vi då diskuterade — återlånerätten ur ATP-fonderna — inte hade samma möjligheter som övriga låntagare.

Beträffande den fråga som nu står på dagordningen synes det mig som om de mindre företagen inom t. ex. industri och jordbruk åter ställs i ett sämre läge än t. ex. de större företagen.

Effektiviteten i näringslivet är utan tvivel en primär förutsättning för fortsatt ekonomisk utveckling. Det är därför nödvändigt med marknadsundersökningar, försök och forskning för att nå så gott resultat som möjligt ur såväl kvalitets- som kostnadssynpunkt. De stora företagen har möjlighet att bedriva dylik försöks- och forskningsverksamhet i mycket stor utsträckning inom det egna företaget. Om så sker — och även i vissa andra fall som redovisas på s. 2 i utskottets betänkande — äger de stora företagen rätt att göra avdrag för kostnaderna.

Varje enskilt litet jordbruk eller småföretag kan inte självt bedriva denna forskningsverksamhet. Dessa företags bransch- eller yrkesorganisationer kan däremot med fördel göra det, och de gör det också i viss utsträckning. Men, herr talman, här kommer det anmärkningsvärda: de mindre företagens avgifter till sina bransch- eller yrkesorganisationer för en dylik forskningsverksamhet är i motsats till de större företagens kostnader härför icke avdragsgilla.

I motionsparet I: 10 och II: 14 har vi påtalat att den nuvarande skattelagstiftningen gör att denna del av vårt näringsliv kommer i ett utvecklingsmässigt sett sämre läge än övriga delar. Mot bakgrunden av den betydelse som

Rätt för mindre företag att vid beskattningen göra avdrag för vissa försöks- och forskningskostnader

även dessa mindre företag har för vår försörjning, levnadsstandard och samsällsättning, synes det mig som om den gång efter annan återkommande diskrimineringen av de mindre företagen nu äntligen borde upphöra.

Herr talman! Jag ber inte att de mindre företagen skall, såsom sker t. ex. i USA, prioriteras, men jag anser att de skall få utvecklas under samma förutsättningar och stå under samma lagar och bestämmelser som övriga företag och företagsformer.

Jag ber, herr talman, med dessa ord att få yrka bifall till den vid bevillningsutskottets betänkande nr 8 fogade reservationen av herr Hagberg m. fl.

Herr KÄRRLANDER (s):

Herr talman! Jag kan börja med att instämma i syftet när det gäller denna motion nr 14 i andra kammaren och till stora delar också i de meningar som herr Nordgren företräder. Jag har alltså ingenting att invända mot det syfte, som konkretiseras i motionen där man säger: »Enligt vår uppfattning är det angeläget att denna betydelsefulla sektor av vårt näringsliv ges samma möjligheter som storföretagen har att genom eget utvecklingsarbete förkovra sina förutsättningar, så att denna effektivare produktion kan hävda sig i en växande internationell konkurrens.» Självva detta syfte, herr talman, kan det inte alls finnas någon anledning att vara negativt inställd emot, och så har heller inte varit fallet vid denna frågas behandling. Vid föregående riksdagar har utskottet ställt sig positivt till att denna fråga skulle bli föremål för behandling, men därifrån, herr talman, och till att yrka bifall till förslag om särskild utredning är steget långt. Utskottet redogör för hur frågan har behandlats vid 1959 och 1960 års riksdagar, och det är en behandling som är positiv. I sitt betänkande nr 75 år 1960 uttalade utskottet att »spörsmålet om

avdragsrätt för avgifter av ifrågavarande art är av komplicerad natur och att frågan därom lämpligen bör lösas i samband med en generell reglering av medlemsavgifternas beskattning». Vidare uttalade utskottet att det vore angeläget att frågan löstes snarast möjligt och att denna lösning bleve positiv.

Sedan dess har det inte, herr talman, från motionärernas sida förebragts några nya skäl som skulle ställa frågan i ett annat läge och som skulle motivera att nu direkt bifalla förslaget om en särskild utredning. Det är detta som utskottet har uttalat. Det har inte funnits några nya skäl, utan utskottet vidhåller vad det sagt, nämligen att frågan senare skall tas upp i sin helhet. Utskottet hoppas att frågan får en positiv lösning men vill inte vara med om någon speciell utredning på detta område, eftersom det skulle vara att rycka ut en detalj ur ett större sammanhang. Det är detta som har varit utskottsmajoritetens motivering för att yrka avslag på motionen.

Jag ber alltså att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen I); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nordgren begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen I) av herr Hagberg m. fl.

Rätt till avdrag för värdeminskning å täckdikningsanläggningar och skogsvägar, m. m.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nordgren begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 119 ja och 69 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 6

Rätt till avdrag för värdeminskning å täckdikningsanläggningar och skogsvägar, m. m.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 9, i anledning av väckta motioner om rätt till avdrag för värdeminskning å täckdikningsanläggningar och skogsvägar, m. m.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande inom riksdagen väckta, av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen

I) de likalydande motionerna I: 48 av herr *Ebbe Ohlsson m. fl.* och II: 58 av herr *Nilsson i Svalöv m. fl.*, vari hemställdes,

»1) att riksdagen måtte besluta antaga följande

*Förslag
till*

lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370)

Häri genom förordnas, att anvisningarna till 22 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

*Anvisningar
till 22 §.*

2. a. Avdrag medges — — — anvisningarna till 29 §).

Såsom för — — — nödig bostadsbyggnad.

Fasta maskiner — — — första stycket.

Därest inkomst — — — om jordbruksfastighet.

b. Avdrag medges i form av årliga värdeminskingsavdrag för sådan kostnad för täckdikningsanläggning som bestritts av den skattskyldige och avser arbete, vilket utförts under tid han ägt fastigheten och vilket icke utgjort reparation eller underhåll. Avdraget skall beräknas enligt avskrivningsplan och för år räknat utgöra tio procent av kostnaden, ändå att anläggningens varaktighetstid är längre eller kortare än tio år. Motsvarande skall gälla i fråga om kostnad för skogsväg, dock att endast *två tredjedelar* av sådan kostnad må utgöra underlag vid beräkandet av de årliga värdeminskingsavdragen. Har skattskyldigs jordbruksfastighet för visst år utvisat förlust eller så ringa överskott, att den skattskyldige vid beräkning av nettointäkten av fastigheten ej kunnat utnyttja det på året belöpande avdraget, skola beträffande rätt för den skattskyldige att tillgodoräkna sig det resterande avdraget för senare år bestämmelserna i punkt 3 c tredje stycket av anvisningarna till 29 § äga motsvarande tillämpning.

Har fastighet — — — årliga värdeminskingsavdrag.

I täckdikningsanläggning inbegripes även täckta avlopp i direkt anslutning till täckdikning.

Med skogsväg — — — till byggnad.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Äldre bestämmelser skola fortfarande äga tillämpning i fråga om 1963 års taxering samt i fråga om eftertaxering för år 1963 och tidigare år.

De nya bestämmelserna skola dock i intet fall äga tillämpning beträffande

Rätt till avdrag för värdeminskning å täckdikningsanläggningar och skogsvägar, m. m.

räkenskapsår, som gått till ända före den 1 november 1962.

I samband — — — följande iakttagas.

Om den skattskyldige under de beskattningsår, för vilka taxering i första instans verkstälts åren 1961 och 1962, haft kostnader för nyanläggning och förbättring av täckdikning *eller skogsvägar* och om han visar, att arbetena utförts under den tid han ägt fastigheten samt att kostnaderna bestritts av honom själv och att avdrag för desamma icke till någon del åtnjutits vid taxeringen, må vid 1963 års taxering eller, vid omläggning av räkenskapsår, 1964 års taxering kostnaderna upptagas såsom oavskriven anläggningskostnad med *två tredjedelar av beloppet såvitt angår skogsvägar*. Avdrag för — — — är fråga.

2) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om förslag till sådan ändring i kommunalskattelagen att avdragsrätt kan beviljas för nyanläggning genom skogsplantering»;

II) de likalydande motionerna I: 156 av herrar *Hübinette* och *Isacson* samt II: 184 av herr *Hedin m. fl.*, vari hemställt, att riksdagen måtte besluta antaga ett genom dessa motioner framlagt förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen, likaledes avseende ökning av avskrivningsunderlaget för skogsvägar vid beskattningen till två tredjedelar av anläggningskostnaden;

III) de likalydande motionerna I: 257 av herrar *Per Jacobsson* och *Gunnar Pettersson* samt II: 307 av herr *Jönsson* i *Ingemarsgården m. fl.*, vari hemställt, att riksdagen måtte besluta en ökning av avskrivningsunderlaget för skogsvägar vid beskattningen från nu gällande en tredjedel till två tredjedelar av anläggningskostnaden samt i anledning därav antaga det förslag till författningstext — vederbörligen justerat i fråga om tidpunkten för ikraftträdandet — som framlagts av reservanterna i bevill-

ningsutskottets betänkande nr 40/1962 under mom. II, »angående avskrivningsunderlaget för skogsvägar»;

IV) de likalydande motionerna I: 364 av herr *Nils-Eric Gustafsson m. fl.* samt II: 517 av herrar *Björkänge* och *Elmwall*, vari hemställt, »att riksdagen måtte besluta

1) att avskrivningsunderlaget för värdeminskningsavdrag för skogsvägar må utgöra två tredjedelar av kostnaden för anläggningen efter avdrag för i förekommande fall utgående statsbidrag, samt

2) att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till härför erforderlig författningsändring»;

V) de likalydande motionerna I: 441 av herr *Jonasson* samt II: 522 av herrar *Gustavsson* i *Alvesta* och *Wahrendorff*, vari hemställt, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om prövning och förslag rörande en sådan ändring i kommunalskattelagen att kostnaden för skogsdikning med undantag för erhållet statsbidrag får avdragas i deklarationen genom årligen lika stora avskrivningar under de närmast efter anläggningsåret kommande tio åren»; ävensom

VI) motionen II: 519 av herrar *Dahlgren* och *Gustafsson* i *Kårby*, vari hemställt, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om prövning och förslag rörande en sådan ändring i kommunalskattelagen, att hela kostnaden för anläggande av täckdikningar med avdrag för erhållna statsbidrag får avskrivas antingen genom årligen lika stora avskrivningar under tio år eller genom annan avskrivningsplan, som gällande samma tidsperiod upprättas av markägaren».

Utskottet hemställde, att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 48 av herr *Ebbe Ohlsson m. fl.* och II: 58 av herr *Nilsson* i *Svalöv m. fl.* om rätt

Rätt till avdrag för värdeminskning å täckdikningsanläggningar och skogsvägar, m. m.

till avdrag vid beskattningen för nyanläggning genom skogsplantering, m. m.,

2) de likalydande motionerna I: 156 av herrar Hübinette och Isacson samt II: 184 av herr Hedin m. fl. angående rätten till avskrivning vid täckdikning,

3) de likalydande motionerna I: 257 av herrar Per Jacobsson och Gunnar Pettersson samt II: 307 av herr Jönsson i Ingemarsgården m. fl. om ökning av avskrivningsunderlaget för skogsvägar vid beskattningen,

4) de likalydande motionerna I: 364 av herr Nils-Eric Gustafsson m. fl. samt II: 517 av herrar Björkänge och Elmwall angående värdeminskningssavdraget vid anläggning av skogsväg,

5) de likalydande motionerna I: 441 av herr Jonasson samt II: 522 av herrar Gustavsson i Alvesta och Warendorff angående rätten till avskrivning av skogsdikningskostnad vid beskattningen, ävensom

6) motionen II: 519 av herrar Dahlgren och Gustafsson i Kårby angående rätten till avskrivning av täckdikningskostnad vid beskattningen,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Hagberg, Lundström, Gösta Jacobsson, Sundin, Billman, Gustafson* i Göteborg, *Nilsson* i Svalöv, *Magnusson* i Borås, *Eriksson* i Bäckmora och *Enskog*, vilka under åberopande av innehållet i de likalydande motionerna I: 48 av herr Ebbe Ohlsson m. fl. och II: 58 av herr Nilsson i Svalöv m. fl., de likalydande motionerna I: 156 av herrar Hübinette och Isacson samt II: 184 av herr Hedin m. fl., de likalydande motionerna I: 257 av herrar Per Jacobsson och Gunnar Pettersson samt II: 307 av herr Jönsson i Ingemarsgården m. fl. ävensom de likalydande motionerna I: 364 av herr Nils-Eric Gustafsson m. fl. samt II: 517 av herrar Björkänge och Elmwall ansett, att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till förenämnda motioner måtte antaga det vid motionerna I: 48 och II: 58 fogade förslaget till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370).

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr NILSSON i Svalöv (h):

Herr talman! Gällande bestämmelser om rätt till avdrag för värdeminskning å täckdikningsanläggningar och skogsvägar tillkom genom beslut av 1962 års riksdag. Frågan blev då ganska grundligt behandlad, inte minst därför att vid behandlingen i utskottet hade detta delat upp sig på två lika stora hälfter, varigenom lotten kom att bestämma klämman. Med utgångspunkt från den utförliga behandling som då ägde rum dels i utskottet och dels i kammaren skall jag i dag fatta mig mycket kort i denna fråga.

I vad gäller avskrivning för täckdikningsanläggningar är vi i stort sett överens. Det är närmast en detalj som vi inte har riktigt samma uppfattning om. Enligt gällande bestämmelser får kostnaderna för täckdikningsanläggningar avskrivas med en tiondel årligen, men denna tiondel får inte förskjutas till ett kommande år. Vi motionärer anser att om denna tiondel av den ursprungliga kostnaden ett år inte kan utnyttjas, skall, som det heter i skattelagarna, denna kostnad förskjutas till ett kommande år. Utskottsmajoriteten har inte velat vara med om motionärernas önskemål. Varför? Betänkandet ger egentligen inte klart besked i denna fråga. Utskottsmajoriteten säger nämligen endast att rätt att förskjuta vid taxeringen outnyttjade värdeminskningssavdrag icke föreligger i fråga om byggnader. Från denna utgångspunkt säger utskottet vidare att rätten inte heller bör gälla i fråga om täckdikningskostnader. Jag vill fråga utskottets talesmän varför de undantar just byggnader och in-

Rätt till avdrag för värdeminskning å täckdikningsanläggningar och skogsvägar, m. m.

te andra anläggningstillgångar i jordbruk, exempelvis inventarier. Jordbruk och andra företag, som deklarerar på bokföringsmässiga grunder, får förskjuta de värdeminskningsavdrag som inte kunnat utnyttjas ett år. Det är huvudsakligen på denna punkt striden står.

Vi motionärer har den uppfattningen, att man skall ha rätt att förskjuta ett avdrag som inte kunnat utnyttjas ett år. Detta krav har vi fullföljt i den reservation som är fogad till utskottets betänkande.

Den största fråga som behandlas i detta betänkande är dock icke rätten att förskjuta värdeminskningsavdrag i fråga om täckdikningar, utan den största frågan gäller avskrivningsunderlaget för permanenta skogsvägar. Förra årets riksdagsbeslut innebar, att endast $\frac{1}{3}$ av kostnaden skulle få ligga till grund för avskrivningen. De som då reserverade sig ansåg att $\frac{2}{3}$ av anläggningskostnaderna för permanenta skogsvägar skulle få bilda avskrivningsunderlag. Vi på den borgerliga sidan har fortfarande uppfattningen, att detta borde vara fallet. Själv har jag tillsammans med några andra högermän vid årets början motionerat i denna fråga. Att vi i år återkommer och i motion framför samma uppfattning som vi gav till känna i fjol beror närmast på att inte mindre än 20 av de remissinstanser, som yttrat sig över den utredning, som låg till grund för den proposition, som lades fram vid förra årets riksdag, förordat att hela kostnaden för byggandet av permanent skogsväg skulle få bilda avskrivningsunderlag vid beskattningen. Ifrågavarande remissinstanser representerade i första hand skogsmyndigheterna. De tog upp frågan ur skogsnärings synpunkt utan att själva ha några som helst ekonomiska intressen att bevaka. De bedömde frågan med hänsyn till skogens betydelse för vårt näringsliv, dess betydelse för vår export, dess betydelse ur arbetsmarknadssynpunkt etc. Det var, herr

talman, dessa remissinstansers syn på saken som gjort att vi till förnyad behandling tagit upp frågan om vilket belopp som skall bilda avskrivningsunderlag när det gäller skogsvägar. I motionerna I: 48 av herr Ebbe Ohlsson m. fl. och II: 8 av mig m. fl. yrkas — liksom förra året — att $\frac{2}{3}$ av anläggningskostnaden skall utgöra avskrivningsunderlag. Detta yrkande har fullföljts i reservationen av herr Hagberg m. fl. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till denna reservation.

I detta anförande instämde herr *Hedin* (h).

Herr **ERIKSSON** i Bäckmora (cp):

Herr talman! I föreliggande betänkande har bevillningsutskottet haft att behandla ett antal motioner av bl. a. centerpartiet rörande värdeminskningsavdrag för täckdikningsanläggningar, skogsdikning och skogsvägar. Samtliga motioner har avstyrkts av utskottsmajoriteten.

Herr Nilsson i Svalöv har ju redovisat reservanternas synpunkter på dessa frågor, och jag kan därför, herr talman, fatta mig ganska kort.

Vid förra årets riksdag var dessa frågor uppe till behandling i samband med behandlingen av en proposition i ärendet. På grundval av ifrågavarande proposition beslöt riksdagen vissa ändringar rörande rätten till värdeminskningsavdrag på ifrågavarande områden. Beträffande täckdikningsanläggningar medgavs avskrivning av hela kostnaden för nyanläggning och omläggning under loppet av 10 år. Sådan avskrivning får dock icke göras av kostnad för huvudavlopp. I fråga om skogsvägar innebar riksdagens beslut avskrivningsrätt för endast $\frac{1}{3}$ av kostnaden.

Då dessa avskrivningsregler inte kan anses helt tillfredsställande, har vi inom centerpartiet i år liksom i fjol motionsvägen framfört förslag om vissa ändringar, så att reglerna skulle stå i bätt-

Rätt till avdrag för värdeminskning å täckdikningsanläggningar och skogsvägar, m. m.

re samklang med tidens krav. För det första kan vi inte acceptera att kostnader för huvudavlopp till täckdikningsanläggningar icke skall få ingå i avskrivningsunderlaget. Det är en märklig undantagsbestämmelse man har infört här. Den riktiga synen på den frågan är väl ändå att huvudavlopp utgör en del av täckdikningen. Skall man vara konsekvent, kan man väl inte göra någon åtskillnad i den skattemässiga behandlingen av en sådan fråga. En täckdikning som bara skulle bestå av stamdiken utan något avlopp kan ju inte fungera. Eftersom det också är svårt att bedöma var en täckdikning slutar och avloppet tar vid, måste bestämmelsen krångla till skattemyndigheternas arbete i onödan. Vad sedan gäller bestämmelserna om utnyttjandet av de tillåtna värdeminskningssavdragen, anser vi att de bör kompletteras med en bestämmelse om förskjutningsrätt till ett senare beskattningsår. Många jordbrukare kan på grund av felslagen skörd eller ojämna inkomster under beskattningsåret inte utnyttja värdeminskningssavdrag. Då borde vederbörande ha laglig rätt att förskjuta dessa till ett senare beskattningsår. Även på denna punkt har emellertid bevillningsutskottets majoritet avstyrkt motionsyrkandet.

För att sedan övergå till frågan om skogsbilvägarna, så är gällande avskrivningsunderlag med en tredjedel av kostnaderna för litet och föga rättvist enligt vår mening. Med hänsyn till den stora betydelse skogsbruket och skogsindustrien har för vårt näringsliv finns alla skäl att lätta på de bromsar som hämmar utvecklingen på detta område, detta inte minst med tanke på den försämrade konjunktur vi för närvarande har för skogens del. Rationaliseringen av skogsbruket håller på att bryta igenom med full kraft; den skogsvecka som anordnades i Stockholm gav ju klara belägg för att vi här i landet står väl rustade i tekniskt hänseende när det

gäller att underlätta arbetet i skogen. Men samtidigt måste man konstatera att det råder en stark eftersläpning i fråga om utbyggnaden av skogsbilvägnätet. Detta beror på de otidsenliga beskattningsregler som gällt och som fortfarande gäller på området. Det förhållandet att någon avdragsrätt tidigare inte fanns har inte stimulerat till sådana investeringar som inte haft en produktionsfrämjande effekt.

Här måste skogsägarnas och samhällets intressen kunna mötas på så sätt att liberalare avskrivningsregler införes, med exempelvis två tredjedelar av kostnaderna som vi från centerpartiet föreslagit i motionerna I: 364 och II: 517. Här finns säkerligen en tredje intressegrupp, nämligen skogsarbetarna. De har också rätt att göra anspråk på en mera människovärdig tillvaro än den som erbjöds i forna tiders skogshärbärgen. I samma mån som skogsbilvägnätet byggs ut skapas också möjligheter för skogsarbetarna att bo kvar i sina fasta bostäder och med bil färdas till och från arbetsplatsen. Detta gör att man även av statsmakterna kan fordra en något modernare syn på dessa ting och låta detta komma till uttryck i beskattningsregler som för utvecklingen framåt och inte bakåt. Finansministern skulle inte bli den lidande parten om riksdagen gick med på att mjuka upp dessa avdragsregler så att två tredjedelar av kostnaderna fick dras av såsom vi föreslagit. Flera vägar i skogarna skulle ju underlätta uttaget och höja avverkningens värde. På så sätt skulle man få in mera skattepengar både till stat och kommun.

Jag ber, herr talman, att i denna del få yrka bifall till reservationen av herr Hagberg m. fl.

I ett annat motionspar från centerpartiet, I: 441 och II: 522, som utskottet behandlar i detta betänkande, har vi tagit upp frågan om införande av avdragsrätt för skogsdikning efter samma

Rätt till avdrag för värdeminskning å täckdikningsanläggningar och skogsvägar, m. m.

grunder som nu gäller för täckdikning. Enligt gällande bestämmelser föreligger beträffande dikning i skogsmark rätt till avdrag endast för skyddsdikning. När det däremot gäller skogsdikning som har samband med produktionsfrämjande åtgärder föreligger ingen sådan avdragsrätt. Motionärerna menar att det måste vara otillfredsställande att ha undantagsbestämmelser för skogsbruket, som ändå betyder så mycket såväl ur den enskildes som ur nationalekonomisk synpunkt. Införandet av liberala avskrivningsregler för skogsdikning vore väl en åtgärd ägnad att på längre sikt öka skogsmarkens produktionsförmåga, vilket även skulle ge staten större skatteinkomster. Det är alltså troligt att det på längre sikt skulle innebära en ekonomisk vinning för staten om man på detta område snarast införde beskattningsregler som stode i samklang med den ökade betydelse skogen har ur nationalekonomisk synpunkt.

Man får inte heller bortse från att de gränsdragningsproblem som våra skattemyndigheter ställs inför när det gäller att avgöra vad som är avdragsgill skyddsdikning och vad som är att hänföra till annan vattenavledning är svåra att lösa.

I motionerna har man inte yrkat på omedelbar lagstiftning utan hemställt att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om sådan ändring i kommunalskattelagen att kostnaderna för skogsdikning får avdragas genom årliga avskrivningar under tio år.

Med detta ber jag, herr talman, slutligen också få yrka bifall till motionerna I: 441 och II: 522 samt motionen II: 519.

I detta anförande instämde herr *Elmwall* (cp).

Herr JÖNSSON i Ingemarsgården (fp):

Herr talman! Så sent som vid föregående års riksdag diskuterades denna fråga ganska ingående och belystes ur

olika synpunkter. Vi hade vid det tillfället från vårt håll väckt en motion vari vi begärde att en utvidgning av det avskrivningsberättigade underlaget till två tredjedelar av anläggningskostnaden för skogsbilvägar borde genomföras. Riksdagen beslöt då i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag att begränsa avskrivningsrätten till en tredjedel av kostnaden. Det kan ju tyckas som om det inte skett stora förändringar sedan det beslutet fattades, men enligt vår mening kvarstår starka sakliga skäl för en dylik utvidgning av det avskrivningsberättigade underlaget. Därför har jag, herr talman, velat ta tillfället i akt att understryka detta.

Förhållandet är ju det att skogsbilvägarnas ekonomiska utnyttjande till övervägande grad är förknippat med pågående avverkningar inom den skogs-trakt där de framdrages. Med moderna driftsformer inom skogsbruket, där ofta hela beståndet avverkas inom relativt stora ytor, blir det mera en utpräglad driftkostnad som denna anläggning av skogsbilväg förorsakar. Detta förhållande talar för att skogsbilvägskostnaderna bör få avdragas vid beskattningen i ökad omfattning. Den bestående värdeökning, som kan påräknas för själva fastigheten, torde med all sannolikhet, sedan skogsförrådet avverkats, endast mera sällan överstiga en tredjedel av vägkostnaden. Den nuvarande skattemässiga behandlingen av fastighetsförsäljningar utgör därför enligt vår mening intet hinder för en utvidgning av avskrivningsrätten.

Med det anförda ber jag att få yrka bifall till den vid utskottets betänkande fogade reservationen av herr Hagberg m. fl.

Herr KÄRRLANDER (s):

Herr talman! De motioner som nu är uppe till behandling gäller ändrade avdragsregler beträffande kostnaderna för skogsbilvägar, täckdikning och nyplan-

Rätt till avdrag för värdeminskning å täckdikningsanläggningar och skogsvägar, m. m.

tering av skog. Jag vill erinra om att beträffande dessa frågor lagstiftades det vid fjolårets riksdag, och jag vill instämna i vad herr Jönsson i Ingemarsgården nyss sade att eftersom vi då diskuterade dessa frågor ganska ingående ur alla synpunkter kan det vara onödigt att nu ta upp alltför många detaljer.

Beträffande de motiv som har legat till grund för bevillningsutskottets ställningstagande skall jag för att inte uppta alltför lång tid utan helt enkelt hänvisa till utskottets mycket utförliga redogörelse. Av denna framgår, att det inte finns några som helst bärande skäl att efter så kort tid — lagstiftningen har ju gällt knappt ett år — vidta stora förändringar. Det är emellertid ett par punkter som de ärade talarna före mig har berört och som jag därför vill säga några ord om.

Herr Nilsson i Svalöv sade att man vill ha en förskjutning av avskrivningsrätten då den skattskyldige inte kunnat utnyttja denna. Bevillningsutskottet anser sig inte kunna tillstyrka en förskjutningsrätt av detta slag, eftersom det är fråga om markanläggningar. Då frågar herr Nilsson i Svalöv: »Varför jämför man dessa anläggningar med byggnader?» Jag skulle kunna returnera den frågan till herr Nilsson och säga: Vad menar herr Nilsson att man skall jämföra täckdikningsanläggningarna med? De är markanläggningar. Kan de jämföras med något annat än byggnader? Även tunnlar räknas ju som byggnader i taxeringshänseende. Jag kan inte tänka mig att herr Nilsson i Svalöv menar att man skall jämföra denna sortens anläggningar med lösa inventarier och grunda avskrivningsrätten på det.

Sedan instämde herr Eriksson i Bäckmora egentligen bara i herr Nilssons i Svalöv önskemål att man skall öka avskrivningsunderlaget på skogsbilvägar från $\frac{1}{3}$ till $\frac{2}{3}$ av kostnaden. Herr Eriks-

son säger att här bör väl samhällets och skogsägarnas intressen kunna mötas, då man bör ha beskattningsregler som för utvecklingen framåt och inte bakåt. Jag tror inte att man skall ta till så starka ord som att påstå, att om man i detta sammanhang går in för $\frac{2}{3}$, så möts samhällets och skogsägarnas intressen, men om man nöjer sig med $\frac{1}{3}$, så blir det en beskattningsregel som inte för utvecklingen framåt.

Jag erinrar på nytt om att detta är en bestämmelse som infördes 1962 och som då betecknades som en stor framgång. Även om oppositionen sedan sade, att den ville ha ändå litet mera, så erkände man då öppet, att denna regel innebar en fördel vad beträffar både täckdikningsanläggningar och skogsbilvägar.

Vidare skulle jag kanske bara tillägga, att jag i varje fall inte uppmärksammade, att herr Nilsson i Svalöv lade ner någon större kraft vad beträffar hans motion II: 58 i vad den avser nyanläggning genom skogsplantering. Reservationen innehåller ju yrkande om bifall till motionen även i denna del, men herr Nilsson i Svalöv var mycket blygsam när han skulle motivera avdragsrätten i detta avseende.

Herr talman! Jag tycker inte att det är nödvändigt att förlänga debatten mera. Jag tror att jag kan inskränka mig till att hänvisa till vad som står i bevillningsutskottets betänkande nr 9 och yrka bifall till utskottets förslag.

Herr NILSSON i Svalöv (h):

Herr talman! Herr Kärrlander sade att utskottets redogörelse var så uttömmande att han inte behövde närmare motivera varför utskottet intagit den ståndpunkt det gjort. Jag sade i mitt anförande att jag tycker att redogörelsen är mycket mager.

Jag framhöll att när det gällde rätten till förskjutning av värdeminskningsavdraget hade man som huvudmotiv an-

Rätt till avdrag för värdeminskning å täckdikningsanläggningar och skogsvägar, m. m.

fört att man vad beträffar byggnader inte får förskjuta värdeminskningssvdraget och att man därför inte heller borde få göra det i fråga om dräneringar. Jag frågade varför man inte lika gärna kunde ha utgått ifrån andra anläggningstillgångar, exempelvis inventarier, i fråga om vilka man får göra en sådan förskjutning.

Nu säger herr Kärrlander att jag väl inte vill gå in för att man här skulle ha samma bestämmelser som för inventarier. Jo, herr Kärrlander, det anser jag nog att man skall ha. I och med att utskottet självt liksom departementschefen förra året gick in för en tioprocentig avskrivning, d. v. s. den avskrivningsprocent som är vanlig i vad det gäller inventarier i jordbruket, då avskrivning där sker efter bunden plan, så menar jag, att man bör jämföra detta med inventarier. Där har man också tioprocentig avskrivning.

Herr Kärrlander sade vidare att jag inte hade lagt någon större kraft i dagen i vad det gällde att motivera vårt yrkande om avdrag för skogsplanteringar. Nej, det gjorde jag kanske inte, därför att det också är en gammal bekant som vi har diskuterat här vid flera tillfällen. Vårt verkliga motiv för att kostnaden för nyplanteringar på åker skall vara en avdragsgill kostnad är att den som utför skogsplanteringen i regel inte får tillgodogöra sig någon avkastning av denna sin plantering, ty det tar lång tid innan skogen blir avverkningsbar. Mot detta kanske någon invänder att han då inte heller får skatta för det tilläggsvärde som han får ut för fastigheten då han säljer den. Det resonemanget är emellertid felaktigt, ty som kammarens ledamöter säkerligen har sig bekant skall, om någon avyttrar en fastighet med växande skog, tillväxtvärdet under innehavet beskattas oavsett om han haft egendomen i 10 år eller inte. Just detta att man får skatta för tillväxtvärdet på skogen un-

der innehavet är ett mycket starkt motiv för att kostnaden för skogsplantering skall vara avdragsgill.

Herr KÄRRLANDER (s):

Herr talman! Det var kanske onödigt av mig att utmana herr Nilsson i Svalöv på det sätt jag gjorde beträffande skogsplanteringar. Jag skall återkomma till det.

Herr Nilsson säger att jag har sagt att bevillningsutskottets redogörelse är fylig, men han tycker att den är mager. Vi har alltså inte samma uppfattning om den saken, och det är väl inte mycket att diskutera om.

Herr Nilsson i Svalöv har nu förklarat att det verkligen är hans mening att avskrivningsprocenten för skogsbilvägar bör vara densamma som gäller inte för byggnader utan för inventarier. Jag ber kammarens ledamöter uppmärksamma att herr Nilssons i Svalöv enda motiv härför är att procenttalet i det fallet är lika stort som vid en bunden avskrivningsplan för inventarier. Men detta kan aldrig i sig självt vara något argument; då skulle man ju kunna göra vilka jämförelser som helst. Det måste finnas någon överensstämmelse i fråga om beskattningsregler, avskrivningsbestämmelser eller något annat. Den motivering, som herr Nilsson i Svalöv kommer med, är alltså mycket mager.

Då jag talade om herr Nilssons i Svalöv blygsamhet beträffande motionen om avskrivningsrätt för nyanläggning genom skogsplantering, så trodde jag att herr Nilsson hade läst vad som står på sid. 15 i bevillningsutskottets betänkande. Utskottet redogör där för det ökade statsbidrag som beviljats föregående år och för den ökning som föreslås i årets statsverksproposition och som innebär att statsbidraget under nästkommande budgetår skulle höjas med 500 000 kronor till 5,1 miljoner kronor. Därefter säger utskottet bl. a.: »Enligt utskottets mening är det emeller-

Rätt till avdrag för värdeminskning å täckdikningsanläggningar och skogsvägar, m. m.

tid mindre lämpligt att genom en särskild utredning överväga ändrade beskattningsregler rörande en detaljfråga inom skogsbeskattningen. Frågan bör i stället uppmärksammas i samband med den allmänna översyn av reglerna för skogsbeskattningen, varom riksdagen uttalade önskemål år 1958.»

Jag trosde faktiskt att herr Nilssons blygsamhet berodde dels på att en utredning redan är begärd och dels på att statsbidraget har ökats avsevärt, men nu tog herr Nilsson ifrån mig även den tron.

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp):

Herr talman! Herr Kärrlander hade inga egentliga invändningar att göra mot mitt resonemang i denna fråga. Endast i fråga om avskrivningsunderlaget hade han en avvikande uppfattning. Men, herr Kärrlander, ett avskrivningsunderlag av två tredjedelar måtte väl ändå innebära ett större tillmötesgående och är mera utvecklingsfrämjande än om man bara får avskriva en tredjedel.

Herr KÄRRLANDER (s):

Herr talman! Nu håller jag fullständigt med herr Eriksson i Bäckmora. En avskrivning med nio tiondelar vore ändå mera.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1—4

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Svalöv begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i mom.

1)—4) i utskottets betänkande nr 9, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Hagberg m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 102 ja och 95 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 5

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 441 och II: 522; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Eriksson i Bäckmora begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i mom. 5) i utskottets betänkande nr 9, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit motionerna I: 441 och II: 522.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr andre vice talmannen till-

Rätt till avdrag för värdeminskning å täckdikningsanläggningar och skogsvägar, m. m.

kännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Eriksson i Bäckmora begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 117 ja och 64 nej, varjämte 15 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 6

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionen II: 519; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Som tiden nu var långt framskriden beslöt kammaren på förslag av herr andre vice talmannen att uppskjuta behandlingen av återstående på föredragningslistan upptagna ärenden till kammarens sammanträde fredagen den 15 innevarande månad.

§ 7

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 72, angående uppförande av en atomkraftstation i Marviken,

nr 74, angående den försvarsmedicinska forskningens organisation m. m., och

nr 83, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 48 § folkbokföringsförordningen den 28 juni 1946 (nr 469).

Dessa propositioner bordlades.

§ 8

Herr andre vice talmannen meddelade, att herr Henningsson enligt till kammaren inkommet läkarintyg vore sjukskrivnen under tiden den 12—den 16 innevarande mars.

Herr Henningsson beviljades ledighet från riksdagsgöromålen under angivna tid.

§ 9

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 21.58

In fidem

Sune K. Johansson
